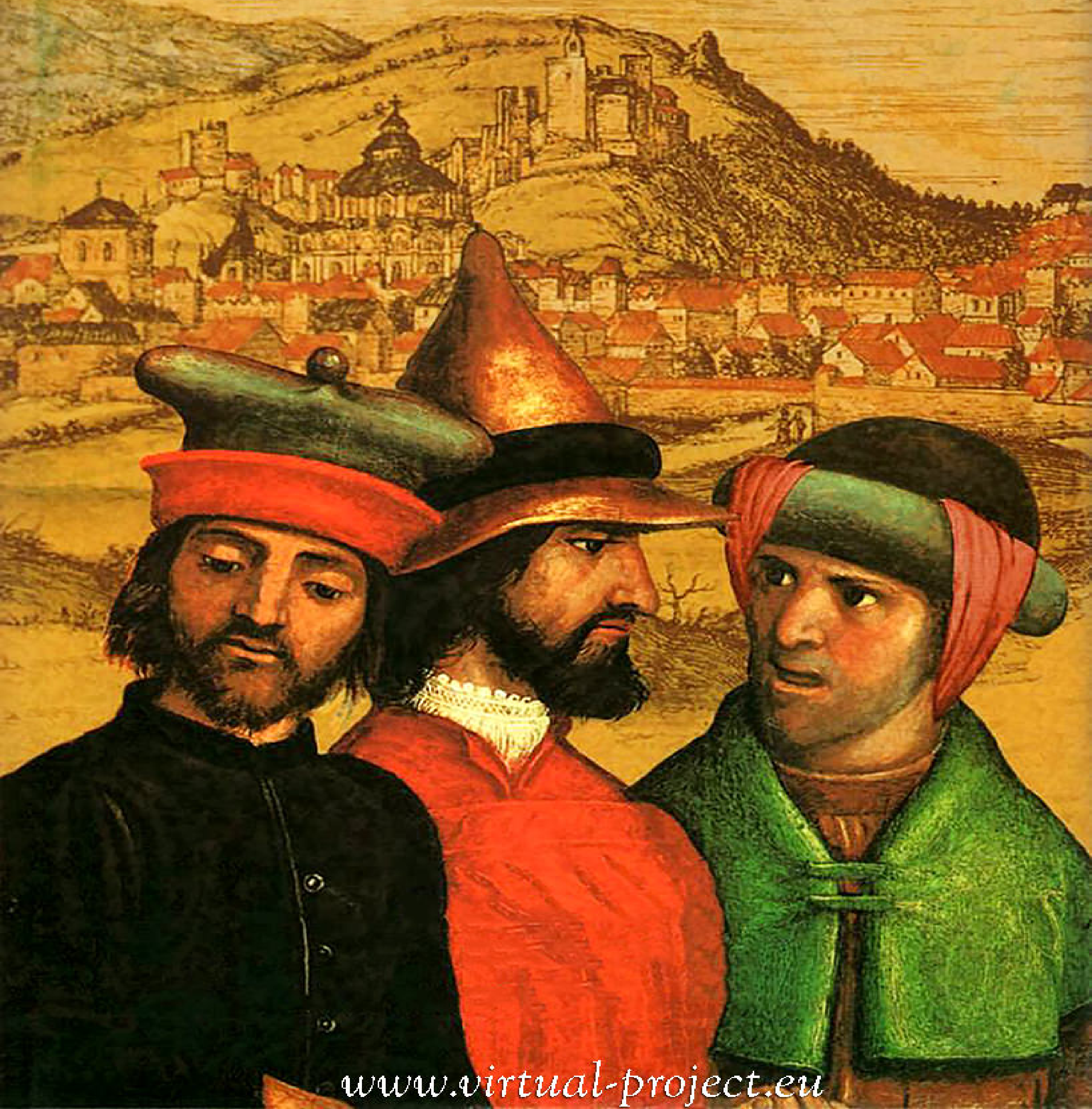
NOAH GORDON

ULTIMUL EVREU



Noah Gordon

ULTIMUL EVREU



www.virtual-project.eu

Traducere de Ioana-Ruxandra Fruntelată

The Last Jew (2000)
Editura Vivaldi (2004)

Cu dragoste,
Pentru Caleb, Emma și Bunicuța

Partea Întâi

PRIMUL FIU

Toledo, Castilia
23 august 1489

Capitolul întâi

FIUL ARGINTARULUI

Vremurile grele începură pentru Bernardo Espina într-o zi cu aer greu ca fierul și cu un soare a cărui strălucire arogantă aducea a blestem. De dimineață, camera lui de așteptare ticsită de pacienți se goli brusc din cauză că unei gravide i se rupsese apa. Rămaseră doar doi oameni pe care îi alungă el. Femeia nici măcar nu era pacientă; venise cu tatăl ei suferind de o tuse permanentă. Copilul pe care-l aștepta era al cincilea și își făcu grăbit ieșirea în lume. Espina prinse băiețelul alunecos și rozaliu și-i lovi funduletul, ceea ce declanșă orăcăitul subțire, dar setos de viață, al micuțului *peon,* stârnind urale și râsete printre cei ce așteptau afară.

Nașterea îi crescu moralul doctorului, făgăduindu-i înșelător o zi norocoasă. Nu avea niciun angajament după-amiază și se gândea să împacheteze un coș cu mezeluri și o sticlă de *tinto* și să plece cu familia la râu, unde copiii s-ar fi bălăcit, iar el și Estrella ar fi stat la umbră, ronțăind, sorbind și discutând liniștiți.

Tocmai termina de tratat ultimul pacient când în curte pătrunse un bărbat îmbrăcat în sutana cafenie a novicilor, călărind un măgar prea solicitat pentru arșița din ziua aceea.

Plin de însuflețire și dându-și importanță, călugărul declamă răspicat că prezența domnului doctor era solicitată la abația înălțării de către părintele Sebastian Alvarez.

— Starețul dorește să veniți imediat.

Doctorul își dădea seama că cel din fața lui știa că era convertit. I se adresa cu deferența cuvenită

profesiei de medic, dar pe un ton insolent, aproape ca cel folosit pentru a le vorbi evreilor.

Espina încuviință, apoi se îngriji ca măgarul să fie adăpat în porții mici, iar vizitatorul, ospătat.

Se ușură și el, precaut, se spălă pe mâini și pe față și mâncă o bucățică de pâine. Novicele nu terminase încă masa când el plecă să răspundă somației.

De la convertirea lui trecuseră unsprezece ani. Din ziua aceea, își urmase cu fervoare religia aleasă, respecta toate zilele sfinților, mergea zilnic la mesă cu soția și nu pregeta niciodată să-și servească Biserica. Nici acum nu întârzie la chemarea preotului, dar păstră un ritm care îi proteja animalul de soarele ca arama topită.

Sosi la abație la timp pentru a auzi sunetul înfundat al clopotelor, adunând credincioșii la îngerul încarnării și pentru a vedea patru frați laici asudați, cărând coșul cu pâine tare și cazanul cu *sopa boba,* supa călugărească diluată care punea zilnic puțină carne pe oasele săracilor de la ușa mănăstirii.

Îl găsi pe părintele Sebastian în galerie, adâncit în conversație cu părintele Julio Perez, sacristanul capelei. Expresia lor gravă îl impresionă pe Espina.

Uluiți*,* așa erau, gândea el în vreme ce starețul îl trimise pe sacristan afară și îl salută sumbru pe doctor, în numele lui Cristos.

— A fost găsit trupul unui tânăr, în pâlcul nostru de măslini, îi spuse preotul. A fost ucis.

Era un cleric de vârstă mijlocie, cu o expresie îngrijorată, de parcă s-ar fi temut mereu că Dumnezeu nu era mulțumit de strădania lui. Se purtase întotdeauna decent cu convertiții.

Espina dădu încet din cap, dar în mintea lui se aprinsese deja semnalul de avertizare. Trăiau într-o lume violentă. Oamenii uciși erau găsiți, din

nenorocire, prea des acolo, dar nu avea niciun rost să chemi doctorul după ce viața a părăsit trupul.

— Vino.

Starețul îl conduse în celula unui monah, unde fusese depus cadavrul. Arșița adunase deja muștele, atrase de duhoarea dulce a morții. Încercă să respire superficial, dar nu folosea la nimic. Sub pătura ce oferea ultima brumă de decență, cadavrul tânărului era îmbrăcat doar într-o cămașă. Cu o încleștare a inimii, Bernardo Espina îi recunoscu trăsăturile și își făcu cruce, fără să știe dacă gestul reflex se adresa băiatului evreu ucis, lui însuși sau prezenței clericului.

— Vom afla cum s-a întâmplat, zise preotul. Tot, tot ce se poate ști.

Bernardo dădu din cap, la fel de încurcat. Unele lucruri le știau însă amândoi:

— E Meir, fiul lui Helkias Toledano, rosti medicul și părintele încuviință.

Tatăl celui asasinat era unul dintre argintarii de frunte ai Castiliei.

— Băiatul abia dacă avea cincisprezece ani, după cât mi-aduc aminte, continuă Espina. Oricum, era doar un băiețandru. Așa a fost găsit?

— Da. L-a găsit fratele Angelo, când culegea măsline, după slujba de dimineață.

— Pot să-l examinez, părinte stareț?

Preotul făcu un semn nerăbdător cu mâna, aprobând.

Chipul băiatului era nevinovat și neatins. Avea vânătăi pe brațe și pe piept, o contuzie pe mușchii coapsei, trei răni superficiale de cuțit în spate și o tăietură pe partea stângă, deasupra celei de-a treia coaste.

Anusul îi era sfâșiat și avea spermă între fese. Și stropi coagulați de sânge pe rana mare de la gât.

Bernardo îi cunoștea familia de evrei încăpățânați și devotați, disprețuindu-i pe cei care, asemenea lui se învoiseră să-și părăsească nesiliți de nimeni credința strămoșească.

După examinarea cadavrului, părintele Sebastian îl luă pe doctor în sanctuar, căzură în genunchi pe dalele de piatră din fața altarului și rostiră Tatăl Nostru. Preotul scoase o cutiuță din lemn de santal dintr-un dulap din spatele altarului.

O deschise și extrase de acolo un pătrățel de mătase purpurie, foarte parfumat. Desfăcându-l, îi arătă lui Bernardo Espina un fragment de corp uscat și albit, mai mic decât o așchie.

— Știi ce e asta? îl întrebă, întinzându-i cu rezervă obiectul.

Espina se apropie de lumina tremurătoare a lumânărilor și îl studie:

— E o bucată de os omenesc, părinte stareț.

— Da, fiule.

Bernardo înainta pe o punte îngustă și alunecoasă, aflată deasupra abisului de cunoștințe trădătoare căpătate de-a lungul orelor tainice petrecute la masa de disecție. Biserica interzicea disecția, considerând-o un păcat, dar Espina era încă evreu când își făcuse ucenicia la Samuel Provo, un medic evreu renumit și practicant în secret al disecției. Se uită în ochii preotului:

— E un fragment de femur, cel mai mare os al corpului. De aici, de lângă genunchi.

Studie fragmentul, cercetându-i greutatea, înclinarea, caracteristicile și fosele:

— Face parte din piciorul drept al unei femei.

— Poți să-ți dai seama de asta doar privindu-l?

— Da.

Ochii preotului se îngălbeniră ca ceara lumânărilor:

— E cea mai sacră legătură a noastră cu Mântuitorul.

Era, așadar, o relicvă.

Bernardo Espina privi osul cu interes. Nu se așteptase să ajungă vreodată atât de aproape de o relicvă sfântă:

— Este un os de martir?

— Este osul Sfintei Ana, spuse încet starețul.

Espina nu înțelese imediat. Mama Fecioarei Maria?

Nu se poate, gândi și își dădu seama îngrozit că rostise tare gândul.

— Ba da, fiule. A fost autentificat de cei care se ocupă de asta la Roma și ne-a fost trimis de Eminența sa cardinalul Rodrigo Lancol.

Mâna cu care Espina ținea obiectul începu să-i tremure ciudat de tare pentru un chirurg încercat ca el. Îi dădu cu grijă osul înapoi preotului, apoi căzu în genunchi. Făcându-și cruce, i se alătură preotului într-o nouă rugăciune.

Ieșind în cele din urmă în lumina fierbinte de afară, Espina observă că bărbați înarmați erau postați pe teritoriul abației. Nu aveau aerul unor clerici.

— Nu l-ați văzut pe băiat aseară, când încă mai trăia, părinte stareț?

— Nu, zise padre Sebastian și îi dezvălui, în sfârșit, de ce îl chemase:

— Abația noastră l-a însărcinat pe argintarul Helkias să făurească un relicvariu din aur și argint. Trebuia să fie minunat, în formă de cupă, și să ne adăpostească prețioasa relicvă până când am fi fost în stare să ridicăm un altar de slăvire a Sfintei Ana. Meșteșugarul făcuse schițe magnifice și obiectul promitea să fie la înălțimea menirii lui. Băiatul urma să ne aducă relicvariul seara trecută. Lângă cadavrul lui a fost găsit un săculeț de piele, gol. Poate cei care l-au ucis sunt evrei, dar este posibil să fie și creștini. Ești medic și ai intrare liberă în multe locuri, cunoști mulți evrei și creștini. Doresc să afli cine a făcut asta.

Bernardo Espina se luptă cu resentimentul ce-l încerca la auzul vorbelor pline de ignoranță grosolană ale clericului, care credea că un convertit este bine primit oriunde.

— Probabil că sunt ultima persoană căreia ar trebui să-i încredințați asemenea misiune, părinte stareț.

— Totuși, încearcă, îl privi preotul cu încăpățânare și cu amărăciunea implacabilă a celui care a renunțat la orice confort lumesc, mizând totul pe viața viitoare. Trebuie să-i găsești pe tâlharii criminali, fiule! Trebuie să ne arăți diavolii, ca să ne întărim împotriva lor. Vei face lucrul Domnului.

Capitolul Doi

DARUL LUI DUMNEZEU

Părintele Sebastian știa că Julio Perez era un om de o credință neînduplecată, care ar fi fost ales cu siguranță starețul abației dacă el ar fi părăsit-o, murind sau plecând aiurea. Totuși, sacristanul pierdea în apreciere datorită unei credulități exagerate. I se părea neliniștitor că, dintre cei șase oameni înarmați, angajați de fratele Julio să patruleze în perimetrul abației, doar trei erau cunoștințe personale ale lui sau ale fratelui călugăr.

Preotul era dureros de conștient că viitorul abației, ca să nu mai vorbească de al lui, se baza pe cutiuța de lemn ascunsă în capelă. Prezența relicvei îl umplea de recunoștință și uimire încântată, dar îi creștea și frământarea, căci îl încărca în același timp de onoare și de o responsabilitate teribilă.

Pe când era doar un băiat de doisprezece ani din Valencia, Sebastian Alvarez văzuse ceva pe suprafața lustruită a unui ulcior din ceramică neagră. Viziunea – căci așa o consideră – i se relevă în miezul înspăimântător al nopții, în camera pe care o împărțea cu frații lui, Augustin și Juan Antonio. Privind ceramica neagră în lumina lunii, îl văzu pe Domnul Iisus pe arcul iconostasului. Atât chipul sfânt, cât și crucea erau confuze și nu apăreau detalii. După viziune, alunecă la loc într-un somn cald și plăcut; de dimineață, când se sculă, vedenia dispăruse, dar amintirea ei îi rămăsese în minte, limpede și perfectă.

Nu dezvăluise nimănui că fusese ales de Dumnezeu pentru a primi o viziune. Frații lui mai

mari ar fi făcut haz, spunând că văzuse cai verzi pe pereții ulciorului. Tatăl lui, un baron care credea că stirpea și pământurile lui îi dădeau dreptul să fie o brută crasă, l-ar fi bătut pentru o asemenea gogomănie, iar mama lui era o făptură castă, cu teamă de soț și vorbind arareori cu copiii.

Dar rostul în viață îi deveni clar lui Sebastian după noaptea aceea și dădu dovadă de o pioșenie care îi înlesni alegerea de a sluji Biserica.

După hirotonisire, se mulțumi să îndeplinească servicii umile. Abia la șase ani după aceea a fost ajutat, datorită figurii tot mai proeminente în societate a fratelui lui, Juan Antonio. Augustin, fratele celălalt, moștenise titlul și pământurile din Valencia, dar Juan Antonio încheiase o căsătorie excelentă la Toledo și familia soției, puternicii Borgia, aranjară ca Sebastian să fie numit în parohia Toledo.

Deveni capelan la o nouă stăreție și totodată asistent al stareței, părintele Jeronimo Degas. Abația înălțării era extrem de săracă. Nu avea un teren propriu, cu excepția micului teritoriu al clădirii, dar închiria un crâng de măslini și Juan Antonio le permise, din caritate, călugărilor să planteze viță-de-vie pe proprietatea lui, în colțurile și fâșiile de pe margini. Din donații primeau bani puțini, tot de la Juan Antonio sau de la alții; novicii bogați nu erau atrași de viața din lăcașul lor.

Totuși, după moartea părintelui Jeronimo Degas, Sebastian Alvarez căzu în păcatul mândriei când a fost ales stareț de ceilalți cuvioși, deși bănuia că onoarea i se făcuse pentru că era fratele lui Juan Antonio.

Primii cinci ani de diriguire a abației îl împuținară, slăbindu-i spiritul. Cu toată sărăcia apăsătoare, preotul îndrăznea totuși să viseze. Imensul ordin al cistercienilor fusese întemeiat de o mână de bărbați zeloși, mai puțini și mai săraci decât călugării lui. De câte ori o comunitate își forma șaizeci de călugări cistercieni confirmați, în

rase albe, doisprezece dintre ei erau trimiși să fondeze o mănăstire nouă și astfel se răspândiseră în toată Europa, de dragul lui Iisus. Padre Sebastian își spunea că și în modesta lui abație s-ar putea întâmpla la fel, dacă Dumnezeu ar dori să le arate calea.

În anul Domnului 1488, părintele Sebastian a fost entuziasmat – și comunitatea religioasă a Castiliei revigorată – de sosirea unui vizitator de la Roma. Cardinalul Rodrigo Lancol avea rădăcini spaniole, purtând la nașterea lui, în Sevilla, numele de Rodrigo Borgia. Din tinerețe, fusese adoptat de unchiul lui, papa Calixtus al III-lea și devenise un om de temut, un bărbat cu o putere uluitoare în ierarhia bisericească.

Familiile Alvarez și Borgia erau de multă vreme prietene și aliate și legătura se strânsese o dată cu însoțirea dintre Elienor Borgia și Juan Antonio. Din cauza relației cu neamul Borgia, Juan Antonio devenise popular la curtea regală și se spunea că este unul dintre favoriții reginei.

Elienor era verișoară de gradul întâi cu monseniorul cardinal Lancol.

— O relicvă, îi spusese Sebastian cumnatei lui.

Ura să-i ceară favoruri, căci nu o putea suporta pentru orgoliul, fățărnicia și temperamentul ei răzbunător.

— O relicvă a unui martir, poate a unui sfânt mai mic. Dacă Eminența sa ar ajuta starețul să obțină o astfel de relicvă, ne-ar face oameni. Sunt sigur că ne-ar veni în ajutor dacă i-ai cere-o.

— Vai, dar nu pot, protestase Elienor.

Cu toate acestea, Sebastian deveni tot mai pisălog și insistent pe măsură ce vizita lui Lancol se apropia și reuși s-o înduplece. În cele din urmă, ca să scape de insistențe și de dragul soțului ei, îi promise fratelui lui Juan Antonio că va face tot ce stă în puterea omenească pentru a-i sprijini cauza. Se știa că marele prelat va fi găzduit la Cuenca,

domeniul unchiului lui Elienor, Garci Borgia Juñez.

— Vorbesc cu unchiul să-i transmită el, îi promise ea lui Sebastian.

Înainte de plecarea din Spania, cardinalul Lancol, a oficiat mesa la catedrala din Toledo, asistat de toți călugării și preoții din regiune. După slujbă, Lancol a fost înconjurat de credincioși, cu mitra pe cap, cârja demnității ecleziastice în mână și palium-ul dat de papă în jurul gâtului, Sebastian îl privea de departe, ca și cum ar fi experimentat o a doua viziune. Nu făcu niciun efort să se apropie de Lancol. Elienor îi relatase că Garci Borgia Juñez transmisese solicitarea lui. Unchiul sublimase că după toate marile cruciade, Spania fusese traversată de soldați și cavaleri din toate țările Europei. Înainte de a se întoarce acasă, aceștia despuiaseră Spania de relicvele ei sfinte, dezgropând oasele martirilor și sfinților și jefuind relicvele din toate bisericile și catedralele din drumul lor. Lui Lancol i se amintise cu blândețe că, dacă putea trimite chiar și o singură relicvă unui preot spaniol înrudit cu familia Borgia, ar avea asigurată adularea întregii Castilii.

Sebastian știa că, de acum, chestiunea avea să fie decisă de Dumnezeu și de slujitorii lui din Roma.

***

Zilele treceau încet pentru el. La început, îndrăzni să-și imagineze că va primi o relicvă cu puterea de a răspunde rugilor creștine și de a-i milui pe cei năpăstuiți de boală. O astfel de relicvă ar atrage pelerini și donatori din locuri îndepărtate. Mica abație ar deveni o mănăstire măreață și prosperă, iar starețul ar fi…

Pe măsură ce zilele deveneau săptămâni și săptămânile, luni, se forță să renunțe la vis. Aproape că abandonase speranța când a fost chemat la cancelaria bisericească din Toledo.

Sosise corespondența de la Roma, care era trimisă la Toledo de două ori pe an. Printre altele, conținea un mesaj sigilat pentru părintele Sebastian Alvarez de la abația înălțării.

Era cu totul neobișnuit ca un preot umil să primească epistole de la Sfântul Scaun. Episcopul Guillermo Ramero, care-i dădu scrisoarea, aștepta plin de curiozitate ca Sebastian să desfacă plicul și să-i dezvăluie conținutul, așa cum ar fi făcut orice prelat supus. De aceea, a fost de-a dreptul furios când Alvarez luă pur și simplu misiva și pleca în grabă.

Abia când a fost singur, la el în abație, rupse sigiliul cu degete tremurătoare.

Înăuntru se afla un document intitulat *Translatio Sanctae Annae* și, alunecând pe un scaun și citind buimac, padre Sebastian își dădu seama că era un istoric al rămășițelor pământești ale mamei Fecioarei Maria.

Mama Fecioarei, evreica Chana, soția lui Ioachim, murise la Nazaret și fusese înmormântată acolo, într-un cavou. Era venerată de creștini din cele mai vechi timpuri. La scurtă vreme după moartea ei, două verișoare, numite amândouă Maria, și o rudă mai îndepărtată pe nume Maximin plecaseră din Pământul Sfânt să răspândească învățătură lui Iisus. Misionariatul lor era întărit de un cufăr din lemn, conținând mai multe relicve ale mamei Sfintei Fecioare. Cei trei au traversat Mediterana și au poposit la Marsilia, cele două femei stabilindu-se în două sate învecinate de pescari, în căutare de adepți. Din cauză că pe coastă se săvârșeau invazii frecvente, lui Maximin i-a fost încredințată sarcina de a duce moaștele la loc sigur și el a mers până în orașul Apt, unde le-a depus într-un altar.

Oasele sfinte rămaseră sute de ani la Apt. Apoi, în secolul al optulea, veni acolo omul numit de soldații lui Carolus Magnus – Carol cel Mare,

regele francilor care citi uluit inscripția de pe altar: „Aici zac rămășițele Sfintei Ana, mama slăvitei Fecioare Maria”.

Regele războinic ridică oasele din pânza lor tocită, simțind prezența Domnului, strângând în mână obiecte ce îl legau fizic de Cristos.

Le dădu câteva relicve prietenilor celor mai apropiați și luă cu el alte câteva, pe care le depuse la Aix-la-Chapelle. Porunci să se facă inventarul oaselor și-i înaintă Papei o copie, lăsându-le pe cele rămase în custodia episcopului de Apt și a succesorilor lui. În anul Domnului 800, când geniul lui militar cucerise Europa apuseană și Carolus Magnus a fost încoronat ca Charlemagne, împăratul romanilor, chipul brodat al Sfintei Ana se distingea clar pe veșmintele lui monarhice.

Restul relicvelor sfintei fuseseră luate din cavoul din Nazaret. Unele au fost depuse în altarele bisericilor din diferite țări. Cele trei oase rămase i-au fost date în grijă Papei și zăcură peste o sută de ani în catacombele romane. În anul 830, un hoț de relicve pe nume Duesdona, diacon al bisericii romane, conduse un jaf la scară mare al catacombelor pentru a aproviziona două mănăstiri germane, din Fulda și Mülheim. Printre altele, vându rămășițele Sfinților Sebastian, Fabian, Alexandru, Emerentina, Felicia, Felicissimus și Urban, dar, nu se știe cum, trecu cu vederea cele câteva oase ale Sfintei Ana. Când autoritățile ecleziastice băgară de seamă ce se petrecuse, depozitară relicvele sfintei într-un loc închis, unde rămaseră timp de secole, în praf și siguranță.

Părintele Sebastian era înștiințat acum că i se trimitea una din cele trei relicve prețioase de acolo.

A mulțumit Domnului stând douăzeci și patru de ore în genunchi în capelă, fără mâncare și apa. Încercând să se ridice, nu-și mai simți picioarele, fiind dus în chilie de frații îngrijorați. Dar Dumnezeu îi dărui putere și porni cu documentul

spre Juan Antonio și Garci Borgia. Îndeajuns de impresionați, aceștia au fost de acord să sprijine făurirea unui relicvariu unde fragmentul sfânt avea să fie păstrat până la construirea unui altar. Chibzuiră cărui meșter să-i încredințeze asemenea sarcină și Juan Antonio a fost cel care sugeră că, pentru a duce treaba la bun sfârșit, Sebastian trebuia să-l angajeze pe Helkias Toledano, un argintar evreu cunoscut pentru desenele lui creative și execuția rafinată.

Argintarul și Sebastian se sfătuiră cu privire la alcătuirea relicvariului și negociară un preț. Preotului chiar îi trecu prin minte că ar fi fost minunat să câștige un suflet prin lucrarea Domnului pe care o comandase acestui evreu. Cupa interioară, soclul pătrat și capacul urmau să fie din argint masiv, neted. Helkias propuse să filigraneze două siluete de femei din praf de argint. Avea să li se vadă numai spatele, grațios și feminin, al mamei în stânga, al fiicei, nu încă femeie, dar individualizată de aura din jurul capului. Peste toată cupa, Helkias va răspândi o sumedenie de plante care îi vor fi fost familiare Chanei: struguri și măslini, mandarine și curmali, smochini și spice. Pe cealaltă parte a cupei, semn al viitorului, încă necunoscut celor două femei, Helkias va dăltui crucea, simbolul religiei adorate la mult timp după moartea Chanei. La picioarele crucii se va afla Fiul, turnat în aur.

Părintelui Sebastian îi era teamă că bogații donatori vor avea idei proprii și vor întârzia realizarea comenzii, dar, spre încântarea lui, Juan Antonio și Garci Borgia se arătară vădit impresionați de desenele lui Helkias și încuviințară proiectul.

După câteva săptămâni, deveni evident că viitorul promițător al abației nu mai era un secret. Cineva – Juan Antonio, Garci Borgia sau poate evreul – se lăudase cu relicva. Sau poate cineva de

la Roma vorbise necugetat; uneori, Biserica seamănă cu un sat.

Oameni din comunitatea religioasă a orașului, care nu-i acordaseră atenție până atunci, îl priveau acum fix, dar observă că în ochii lor era ostilitate. Episcopul Guillermo Ramero veni la abație și inspecta capela, bucătăria și chiliile fraților.

— Euharistia e trupul lui Cristos, îi spuse el lui Sebastian. Ce moaște sunt mai puternice decât asta?

— Niciuna, Excelenta voastră, rosti preotul smerit.

— Dacă o relicvă a Sfintei Familii e dăruită orașului Toledo, ar trebui să revină episcopiei, nu unei biserici oarecare.

De data asta, Sebastian nu mai răspunse, dar înfruntă privirea lui Ramero, fără nicio falsă umilință. Episcopul pufni și plecă, în mijlocul suitei lui.

Înainte de a apuca să-i împărtășească noutățile fratelui Julio, sacristanul află despre relicvă de la un văr de-al lui care lucra la cancelaria diocezei. În curând, deveni limpede că știau toți, de la călugări până la ultimul novice.

Vărul fratelui Julio le spuse că ordinele călugărești pregăteau măsuri drastice. Atât franciscanii, cât și benedictinii trimiseseră proteste energice la Roma. Cistercienii, ordin fondat pe cultul Fecioarei, erau furioși că o relicvă a mamei Ei era trimisă altui ordin și angajaseră un avocat să le pledeze cauza la Sfântul Scaun.

Chiar și în sânul ordinului Sf. Ieronim, căruia îi aparținea abația, se vorbea că o astfel de relicvă nu ar trebui trimisă unui lăcaș atât de modest.

Padre Sebastian și fratele Julio înțelegeau că, dacă lucrurile n-ar fi mers bine cu transportul și primirea relicvei, abația lor ar fi fost într-o situație precară. De aceea, petrecură ore în șir îngenuncheați în rugăciune.

În cele din urmă, într-o zi caldă de vară, un bărbat voinic și bărbos, îmbrăcat ca un *peon* sărac, veni la abația înălțării. Sosi la servirea supei de milostenie, pe care o primi la fel de nerăbdător ca și ceilalți sărmani. După ce o înghiți până la ultima picătură, întrebă de părintele Sebastian și, rămânând singuri, dezvălui că era padre Tullio Brea de la Sfântul Scaun al Romei, transmițând binecuvântarea Eminenței sale, cardinalul Rodrigo Lancol. Apoi scoase din traista zdrențuită o cutie de lemn. Deschizând-o, padre Sebastian văzu o legătură parfumată din mătase sângerie, unde se afla bucățica de os atât de mult așteptată.

Părintele din Roma rămase cu ei doar până când se stinseră cele mai exultante acorduri vesperale ce răsunaseră vreodată la abația înălțării. Abia se termină slujba și padre Tullio își văzu de drum în noapte, la fel de discret cum venise.

În perioada următoare, părintele Sebastian se gândi cu tristețe la cât de liber să-l servească pe Dumnezeu se simte cel ce cutreieră lumea deghizat. Admira istețimea de a trimite un premiu atât de râvnit printr-un mesager solitar și umil și transmise evreului Helkias, sugerându-i să trimită relicvariul, când va fi gata, printr-un singur purtător, după căderea nopții.

Helkias a fost de acord și își trimise fiul, așa cum Domnul îl trimisese pe Fiul Lui, și cu același rezultat. Meir era evreu și de aceea nu putea pătrunde în paradis, dar padre Sebastian se rugă pentru sufletul lui. Omorul și jaful îi dezvăluiră cât de asediați erau protectorii relicvelor și se rugă și pentru succesul medicului căruia îi încredințase o misiune plăcută Domnului.

Capitolul Trei

UN EVREU CREȘTIN

Părintele stareț făcea parte din categoria aceea periculoasă de oameni, înțelepți și totuși nebuni, își spunea Bernardo înciudat, îndepărtându-se călare. El știa bine că, fiind evreu convertit, era foarte puțin probabil să afle ceva de la evrei sau de la creștini, fiindcă era disprețuit de practicanții ambelor religii.

Bernardo cunoștea istoria familiei Espina. Legenda povestea că strămoșul lor care se stabilise primul în Peninsula Iberică fusese preot al templului lui Solomon. Familia Espina și altele de același fel supraviețuiseră invaziilor vizigote și stăpânirilor ce se perindaseră, creștine sau maure. Respectaseră întotdeauna cu scrupulozitate legile monarhiei și ale națiunii, așa cum indicaseră rabinii lor.

Evreii ocupaseră cele mai înalte poziții în societatea spaniolă. Îi serviseră pe regi ca viziri și se străduiseră să-și facă datoria ca medici sau ambasadori, cămătari și finanțatori, colectori de impozite și negustori, fermieri și meșteșugari. Totodată, aproape fiecare generație trecuse prin măceluri săvârșite de gloată și încurajate activ sau pasiv de biserică.

— Evreii sunt periculoși și influenți și îi fac pe bunii creștini să se îndoiască, îi spusese cu severitate lui Bernardo preotul care îl convertise.

Timp de secole, dominicanii și franciscanii incitaseră clasele de jos – cărora le spuneau *pueblo menudo,* „popor mărunt” – împingându-le câteodată să-și reverse furia asupra evreilor. De la

omorurile în masă din 1391 – când cincizeci de mii de evrei au fost uciși – sute de mii de evrei îl acceptaseră pe Cristos, singura convertire pe scară largă din istoria lor. Unii o făcuseră pentru a-și salva viața, alții ca să avanseze în carieră într-o societate ostilă.

Unii, ca Espina, îl primiseră cu adevărat pe Iisus în inima lor, dar mulți alți catolici înregistrați continuaseră să-l adore în taină pe Dumnezeul Vechiului Testament, în așa măsură încât papa Sixtus al IV-lea aprobă în 1478 fondarea sfintei Inchiziții, cu menirea de a-i descoperi și distruge pe creștinii prefăcuți.

Espina îi auzise pe unii evrei numindu-i pe convertiți *los Marmnos,* „scroafele", pe motiv că erau condamnați să rămână în mocirlă și să nu mai învie la Judecata de Apoi. Mai caritabili, alții îi numeau pe convertiți *Anusim,* „Cei Siliți", înțelegând că Domnul îi iartă pe cei constrânși de nevoia de a supraviețui.

Espina nu era printre cei constrânși. Fusese intrigat de Iisus încă din copilărie, zărind silueta crucificată prin ușa întredeschisă a unei catedrale. Tatăl lui și ceilalți evrei îi spuneau „spânzuratul". Ca tânăr ucenic în ale medicinei, căutând să aline suferințele, fusese receptiv la suferința lui Cristos, iar interesul lui inițial se transformase treptat în credință arzătoare și ajunsese dorință de puritate creștină, de a atinge starea de grație.

Ajungând la credință, se îndrăgosti de dumnezeul lui. Găsea că dragostea sa era mult mai puternică decât a unuia născut creștin. Nici pasiunea pentru Iisus a lui Saul din Tars nu putea să fi fost mai mare decât a lui, mai înflăcărată decât orice tânjire a bărbatului pentru o femeie.

Se convertise în cel de-al douăzeci și doilea an al vieții lui, la un an după ce devenise medic cu drepturi depline. Familia îi fusese îndoliată și, recitase Kadiș-ul, de parcă ar fi murit. Tatăl lui, Jacob Espina, cândva mândru de el și atât de

drăgăstos, trecuse pe lângă fiu, în piață, fără să-l bage în seamă, ignorându-i salutul. Pe atunci, Jacob Espina intrase în ultimul an al vieții. Când Bernardo află ca-i murise tatăl, acesta era înmormântat de o săptămână. Espina plătise o slujbă pentru sufletul lui, dar nu putuse rezista să nu-i recite și Kadiș-ul, singur în dormitor și plângând, fără prezența calmantă a congregației rituale.

Convertiții bogați sau realizați au fost acceptați de nobilime și de clasa de mijloc și mulți s-au căsătorit cu femei din familii creștine. Și Bernardo Espina se însură cu Estrella de Aranda, fiica unei familii nobile. În prima izbucnire a entuziasmului, sperase împotriva rațiunii că și pacienții îl vor primi ca pe un coreligionar, un „evreu desăvârșit", care le acceptase Mântuitorul. Totuși, nu a fost surprins că era dușmănit în continuare din cauză că era evreu.

Când tatăl lui era tânăr, magistrații din Toledo legiferaseră un statut: „Declarăm ca așa-numiții convertiți, progenituri ale perverșilor strămoși evrei, vor fi prin lege infami și dizgrațiați, nedemni de a ocupa orice funcție publică sau de a căpăta vreun privilegiu în orașul Toledo și teritoriile aferente acestuia, nu vor fi garanți la jurăminte sau notari și nu vor avea niciun fel de autoritate asupra creștinilor adevărați ai sfintei biserici catolice."

Bernardo trecu pe lângă diverse comunități religioase, unele puțin mai mari decât parohia abației înălțării, altele cât niște sate mici. În timpul monarhiei catolice, slujirea bisericii devenise populară. *Segundones,* fii mai tineri ai familiilor nobile, excluși de la moștenire prin legea majoratului, se îndreptară spre viața religioasă, siguri că vor avansa rapid, datorită relațiilor de familie. Aceleași familii își trimiteau adesea și fiicele mai mici la călugărie, pentru că li se pretindea o dotă uriașă la căsătoria primei născute. Vocația religioasă îi atrăgea și pe țăranii cei mai

săraci, a căror singură șansă de a scăpa de servitute și înfometare era intrarea într-un puternic ordin monahal.

Numărul mare de grupuri religioase dusese la o competiție crudă și urâta pentru sprijin financiar. Relicva Sfintei Ana ar fi putut consolida abația înălțării, dar starețul îi spusese lui Bernardo că puternicii benedictini complotau deja; la fel și dârjii franciscani și cine știe câți alții, dornici să lupte pentru posesia unei relicve a Sfintei Familii. Lui Espina îi venea greu să se gândească că putea fi prins la mijloc în această dispută și zdrobit la fel de ușor ca bietul Meir Toledano.

Începu prin a încerca să reconstituie mișcările tânărului de dinainte de a fi ucis.

Casa argintarului Helkias se înălța într-un grup de clădiri ridicate între două sinagogi. Sinagoga principală fusese de mult preluată de sfânta biserică și evreii își țineau acum slujbele în sinagoga Samuel ha-Levi, a cărei splendoare amintea de timpuri mai bune pentru comunitatea lor.

Grupul iudaic era destul de restrâns pentru ca toți să-i cunoască pe apostați, pe cei care doar pretinseseră că se convertesc și pe cei care rămăseseră evrei. Dacă se putea, aceștia din urmă nu făceau afaceri cu un nou convertit la creștinism. Totuși, cu patru ani înainte, Helkias ceruse disperat sfatul doctorului Espina.

Soția lui, Esther, o femeie sârguincioasă, născută într-o familie de mari rabini, Saloman, începuse să-și piardă puterile și argintarul se gândise doar la salvarea mamei celor trei fii ai lui. Bernardo se luptase din greu pentru ea, încercând tot ce știa și rugându-se la Cristos pentru sănătatea femeii, așa cum și Helkias se ruga la lehova. Dar n-o putuse salva pe soția lui Helkias, fie ca Domnul să aibă milă de sufletul ei nemuritor.

Acum se zorea spre nefericita casă a lui Helkias, știind că în curând, doi călugări de la abația înălțării aveau să aducă pe un asin cadavrul primului născut.

Generațiile anterioare de evrei, care înălțaseră cu secole în urmă sinagogile, ascultaseră străvechile precepte de a construi lăcașele de rugăciune în cel mai înalt punct posibil al teritoriului comunității. Aleseseră locurile în vârful unor stânci masive și ascuțite, cu vedere spre râul Tagus.

Iapa lui Bernardo se smuci nervoasă pe marginea falezei abrupte.

Maică sfântă! gândi el, trăgând hățurile. Calul se redresă și Espina zâmbi, rostind cu glas tare:

— Bunica Mântuitorului! uimit de toate cele întâmplate.

Și-l imagina pe Meir ben Helkias acolo, așteptând nerăbdător căderea nopții. Nu credea că tânărului îi fusese teamă de stânci. Bernardo își amintea multe asfințituri când stătuse și el acolo cu tatăl lui, Jacob Espina, scrutând pe bolta apropiată apariția primelor trei stele, care marcau începutul sabatului.

Goni gândul, așa cum trebuia să facă atunci când venea vorba despre trecutul lui iudaic.

Își dădu seama cât de isteț fusese Helkias, trimițând un adolescent de cincisprezece ani să livreze singur relicvariul. Un oștean înarmat ar fi semnalat comoara tuturor bandiților din jur. Un băiat cu o boccea, în întuneric, avea o șansă mai bună.

Dar nu destul de bună, după cum se dovedise.

Descălecă și conduse calul pe poteca stâncoasă. Chiar pe margine era o colibă din piatra, construită de soldații romani cu mult timp în urmă; de acolo îi aruncau pe prizonierii condamnați la moarte. În depărtare, jos, râul șerpuia cu o frumusețe neștiutoare printre stânci și un deal de granit.

Băieții din Toledo se fereau de locul acesta noaptea, pretinzând că de aici se aud vaietele morților.

Coborî pe poteca din stâncă până când căderea se transformă într-o pantă rezonabilă, se dădu jos de pe cal și coborî mereu, până la marginea apei. Podul Alcantara nu era locul lui de trecere și probabil nu fusese nici al lui Meir ben Helkias. Puțin mai în josul apei, Bernardo ajunse la vadul pe unde probabil că traversase și băiatul și încălecă din nou. Pe malul opus, găsi poteca spre abația înălțării. Puțin mai departe erau pământuri mănoase, dar aici solul era sărac și arid, bun doar pentru pășunat cu măsură. În curând auzi tălăngi și behăit și dădu de o turmă mare de oi păscând iarba puțină, sub paza unui bătrân pe care-l cunoștea, Diego Diaz. Păstorul avea o familie aproape la fel de numeroasă ca și turma lui și Espina îi tratase multe rude.

— Bună ziua, señor Bernardo.

— Bună ziua, señor Diego, descălecă Espina.

Lăsă calul să pască puțin și schimbă câteva vorbe cu păstorul. În fine, îl întrebă ce-l interesa:

— Cunoști un băiat pe nume Meir, fiul evreului Helkias?

— Da, señor. Nepotul lui Aron Toledano lăptarul, băiatul ăla?

— Da. Când l-ai văzut ultima dată?

— Ieri seara, devreme. Ducea bucățile de brânză făcute de unchiul lui și pentru un *sueldo* mi-a vândut niște brânză de capră pe care am mâncat-o de dimineață. Ce brânză! Îmi pare rău că n-am luat două bucăți, da de ce-l căutați? A făcut ceva rău?

— Nu, deloc.

— Nici eu nu ziceam. Nu e rău deloc, mucosul ăla evreu.

— Au mai fost și alții pe aici aseară? întrebă Espina și păstorul îi spuse că la scurtă vreme după ce băiatul plecase, trecuseră doi călăreți, gata să-l doboare, dar nu strigaseră și nu-i spuseseră nimic.

— Doi, zici?

Știa că bătrânul era de încredere. Bucuros că, deși erau înarmați, călăreții nu-i furaseră niciun miel, păstorul trebuie să-i fi observat atent.

— Era noapte cu lună. Unul era înarmat, sigur cavaler, fiindcă avea zale fine. Și un preot sau călugăr, nu i-am observat culoarea sutanei. Preotul avea un chip de sfânt, adăugă el după o ezitare.

— Cu ce sfânt semăna?

— Cu niciunul anume, se oțărî păstorul. Vreau să zic că avea chip frumos, atins de Dumnezeu. Trăsături sfinte, întări și își făcu o cruce, apoi mormăi îndemnându-și câinele după patru oi care o luaseră razna.

Curios, se gândi Bernardo. Un chip atins de Dumnezeu? își recuperă calul și încălecă:

— Domnul Cristos cu tine, señor Diaz.

Bătrânul îi aruncă o privire ironică:

— Domnul Cristos cu tine, señor Espina.

***

La scurtă distanță de oile care își căutau mult hrana, pământul devenea mai gras și mai mănos. Bernardo trecu printre vii și ogoare. Pe câmpul de lângă crângul de măslini al abației se opri și descalecă, legând calul de un tufiș.

Iarba era strivită și culcată de copite. Se părea că păstorul avusese dreptate numărând doi călăreți.

Cineva aflase de însărcinarea primită de argintar. Știau că Helkias e pe cale de a-și încheia munca și îi păziseră casa, așteptând livrarea.

Aici avusese loc lupta.

Strigătele lui Meir nu putuseră fi auzite. Crângul de măslini închiriat de abație se afla în câmp, într-o zonă nelocuită, aflată la o bucată bună de drum de comunitatea religioasă.

Sânge. Aici băiatul fusese rănit de o lance.

Bernardo parcurse încet porțiunea cu iarbă strivită. Îl culcaseră pe Meir ben Helkias în fața cailor ca pe o vulpe, împungându-l în spate.

Aici îi luaseră sacul de piele. Alături, pline de furnici, erau două bucăți albe de brânză din cea descrisă de Diego – pretextul de a se afla pe malul acela al râului. Una era intactă, cealaltă fusese zdrobită, parcă de o copită mare.

De aici îl abătuseră de pe potecă, în umbra măslinilor. Și unul sau poate amândoi îl violaseră.

Apoi îi tăiaseră gâtul.

Bernardo simți o amețeală și o stare de leșin.

Nu lăsase în urmă atât de mult copilăria lui evreiască încât să uite teama, groaza de străini înarmați, sentimentul de teroare datorat ororilor din trecut. Toate îi erau încă vii în minte.

Pentru o clipă, deveni una cu băiatul. Îi auzi. Îi mirosi. Simți umbrele uriașe și amenințătoare ale nopții, caii enormi venind spre el prin întuneric.

Înțepăturile crude și tăioase. Violul.

Redevenind medic, Bernardo se clătină sub soarele ce cobora și își căută scăparea încălecând. Nu credea că va auzi sufletul lui Meir ben Helkias strigând, dar nu dorea să se mai afle aici la căderea nopții.

Capitolul Patru

INTEROGATORIUL

Espina își dădu repede seama că nu putea strânge decât foarte puține informații legate de moartea băiatului evreu și de jaful comis. Aproape tot ce știa se datora examinării cadavrului, discuției cu bătrânul păstor și cercetării de la locul crimei. Era evident doar că, după o săptămână de umblat și pus întrebări, își neglijase pacienții și se adânci bucuros în rutina zilnică și sigură a profesiei lui.

La nouă zile după ce fusese chemat la abația înălțării, hotărî să-i facă o vizită părintelui Sebastian. Îi va spune puținul pe care reușise să-l afle și cu asta se va termina.

Ultimul pacient al zilei era un bătrân care avea probleme de respirație, deși era o zi răcoroasă și proaspătă, o întrerupere binevenită în șirul de momente toride ale verii. Trupul slab al pacientului era degradat și avea probleme mai mari decât sensibilitatea la vreme. Pe piept avea pielea subțire și tăbăcită; dedesubt, i se auzea zgomotul înfundat al plămânilor plini cu puroi.

Punându-și urechea pe pieptul lui, Espina auzi șuieratul întretăiat. Era aproape sigur că bătrânul era pe moarte, dar nu era dispus să accepte faptul imediat.

Căută în leacurile lui o infuzie care să-i îndulcească suferința; chiar atunci, în curtea cabinetului intrară degajat doi oameni înarmați.

Spuseră că erau soldați ai *alguacil*ului, vătaful din Toledo.

Unul era scund, cu pieptul umflat și cu un aer oficial:

— Vii cu noi acum, Bernardo Espina.
— Ce doriți de la mine, señor?
— Biroul Inchiziției te convoacă.
— Inchiziția? căută Bernardo să rămână calm. Prea bine. Așteptați, vă rog, afară. Voi termina foarte curând cu domnul acesta.
— Nu, vii imediat, zise cel mai înalt liniștit, dar și mai autoritar.
Espina știa că Juan Pablo, omul bun la toate, sporovăia cu fiul bătrânului în hambarul clădirii. Se duse la ușă și-l strigă:
— Du-te acasă la señor și spune-i că doresc ceva răcoritor pentru vizitatori. Pâine cu ulei și miere și vin rece.
Oamenii vătafului schimbară priviri și cel mai scund dădu din cap. Fața tovarășului lui nu-și schimbă expresia, dar nici el nu făcu vreo obiecție.
Espina puse infuzia bătrânului într-un vas de ceramică pe care-l astupă. Tocmai îi dădea ultimele instrucțiuni fiului pacientului când Estrella sosi grăbită, urmată de servitoarea cu gustările.
Când îi spuse, trăsăturile soției părură că împietresc:
— Ce-ar putea avea Inchiziția cu tine, dragul meu?
— Fără îndoială, au nevoie de un medic, spuse el, calmând-o și calmându-se și pe el.
În timp ce soldații mâncau, Juan Pablo înșeuă calul lui Espina.
Copiii erau la casa unui vecin, la catehismul săptămânal predat de un călugăr. Îi păru bine că nu-l vedeau plecând flancat de doi oameni înarmați.

Clerici în robe negre se deplasau pe coridorul unde a fost lăsat să aștepte. Espina se așeză pe o bancă de lemn, printre alții. Din când în când, un bărbat sau o femeie, albi la fața, erau duși înăuntru sub pază sau câte cineva era escortat pe coridor și

înghițit de clădire. Niciunul dintre cei plecați de pe banca nu se mai întoarse.

Espina a fost lăsat să aștepte până când se aprinseră torțele de seară.

La o măsuță stătea un paznic. Se duse la el și-l întrebă cine îl chemase, dar omul îl privi fără expresie și îi făcu semn să treacă la loc pe bancă.

Totuși, după un timp, veni alt soldat și îl întrebă pe cel de la masă despre cei care așteptau. Espina îi văzu uitându-se la el.

— Ăla e la fratele Bonestruca, îl auzi pe cel de la masă.

Toledo devenise un oraș populat, dar Espina era născut acolo și trăise acolo toată viața și – după cum sublimase padre Sebastian – ca medic, îi cunoștea bine atât pe oamenii de rând, cât și pe cei din cadrul clerului.

Dar numele fratelui Bonestruca îi era străin.

În sfârșit, un soldat veni și îl conduse afară din coridor. Urcă niște trepte de piatră și traversă alte coridoare prost luminate, la fel cu cel din care plecaseră și, în fine, intrară într-o chilie unde un frate aștepta la lumina unei torțe.

Călugărul fusese numit de curând în parohie, pentru că nu încăpea îndoială că Espina nu l-ar fi uitat dacă l-ar fi văzut până atunci pe stradă.

Era un bărbat înalt cu trăsături tipic spaniole, care atrăgeau; se strădui să nu se holbeze prea tare. Observă totuși o coamă deasă de păr negru, lung și tăiat neregulat, o frunte largă, sprâncene negre și ochi mari, căprui. Nasul drept și îngust, gura bine marcată, cu buze subțiri și o bărbie dreaptă, ușor despicată de o adâncitură.

Dacă ar fi fost întâlnite separat, pe alte fețe, aceste trăsături n-ar fi meritat nicio atenție. Dar la omul acesta se combinau într-un mod cu totul extraordinar.

Aerul călugărului nu semăna cu cel al icoanelor reprezentându-l pe Iisus, așa cum le văzuse

Espina. Era un chip oarecum feminin, izvorând din componente de o frumusețe masculină și totuși, prima reacție a lui Espina a fost una de spaimă și venerație.

O față de sfânt, spusese bătrânul Diego Diaz. Despre părintele acesta vorbise, nu avea nici cea mai mică îndoială.

Bonestruca era departe de a face paradă de înfățișarea lui chipeșă; la prima vedere, chipul lui răspândea calm și îngăduință, transmițând mesajul că o asemenea armonie fizică reflecta chiar esența bunătății dumnezeiești.

Dar când îl privi în ochi, Espina a fost purtat într-un loc înspăimântător și rece.

— Ai umblat prin oraș și ai pus întrebări despre un relicvariu furat de curând de la evreul Helkias. De ce te interesează chestiunea asta?

— Eu… Adică, părintele stareț Sebastian Alvarez…

Espina ar fi vrut să se uite oriunde în afară de ochii sfredelitori ai acestui călugăr ciudat, dar era forțat să-l privească:

— M-a rugat să cercetez furtul relicvariului și… moartea băiatului care-l aducea.

— Și ce ai aflat?

— Băiatul era evreu, fiul argintarului.

— Da, am auzit.

Vocea fratelui era mai blândă decât privirea… încurajatoare, aproape prietenoasă, se gândi Espina cu speranță.

— Și altceva?

— Altceva nimic, preacuvioase părinte.

Pieptul fratelui Bonestruca era ascuns de cutele robei, dar i se vedeau degetele lungi și spatulate, cu smocuri fine de păr negru între încheietura din mijloc și bază.

— De când ești medic?

— De unsprezece ani încoace.

— Ai ucenicit aici?

— Da, aici în Toledo.

— Cu cine?
Lui Espina i se uscă gura:
— Cu maestrul Samuel Provo.
— A, Samuel Provo. Până și eu am auzit de el, spuse blând călugărul. Un doctor mare, nu?
— Da, un bărbat renumit.
— Era evreu.
— Da.
— Câți copii a circumscris, după presupunerile dumitale? Espina clipi:
— Nu făcea circumcizii.
— Câți prunci circumcizi *dumneata* pe an?
— Nici eu nu fac circumcizii.
— Hai, hai, spuse răbdător călugărul. Câte operații de-astea ai făcut? Nu evreilor, dar poate maurilor?
— Niciodată… Am operat de câteva ori de-a lungul timpului… Când pielea nu este spălată bine și regulat, știți, se inflamează câteodată. Apare puroi și ca să corectez… Ei… Atât maurii, cât și evreii au preoții lor care fac treaba cealaltă, cu riturile religioase.
— Dumneata n-ai spus rugăciuni când ai făcut operațiile astea?
— Nu.
— Nici măcar Tatăl Nostru?
— Mă rog zilnic să nu le fac rău pacienților mei, ci doar bine, Sfinția ta.
— Ești căsătorit, señor?
— Da.
— Numele soției?
— Señora Estrella de Aranda.
— Copii?
— Trei. Două fiice și un fiu.
— Soția și copiii sunt catolici?
— Da.
— Dumneata ești evreu. Nu este așa?
— Nu! De unsprezece ani sunt creștin devotat!
Chipul din fața lui era atât de frumos, încât făcea și mai insuportabilă privirea ochilor de oțel.

Aveau o lucire de cinism ochii aceia, detectând toate slăbiciunile și păcatele lui Espina.

Privirea săpă adânc în sufletul lui. Apoi, șocant, călugărul bătu din palme, chemând paznicul de afară.

Bonestruca făcu o mișcare ușoară cu mâna:

— Ia-l.

Întorcând-se să plece, Bernardo îi văzu picioarele îngrijite în sandale, zvelte și cu degete proporționate.

Soldatul îl conduse înapoi pe coridoare și coborâră treptele.

Doamne Iisuse, știi că am încercat. Tu știi…

Espina știa că în pântecul clădirii erau celule și săli de interogatoriu. Știa că aveau un grătar numit *porto*, un cadru triunghiular de care-i legau pe prizonieri. De câte ori se învârtea un scripete, alte încheieturi din corp erau dislocate. Și mai aveau un obiect *toca* pentru tortura apei. Capul prizonierului era ținut într-o troacă scobită. I se vâra o cârpă pe gât și apoi se turna apă pe ea, blocându-i traheea și nările până când sufocarea îl determina să mărturisească sau până când murea.

Iisuse, te rog… Te implor…

Poate a fost auzit. Ajungând la ieșire, soldatul îi făcu semn să iasă și Espina plecă singur spre locul unde își legase calul.

Plecă la pas, luptând să-și recapete cumpătul până acasă, pentru a o putea liniști pe Estrella fără să plângă.

Partea a Doua

AL DOILEA FIU

Toledo, Castilia
30 martie 1492

Capitolul Cinci

IONA BEN HELKIAS

— Merg cu Eleazar la râu, poate prindem ceva pentru cină. Da, Abba[1]?

— Ai terminat lustruitul?

— Aproape tot e terminat.

— O treabă nu e terminată până nu e terminată. Trebuie să lustruiești tot, spuse Helkias, pe tonul sumbru care-l rănea întotdeauna pe Iona.

Uneori ar fi vrut să privească drept în ochii distanți ai tatălui lui și să-i spună: Meir a murit, dar eu și Eleazar suntem aici. Noi trăim.

Nu-i plăcea să lustruiască argintul. Mai avea o jumătate de duzină de obiecte mari și își înmuie cârpa în unsoarea puturoasă, un amestec gros de gunoi de păsări și urină, și se apucă de frecat.

Simțise timpuriu gustul amărăciunii, la moartea mamei, și-i fusese greu când Meir fusese ucis, pentru că era deja mare, trecut de treisprezece ani, și înțelesese mai bine caracterul definitiv ai unei astfel de pierderi.

La doar câteva luni de la moartea lui Meir, Iona fusese chemat la adunare, să recite din Tora și să devină oficial membru al congregației. Adversitățile îl maturizaseră de timpuriu. Tatăl, care i se păruse până atunci înalt și puternic, era mai mic în ochii lui și Iona nu știa cum să umple spațiul golit de durerea lui Helkias.

Nu știau nimic în legătură cu asasinarea fratelui lui. La câteva săptămâni după tragedia cu Meir, Helkias Toledano auzise vorbe că doctorul Espina umbla prin oraș, interesându-se de evenimentele care duseseră la moartea fiului lui. Helkias îl luase

pe Iona cu el și plecase să discute cu Espina, dar găsiră casa acestuia abandonată și pe Juan Pablo, fostul servitor al medicului, ducând la el acasă mobila rămasă, o masă și câteva scaune. Juan Pablo le spuse că doctorul și familia lui plecaseră.

— Unde s-au dus?

— N-am știre, clătină omul din Eap.

Helkias merse atunci la abația înălțării să-l caute pe padre Sebastian, dar ajungând, i se păru un moment că rătăcise drumul. În poartă se înșirau căruțe și cabriolete. Alături, trei femei tescuiau struguri negri într-un jgheab mare. Prin ușa deschisă a fostei capele, Helkias văzu coșuri cu măsline și alți struguri.

Întrebându-le pe femei unde se mutase abația, una dintre ele îi spuse că abația înălțării fusese închisă și ordinul sfântului Ieronim îi închiriase proprietatea stăpânului lor, un fermier.

— Dar părintele Sebastian, starețul? întrebase.

Femeia îi zâmbise, clătinând din cap și ridicând din umeri, fără să se oprească din tescuit.

Iona încercase din greu să preia îndatoririle fratelui mai mare, dar vedea limpede că nu va putea ocupa niciodată locul lui Meir. Nici ca ucenic argintar, nici ca fiu, nici ca frate, în niciun fel. Opacitatea din ochii tatălui îl întărea în propria lui suferință. Deși trecuseră de trei ori zilele Paștilor de când murise Meir, casa și atelierul lui Helkias erau încă îndoliate.

Unele obiecte pe care le lustruia erau deosebit de patinate, niște carafe de vin, dar nu avea motiv să se grăbească, pentru că tatăl lui păru să-și amintească deodată rugămintea de acum o jumătate de oră:

— Nu mergi la râu. Găsește-l pe Eleazar și ai grijă să stați amândoi pe lângă casă. Nu e momentul potrivit ca un băiat evreu să umble razna.

Iona fusese nevoit să-și asume în locul lui Meir răspunderea pentru Eleazar, un băiețel de șapte ani, calin și cu obraji fragezi. Îi spunea povești despre fratele lor mai mare, ca să nu-l uite și uneori lua chitara maură a lui Meir și cântau amândoi cântece. Îi promise lui Eleazar că-l va învăța să cânte la chitară, cum îl învățase și Meir pe el. Eleazar voi să-l învețe când îl găsi jucându-se de-a războiul cu pietre și nuielușe, la streașină casei, dar Iona clătină din cap.

— Mergi la râu? întrebă frățiorul. Vin și eu?

— Avem treabă, zise Iona, imitând inconștient tonul tatălui, și îl luă pe băiețel în atelier.

Stăteau amândoi într-un colț și lustruiau argintul când intrară rabinul José Ortega și David Mendoza.

— Ce e nou? întrebă Helkias și señor Mendoza clătină din cap.

Era un bărbat puternic, de vârstă mijlocie, cu niște dinți lipsă și un ten pătat; constructor de case.

— Nu e bine, Helkias. Nu mai suntem în siguranță în oraș.

Cu trei luni înainte, Inchiziția executase cinci evrei și șase convertiți. Fuseseră acuzați de a fi săvârșit cu unsprezece ani în urmă o vrajă, folosind o ostie furată și inima unui băiat creștin crucificat cu scopul de a băga nebunia în bunii creștini. Deși băiatul nu fusese identificat – nu dispăruse niciun copil creștin – detalii ale presupusei crime fuseseră smulse de la acuzați prin torturi crunte și toți fuseseră arși în piață, inclusiv corpurile celor trei care muriseră înainte de autodafe.

— Unii se roagă deja la copilul „martirizat”. Ura lor otrăvește aerul, spuse Mendoza apăsat.

— Trebuie să apelăm la Majestățile lor pentru protecție, vorbi rabi Ortega.

Era scund și costeliv, cu o spumă de păr alb. Oamenii zâmbeau văzându-l cum se împleticea la sinagogă sub greutatea sulurilor Torei, pe care

congregația trebuia să le atingă și să le sărute. Cei mai mulți îi respectau, dar Mendoza nu era de acord cu el acum.

— Regele e om și rege, are simpatii și preferințe, dar regina Isabela s-a întors împotriva noastră în ultima vreme. A fost crescută în izolare și educată de clerici, care i-au modelat mintea. Tomás de Torpuemada, marele inchizitor, să dea Domnul să piară, a fost duhovnicul Isabelei în copilărie și are o mare influență asupra ei. Mi-e teamă de ce ne așteaptă, dădu el din cap.

— Trebuie să avem credință, prietene David, spuse rabi Ortega. Trebuie să mergem la sinagogă și să ne rugăm împreună. Domnul ne va auzi strigătul.

Băieții se opriră din lustruit. Eleazar era tulburat de tensiunea de pe fețele adulților și de teama evidentă din vocile lor:

— Ce zic? îi șopti lui Iona.

— Mai târziu. Îți spun mai târziu, îi întoarse fratele lui șoapta, deși nici el nu era sigur că înțelegea exact despre ce era vorba.

***

A doua zi dimineață, în piața municipală din Toledo apăru un ofițer de armată. Era însoțit de trei trompetiști, doi magistrați locali și doi oameni înarmați ai primarului și citi o proclamație prin care evreii erau înștiințați că, în ciuda îndelungatei lor viețuiri în Spania, li se poruncea să părăsească țara până la sfârșitul a trei luni. Regina îi alungase deja pe evrei din Andaluzia în 1483. Acum li se poruncea să părăsească toate provinciile regatului spaniol: Castilia, Leon, Aragon, Galicia, Valencia, principatul Cataloniei, statul feudal Vizcaya și insulele Cerdeña, Sicilia, Mallorca și Menorca.

Proclamația a fost țintuită pe un perete. Rabi Ortega a copiat-o cu o mână ce tremura atât de tare încât i-a fost greu să-i distingă vorbele când a citit-o în adunarea celor treizeci de fruntași ai comunității iudaice.

— „Toți evreii și evreicele, de orice vârstă ar fi, care trăiesc, locuiesc sau se adăpostesc în numitele provincii și domenii… nu vor încerca să se întoarcă sau să rămână să trăiască în ele, ca locuitori, călători sau în orice alt fel, sub pedeapsa cu moartea… Și poruncim și oprim orice persoană din numitele provincii sau domenii de a îndrăzni, pe față sau în ascuns, să primească, adăpostească, ocrotească sau apere un evreu sau evreică… sub pedeapsa lipsirii de proprietăți, vasali, castele și toate celelalte bunuri.”

Creștinii erau avertizați solemn să nu încerce sentimente de compasiune. Li se interzicea „să vorbească și să comunice… cu evrei”, sau „să-i primiți în casele voastre, să vi-i faceți prieteni, să le oferiți hrană sau orice alt ajutor”.

Proclamația era dată „din porunca regelui și a reginei, suveranii noștri, și a Sfinției sale starețul de Santa Cruz, inchizitorul general în toate provinciile și domeniile Majestăților lor”.

Consiliul celor treizeci, care conducea evreimea din Toledo, era format din câte zece reprezentanți ai fiecăreia din cele trei stări – notabilități, negustori și meșteșugari. Helkias făcea parte din consiliu, fiind maestru argintar, și adunarea se ținu în casa lui.

Reprezentanții erau zguduiți.

— Cum putem fi evacuați cu atâta nepăsare dintr-un pământ care înseamnă atât de mult pentru noi și din care noi facem parte? se opinti să grăiască rabi Ortega.

— Edictul e doar alt vicleșug regal ca să stoarcă de la noi impozite mai mari și mită, cuvântă Iuda ben Solomon Avista. Regii spanioli ne-au considerat întotdeauna vacile lor bune de muls.

Se auzi un murmur aprobator.

— Între anii 1482 și 1491, spuse Iosif Lazara, un negustor de făină vârstnic din Tembleque, am dat nu mai puțin de cincizeci și opt de milioane de

maravedi pentru război și încă douăzeci, „împrumuturi forțate”. Mereu, comunitatea noastră s-a adâncit în datorii pentru a plăti vreo „taxă” sfruntată sau pentru a face „un dar” tronului în schimbul supraviețuirii. Sigur că acum a venit iar o astfel de vreme.

— Trebuie să mergem la rege și să-i cerem să intervină, zise Helkias.

Discutară cine să se ducă și convenіră că trebuia să fie don Abraham Seneor.

— E curteanul evreu pe care Majestatea sa îl iubește și-l admiră cel mai mult, rosti rabi Ortega și multe capete se plecară, încuviințându-i spusele.

Capitolul Şase

SCHIMBĂRI

Abraham Seneor avea optzeci de ani şi deşi mintea îi era vie şi ascuţită, trupul îi era foarte obosit. Istoricul serviciilor dificile şi periculoase făcute de el monarhiei începea cu data de 19 octombrie 1469, când aranjase nunta secretă ce-i unise pe cei doi veri cu sânge regal, Isabela de Castilia, de optsprezece ani şi Ferdinand de Aragon, de şaptesprezece.

Ceremonia se desfăşurase clandestin pentru că-l sfida pe regele Henric al IV-lea al Castiliei. Henric dorise ca sora lui vitregă, Isabela, să se cunune cu regele Alfonso al Portugaliei. Infanta refuzase, cerându-i lui Henric s-o numească succesoare la tronul Castiliei şi promiţând că se va căsători numai cu aprobarea regelui.

Henric al IV-lea de Castilia nu avea fii (supuşii îl batjocoreau, numindu-l Henric cel impotent), dar avea o fiică, Juana, despre care se credea ca ar fi fiica nelegitimă a amantei lui, Beltran de la Cueva. Când încercă s-o numească pe Juana moştenitoare, izbucni un război civil. Nobilii îşi retraseră sprijinul pentru rege, oferindu-i recunoaşterea ca suveran lui Alfonso, fratele de doisprezece ani al Isabelei. Dar după doi ani, tânărul Alfonso fu găsit mort în patul lui; după zvonuri, otrăvit.

Isabela nu fusese educată în vederea tronului, dar la scurtă vreme după moartea fratelui ei, îi ceru lui Abraham Seneor să pornească negocierile secrete cu nobilii influenţi din Aragon în vederea căsătoriei ei cu Ferdinand, prinţ al principatului. Pe 11 decembrie 1474, când Henric al IV-lea muri subit la Madrid, Isabela se afla la Segovia. Auzind

vestea, se declară regină a Castiliei. După două zile, înconjurată de o gloata ce o ovaționa, trase spada și ținând-o cu mânerul în sus, se îndreptă cu alai spre catedrala din Segovia. Adunarea nobililor îi jură credință imediat.

Regele Ioan al II-lea al Aragonului muri în 1479 și Ferdinand îi urmă la tron tatălui lui. În cei zece ani scurși de la nunta lor secretă, cuplul regal purtă un război continuu, respingând invaziile din Portugalia și ocupându-se de rebelii din țară. După ce câștigară toate bătăliile, se concentrară asupra luptei cu maurii.

De-a lungul anilor de conflicte, Abraham Seneor lucrase cu credință pentru ei, strângând bani pentru războaiele costisitoare, dezvoltând un sistem de impozitare și îndrumându-i în impasurile politice și financiare ivite în procesul de unire a Castiliei cu Aragonul.

Monarhii îl răsplătiseră bine, numindu-l rabin și judecător suprem al evreilor din Castilia și impunător al taxelor asupra evreilor din tot regatul. Din 1488, fusese trezorier al Hermandadului, o miliție înființată de Ferdinand pentru a menține ordinea și securitatea în Spania. Coreligionarii lui evrei nu-l plăceau pe Seneor – nu ei și-l aleseseră rabin, ci regele. Dar Seneor le era loial. Chiar dinainte ca evreii din toate colțurile regatului să-l roage să intervină în favoarea lor, Seneor acționă.

Monarhii îi acordară afecțiunea și prietenia lor, dar pledoaria lui de a schimba edictul de expulzare se lovi de o împotrivire rece, care-l descumpăni.

După câteva săptămâni, ceru o nouă întâlnire, aducându-l de data aceasta cu el pe ginerele lui, rabinul Meir Malamed, care fusese secretarul lui Ferdinand și era administrator-șef al regatului pentru colectarea de taxe. Ca și socrul lui, fusese declarat rabin de către rege și nu de către coreligionarii lui, dar, ca și el, servise întotdeauna cauza evreiască la curte. Cu ei veni și Isaac ben Judah Abravanel, responsabil cu strângerea taxelor

în centrul și sudul țării, un om care împrumutase cu sume enorme visteria regală, inclusiv cu 1,5 milioane de ducați de aur, necesari câștigării războiului cu Granada.

Cei trei evrei exprimară aceeași rugăminte, oferindu-se să contribuie cu sume noi la visterie, iar Abravanel lăsă să se înțeleagă că el și frații lui vor uita de unele datorii mari ale coroanei dacă edictul de expulzare va fi revocat.

Ferdinand ascultă cu un interes nedisimulat ofertele făcute. Cei trei suplicanți sperau o reglementare imediată, pentru ca Torpuemada și alți prelați care lucrau de ani de zile cu scopul expulzării evreilor să nu aibă nicio ocazie de a influența decizia regală. Totuși, Ferdinand acceptă cererea pentru a fi dezbătută și după o săptămână, când cei trei apărură din nou în fața lui, îi anunță că cererea fusese respinsă. Se decisese că ordinul de expulzare să fie pus în practică.

Isabela stătea lângă soțul ei, severă, scundă și îndesată, dar cu o ținută cu adevărat regală. Avea ochii mari, verzi-albăstrui, impunători și o gură mică și strânsă. Părul ei blond-roșcat, cel mai frumos atribut fizic al femeii, începuse să încărunțească. Le spori amărăciunea citându-le din înțelepciunea lui Solomon:

„Inima regelui e în mâna Domnului, ca și cursul apelor. El le îndreaptă oriunde dorește”.

— Credeți că acest lucru vine de la noi? Domnul a pus această hotărâre în inima regelui, le spuse ea disprețuitor celor trei evrei, încheind audiența.

Pe tot cuprinsul regatului, consiliile evreiești se adunară cu o nouă disperare.

Consiliul celor treizeci de la Toledo se străduia să ajungă la un plan.

— Iubesc pământul ăsta. Dacă trebuie să părăsesc moșia unde dorm străbunii mei, spuse în cele din urmă David Mendoza, vreau să plec într-

un loc unde nu voi fi acuzat că omor copii ca să fac pască din trupul lor sau că înjunghii euharistia, insult Fecioara și batjocoresc mesa!

— Trebuie să ne ducem acolo unde nevinovații nu sunt aprinși ca surcelele, zise rabi Ortega și toți mormăiră aprobator.

— Unde se află un asemenea loc? întrebă tatăl lui Iona.

Urmă o tăcere lungă. Se priveau amuțiți.

Totuși, era necesar să plece undeva și oamenii încercară să-și facă planuri.

Aron Toledano, un bărbat îndesat și cu vorba lentă, sosi la Helkias acasă și frații stătură ore întregi de vorbă, alegând destinații și respingându-le. Iona îi asculta și încerca să înțeleagă.

Până la urmă, din toate discuțiile se aleseră trei destinații posibile. Spre nord, în regatul Navarrei. Spre vest, în Portugalia. Spre est, pe litoral, de unde să plece pe mare către țări mai îndepărtate.

Dar după câteva zile aflară lucruri care îngustau și mai mult posibilitățile.

Aron veni cu chipul lui de fermier întunecat de grijă:

— Navarra iese din discuție. Nu acceptă decât evrei convertiți la cultul lui Iisus.

La mai puțin de o săptămână după aceea, aflară că Don Vidal ben Benveniste della Cavalleria, care bătuse monedele de aur din Aragon și banii de circulație în Castilia, se deplasase în Portugalia și obținuse permisiunea ca evreii spanioli să meargă acolo. Regele Ioan al II-lea al Portugaliei prinsese ocazia și decretase că-i va taxa cu câte un ducat pe toți evreii imigranți, plus o pătrime din orice marfă transportată în regatul lui. În schimb, evreilor li se permitea să rămână șase luni.

Aron clătină dezgustat din cap:

— N-am nicio încredere în ăla. Până la urmă, cred că o să ne trateze și mai nedrept decât spaniolii.

Helkias a fost de acord. Nu le mai rămânea decât plecarea pe mare.

Helkias era un bărbat înalt, chibzuit și blând. Meir fusese mai scund și mai solid, ca Aron, iar Eleazar dădea deja semne că era croit la fel. Iona avea statura mai înaltă, ca tatăl pe care-l venera și-l iubea.

— Și atunci unde o să navigăm, Abba?

— Nu știu. Vom merge unde sunt corăbii multe, probabil în portul Valenciei. Apoi vom vedea unde ne putem îmbarca și încotro se îndreaptă vasele de pasageri. Trebuie să nădăjduim că Atotputernicul ne va îndrepta astfel încât să luam o hotărâre înțeleaptă.

Apoi privi pe Iona:

— Ești înspăimântat, fiule?

El se luptă să răspundă, dar cuvintele veneau greu.

— Nu e rușine să-ți fie frică. E înțelept să recunoști primejdia legată de orice călătorie. Dar vom fi trei bărbați mari și puternici – Aron, tu și eu. Noi trei o să fim în stare să veghem asupra lui Eleazar și a mătușii Juana.

Iona a fost recunoscător că tatăl lui îl socotise bărbat. Helkias păru să-i citească gândurile:

— Știu că în acești ani ți-ai asumat responsabilități de bărbat, spuse el încet. Vreau să știi că au observat și alții ce caracter ai. Tați de fiice mi-au făcut mai multe propuneri pentru viitoare căsătorii.

— Ai stabilit o căsătorie? întrebă Iona.

— Nu încă. Nu acum. Dar când vom ajunge la noua noastră casă, va sosi timpul să vorbim cu evrei pricepuți să aranjeze o uniune bună. Și bănuiesc că abia aștepți.

— Așa este, recunoscu Iona și tatăl lui râse:

— Crezi că n-am fost și eu tânăr? Îmi aduc aminte cum e.

— Eleazar va fi foarte gelos. O să vrea și el o soție, zise Iona și râseră amândoi.

— Abba, continuă băiatul, nu mi-e frică să merg oriunde, dacă ești cu mine.

— Nici mie nu mie frică dacă ești cu mine, Iona. Fiindcă Domnul va fi cu noi.

***

Gândul căsătoriei era un element nou în viața lui Iona. În mijlocul tuturor evenimentelor, mintea îi era confuză și trupul, transformat. Noaptea visa femei și chiar în mijlocul fierbințelii o visa cu ochii deschiși pe prietena lui din copilărie, Lucia Martin. Când erau mici, își exploraseră pe îndelete goliciunea, din curiozitate. Acum își dădea seama că trupul fetei se împlinise pe sub haine și intervenise stânjeneala între ei.

Totul se schimba și în ciuda temerilor și îndoielilor, Iona era înfiorat de perspectiva de a călători în locuri îndepărtate. Își imagina viața într-un loc diferit, o viață de care evreii din Spania nu avuseseră parte timp de sute de ani.

Într-o carte găsită printre cele de religie din casa de studiu, scrisă de un autor arab numit Khordabbek, citise despre negustorii ambulanți evrei:

„Se îmbarcă pe tărâmul francilor, pe Marea de Apus, navigând spre Farama. Acolo își încarcă bunurile pe spinarea cămilelor și călătoresc pe uscat până la Kolzum, un drum de cinci zile pentru o distanță de douăzeci și cinci d*e farsangi.* Se îmbarcă la Marea Roșie și navighează de la Kolzum la Eltar și Jeddah. Apoi trec în Sina, în India și de acolo în China".

I-ar fi plăcut să fie negustor ambulant.

Dacă ar fi fost creștin, ar fi preferat să fie cavaler – bineînțeles, nu din aceia care omorau evrei. O astfel de viață era plină de minunății.

Dar în clipele lui mai realiste, Iona știa că tatăl lui avea dreptate. Nu avea rost să stea și să se

complacă în visuri. Era treabă de făcut, pentru că temeliile lumii lor se surpau.

Capitolul Șapte

DATA PLECĂRII

Iona cunoștea multe persoane care deja plecau. Pe șoseaua din afara orașului Toledo se înșirară puțini, apoi un șuvoi de evrei începu să se scurgă zi și noapte, din toate părțile, spre vest, unde era Portugalia sau spre est, către mare. În oraș se auzea zgomotul călătorilor. Călăreau cai sau asini, stăteau pe sacii cu lucruri în căruțe trase de vaci sau mergeau sub soarele fierbinte cu poveri grele, unii împleticindu-se, alții căzând. Uneori, femeile și băiețandrii cântau și sunau din tamburine sau băteau mici tobe, pentru a-și menține buna dispoziție.

Pe marginea drumului se nășteau copii și mureau bătrâni. Consiliul celor treizeci din Toledo le permitea călătorilor să-și îngroape morții în cimitirul evreiesc, dar adesea nu-i putea ajuta nici măcar cu grupul ceremonial de bărbați care să recite Kadișul, rugăciunea pentru morți. În alte vremuri, drumeții ar fi fost ajutați și găzduiți la ananghie, dar acum evreii din Toledo se pregăteau și ei de plecare și aveau propriile lor probleme de rezolvat.

Ordinele franciscan și dominican, satisfăcute de expulzarea pentru care se străduiseră și se rugaseră, se apucară vajnic să racoleze cât mai multe suflete iudaice. Câțiva dintre prietenii vechi ai familiei lui Iona intrară în biserici și se declarară creștini – copii, părinți și bunici cu care neamul Toledano împărțise pâinea de sabat, se rugase în sinagogă și blestemase legea care-i ostraciza pe evrei, punându-i să poarte pe piept steaua galbenă. Aproape o treime dintre evrei se convertiră de

teama pericolelor teribile ale călătoriei, din dragoste pentru un creștin, pentru că nu puteau renunța la poziția și confortul obținute sau pentru că se săturaseră să fie disprețuiți.

Evreii din posturile suspuse erau presați și siliți să se convertească. Într-o seară, unchiul Aron îi aduse tatălui lui Iona vești șocante:

— Rabi Abraham Seneor, ginerele lui, rabi Meir Melamed și familiile lor s-au făcut catolici.

Regina Isabela nu putuse îndura perspectiva de a rămâne fără cei doi oameni care o slujiseră atât de bine și se zvonea că-i amenințase cu represalii asupra evreilor dacă nu se converteau. Se știa că suveranii aranjaseră personal ceremonia de convertire și asistaseră la ea în catedrală, ca nași ai nou-botezaților.

Rabi Seneor își schimbase numele în Fernando Nuñez Coronel și rabi Melamed devenise Fernando Perez Coronel.

După câteva zile, Seneor a fost numit guvernator al Segoviei, membru al consiliului regal și administrator financiar-șef al moștenitorului coroanei. Melamed a fost numit șeful vistiernicilor regali și membru permanent al consiliului regal.

Isaac Abravanel refuză să se convertească. El și frații lui, Iosif și Iacob, renunțară la reclamarea imensei datorii de la monarhi, fiind lăsați, în schimb, să părăsească țara, luând cu ei o mie de ducați de aur și câteva bunuri prețioase din metale nobile.

Helkias și Aron au fost mai puțin norocoși decât majoritatea evreilor ce înfruntau calamitatea. Mulțimii i se spuse că nimeni nu avea voie să scoată din regat aur, argint sau pietre prețioase. Tronul îi sfătui să vândă tot ce au și să-și cumpere „bunuri comune”, pe care le puteau vinde apoi în noua lor patrie. Dar aproape imediat, regele Ferdinand declară că unor evrei din Aragon li se

vor lua pământurile, casele și acareturile, din cauză că „datorau” sume coroanei.

Evreii din Toledo se grăbiră să-și vândă posesiunile înainte ca monarhia să întreprindă vreo acțiune similară și la ei, dar totul se desfășură dezastruos. Vecinii lor creștini, știind că evreii vor muri dacă nu-și vor abandona pământurile, scăzură fără milă prețurile, oferind câțiva *sueldo* pe domenii mult mai valoroase, cu preț calculabil în *maravedi* sau *reali*. Un măgar sau o vie valorau cât o haină banală.

Aron Toledano, cu o ofertă de nimic pentru ferma lui de capre, ceru sfatul fratelui:

— Nu știu ce să fac, îi mărturisi el neajutorat.

Helkias fusese toată viața un artizan prosper și căutat, dar timpurile grele îl prinseseră într-un moment de strâmtorare financiară. Nu-i fusese plătit decât un avans pentru relicvariu. Fiind furat înainte de livrare, nu se mai putea aștepta la alți bani, deși investise masiv, cumpărând argint și aur pentru lucrare. De asemenea, câțiva clienți bogați nu mai plăteau acum, simțind că, datorită împrejurărilor, ar fi putut fi scutiți până la urmă de a-și mai achita comenzile.

— Nici eu nu știu ce să fac, recunoscu și Helkias. Era într-o situație disperată, dar a fost salvat prin eforturile și inima bună a unui prieten vechi și devotat.

Benito Martin era creștin din naștere și aurar, dar meșteșugul lui nu se ridica la măiestria dovedită de Helkias în prelucrarea argintului. În majoritatea timpului, Martin sufla cu aur obiecte sau făcea reparații. Erau amândoi tineri când Benito descoperi că în orașul lui trăia un evreu care făcea minuni din metale prețioase.

Îl căută pe artizan și rămase în atelierul lui atât cât să nu-l deranjeze, învățând noi modalități de prelucrare a metalelor prețioase și îmbogățindu-și meșteșugul cu o nouă viziune asupra orfevrăriei.

Reînvățând propria lui meserie, Benito Martin descoperise un om.

Helkias îl primise bucuros, împărtășindu-i din experiența lui umană și profesională. Admirația lui Benito devenise cu timpul prietenie adevărată, în așa fel încât, de-a lungul anilor, Martin își adusese copiii la sinagogă să participe la sărbătorile familiei Toledano sau îi vizitase în timpul ceremoniilor dedicate recoltei. Fiica lui, Lucia, era cea mai bună prietenă a lui Iona, și Enrique, fiul lui, tovarășul de joaca al lui Eleazar.

Lui Benito îi era rușine de nedreptățile care aveau loc și într-o seară, porni la o plimbare cu Helkias, ajungând pe faleză la căderea nopții.

— Casa ta e situată minunat și atelierul e așa de bine împărțit încât promit succes în meserie. De multă vreme le unduiesc.

Helkias tăcu. Dar se opri din mers când Benito îi făcu oferta.

— Știu că e foarte puțin, dar…

În vremuri normale, oferta ar fi fost mică, dar nu trăiau astfel de vremuri. Helkias știa că Benito îi propunea tot ce putea să-și permită și era o ofertă mult mai bună decât cele ale speculanților rapace.

Se apropie de creștinul de lângă el, îi sărută obrazul ras și-l îmbrățișă cu putere.

Iona observă că apatia dispăruse din ochii tatălui. Helkias făcea planuri cu Aron pentru salvarea familiei. Era o situație de urgență și pentru a o întâmpina, Helkias își mobilizase toată energia.

— În mod obișnuit, călătoria până la Valencia ar dura zece zile. Acum, cu atâția oameni care se grăbesc să ajungă, va dura douăzeci de zile, ceea ce înseamnă de două ori mai multe provizii și pericol dublu pe drum. Așa că trebuie să plecăm din Toledo cât mai târziu, când vor fi mai puțini călători.

Aron ținea la ferma lui doi asini pentru bagaje și doi cai buni pentru el și soție. Lucrând în numele lui Helkias, Benito Martin cumpărase încă doi cai și doi asini la un preț mai mic decât cel cerut unui evreu. Helkias îi plătea vecinului lui, Marcelo Troca, o sumă exorbitantă pentru a-i permite să-și țină cele patru animale în islazul lui.

Helkias îi spuse fratelui lui că trebuia să găsească o cale de a acumula capital:

— Când vom ajunge în port, căpitanii de vase nu vor fi milostivi cu noi. O să ne ceară o mulțime de bani. Și când acostăm, ne trebuie niște bani ca să trăim până ne vom găsi de lucru.

Singura sursă de a obține bani era să-i recupereze de la datornicii argintarului și Iona își ajută tatăl să întocmească o listă cu numele și suma datorată de fiecare client.

Cea mai mare datorie o avea la el contele Fernán Vasca de Tembleque, șaizeci și nouă de *reali* și șaisprezece *maravedi.*

— E un nobil arogant, mă cheamă la el de parcă ar fi rege și-mi descrie în amănunt tot ce vrea să-i fac, dar întârzie să-și plătească până și un *sueldo* din datorie. Dacă pot să obțin banii de la el, vom avea mai mult decât suficient, zise Helkias.

Iona își însoți tatăl la Tembleque într-o zi fierbinte de iulie. Tembleque era pe atunci un sat din apropiere de Toledo. Băiatul nu era obișnuit să călărească pe cal, dar animalele erau blânde și el stătea în șa mândru ca un cavaler. Peisajul era minunat și, cu toate că era împovărat de griji, Helkias găsi puterea de a începe un cântec de pace:

Lupul va sta alături de oaie
Și pantera cu mielul va sălășlui,
Vaca și ursul la un loc vor mânca
Și leul cu paie se va hrăni…

Iona asculta cu plăcere vocea gravă înălțându-se în aer. *Așa o să fie și pe drumul spre Valencia,* gândi el mulțumit.

Pe când înaintau, Helkias îi povesti fiului lui că prima dată când fusese chemat la Tembleque de contele Vasca, îi spusese despre aceasta prietenului lui, rabi Ortega.

— „Să-ți povestesc despre acest nobil”, mi-a zis rabinul.

Rabi Ortega avea un nepot, un tânăr învățat pe nume Asher ben Yair, care cunoștea mai multe limbi și Tora, cartea religiei iudaice.

— Un învățat își câștigă greu traiul, continuă Helkias, și, într-o zi, Asher a aflat că un nobil din Tembleque caută să angajeze un funcționar și a plecat într-acolo șa-și ofere serviciile.

Contele din Tembleque era mândru de calitățile lui războinice. Luptase împotriva maurilor și călătorise departe pentru a participa la turniruri, pe multe câștigându-le. Dar avea urechea atentă la noutăți și în 1486 auzise de o competiție diferită, un turnir literar, la care combatanții luptau cu poeme în loc de lănci și săbii.

Competiția se numea Jocs Florals – Jocuri florale. Luase ființă în Franța spre sfârșitul secolului al paisprezecelea, când câțiva tineri nobili din Toulouse hotărâră să invite poeți să-și recite operele, urmând ca învingătorul să primească o violetă făurită din aur.

Competiția se ținu periodic în Franța până când Violante de Bar, regină a Cataloniei și Aragonului și soție a regelui Ioan I, o aduse la Barcelona în 1388, chemându-i acolo și pe o parte dintre arbitrii francezi. Curtea spaniolă adoptă oficial Jocs Florals, celebrându-le anual cu mare pompă. Când intră în atenția contelui Vasca, turnirul poetic era arbitrat de curtea regală. O violetă din argint constituia acum premiul trei, iar premiul doi era un trandafir din aur. Învingătorul, conform spiritului catalan, primea un singur trandafir adevărat, căci niciun obiect râurit de om nu putea depăși o creație a Domnului.

Lui Vasca i se părea că ar fi fost splendid să fie chemat la curte și onorat ca învingător și făcu planuri pentru a participa la Jocs Florals. Faptul că era analfabet nu-l abătu din drum, căci era destul de bogat pentru a angaja un scriitor și-l alese pe Asher ben Yair, căruia-i spuse că trebuia să scrie un poem. Discutând subiectul, Vasca a fost de părere că poemul trebuia să vorbească despre un mare și nobil luptător și cei doi au fost apoi de acord foarte repede că nimeni altul nu era mai potrivit decât însuși contele Vasca pentru a deveni eroul operei.

Poemul a fost terminat și ascultându-l, contele nu simți niciun sunet deranjant. Curajul și îndemânarea lui de războinic erau tratate reverențios și fără economie de exagerări, așa că o copie a poemului a fost trimisă la Barcelona.

Dar opera nu-i impresionă pe arbitrii de la curte. Când contele află că premiile fuseseră câștigate de alții, Asher ben Yair își luase rămas bun de la unchiul lui, rabinul, și plecase în mod înțelept către Sicilia, unde credea că vă putea deveni profesor pentru copiii evrei.

Contele Vasca trimise după Helkias Toledano, un evreu cu o reputație remarcabilă în orfevrărie. Ajungând la Tembleque, argintarul îl găsi pe conte încă mânios de a fi fost surclasat de câțiva versificatori afectați. Îi povesti lui Helkias despre Jocs Florals și premiile ingenioase oferite acolo, apoi îi dezvălui că hotărâse să organizeze, pe cheltuiala lui, o competiție mai bărbătească, un turnir adevărat cu un premiu întâi, de departe mai remarcabil și magnific decât cele oferite la Barcelona.

— Doresc să făurești un trandafir din aur, cu tulpina din argint.

Tatăl lui Iona dăduse din cap gânditor.

— Ascultă-mă bine: trebuie să fie întru-totul asemenea unui trandafir natural.

— Bine, dar… zâmbise Helkias.

Contele ridicase mâna – argintarul credea că nu era dispus să tolereze discuții prea lungi cu un evreu:

— Mergi și fă treaba asta. Trebuie s-o termini după viitorul Paște.

Și Helkias a fost expediat.

Era obișnuit cu pretențiile nerezonabile ale clienților dificili, deși în situația dată lucrurile se complicau datorită reputației contelui Vasca de a-i brutaliza pe cei care-l nemulțumeau. Se apucă de lucru, contemplând tufele de trandafiri și făcând schițe. Când dobândi o reprezentare satisfăcătoare, se apucă să bată aur și argint. După patru zile, obținu un obiect asemănător unui trandafir, dar fu dezamăgit și-l strică, topind metalul.

Făcu noi și noi încercări repurtând de fiecare dată mici victorii, dar eșuând în efectul de ansamblu. Trecură două luni din ziua întâlnirii cu Vasca și era încă departe de a-și fi îndeplinit însărcinarea.

Dar încercă mai departe, studiind trandafirul ca pe Talmud, sorbindu-i mireasma și frumusețea, smulgându-i petalele una câte una pentru a observa construcția întregului, înțelegând îndoirea și răsucirea tulpinii spre soare, nașterea bobocilor ce creșteau, se înfoiau suav și se deschideau. Cu fiecare încercare de a reproduce frumusețea simplă și uluitoare a florii, începea să simtă esența și spiritul trandafirului și căutările și eșecurile îl transformară din artizan într-un adevărat artist.

În cele din urmă, a creat o floare din aur strălucitor. Petalele i se răsuceau cu o moliciune proaspătă, percepută de privire și nu de atingere. Era o floare credibilă, de parcă un maestru horticultor ar fi dobândit un trandafir natural de culoarea aurului. Sub floare se rotunjea un singur boboc. Tulpina, rămurelele, spinii și frunzele erau de argint sclipitor, risipind iluzia. Dar mai erau cinci luni până la data livrării, așa că Helkias lăsă timpul să lucreze. Aurul rămase pur, dar argintul se

înnegri, căpătând o patină verzuie ce făcea și frunzele să pară naturale.

Contele Vasca a fost vădit surprins și încântat la vederea măiestriei lui Helkias:

— N-o să-l dau ca premiu. Am să-l folosesc mai bine.

Dar în loc să plătească trandafirul, făcu o nouă comandă mare și apoi încă una. În cele din urmă, deveni cel mai mare datornic al lui Helkias și când evreilor li se porunci să părăsească Spania, datoria îl împovăra și mai tare pe argintar.

Castelul le apăru celor doi călăreți mare și neprimitor. Grilajul porții largi era lăsat. Helkias și Iona ridicară privirile spre postul santinelei, de pe zidul înalt din piatră.

— Hei, gardă! strigă Helkias și pe cornișă apăru un coif.

— Sunt Helkias Toledano, argintar. Doresc să vorbesc cu Excelența sa, contele Vasca.

Soldatul se retrase, dar reapăru în scurt timp:

— Excelența sa contele nu e aici. Pleacă.

Iona își înăbuși bombănelile, dar tatăl lui perseveră:

— Vin cu o afacere importantă. Dacă domnul conte nu este, aș dori să vorbesc cu majordomul.

Santinela plecă din nou. Călăreții așteptau. În cele din urmă, cu un scârțâit și un scrâșnet, grilajul fu ridicat și intrară în curtea castelului.

Majordomul era un bărbat zvelt care hrănea cu bucăți de carne un șoim captiv. Carnea provenea de la o pisică albă, după coada rămasă întreaga, pe care Iona o văzu.

Omul nici nu-i privi:

— Contele vânează în ținutul din nord, spuse el pe un ton iritat.

— Doresc plata pentru obiectele făcute la comandă și livrate la castel, zise Helkias și majordomul îl învrednici cu o privire:

— Nu plătesc pe nimeni decât la comanda contelui.

— Când se va întoarce?

— Când dorește.

Apoi chibzui, probabil ca să scape mai repede de ei:

— În locul vostru, aș veni peste șase zile.

Călărind înapoi spre Toledo, Helkias tăcea, pierdut în gânduri amare. Iona încercă să refacă o parte din bucuria drumului de venire:

— Lupul va sta alături de oaie… cântă, dar tatăl nu observă și parcurseră tăcuți restul distanței.

După șase zile, Helkias refăcu singur drumul, și funcționarul îi spuse că domnul conte nu se întorcea decât peste paisprezece zile, în cea de-a douăzeci și șasea zi a lunii.

— E prea târziu, spuse disperat Aron când află.

— Da, e prea târziu, zise și Helkias.

Dar a doua zi se dădu de știre că monarhii, în mila lor, le îngăduiseră încă o zi de stat în Spania evreilor, deplasând data expulzării de la întâi la doi august.

— Crezi că…? întrebă Aron.

— Da, se poate! Îl aștept la castel când sosește. După ce mă plătește, plecăm.

— Dar să facem în șapte zile drumul până la Valencia?

— Nu avem de ales, Aron, spuse Helkias.

Fără bani, suntem condamnați.

Aron oftă și fratele lui îi puse mâna pe braț:

— O s-o facem. O să ne forțăm și noi și dobitoacele și-o să ne găsim drumul.

Dar chiar în timp ce vorbea, se gândea cu un sentiment neliniștitor ca doi august era ziua a noua a lunii evreiești Ab, o dată infamă și poate un semn rău, căci nouă Ab era data distrugerii templului din Ierusalim, după care foarte mulți dintre evrei fuseseră siliți să rătăcească prin lume.

Capitolul Opt

PESCARUL

Iona și Eleazar nu mai erau nevoiți să lustruiască argintul. Dându-și seama că nu putea vinde cu un preț corect, Helkias îi vându tot stocul lui Benito Martin pentru o sumă mică.

Iona purta pe degetul mijlociu al mâinii drepte un inel lat din argint, dăruit de tatăl lui după ce intrase în rândul bărbaților chemați să citească Tora. Helkias îi dăruise unul la fel și fiului mai mare, dar inelul lipsea când fu găsit trupul lui Meir.

— Scoate-ți inelul de pe deget, îi spuse tatăl lui Iona și tânărul îl ascultă fără bucurie.

Tatăl legă inelul de un șiret subțire și tare și i-l puse la gât, ascuns sub cămașă:

— Dacă vom fi nevoiți să-l vindem, îți promit că-ți fac altul cât de repede voi putea. Dar, cu ajutorul Domnului, s-ar putea să-l porți curând, în altă parte.

Helkias își duse cei doi fii la cimitirul evreiesc, în afara zidurilor orașului. Era un loc zguduitor, pentru că și alte familii care plecau din Spania se opreau să-și ia la revedere de la iubiții lor și plânsetele și suspinele îl înfricoșară pe Eleazar, astfel încât plânse și el, deși nu-și mai amintea de mama lor și foarte puțin de Meir.

Helkias își plânsese ani de zile soția și fiul cel mare. Avea ochii plini de lacrimi, dar nu scoase niciun sunet, își îmbrățișa băieții, îi potoli și-i sărută, apoi îi trimise să netezească mormintele și să așeze pe ele pietre mici, semn că fuseseră vizitate.

***

— E teribil să le părăsesc mormintele, îi spuse Helkias mai târziu lui Benito.

Martin adusese un burduf de vin și cei doi prieteni stăteau de vorbă, după obiceiul lor.

— Dar e cumva și mai rău să plec de la mormântul fiului meu fără să știu cine l-a băgat acolo.

— Dacă s-ar putea da de urma relicvariului, am ști mai mult, a fost de părere Martin.

Helkias făcu o grimasă:

— Nu s-a putut. Până acum, hoții care se ocupă cu astfel de lucruri probabil că l-au și vândut. Probabil că e într-o biserică, foarte departe de aici, zise el, luând o înghițitură zdravănă de vin.

— Totuși… poate că nu, spuse Benito. Dacă vorbesc cu cei care păstoresc bisericile din regiune, aș putea afla ceva.

— M-am gândit și eu, recunoscu Helkias, dar… sunt evreu. Mi-a fost prea frică de preoți și de biserici pentru a face asta.

— Lasă-mă s-o fac eu, se oferi Martin și Helkias încuviință recunoscător.

Se duse la planșeta lui și-i aduse schițele obiectului, pe care Benito le putea arăta prelaților.

— Helkias, lumea din oraș nu te privește cu ochi buni, îi spuse prietenul lui, îngrijorat. Se zvonește că refuzi și să pleci din Toledo și să te convertești. Casa asta izolată e foarte nesigură. Nu poți găsi siguranță nici în cartierul evreiesc, pentru că evreii au plecat. Poate ar trebui să vii cu fiii tăi la mine, să stați într-o casă creștină.

Helkias știa că dacă s-ar muta acasă la Martin, chiar pentru scurtă vreme, ar provoca necazuri. Îi mulțumi și clătină din cap:

— Până în clipa plecării, ne vom bucura de tihna casei unde s-au născut copiii.

Totuși, după plecarea lui Benito, Helkias coborî cu fiii lui pe faleză și le arătă o deschizătură pe

unde se intra într-un tunel strâmt, în formă de L și apoi într-o grotă mică.

— Dacă se va ivi nevoia, le spuse el băieților, grota era o ascunzătoare sigură.

Iona simțea că era ultima oară când mai făcea anumite lucruri în Toledo.

Pierduse pescuitul de primăvară. Primăvara era cel mai bine, când era încă răcoare, dar primele raze atrăgeau musculițe și alte gâze mici pe suprafața râului.

Acum era arșiță, dar știa un iaz adânc dincolo de un baraj natural din bucăți de stâncă și ramuri și știa că peștii leneveau nemișcați pe fund așteptând mâncarea să plutească spre ei.

Adună cârligele mici făcute pentru el de un tată priceput la metale, apoi se duse în spatele atelierului și luă undița scurtă de lemn, cu firul tare.

Nu făcuse nici trei pași când îl ajunse Eleazar:

— Iona, mă iei și pe mine?

— Nu.

— Vreau să merg și eu, Iona.

Dacă-i auzea tatăl, poate le-ar fi cerut să rămână în preajma casei. Iona aruncă o privire îngrijorată spre ușa atelierului:

— Nu-mi strica bucuria, Eleazar. Dacă faci gălăgie, ne aude și iese afară.

Eleazar îl privi nefericit.

— Când mă întorc, stau toată după-amiaza cu tine și te învăț să cânți la chitară.

— Toată după-amiaza?

— Toată.

După o clipă era liber și urca spre râu. Ajungând pe mal, puse cârligul și stătu să răstoarne câteva pietre. Mai mulți raci se împrăștiară în apă înainte de a găsi unul destul de mic pe care-l folosi drept momeală.

Era locul favorit de pescuit. De-a lungul anilor, venise mereu aici. Deasupra iazului era un copac

ce umbrea peștii și pescarul, iar un bolovan mare, așezat lângă mal, îi permitea să întindă undița până departe.

Momeala pătrunse cu un plescăit în apă. Iona așteptă, dar nu vedea semn că a mușcat, așa că se instală oftând pe bolovan. Sufla o briză ușoară, piatra era rece și sunetele calme ale râului erau plăcute. Undeva în josul râului doi oameni se strigau și o pasăre ciripi în apropiere.

Nu-și dădu seama când ațipi, dar sunetele scăzură în intensitate și, încet-încet, atenția i se risipi și adormi.

Se trezi tresărind, fiindcă cineva îi smulse prăjina undiței de sub picior.

— Ai un pește, zise un om.

Iona se înfricoșă. Omul era înalt ca Abba, preot sau călugăr, în robă neagră și sandale. Avea o voce moale și blândă și fața părea a unui om bun:

— E un pește foarte mare. Vrei undița?

— Nu, prindeți-l dumneavoastră, zise el fără tragere de inimă.

— Lorenzo, strigă cineva de pe potecă și întorcându-se, Iona văzu alt călugăr în negru, așteptând.

Peștele trăgea spre ramurile din zăgaz, dar bărbatul înalt ridică vârful undiței. Era un pescar bun, observă Iona. Nu trase brusc, punând firul în pericol, dar aduse peștele înapoi, ținând firul cu stânga, puțin câte puțin, până când prada, o plătică frumoasa arcuindu-se în cârlig, a fost ridicată pe bolovan.

Bărbatul zâmbea:

— O, nu e chiar așa de mare, nu? La început, toți par mari. Îl vrei? i-l întinse lui Iona.

Bineînțeles că-l vroia, dar simțea că și omul îl vroia:

— Nu, señor, spuse.

— Lorenzo, strigă celălalt călugăr. Te rog, n-avem timp. Ne caută.

— Bine! spuse iritat cel înalt și vârî degetul sub branhia peștelui, pentru a-l duce mai ușor. Cristos să-ți aducă noroc, îi spuse el lui Iona, privindu-l cu ochi blânzi și adânci ca apa iazului.

Capitolul Nouă

VIZITATORI

În dimineața următoare, cerul deveni verde întunecat, se cutremură de tunete și fu străbătut de fulgere, apoi furtuna se potoli, dar plouă două zile. Aron, unchiul lui Iona, și mătușa Juana veniră la ei și Juana spuse că nu era un fapt obișnuit să plouă atât de tare în luna lui Tammuz.

— Dar s-a mai pomenit, zise soțul ei.

— A, da, s-a mai pomenit, repetă ea și nu sugeră nimeni că ar fi fost un semn rău. Aerul era fierbinte, în ciuda umezelii și în cea de-a doua zi, ploaia se domoli și apoi se opri.

Benito Martin călărise prin ploaie ambele zile, ducând schițele și desenele lui Helkias învelite în piele. Desfășurase sulurile la șapte biserici și două mănăstiri. Toți preoții și călugării din Toledo aflaseră despre pierderea relicvariului, dar niciunul nu-i dădu vreo informație lămuritoare.

Ultima lui oprire a fost la catedrală, unde a îngenuncheat să se roage.

După ce termina rugăciunea, se ridică în picioare și văzu că era privit de un prelat înalt, cu un chip extrem de frumos. Martin știa din bârfele oamenilor ca în piață i se spunea *El Guapo,* Cel Frumos, și că făcea parte din Inchiziție, dar nu-și amintea numele lui.

Le arătă desenele preoților, aflați în număr mare în catedrală. Le arătase de trei ori fără succes, când, ridicând ochii, îi întâlni din nou pe cei ai călugărului înalt.

Omul îndoi degetul arătător:

— Dă-mi să văd.

Când Benito îi dădu schițele, le studie îndelung pe fiecare.
— De ce le arăți preoților?
— Sunt desene ale relicvariului furat. Argintarul care l-a făcut încearcă să dea de urma lui.
— Evreul Toledano.
— … da.
— Numele tău?
— Benito Martin.
— Ești convertit?
— Nu, frate, sunt creștin din naștere.
— Helkias Toledano e prietenul tău?
Ar fi fost ușor să răspundă: „Da. Suntem prieteni.” Benito era atașat de catedrală. O vizita adesea, pentru că minunata ei boltire îi crea impresia că rugăciunile lui urcă direct la cer, la Dumnezeu. Dar călugărul îi strica bucuria de a fi în catedrală:
— Sunt aurar. Am discutat uneori afaceri, spuse precaut.
— Ai rude convertite?
— Nu am.
— Argintarul a plecat din Toledo?
— Pleacă în curând.
— Ți-a vorbit vreodată de rugăciunile evreiești?
— Nu, niciodată.
— Știi dacă a vorbit despre rugăciuni cu vreun creștin?
— Nu.
Călugărul îi dădu desenele înapoi:
— Ești conștient că Majestățile lor au interzis cu desăvârșire ca un creștin să-i ofere ajutor unui evreu?
— Nu i-am oferit ajutor, spuse Benito, dar poate clericul nu auzise, fiindcă deja îi întorsese spatele.
Bonestruca, își aminti el, așa-l chema.
Pe când se îndrepta spre casa Toledano, ploaia se oprise.
— Deci, prietene, asta e, spuse Helkias.
— Asta e. Chiar mâine plecați?

— Mâine, chiar dacă îmi recuperez sau nu banii de la contele de Tembleque. Dacă mai așteptăm, va fi prea târziu.

Helkias îi spuse lui Benito că vor încărca devreme bagajele pe asini. Alegea cu fiii lui puținele lucruri pe care le puteau lua, cu multă grijă:

— Ce lăsăm e al tău, după cum dorești.

— Îți mulțumesc.

— Pentru nimic.

Martin îi dădu lui Helkias veștile dezamăgitoare și acesta îi mulțumi, ridicând din umeri: se aștepta la așa ceva.

— Îl cunoști pe părintele numit Cel Frumos, un dominican înalt? întrebă Martin.

— Nu, răspunse Helkias nedumerit.

— E inchizitor. Când m-a văzut arătând schițele, mi-a dat de înțeles că nu e de acord cu ceea ce fac. Mi-a pus întrebări despre tine, prea multe întrebări. Mă tem pentru tine, Helkias. Ai avut afaceri cu părintele acela – dificultăți sau neplăceri?

— N-am vorbit niciodată cu el, clătină Helkias din cap. Dar scutește-te de supărări, Benito. Mâine seară vom fi departe.

Lui Benito îi era rușine că un călugăr îl făcuse să se simtă nervos. Ceru voie să-l ia pe Eleazar la el restul după-amiezii, pentru ca băiatul să-i poată spune la revedere cum se cuvenea tovarășului lui de joaca, micul Enrique Martin.

— Poate îi permiți să stea și peste noapte?

Helkias dădu din cap, știind că poate cei doi copii se întâlneau pentru ultima oară.

Iona și tatăl lui lucraseră până târziu, la lumina lumânărilor, pregătind detaliile plecării.

Lui Iona îi plăcea să muncească lângă tatăl lui. Era plăcut să fie doar ei doi, Eleazar fiind plecat. Făcură teancuri de lucruri, unul cu cele care rămâneau și altul, mai mic, cu ceea ce puteau urca de dimineață pe spinările măgarilor: haine,

alimente, o carte de rugăciuni, un set de unelte ale tatălui.

Înainte de a se face târziu, Helkias îl luă de umeri pe Iona și-l trimise la culcare:

— Mâine călătorim. Ai nevoie de putere.

Dar abia adormise în sunetul liniștitor al măturii tatălui fâșâind pe podea, când Helkias îl trezi brutal și grăbit:

— Fiule, ieși din casă pe fereastra din spate. Repede.

Iona auzea voci și larmă pe potecă. Unii cântau un imn violent. Alții strigau. Nu erau departe.

— Unde…?

— Du-te la grota din stâncă. Nu ieși până nu vin după tine.

Degetele tatălui i se înfipseră în umăr:

— Ascultă-mă. Du-te. Imediat. Să nu te vadă nimeni.

Helkias mai aruncă o jumătate de pâine într-un săculeț și i-l vârî în mână:

— Iona. Dacă nu vin… stai cât poți și pe urmă te duci la Benito Martin.

— Vino cu mine, Abba, zise băiatul speriat, dar Helkias îi făcu vânt pe geam și el se trezi singur în noapte.

Ocoli precaut casele, dar trebuia să traverseze drumul ca să ajungă la stânci. Trecând de case, porni spre drum în beznă și văzu prima dată luminile, înfricoșător de aproape. Era un grup numeros de bărbați și flacăra torțelor le dezvăluia armele. Încerca să nu se smiorcăie, dar nu mai conta, pentru că zgomotul oamenilor devenise foarte puternic.

Iona o rupse la fugă.

Capitolul Zece

ASCUNZIȘUL

Îngustimea și forma tunelului către grotă amortizase sunetul, dar din când în când îi răzbătea la urechi un muget înăbușit, un urlet ca al vântului într-o furtună de departe.

Plânse nemișcat, zăcând pe suprafața de pământ și stâncă de parcă ar fi căzut de la înălțime, nepăsător la pietricelele care-i înțepau trupul.

După o vreme se scufundă într-un somn adânc și benefic, evadând astfel din închisoarea lui de piatră.

Când se trezi, nu avea habar cât dormise sau cât trecuse de când intrase în grotă.

Simțise că-l trezise o vietate care-i aluneca pe picior, înțepeni, gândindu-se la vipere, dar în cele din urmă auzi un ronțăit slab și familiar și se relaxă, nefiindu-i teamă de șoareci.

Ochii i se obișnuiseră de mult cu bezna catifelată, dar n-o putea străpunge. Nu-și dădea seama dacă era zi sau noapte. Când îi era foame, mușca din pâinea dată de tatăl lui.

A doua oară când adormi îl visă, privindu-i chipul bine cunoscut, ochii foarte albaștri și nasul viril, gura cu buze pline în barba căruntă ca și părul. Tatăl lui îi vorbea. Dar Iona nu-i auzea cuvintele sau nu și le aminti când se trezi în vizuina lui de animal.

Își amintea ultimele cuvinte ale tatălui, să stea acolo până venea să-i spună că totul era în ordine; așa că termină pâinea și zăcu în întuneric. Îi era foarte sete și își aminti că Meir îl învățase să ia o piatră în gură când nu era apă și s-o sugă, provocând apariția salivei. Căută și găsi o

pietricică, pe care o șterse și o băgă în gura, apucându-se s-o sugă ca un bebeluș, sânul mamei. Când simți că se cufundă în somn, scuipă afară pietricica.

Astfel, timpul trecu, între foame, sete cumplită și evadare în toropeală, iar trupul îi fu cuprins de o sfârșeală teribilă.

Veni și clipa când Iona înțelese că dacă mai rămânea în grotă avea să moară acolo și începu să se târască afară, încet și chinuitor.

Când dădu colțul tunelului în formă de L, lumina îl izbi în față și rămase pe loc până când îi reveni vederea.

Afară își dădu seama după soare că era după-amiază. Era liniște, se auzea doar ciripitul tare al pasărilor. Se cățără pe poteca îngustă cu atenție, dându-și seama că Domnul îl protejase în timpul coborârii lui disperate în lumea întunericului.

Mergând spre casă, nu se întâlni cu nimeni. Grupul de clădiri părea ca de obicei, văzu el bucuros. Până când…

Doar casa lui era devastată. Ușa dispăruse, smulsă din balamale. Mobilele erau luate sau distruse. Toate obiectele de valoare – chitara maură a lui Meir! — lipseau. Deasupra ferestrelor se vedeau pe piatră urme negre lăsate de focul care arsese pervazele.

Mirosea a pustiu și a torțe.

— Abba!… Abba!… Abba!

Dar nu răspunse nimeni și Iona se înspăimântă de propria lui voce. Ieși și începu să alerge spre casa lui Benito Martin.

Familia Martin îl întâmpină cu bucurie și uimire. Benito era palid:

— Am crezut că ai murit, Iona. Am crezut că te-au aruncat de pe faleză, în Tagus.

— Unde e tata?

Martin îl îmbrățișă și legănându-l cu o emoție teribilă, îi dezvălui totul fără cuvinte.

***

Când își găsi cuvintele, Martin îi relată o poveste oribilă. Un călugăr adunase mulțimea în Plaza Mayor din Toledo:

— Un dominican, un om înalt, numit Bonestruca. A fost foarte curios în legătură cu tatăl tău când i-am arătat desenele relicvariului la catedrală. Se spune că părintele ăsta are un chip de sfânt. Dar nu e sfânt, zise cu amărăciune Benito Martin. A adunat o mulțime de oameni mânioși în piață și a predicat împotriva evreilor. Evreii au fugit din Spania fără a-și primi pedeapsa cuvenită, a spus el. A vorbit despre tatăl tău dându-i numele, acuzându-l că este unul dintre evreii care a creat potirul ce urma să aibă efecte magice îngrozitoare împotriva creștinilor și numindu-l anticristul care a spulberat ocazia venirii Mântuitorului, bătându-și crunt joc de El, a amintit că era pe cale să scape nepedepsit. I-a adus în pragul nebuniei și pe urmă a rămas în urma gloatei care a venit și l-a ucis pe tatăl tău.

— Unde e trupul lui Abba?

— L-am îngropat în spatele casei. Mă rog în fiecare dimineață și seara pentru sufletul lui nemuritor.

Apoi Martin îl lasă pe băiat să-și plângă tatăl:

— De ce n-a venit cu mine? suspină Iona. De ce n-a fugit și el?

— Cred că a stat ca să te apere, spuse încet Martin. Dacă nu găseau pe nimeni în casă, l-ar fi căutat peste tot. Și… te-ar fi găsit și pe tine.

Teresa, soția lui Benito și fiica lor, Lucia, îi aduseră pâine și lapte, dar era prea îndurerat ca să mănânce.

Benito îl îndemnă și, spre rușinea lui, după ce luă o înghițitură mâncă cu poftă tot, în timp ce bărbatul și cele două femei îl priveau îngrijorați. Eleazar nu era acolo și Iona bănui că se juca pe undeva cu Enrique Martin.

Dar Enrique intră în casă, singur.

— Unde e fratele meu?

— Cu unchiul lui, Aron lăptarul, și cu mătușa Juana, răspunse Martin. Crede că ai murit, cum am crezut și noi. L-au luat de la noi pe Eleazar după urgia din noaptea aceea și au plecat imediat din Toledo.

Iona se ridica agitat:

— Trebuie să plec imediat la Valencia, să-i ajung, spuse, dar Benito îl opri:

— Nu merg la Valencia. Aron nu avea prea mulți bani. Eu… i-am plătit niște bani pe care-i datoram tatălui tău pentru argint, dar… s-a gândit că vor avea o ocazie mai dună să plece dintr-unul din satele mici de pescari. Au luat caii din islazul lui Marcelo Troca, așa ca să aibă mereu două animale odihnite. Unchiul tău e om bun, șovăi el, și puternic. Eu cred că vor fi bine.

— Trebuie să plec!

— E prea târziu, Iona. Prea târziu. În care sat de pescari o să te duci? Ai stat trei zile în grotă, băiatul meu. Ultima corabie cu evrei va ridica ancora peste patru zile. Dacă ai goni zi și noapte și te-ar ține calul, tot n-ai ajunge pe coastă în patru zile.

— Unde o să-l ducă unchiul Aron pe Eleazar?

Benito dădu din cap, tulburat:

— Aron nu știa unde o să plece. Depinde de ce corăbii vor găsi. Trebuie să rămâi în casa asta, Iona. Soldații din Spania caută prin toată țara evrei care s-au sustras expulzării. Orice evreu care nu a dorit să fie salvat întru Cristos va fi supus pedepsei cu moartea.

— Și atunci… eu ce-o să fac?

Benito îi luă mâinile în ale lui:

— Ascultă-mă bine, băiatul meu. Uciderea tatălui tău este legată de cea a fratelui tău, Meir. Nu e o întâmplare că singurul evreu omorât a fost el, că doar casa lui a fost distrusă, deși nicio sinagogă nu a fost atacată. Trebuie să fugi de pericol. Din dragoste pentru prietenul meu,

Helkias, și pentru tine, îți ofer protecția numelui meu.

— Numele dumitale?

— Da. Trebuie să te convertești. Vei trăi cu noi, în familie. Îți voi da numele tatălui meu, Tomás Martin. Ne-am înțeles?

Iona îl privi buimăcit. Dintr-o răsturnare uluitoare a evenimentelor, rămăsese fără rude, lipsit de orice persoană iubită. Dădu din cap.

— Atunci am plecat să aduc un preot, spuse Benito și în câteva minute porni să-și îndeplinească și această îndatorire.

Capitolul Unsprezece

O HOTĂRÂRE

Iona stătea în casa familiei Martin, uluit de ce aflase. Lucia rămase o vreme lângă el, ținându-l de mână, dar era prea copleșit pentru a răspunde gestului ei prietenos și fata pleca până la urmă.

Și pe deasupra tuturor nenorocirilor, să nu-l mai vadă niciodată pe frățiorul lui iubit, Eleazar, care era în viață!

Pe masa de desen a lui Benito erau cerneală, hârtie și pene. Iona luă o pană și era pe cale să ia și o foaie de hârtie, dar Teresa Martin veni la el:

— Hârtia e scumpă, îi zise acru, privindu-l fără bunăvoință.

Teresa Martin nu se bucurase niciodată de compania familiei Toledano așa cum se bucurase soțul și copiii ei și nu era încântată de decizia bărbatului de a adăuga un evreu familiei.

Pe masă era un desen cu o cupă, dăruit de Helkias lui Martin. Iona îl luă, muie pana în cerneală și începu să scrie pe fața albă a colii. Scrise primul rând în ebraică și restul în spaniolă, grăbit:

Dragul meu frate, Eleazar ben Helkias Toledano,

Află că eu, fratele tău, nu am fost ucis de cei care i-au luat viața tatălui nostru.

Îți scriu, iubite Eleazar, în cazul că vreun eveniment necunoscut te-a oprit pe tine și rudele noastre să vă îmbarcați. Sau, dacă pe data de nouă Ab vei fi pe mările acelea adânci pe care ne închipuiam în zile mai fericite ale copilăriei, poate va veni timpul să te întorci bărbat la casa noastră

părintească și să descoperi scrisoarea în ascunzătoarea secretă, ca să afli ce s-a întâmplat.

Dacă totuși te întorci, află, pentru siguranța ta, că un om puternic, pe care nu-l cunosc, simte o ură adâncă față de familia Toledano. Nu înțeleg cauza. Tatăl nostru, fie să odihnească în pace veșnică lângă cei drepți, credea că moartea cumplită a fratelui nostru, Meir ben Helkias, s-a petrecut pentru a se putea fura relicvariul comandat de abația înălțării. Prietenul tatei, al cărui nume nu-l scriu pentru a nu-i face rău dacă scrisoarea va fi găsită de un om cu gând dușmănos, e convins că moartea lui Abba e legată de a lui Meir, de vasul de aur și argint făcut de tata și de un călugăr dominican, numit Bonestruca. Ai mare grijă să te păzești.

Și eu trebuie să mă păzesc.

Aici nu rămân evrei, nu sunt decât creștinii vechi și cei noi.

Sunt singurul din Spania?

Toată munca tatălui nostru s-a dus. Sunt oameni care ne datorează bani și nu au plătit. Chiar dacă îți vei croi drum până aici și vei citi aceste rânduri, îți va fi greu să-i aduni.

Samuel ben Sahula îi datorează tatii treisprezece maravedi pentru trei farfurii bătute, un vas ritual și un mic lighean din argint pentru spălatul ceremonial.

Don Isaac Ibn Arbet datorează șase maravedi pentru o farfurie bătută și doi maravedi pentru șase pocale mici din argint.

Nu știu unde au plecat oamenii aceștia. Dacă vrea Domnul, într-o zi drumurile vi s-ar putea încrucișa.

Contele Fernán Vasca de Tembleque datorează familiei noastre șaizeci și nouă de reali și șaisprezece maravedi pentru trei castroane mari, patru oglinjoare argintate și două oglinzi mari, o floare de aur cu tulpina de argint, opt piepteni de prins în păr și un pieptene de toaletă și

douăsprezece pocale din argint masiv, cu picior de electrum.

Prietenul lui Abba dorește să devin fiul lui creștin, dar eu trebuie să rămân copilul evreu al tatii, chiar dacă asta mă va pierde. Oricât aș fi de hăituit, n-o să mă convertesc. Dacă se întâmplă ce-i mai rău, să știi că m-am regăsit cu Meir și iubiții noștri părinți și odihnesc alături de ei la picioarele Atotputernicului.

Mai află că mi-aș da locul în împărăția cerului dacă aș putea să-mi mai îmbrățișez frățiorul. Ah, ce-aș vrea să fiu iar fratele tău! Pentru toate nepăsările și răul ce ți l-am făcut din neglijență, dragul meu frate dispărut, îți cer iertare și-ți implor iubirea în eternitate. Să ne ții minte, Eleazar, și să te rogi pentru sufletele noastre. Amintește-ți că ești fiul lui Helkias din tribul lui Levi – descendenții direcți ai lui Moise. Recită zilnic Shema, așa cum o va face și îndureratul tău frate,

Iona ben Helkias Toledano

— Soțul meu nu va mai cumpăra acum casa tatălui tău. E ruinată, spuse Teresa, privind încruntată scrisoarea. Era analfabetă, dar își dădea seama că literele de la început erau ebraice. O să aduci nenorocirea asupra acestei case, continuă ea.

Iona, înfiorat de perspectivă, deveni conștient că în curând va veni preotul adus de Benito, cu agheasma pentru botez.

Luă hârtia și ieși agitat afară.

Soarele scăpăta și se făcea răcoare. Nu-l opri nimeni și se îndepărtă. Picioarele îl purtară spre ruinele clădirii care-i fusese cămin. Văzu locul cu pământ afânat din spatele casei, unde-i fusese îngropat tatăl. Cu ochii ciudat de uscați, recită Kadișul și marcă bine mormântul, promițându-și că, dacă trăia, va muta într-o zi oasele părintelui lui în pământ consacrat.

Își aminti de visul din peșteră și acum i se părea că tatăl încercase atunci să-i spună să rămână cine era, Iona ben Helkias Toledano, levitul.

Cu toate că se întunecase destul de tare, cercetă prin casă.

Toate tuburile *mezuzah* din argint, amulete conținând fragmente din scriptură, dispăruseră de la tocurile ușilor. Din atelier lipseau toate obiectele de valoare. Podeaua era distrusă. Intrușii găsiseră banii agonisiți de Helkias pentru plecarea din Spania. Dar nu găsiseră ascunzătoarea de după o lespede mobilă din peretele nordic al casei, unde se aflau optsprezece *sueldo,* mica avere personală a lui Iona și Eleazar. Nu putea cumpăra multe, dar putea lua ceva și își făcu o boccea dintr-o zdreanță, strecurând monedele acolo.

Pe jos era o bucată de pergament smulsă dintr-o *mezuzah* și o ridică: „Și-l vei iubi pe Dumnezeul tău din toată inima, din tot sufletul și din toate puterile. Și cuvintele ce ți le spun azi vor fi asupra ta în toată vremea".

Se apucă să bage pergamentul în boccea, dar avea capul limpede acum și își dădea seama perfect că dacă vor descoperi la el cuvinte din scriptura iudaică, îl vor trimite la moarte. Împături fragmentul cu scrisoarea pentru fratele lui și-l puse în ascunzătoarea unde fuseseră monedele. Apoi ieși afară.

În curând, trecu pe lângă islazul lui Marcelo Troca. Unchiul Aron luase caii, dar cei doi asini ai tatălui erau priponiți acolo, mâncând resturi. Încercă să se apropie de cel mai mare, dar acesta necheză, ridicând copita. Celălalt, mai mic și cu un aspect dubios, îl scrută placid și se dovedi mai înțelegător. Îi dezlegă priponul și încălecă și animalul, lovit cu călcâiele, porni imediat la trap.

Mai rămăsese o geană de lumină în care animalul să-și găsească drumul de coborâre pe poteca abruptă din stâncă. Trecând râul prin vad,

Iona văzu colțurile pietrelor împurpurate de amurg, ca niște dinți amenințători.

Asinul avea o digestie proastă, probabil din cauza regimului din resturi, băiatul nu știa încotro să se îndrepte. Tatăl lui spunea că Atotputernicul le va arăta întotdeauna cărările. Cărarea aceasta nu era promițătoare, dar, după ce se depărtară de râu, Iona lăsă jos hățurile și se încredință asinului și Domnului. Nu se simțea nici ca un negustor ambulant îndrăzneț, nici ca un cavaler. Călărind singur cuc spre necunoscut, pe un animal balonat, nu trăia deloc aventura pe care și-o imaginase.

Opri o clipă asinul și se uită înapoi spre Toledo, aflat pe deal. La mai multe ferestre sclipeau cald lămpile cu ulei și un purtător de torță străbătea familiarul drum de lângă faleză. Dar nu-l mai iubea nimeni acolo și își înghionti asinul, ațintindu-și privirea înainte.

Partea a Treia

PEONUL

Castilia

30 august 1492

Capitolul Doisprezece

OMUL CU SAPA

Cel de Nepătruns și micul asin îl conduseră pe Iona spre sud toată noaptea, sub o lună rotundă ce plutea deasupra luminându-le drumul. Nu îndrăznea să se oprească. Preotul care venise la familia Martin cu Benito raportase, desigur, imediat, că un tânăr evreu nebotezat hălăduia liber, amenințând creștinătatea. Ca să-și salveze viața, dorea să se îndepărteze cât mai mult de Toledo.

De când lăsase în urmă orașul, călărea pe câmp deschis.

Din când în când, vedea pe marginea drumului conturul umbrit al vreunei *finca,* o casă de fermier. Dacă auzea un câine lătrând, lovea coastele animalului îndemnându-l la trap și alunecând ca o nălucă pe lângă puținele zone locuite.

În lumina cenușie a primilor zori, văzu că ajunsese în pământuri diferite, mai puțin deluroase și așternute cu gospodării mari.

Pământul trebuia să fie bun; trecu pe lângă o vie, o uriașă livadă de măslini și un lan de ceapă verde. Simțea un gol mare în stomac și descălecă, adună ceapă și o mâncă înfometat. Ajungând la altă vie culese struguri, încă necopți, dar plini de suc acrișor. Și-ar fi putut cumpăra pâine, dar nu îndrăznea, ca să nu i se pună întrebări.

La un șanț de irigație pe care curgea un fir de apă, se opri să lase asinul să pască și, pe când soarele urca pe cer, se așeză și se gândi la efortul lui. Poate ar trebui totuși să-și găsească o destinație. Dacă va rătăci, poate ar fi bine să se îndrepte spre Portugalia, unde auzise că se refugiaseră și câțiva evrei din Toledo.

Începuseră să apară muncitori cu sape și macete. Iona le vedea acum barăcile la capătul câmpului și îi zărea pe oameni săpând și plivind. Majoritatea abia dacă-i aruncară o privire băiatului cu asinul și Iona își lăsă animalul să se sature. Uimit de blândețea lui, de supunerea cu care se lăsa călărit, a fost cuprins de un impuls de recunoștință.

Trebuie să-i dau un nume, gândi, și chibzui la asta pe când călărea mai departe.

Abia-i dispăruse ogorul din vedere când auzi tunetul înspăimântător al copitelor. Se dădu imediat la o parte, așteptând să treacă pericolul. Erau opt soldați călări și spre consternarea lui Iona, traseră de hățuri în loc să-și vadă de drum.

Era o patrulă, șapte soldați cu ofițerul lor, cu înfățișare fioroasă și înarmați cu țepușe și săbii scurte. Unul din soldați se dădu jos, urinând cu zgomot în șanț. Ofițerul îi aruncă o privire lui Iona:

— Cum îți zice, băiete?

Încercă să nu tremure și de frică, se agăță de identitatea pe care o refuzase la Toledo:

— Sunt Tomas Martin, Excelență.

— Unde locuiești?

Probabil lucrătorii de pe câmp le spuseseră că au văzut un străin.

— În ultima vreme, la Cuenca, răspunse.

— Venind de la Cuenca, ai văzut vreun evreu?

— Nu, Excelență, niciunul, zise el, ascunzându-și groaza.

— Nici noi, deși căutăm, zâmbi ofițerul. În sfârșit, am scăpat de ei. Ori au plecat, ori s-au convertit, ori sunt în cătușe.

— Să se bucure alții de ei, spuse soldatul care urinase. Să-i lăsăm blestemaților de portughezi. Au deja atâția, că-i omoară ca pe muște, chicoti, scuturându-și organul.

— Încotro mergi? întrebă ofițerul într-o doară.

— La Guadalupe, răspunse Iona.

— A, dar e ceva de mers. Ce cauți în Guadalupe?

— Mă duc acolo… la fratele tatălui meu, Enrique Martin.

Văzu că nu-i era prea greu să mintă. Tot inventând, zise că plecase din Cuenca pentru că tatăl lui, Benito, fusese ucis în luptele cu maurii din anul precedent. Chipul ofițerului se înmuie:

— Plod de soldat… Pari puternic. Vrei să lucrezi ca să-ți iei de mâncare până la Guadalupe?

— Mâncarea e bună, Excelență.

— Au nevoie de spinări puternice la ferma lui don Luis Carnero de Palma. E următoarea de pe șosea. Spune-i lui José Galindo că te-a trimis căpitanul Astruells, vorbi ofițerul.

— Multe mulțumiri, domnule căpitan!

Soldatul care se ușurase încăleca la loc și patrula se depărtă, lăsându-l pe Iona să se înece bucuros cu praful stârnit de copitele lor.

Ferma despre care vorbise căpitanul era foarte mare și Iona văzu că avea mulți lucrători. Se pomeni gândindu-se că n-ar trebui să treacă mai departe, cum intenționase, din moment ce soldații înghițiseră povestea lui, iar alții, din alte zone, s-ar fi putut dovedi mai bănuitori.

Îndreptă asinul spre aleea de intrare.

José Galindo nu-l întrebă nimic după ce auzi numele căpitanului Astruells și Iona se trezi curând într-un colț al unui lan de ceapă, plivind cu o sapă buruienile groase.

La prânzișor, un bătrân cu brațe subțiri și vânoase, trăgând la un cărucior ca un cal, se opri în dreptul fiecărui grup și le împărți lucrătorilor câte un castron cu terci subțire și un codru de pâine neagră.

Iona mâncă atât de repede că nici nu le simți gustul. Mâncarea îi potoli stomacul, dar îi veni să se ușureze. Câte cineva se ducea mereu să-și facă nevoile la șanțul de la marginea câmpului, dar Iona știa că penisul lui circumcis îi trăda originea

evreiască. Se abținu cât putu, apoi se duse tremurând și făcu pipi în șanț. Încercă să-și acopere vârful membrului, dar nu se uita nimeni la el, așa că termină și se întoarse la sapă.

Soarele era fierbinte.

Unde erau oamenii pe care-i cunoștea?

Ce i se întâmpla?

Lucra mecanic, încercând să nu gândească, lovind cu sapa buruienile cum tăiase David filistinii cu sabia sau poate ca și cum buruienile erau oamenii Inchiziției, despre care era sigur că umblau prin Spania, căutându-l peste tot doar pe el.

După trei zile, epuizat, murdar și lucrând în neștire, își dădu seama că era doi august. A noua zi a lunii Ab. Data distrugerii templului din Ierusalim, ultima zi fixată pentru plecarea evreilor din Spania. Își petrecu restul zilei muncind și rugându-se în minte, implorându-l pe Dumnezeu ca Eleazar, Aron și Juana să fie în siguranță pe mare, cât mai departe de pământul acela.

Capitolul Treisprezece

PRIZONIERUL

Iona crescuse ca un orășean. Era familiarizat cu fermele din Toledo și uneori mulsese caprele de la lăptăria unchiului Aron, hrănise și curățase după turmă, ajutase la fân, la tăiat sau la fabricarea brânzei. Era puternic, mare pentru vârsta lui și dezvoltat aproape ca un adult. Dar nu trăise niciodată în ritmul aspru și neîntrerupt al lucrării pământului și primele săptămâni petrecute la ferma Carnero de Palma, picioarele îi înțepeniră și mâinile îi protestau violent. Cei mai tineri erau munciți ca vitele, li se dădeau treburi prea grele, pentru care s-ar fi potrivit oameni mai căliți în ani de corvezi asemănătoare. Mușchii i se întăriră și se umflară, fața i se înnegri de soare și începu să semene cu ceilalți lucrători.

Era bănuitor, temător de orice, conștient de vulnerabilitatea lui, înspăimântat că cineva i-ar putea fura asinul. În timpul zilei, priponea animalul în preajma locului unde lucra. Noaptea dormea lângă el într-un colț al hambarului și avea sentimentul ciudat că asinul îl veghea ca un câine de pază.

Peonii păreau mulțumiți cu truda lor. Erau tineri de vârsta lui Iona, bărbați în putere și bătrâni cheltuindu-și ultimul strop de energie. Iona era un străin. Nu vorbea cu nimeni și nimeni nu-i vorbea decât ca să-i arate unde să lucreze. Se obișnui cu zgomotele ciudate de pe câmp, bufnitul sapelor în pământ, scrâșnetul metalului pe pietre, mormăituri și opinteli. Dacă era chemat într-un loc, se ducea imediat; dacă avea nevoie de altă unealtă, o cerea politicos, dar fără multe vorbe. Își dădea seama că

unii lucrători îl priveau cu tot mai mare animozitate și știa că mai devreme sau mai târziu se va isca o bătaie, îi lăsă să-l observe ascuțind o sapă aruncată până când lama îi luci amenințător. Avea coada ruptă și dormea cu mâna pe ea, era arma lui.

Ferma nu era un liman confortabil. Munca brută se plătea cu doar câțiva *sueldo* mizerabili și le ocupa întreaga zi. Dar primeau pâine, ceapă și uneori terciul sau o ciorbă subțire. Nopțile, o visa câteodată pe Lucia Martin, dar cel mai adesea visa cărnurile pe care le mâncase pe negândite acasă, friptură de oaie și de ied și o pasăre la ceaun în fiecare seară de sabat. Trupul lui cerea grăsime, țipa după grăsime.

Când se mai răci vremea, la fermă se tăiară porci și bucățile mai proaste de carne și grăsime li se împărțiră lucrătorilor, care se năpustiră asupra lor hămesiți. Iona știa că era necesar să mănânce din carnea de porc; dacă n-o făcea, era condamnat. Dar, spre oroarea lui, descoperi că bucățelele roz erau încântător de bune. Recita mental binecuvântarea pentru carne, întrebându-se ce făcea, știind că Dumnezeu îl privește.

Incidentul îi accentuă izolarea și disperarea. Tânjea să audă o voce omenească vorbind în ladino sau ebraică. Dimineața și seara, spunea în gând Kadișul de doliu, întârziind sfârșitul rugăciunii. Uneori, lucrând, intona în gând fragmente din scriptură sau binecuvântările și rugăciunile care constituiau tot ce mai rămăsese din viața lui.

Stătea de șapte săptămâni la fermă când se întoarseră soldații. Îi auzise pe oameni vorbind despre ei și aflase că făceau parte din Santa Hermandad, Sfânta Frăție, o organizație de miliții locale, unite de tronul spaniol pentru a forma o forță polițienească națională.

Într-o după-amiază devreme, tăia grohotișul când, ridicând ochii, îl văzu pe căpitanul Astruells.

— Cum? Ești încă aici? se miră acesta și Iona dădu din cap.

După puțin timp, îl văzu pe Astruells discutând însuflețit cu José Galindo și amândoi se uitau la el.

Îi îngheță sângele în vine. Dacă ofițerul se apuca să facă investigații, știa ce-ar fi urmat.

Termină ziua de lucru în norii negri ai neliniștii. La căderea nopții, ieși afară cu asinul. Nu primise plata pentru ultimele zile de lucru, dar renunță la bani, luând în schimb sapa ruptă.

La o distanță sigură, încălecă și plecă repede de acolo.

Hrănit cu iarbă, asinul nu mai avea un stomac atât de dificil. Se mișca sârguincios și neîntrerupt și Iona se simți cuprins de afecțiune pentru el:

— Trebuie să-ți dau un nume, îl bătu ușor pe grumaz.

După o meditație consumată pe ritmul intens al tropăitului harnic, se opri la două nume.

În mintea lui și la adăpostul nopții, îl va numi pe bunul și credinciosul dobitoc Moise. Era numele cel mai frumos la care se putuse gândi, în onoarea a doi bărbați, strămoșul lui, Moise, care-i scosese pe robii evrei din Egipt și Moise ben Maimon, marele filozof-medic.

— Și în prezența altora, îți voi spune Pedro, se confesă el asinului.

Erau nume pe măsura companionului unui *maestro* care avea și el mai multe nume.

Revenind la prudență, călători două nopți și dormi ziua, după ce găsea un loc sigur pentru el și Moise. Strugurii din viile de pe marginea drumului se copseseră și mânca pe săturate, dar, deși erau buni, de data asta el devenise cel balonat. Intestinele lui agitate cereau altă mâncare.

În cea de-a treia dimineață, un stâlp dintr-o răscruce avea indicatoare care arătau spre vest Guadalupe și spre sud, Ciudad Real. Cum îi

spusese căpitanului Astruells că merge la Guadalupe, nu îndrăzni s-o ia într-acolo, alegând drumul spre sud.

Era zi de târg și Ciudad Real gemea de lume. Erau atâția oameni, încât Iona se gândi că n-o să mire pe nimeni prezența unui străin, deși câțiva rânjiră la priveliștea tânărului deșirat călare pe asin, cu picioarele atingându-i pământul, mai-mai că ar fi putut merge peste spinarea dobitocului.

Trecând pe lângă dugheana unui lăptar din Plaza Mayor, nu putu rezista să nu cheltuiască o monedă pe o bucată de brânză pe care o înfulecă pe loc, deși nu era la fel de bună ca brânza unchiului Aron.

— Caut de lucru, señor, zise el sperând.

Dar lăptarul clătină din cap:

— Ei și? Eu nu pot angaja pe nimeni.

Însă îl strigă tare pe un om din apropiere:

— Domnule vătaf, un tânăr caută de lucru.

Apăru un bărbat scund, cu o burtă foarte mare. Părul care-i mai rămăsese îi era trecut în șuvițe unsuroase peste chelie:

— Sunt Isidoro Alvarez, *alguacilul* orașului.

— Eu sunt Tomás Martin. Caut de lucru, señor.

— A, am de lucru. Da, da… Ce-ai mai făcut?

— Am fost *peon* la o fermă de lângă Toledo.

— Ce cultivau acolo?

— Ceapă și grâne. Aveau și-o turmă de capre de lapte.

— Eu am altfel de grâne. Mă ocup de criminali și îi țin la distanță de soare și ploi, zise *alguacilul,* iar lăptarul pufni în fâs.

— Am nevoie de cineva care să curețe, să adune gălețile netrebnicilor mei, să le golească de rahat frumos mirositor și să le azvârle ceva de mâncare ca să rămână în viață cât sunt în grija mea. Poți să faci asta, *peonule*?

Nu era deloc o perspectivă plăcută, dar ochii mici și căprui ai *alguacilului* erau periculoși dincolo de stratul de veselie. Cineva de alături

chicoti. Iona simți că se așteptau la o distracție și știu că nu i se va permite să refuze politicos și să plece.

— Da, señor. Pot s-o fac.

— Păi, atunci hai cu mine la închisoare, ca să te apuci de lucru, spuse *alguacilul.*

Plecând după el, lui Iona i se zburli părul pe ceafă, fiindcă îl auzi pe lăptar spunându-i unuia dintre cei adunați în piața că Isidoro găsise pe cineva care să strângă după evrei.

Închisoarea era o clădire din piatră, lungă și îngustă. Biroul *alguacilului* se afla la un capăt iar la celălalt era sala de interogatorii. Cele două încăperi erau unite de un coridor lung, cu celule minuscule de-o parte și de alta. Majoritatea erau ocupate de oameni ghemuiți pe podeaua de piatră sau rezemați de ziduri.

Isidoro Alvarez îi spuse lui Iona că prizonierii erau hoți, un criminal, un bețiv, doi tâlhari și unsprezece creștini noi, bănuiți de a ține în secret de ritul iudaic.

Un paznic înarmat cu sabie și măciucă moțăia pe un scaun de pe coridor.

— El e Paco, spuse *alguacilul,* iar ăsta e Tomás, îi mormăi paznicului.

Pe urmă intră în birou și închise ușa ca să nu mai simtă mirosul greu.

Iona își dădea seama cu resemnare că orice încercare de a curăța locul trebuia să înceapă cu golirea găleților pline până la refuz, așa că-i ceru lui Paco să descuie prima celulă, în care o femeie se uită cu ochi pustii cum îi dispare latrina.

Când îl priponise pe Moise, observase o cazma atârnată în spatele închisorii. O luă și găsi un loc nisipos, unde făcu o groapă adâncă. Goli găleată puturoasă și adăugă deasupra două găleți cu nisip. În apropiere era un copac cu frunze mari, în formă de inima, pe care le folosi ca să șteargă nisipul,

apoi clăti găleata în firul de apă din șanțul de lângă închisoare și o duse înapoi în celulă.

Curăță astfel în cinci celule, fiindu-i tot mai milă de starea proastă a ocupanților acestora. Când se descuie ușa celei de-a șasea, se opri un moment înainte de a lua găleata. Prizonierul era un bărbat zvelt. Ca și ceilalți arestați, avea părul și barba crescute neîngrijit, dar pe chipul lui vedea un aer cunoscut.

Paznicul mârâi, iritat că e ținut în picioare și Iona luă găleata și ieși.

Abia când reveni în celulă ca s-o aducă înapoi, scrută atent fața bărbatului, încercând să și-o imagineze cu părul tuns și barba potrivită, și memoria îi reveni ca un șoc. Și-o aminti pe mama lui pe patul de moarte și pe omul acesta care venise zi de zi la ea, săptămâni de-a rândul, dându-i doctorii cu lingurița.

Arestatul era Bernardo Espina, fostul doctor din Toledo.

Capitolul Paisprezece

SĂRBĂTOAREA

Noaptea, Iona dormea pe lespezile de piatră ale sălii de interogatoriu. În fiecare zi aducea mâncare gătită în apropiere de soția lui Gato, paznicul de noapte, și le dădea deținuților o singură porție. Mânca ce mâncau și ei, uneori dându-i și lui Moise, ca să-i îmbogățească rația săracă de buruieni. Aștepta momentul propice să scape. Paco spunea că în curând urma să aibă loc un mare autodafe și că orașul se va umple de oameni. Părea un prilej bun de a fugi de acolo.

Între timp, ținea închisoarea curată și Isidoro, mulțumit de treaba bună, îl lăsă în pace. În primele zile, hoții au fost bătuți măr de Paco și de Gato și apoi li se dădu drumul. Și bețivul a fost eliberat, dar a fost adus după trei zile în altă celulă, amețit și strigând sălbatic.

Treptat, din blestemele sau conversațiile lui Isidoro cu oamenii lui, Iona află ce acuzații li se aduceau câtorva dintre convertiți. Un măcelar pe nume Isaac de Marspera era acuzat că vinde carne preparată după ritualul evreiesc. Patru alți arestați erau acuzați fiindcă obișnuiau să cumpere carne de la Marspera. Juan Peropan era acuzat că deținea rugăciuni evreiești, iar soția lui, Isabel, că participase de bunăvoie la o slujbă iudaică. Vecinii Anei Montalban observaseră că ea se odihnește în cea de-a șasea zi a săptămânii, spălându-se în fiecare vineri înainte de asfințit și purtând haine curate de sabat.

Iona începu să-și dea seama că ochii medicului din Toledo îl urmăreau când lucra în apropierea celulei acestuia.

În cele din urmă, într-o dimineață, când era în celula lui, arestatul îi vorbi cu ton coborât:

— De ce-ți zic Tomás?

— Cum să-mi zică, altfel?

— Ești unul de-ai lui Toledano, dar nu-mi aduc aminte care.

Știi că nu sunt Meir, ar fi vrut Iona să-i spună, dar îi era frică. Doctorul ăsta poate voia să-l trădeze Inchiziției în schimbul îndurării, nu?

— Greșiți, señor, spuse și, terminând de măturat, părăsi celula.

Trecură mai multe zile fără incidente. Medicul își citea cartea de rugăciuni și nu-l mai privea. Iona simțea că, dacă ar fi dorit să-l trădeze, ar fi putut s-o facă imediat.

Dintre toți prizonierii, măcelarul Isaac Marspera era cel mai sfidător, urlând rugăciuni în ebraică, răcnindu-și iudaismul în urechile prigonitorilor lui. Ceilalți acuzați erau mai liniștiți, aproape pasivi în disperarea lor.

Iona aștepta să ajungă din nou în celula lui Espina:

— Sunt Iona Toledano, señor.

Espina dădu din cap:

— Tatăl tău, Helkias… a plecat?

— Ucis, clătină băiatul din cap și nu mai vorbiră, pentru că venise Paco să încuie din nou celula.

Paco era un om leneș, care moțăia cu scaunul lipit de perete când nu era Isidoro prin apropiere. În clipele acelea, îl irita ca Iona să-i ceară să descuie celulele și în cele din urmă, îi dădu lui cheile și-i arătă cum să umble la zăvoare.

Iona reveni nerăbdător în celula medicului, dar, spre dezamăgirea lui, Espina nu mai părea dornic să vorbească, ațintindu-și ochii către paginile breviarului creștin.

Când intră în celula lui Isaac de Marspera, măcelarul se legăna în picioare, cu tunica trasă pe

cap ca un șal de rugăciune. Scanda tare și Iona sorbi înțelesul cuvintelor ebraice și muzica lor familiară.

Pentru păcatul comis de noi în fața Ta prin amestec cu necurățenii,
Și pentru păcatul comis în fața Ta prin spovedania buzelor,
Și pentru păcatul comis în fața Ta prin bănuială sau greșeală,
Și pentru păcatul comis în fața Ta cu voie sau fără voie,
Pentru toate acestea, o, Doamne al îndurării, îndură-te, iartă-ne, dă-ne izbăvire.

Marspera se pocăia și, puțin șocat, Iona știu că trebuia să fie a zecea zi a lunii ebraice Tishri, Yom Kippur, ziua ispășirii. Ar fi vrut să i se alăture în rugăciune lui Marspera, dar ușa de la biroul *alguacilului* era deschisă și îi auzea pe Isidoro răstindu-se și pe Paco spășit, așa că mătură pe lângă deținutul care se ruga și încuie ușa când ieși.

În ziua aceea, toți arestații mâncară terciul adus de el, în afară de Marspera, care respecta postul sărbătorii. Nu mâncă nici Iona, bucuros că-și putea dovedi iudaismul fără riscuri, servindu-l pe Moise cu porția lui și cu cea a măcelarului.

Noaptea, zăcând treaz pe lespedea de piatră a sălii de interogatorii, ceru iertare pentru păcatele lui și pentru orice supărare provocată celor pe care îi iubea și celor pe care nu-i iubea. Recitând Kadișul și Shema, îl rugă pe Atotputernicul să aibă grijă de Eleazar, Aron și Juana, întrebându-se dacă mai trăiau.

Își dădu seama că dacă nu lua măsuri, va pierde în curând socoteala calendarului evreiesc și se hotărî să rostească în gând data ebraică ori de câte ori își amintea. Știa că cinci luni – Tishri, Shebat, Nisan, Sivan și Ab – aveau treizeci de zile, iar celelalte șapte – Heshvan, Kislev, Tebet, Adar, Iyar, Tammuz și Elul – aveau douăzeci și nouă.

În anumite perioade, în anii bisecți, se adăugau zile. Nu știa să se descurce. Abba putea întotdeauna să spună ce zi era…

Nu sunt Tomás Martin, gândea gata să adoarmă. *Sunt lona Toledano. Tata a fost Helkias ben Reuven Toledano, de binecuvântată amintire.*

Suntem din tribul lui Levi. Aceasta e a zecea zi a lunii Tishri, din anul cinci mii două sute cincizeci și trei…

Capitolul Cincisprezece

AUTODAFÉ

Pentru arestați începu o nouă etapă în ziua când paznicii îl duseră pe Espina, legat într-o căruță, la interogatoriul Inchiziției.

Îl aduseră înapoi noaptea, cu degetele mari ale ambelor mâini tumefiate și smulse din articulații datorită torturii. Iona îi aduse apă, dar bărbatul zăcea pe podeaua celulei cu fața la zid.

A doua zi se întoarse la el:

— Cum de sunteți aici? întrebă. În Toledo erați cunoscut ca bun creștin.

— Sunt un bun creștin.

— Atunci… de ce vă torturează?

Espina tăcu, apoi, într-un târziu:

— Ce știu ei de Iisus?

Soldații veneau și îi duceau pe prizonieri, unul câte unul, la Inchiziție. Juan Peropan a venit cu brațul stâng atârnând, frânt pe roată. Soția lui, Isabel, a fost zguduită de priveliște. Când a fost și ea interogată, a evitat tortura, aprobând isteric tot ce sugerau torționarii.

Iona le servi vin *alguacilului* și la doi prieteni cărora acesta le povestea despre mărturisirea lui Isabel.

— A dat toată vina pe soț. Juan Peropan n-a încetat nicio clipă să fie evreu, niciodată, niciodată! O silea să cumpere carne pentru evrei, să asculte rugăciuni păgâne și să le rostească, învățându-și și copiii.

Oferise și dovezi incriminatoare împotriva tuturor celorlalți deținuți, întărind acuzațiile aduse fiecăruia.

Isidoro Alvarez spuse că depusese mărturie până și împotriva medicului, un străin pentru ea, confirmând că Espina îi povestise că îndeplinise legământul lui Avraam, săvârșind treizeci și opt de circumcizii rituale pe copii evrei.

Fiecare acuzat a fost interogat câteva zile. Apoi, într-o dimineață, în balconul Inchiziției orașului începu să fluture un steag roșu, semn că se va aplica pedeapsa capitală sub forma unui autodafe.

Nemaiavând nicio speranță, Bernardo Espina se arătă deodată dispus să vorbească despre Toledo.

Iona avea încredere în el din instinct. Într-o după-amiază, când spăla pe jos în coridor, se opri lângă celula lui Espina și vorbiră. Iona îi povesti cum se dusese tatăl lui la Espina acasă și apoi la abație și nu mai găsise pe nimeni.

Espina dădu din cap, fără să pară surprins că abația înălțării fusese suspendată:

— Într-o dimineață, fratele Julio Perez, sacristanul, și doi paznici înarmați au fost găsiți uciși la intrarea în capelă. Și relicva Sfintei Ana lipsea. Aici sunt niște grupări bisericești, tinere Toledano, destul de crude pentru a înghiți cu ușurință oameni ca tine sau ca mine. Cardinalul Rodrigo Lancol a fost ales de curând Papă și i s-a schimbat numele în papa Alexandru al VI-lea.

Sanctitatea sa n-ar fi tolerat, cu siguranță, o abație din care relicvele sacre dispar atât de ușor. Călugării s-au împrăștiat probabil prin alte așezăminte ale ordinului.

— Și starețul Sebastian?

— Poți fi sigur că nu mai e stareț și că a fost trimis undeva ca să-și îndeplinească restul misiunii preoțești la modul foarte strict.

Apoi expresia lui Espina se întristă:

— Poate că hoții au pus relicva în suportul făurit de tatăl tău.

— Ce fel de oameni ar comite păcatul uciderii ca să fure obiecte sacre? se miră Iona, iar Espina

zâmbi ostenit:

— Oameni necurați cu aparență cuvioasă. Credincioșii creștini au nădăjduit foarte mult în puterea relicvelor. Se desfășoară un comerț asiduu cu astfel de lucruri și sunt râvnite cu prețul vieții.

Espina îi dezvălui că părintele Sebastian îl însărcinase să cerceteze împrejurările morții lui Meir. Lui Iona i-a fost greu să-l audă povestind ce descoperise. Apoi medicul îi spuse cum fusese închis de fratele Bonestruca, inchizitorul.

— Bonestruca? Mi s-a spus că Bonestruca a asmuțit gloata asupra tatălui meu. L-am și văzut pe omul ăsta.

— Are un chip ciudat de frumos, nu? Dar cred că are sufletul foarte întunecat.

Espina îi mai spuse lui Iona că Diego Diaz îi văzuse pe Bonestruca și pe un cavaler călărind pe urmele lui Meir Toledano.

— Bonestruca era acolo când a fost ucis Meir? șopti Iona.

— Aproape sigur. Și a furat vasul pe care îl ducea fratele tău. L un om care ar sfărâma cu ușurință pe oricine află ceva ce i-ar putea pricinui lui necazuri. Când mi-a dat drumul după ce mi-a pus întrebări, am știut că trebuie să plec dacă nu vreau să mă prindă a doua oară și definitiv. Încercam să chibzuiesc unde să-mi duc familia când părintele Sebastian a trimis după mine. Spunându-mi că a dispărut și relicva în urma vasului, preotul părea că și-a pierdut mințile. Plângea. Mi-a poruncit să-i aduc relicva, de parcă ar fi stat în puterile mele. A perorat împotriva groaznicei crime și m-a implorat să-mi îndoiesc strădania de a-i descoperi pe cei care-l lipsiseră de un bun atât de prețios. La câteva ore după aceea, când străbăteam Plaza Mayor, am trecut pe lângă Bonestruca. Ne-am privit în ochi și nu mi-a trebuit mai mult, clătină Espina din cap. Eram convins că dacă mai rămân, fie și numai o clipă, în Toledo,

voi fi prins. Mi-am lăsat soția și copiii sub ocrotirea unor rude și am căutat scăpare.

— Unde ați plecat?

— În nord, la munte. Am găsit locuri ascunse, am călătorit prin așezări mici, unde oamenii se bucurau de prezența unui medic.

Iona îi înțelegea pe oamenii aceia, amintindu-și devotamentul cu care Espina îi tratase mama și faptul că, după spusele tatălui, fusese ucenicul marelui medic Samuel Provo.

Espina dusese o viață nobilă, slujindu-i pe alții. Doctorul acesta care abjurase de la religia părinților lui era, totuși, un om de ispravă, un vindecător, dar fusese condamnat. Iona se întreba dacă acești convertiți nu puteau fi salvați, dar nu vedea cum. Noaptea îi păzea Gato, un om răutăcios, care dormea ziua și îi supraveghea pe deținuți cu o atenție pusă pe harță. În timpul zilei, când ar fi avut ocazia să-l omoare pe somnorosul Paco lovindu-l cu sapa lui ascuțită, nici el, nici prizonierii nu aveau șanse să ajungă prea departe de Ciudad Real. Orașul semăna cu o tabără înarmată.

Dacă Dumnezeu dorea să-i salveze, trebuia să-i arate lui Iona o cale.

— Cât a durat până v-au găsit? îl întrebă el pe Espina.

— Umblam cam de trei ani când m-au găsit. Inchiziția are o plasă cu ochiuri foarte strânse.

Pe Iona îl trecu un fior, știind că trebuia să se strecoare prin plasa aceasta.

Văzu că Paco se trezise și se uita la ei, așa că frecă pe jos mai departe:

— Bună ziua, señor Espina.

— Bună ziua… Tomas Martin.

Inchiziția avea grijă să încredințeze execuțiile autorităților civile și *alguacilul* porunci să se ridice în Plaza Mayor șapte stâlpi de lemn, lângă un

quemadero, un cuptor rotund din cărămidă, construit repede de zidari.

Unii dintre deținuți plângeau, alții se rugau. Espina părea calm și resemnat.

Iona spăla din nou pe jos când medicul îi vorbi:

— Trebuie să-ți cer ceva.

— Tot ce pot…

— Am un fiu de opt ani, îl cheamă Francisco Rivera de la Espina. Trăiește cu mama lui, Estrella Duranda, și cu cele două surori. Vrei să-i duci băiatului breviarul meu de rugăciuni și binecuvântarea de tată?

— Señor, începu Iona uluit și întristat. Nu mă pot întoarce la Toledo. Și oricum, casa dumneavoastră e părăsită. Unde se află familia?

— Nu știu, poate cu verii ei, familia Durando din Maqueda. Sau poate cu familia Durando din Medellin. Dar ia breviarul, te implor. Se poate ca Dumnezeu să-ți dea cândva ocazia de a-l da fiului meu.

— Voi încerca, dădu Iona din cap, deși cartea creștină parcă îi ardea degetele.

Espina îi întinse mâna printre gratii și băiatul o strânse:

— Fie ca Atotputernicul să se milostivească de dumneavoastră.

— Voi fi cu Iisus. Dumnezeu să te păzească și să te sprijine, Toledano. Dacă dorești, roagă-te pentru sufletul meu.

Mulțimea se strânse devreme în Plaza Mayor, mai numeroasă decât la luptele cu taurii. Era o zi senină, cu o boare de toamnă în suflarea răcoroasă a vântului. În aer mocnea o însuflețire trădată de țipetele copiilor, de murmurele oamenilor, chemările vânzătorilor și acordurile unui cvartet instrumental: un flautist, doi chitariști și un cântăreț din lăută.

Mai târziu apăru un preot. Ridică mâna, cerând liniște și îi uni pe cei prezenți în rostirea unui șir

lung de „Pater Noster”. Piața se umpluse de oameni, printre care și Iona. Balcoanele gemeau de spectatori și o parte dintre ei se cățăraseră și pe acoperișuri. Mulțimea a fost dată în lături și împinsă înapoi de oamenii lui Isidoro Alvarez, care trebuia să facă loc pentru condamnați.

Aceștia au fost aduși de la închisoare în trei căruțe, doar cu două roți și trase de asini. De-a lungul străzilor, oamenii îi însoțeau cu ocări și batjocură.

Șase bărbați și două femei purtau robe negre, decorate cu diavoli și „focul iadului”, ceea ce însemna că urmau să moară prin imolare.

În Plaza Major, condamnații au fost trași jos din căruțe și dezbrăcați, iar mulțimea se umflă și foșni ca un val, fiecare încercând să vadă goliciunea lor păcătoasă.

Privind încremenit, Iona observă că Ana Montalban arăta mai bătrână dezbrăcată, cu sâni atârnând flasc și păr cărunt între picioare. Isabel Peropan părea mai tânără, cu fesele rotunde și ferme ca ale unei fecioare. Soțul ei era năucit de durere și teamă. Nu putea umbla, soldații îl târau. Fiecare prizonier a fost adus în dreptul unui stâlp, mâinile i se petrecură după el și fură legate la spate.

Trupul păros al lui Isaac de Marspera scăpase de vânătăi; măcelarul nu fusese torturat pentru că rugăciunile și cântecele lui ebraice îi dovediseră vinovăția de la început, dar acum, pentru sfidare, fusese ales pentru *quemadero.* Deschizătura din peretele cuptorului era mică și trei oameni îi împinseră trupul voinic, înghesuindu-l înăuntru, în ocările mulțimii, la care Isaac riposta răcnind Shema. Urlă tot timpul cât zidarii astupară intrarea în cuptor.

Espina se ruga în latină.

În jurul stâlpilor se îngrămădiră vreascurile. Urcând înspre părțile lor rușinoase, ramurile ascundeau urme de lovituri și cicatrice, semnele

spaimei și petele, oferind un fel de decență. Cuptorul *quemadero* a fost complet acoperit de vreascuri.

Cvartetul începu să cânte imnuri.

Preoții stăteau lângă cei patru condamnați care ceruseră reconcilierea cu Cristos. Stâlpii lor aveau ajustate garote, benzi de oțel fixate pe gâturile deținuților, care aveau să fie strânse din spate. Pentru seninul lor de credință, urmau să fie strangulați înainte de a fi arși. Isabel Peropan a fost prima; fusese condamnată, în ciuda rugăminților că e nevinovată și a denunțării celorlalți, dar Inchiziția îi acordase favoarea garotei.

Urmară Espina și doi frați din Almagro, în timp ce Isidoro trecea de-a lungul șirului cu o torță aprinsă, atingând vreascurile uscate, care se aprindeau imediat, trosnind.

Pe când flăcările urcau, cei din mulțime reacționau după firea fiecăruia, cu strigăte de uimire, teamă sau chiar exclamații de bucurie sau batjocură. Bărbații și femeile își țineau sus copiii, ca să zărească de pe lumea asta flăcările iadului ce-i amenințau dacă nu-și ascultau tatăl și preotul și păcătuiau.

Cuptorul ardea cu vâlvătaie. Înăuntru, măcelarul Isaac se prăjea ca un pui, dar, gândea Iona cu o stare de rău, un pui nu e fript de viu.

Condamnații se sfrijeau. Gurile li se deschideau și se închideau, dar Iona nu le auzea strigătele în zgomotul mulțimii. Părul lung al Isabelei Peropan se desprinse deodată, creând un halou galben – albăstrui în jurul chipului stacojiu. Iona nu suporta să se uite la Espina. Fumul se încolăcea ascunzând tot, oferindu-i o scuză pentru ochii înlăcrimați. Cineva îl apucase de umăr, strigându-i la ureche.

Era Isidoro. *Alguacilul* îl blestema pentru lenevie, arătându-i lemnul puțin și îi poruncea să se ducă să-i ajute pe Paco și pe Gato să încarce un car cu vreascuri.

După ce încărcară vreascurile, Iona nu se mai întoarse în piață. În închisoarea goală și tăcută, își strânse lucrurile în desagă și se duse la locul umbrit unde Moise păștea în liniște.

Încălecă și-l îndemnă din călcâie pe bunul asin, părăsind Ciudad Real într-un trap vioi. Nu se uita la drum sau la peisajul de țară. Autodafe-ul îi arătase dinainte modul crud în care avea să moară dacă era prins. Ceva din el îl îndemna să caute un preot înțelegător. Poate nu era prea târziu să implore creștinarea și să ducă o viață corectă de catolic.

Dar făcuse o promisiune amintirii tatălui, lui Dumnezeu, alor lui.

Lui însuși.

Pentru prima dată, ura față de Inchiziție îi era mai mare decât teama. Nu-și putea șterge din minte imaginile oribile și îi vorbi lui Dumnezeu, cerându-i socoteală.

Ce e Planul acesta Divin care ne face pe toți să devenim spânzurați?

Și, pentru ce, Doamne, m-ai lăsat pe mine ultimul evreu din Spania?

Capitolul Șaisprezece

FEMEIA DE LA FERMĂ

Iona îl îndemnă pe Moise să intre în râul Guardiana, înotând, pe la jumătatea traversării, într-un ochi de apă adâncă, și spălându-și astfel hainele îmbibate de fum, curățindu-le măcar pe ele dacă nu putea să-și curețe sufletul.

Apoi călări încet spre sud-est, printr-o vale cultivată, având mereu la orizont, în stânga, culmile Sierra Morena.

Toamna târzie era de o blândețe plăcută. Se opri la câteva ferme de-a lungul drumului, rămânând puțin și lucrând, în schimbul adăpostului și al mâncării, la recoltarea cepei sau tescuitul strugurilor.

Pe măsura ce vremea avansa către toamnă, cobora spre ținuturi calde. În sud-vest, unde Andaluzia se mărginea cu sudul Portugaliei, trecu printr-o mulțime de sătucuri legate de marile moșii.

La majoritatea pământurilor se încheiaseră muncile, dar găsi de lucru la moșia mare a unui nobil numit don Manuel de Zúniga.

— Facem câmpii din păduri neumblate. Avem de lucru, dacă dorești, îi spuse vechilul.

Pe vechil îl chema Lampara; pe la spate, Iona descoperi că oameni îi ziceau Lamperón, „pată de grăsime”.

Era o muncă foarte solicitantă: dezgropau și mutau pietroaie grele, spărgeau bolovani, doborau și dezrădăcinau copaci, tăiau și ardeau hățișul, dar Iona era zdravăn din născare și munca anterioară îl întărise. La moșia Zúniga avea destul de lucru pentru a putea rămâne peste iarnă. În apropiere,

cantona un detașament de soldați; la început, îi ținea sub observație pe când lucra, dar nu-l deranjară, văzându-și de mărșăluit și de instrucția lor.

Clima era blândă, aproape mângâietoare și hrana, din abundență. Rămase acolo.

Ceea ce suferise și trăise îl ținea departe de ceilalți *peoni.* În ciuda tinereții, pe chipul și în ochii lui strălucea o forță care-i împiedica pe ceilalți să-l ia peste picior.

Își aruncă trupul călit în vâltoarea muncii, încercând să alunge din amintire oroarea rugurilor. Seara, cădea la pământ lângă Moise și dormea adânc, cu mâna pe sapa ascuțită. Asinul îi veghea visele cu femei și dragoste trupească. A doua zi, când se trezea, chiar daca-și mai amintea visele acelea, nu avea experiența necesară pentru a-și da seama dacă fuseseră corecte sau nu.

Își scoase inelul de argint pe care-l purtase la gât și-l băgă în desaga lui, legând-o bine la gură și atârnând-o de șaua lui Moise, priponit aproape de el. Apoi lucră cu pieptul gol, bucurându-se de răcoarea mângâietoare a aerului.

Don Manuel își vizita moșia și cât stătu acolo, toți munciră cu aceeași hărnicie ca Iona. Proprietarul era un om bătrâior, scund și țanțoș. Făcu turul câmpurilor și hambarelor, observând puțin și înțelegând și mai puțin. Rămase trei nopți, se culca cu două tinere din sat și apoi plecă.

După ce Zúniga dispăru, oamenii se relaxară, vorbind în derâdere despre el. Îi spuneau *el cornudo,* „încornoratul”, și Iona ajunse să afle și el de ce.

Moșia avea administratori și supraveghetori, dar cea mai puternică personalitate ce îi domina pe *peoni* aparținea unei foste ibovnice a stăpânului, Margarita Vega. Înainte de a fi pe deplin femeie, îi născuse moșierului doi copii. Dar când don Manuel se întoarse după un an de ședere în Franța,

spre marele amuzament al celor de la moșie, găsi trei copii, al treilea fiind făcut de Margarita cu un lucrător. Zúniga o măritase și îi făcuse cadou de despărțire o casă. Noul ei soț fugi de ea în mai puțin de un an. De atunci, ea se hârjonise cu mulți bărbați, din această activitate rezultând încă trei copii, cu tați diferiți. Acum avea treizeci și cinci de ani și avea șoldurile late și ochii duri, de femeie demnă de luat în seamă.

Peonii vorbeau că don Manuel venea atât de rar fiindcă tot o mai iubea pe Margarita și se simțea trădat de câte ori ea avea un nou drăguț.

Într-o zi, Iona îl auzi pe Moise răgând și văzu că un alt lucrător, un tânăr pe nume Diego, luase desaga din spinarea asinului și se pregătea s-o desfacă.

Iona lăsă din mână sapa și se azvârli asupra celuilalt, rostogolindu-se amândoi în praf. Reușiră să se ridice repede și începură să-și care la pumni, cu mâini călite de muncă. Mai târziu, Iona avea să afle că Diego era un bătăuș temut și într-adevăr, primi foarte repede o lovitură care-i zdrobi nasul. Era cu câțiva ani mai tânăr ca Diego, dar mai înalt și nu mult mai slab. Brațele lui ajungeau mai departe și luptă cu furia fricii și a urii pe care și le reprimase atâta vreme. Pumnii le sunau înfundat, ca niște ciocane în pământ. Încercau să se omoare cu mâinile goale.

Ceilalți lucrători veniră alergând, alcătuind o galerie cu strigăte și zeflemele și zgomotul făcut de ei îl atrase pe supraveghetor, care îi despărți pe luptători, înjurându-i și dându-le pumni.

Diego avea buza spartă și ochiul stâng închis. Păru mulțumit să se retragă la comanda supraveghetorului de a reveni cu toții la muncă.

Iona așteptă să plece, apoi legă bine desaga și o fixă de priponul lui Moise. Îi sângera nasul și se șterse de sângele care-i picura și din buza de sus. Indicând ochii, o văzu pe Margarita Vega cu ultimul ei bebeluș în brațe, privindu-l.

Nasul îi era umflat și vânăt și încheieturile julite îl durură zile întregi. Dar lupta îl adusese în atenția femeii.

Lui Iona îi era imposibil să n-o observe. I se părea că oriunde se uita o vedea cu sânul mare descoperit, alăptându-și copilul. Oamenii de la moșie se înghionteau și zâmbeau, observând că Margarita își făcea adesea apariția acolo unde lucra tânărul masiv și tăcut.

Era prietenoasă cu Iona, se simțea în largul ei.

Îl îndrumă să facă mici treburi pe lângă casa ei, chemându-l înăuntru să-i dea pâine și vin. Nu trecură decât câteva zile până rămase gol cu ea, atingând neîncrezător un trup feminin, gustând laptele de care se săturase copilul adormit.

Trupul ei greoi nu era lipsit de atracție; avea picioare musculoase, buricul adânc și abdomenul doar puțin convex, în ciuda atâtor nașteri. Sexul era un mic animal cu blană cafenie, zbârlită. Îi dădu imediat instrucțiuni, învățându-l cum să-și imagineze corect. Prima cuplare se termină repede pentru el. Dar era tânăr și puternic și îl stimulă din nou, iar el se încordă cu aceeași furie cu care luptase împotriva lui Diego, până când au fost amândoi epuizați.

După un timp, pe jumătate adormit, a fost conștient că degetele ei îl pipăiau, de parcă ar fi prețuit un bun abia cumpărat:

— Ești convertit.

Iona se trezi de-a binelea:

— Da.

— Așa… și când te-ai convertit la credința adevărată?

— A… de mai mulți ani.

Închise ochii, sperând că ea va ceda.

— Unde?

— … în Castilia. În orașul Cuenca.

— Eu m-am născut la Cuenca! râse ea. Am fost acolo mereu cu don Manuel. Am două surori și un

frate în oraș, și pe bunica bătrână, care a trăit mai mult decât mama și tata. La ce biserică te-ai convertit, Sf. Benito sau Sf. Marco?

— Cred că… la Sf. Benito.

— Crezi? se uimi ea. Nu știi numele bisericii?

— Vorbeam așa. Sigur că la Sf. Benito. E o biserică frumoasă.

— Frumoasă, nu? Și cu care preot?

— Cu cel bătrân.

— Dar sunt bătrâni amândoi, se încruntă ea.

A fost părintele Ramon sau părintele Garcillaso?

— Părintele Ramon.

Margarita dădu din cap, coborând din pat:

— Ei, acum nu trebuie să te întorci la muncă. Stai aici și dormi până-mi fac eu niște treburi, să fii puternic ca un leu și să ne distrăm bine, da?

— Da, bine.

Dar o văzu pe geam cum iese grăbită din casă, ducându-și copilul prin soarele amiezii, cu hainele fluturând astfel - încât cămașa nu-i acoperea cu totul șoldurile late.

Iona știa aproape sigur că nu exista niciun părinte Ramon la Cuenca și poate nici măcar o biserică numită Sf. Benito.

Îmbrăcându-se repede, se duse în spatele casei Margaritei, unde era priponit Moise și după o clipă ieși și el în soarele fierbinte. Nu trecu decât pe lângă doi oameni, care nu-i dădură nicio atenție. În curând, urca pe asin o potecă din Sierra Morena.

Pe o culme se opri și privi în jos, spre moșia lui don Manuel Zúniga. Patru siluete mici de soldați, cu armele și vestele de zale sclipind, se grăbeau cu femeia spre casa ei.

De acolo de sus, se simțea destul de în siguranță pentru a o privi pe Margarita cu o recunoștință mută.

Mulțumesc, doamna mea!

Dacă ar fi posibil, și-ar dori să mai trăiască astfel de plăceri. Ca să se păzească de suspiciuni legate de circumcizie, hotărî să le spună în viitor

femeilor că se convertise într-o mare catedrală. Catedrala din Barcelona, unde slujea o armată de preoți și nimeni nu-i putea cunoaște pe toți.

Încă îl mai durea nasul. Dar, călărind, își reînvie în minte trupul Margaritei, gesturile, mirosurile și sunetele.

Era un fapt incredibil: pătrunsese o femeie!

Îi mulțumi Celui de Nepătruns. Pentru că îl lăsase liber și teafăr la minte și la trup și crease femei și bărbați cu însușirea minunată de a se potrivi ca zăvorul în locaș atunci când se întâlneau și pentru că îi îngăduise să trăiască ziua aceea.

Mi s-a întâmplat în cea de-a douăsprezecea zi a lunii Shebat…

Nu sunt Tomás Martin, *sunt Iona Toledano*, *fiul lui Helkias argintarul, din tribul lui Levi.*

Celelalte luni sunt Adar, Nisan, Iyar, Sivan, Tammuz, Ab, Elul, Tishri, Heshvan, Kislev și Tebet…

Repetă încontinuu numele lunilor, printre fragmente de versete în ebraică, în timp ce Moise pășea precaut pe potecă, urcând culmile cafenii.

Partea a Patra

PĂSTORUL

Sierra Morena
11 noiembrie 1495

Capitolul Șaptesprezece

GLASUL OILOR

Iona o luă din nou spre nord, hoinărind agale de-a lungul graniței cu Portugalia, ținând pasul cu îngălbenirea frunzelor. Poposi de mai multe ori și se angajă scurt timp pentru bani sau mâncare, dar nu se opri decât la Salamanca, unde se căutau muncitori pentru repararea catedralei.

Îi spuse maistrului solid că-l chema Ramon Callico.

— Ce știi să faci? îl întrebă maistrul, sperând că era tâmplar sau zidar.

— Sunt bun de muncă, răspunse Iona și omul dădu din cap.

Boii și caii mari de povară folosiți la căratul pietrei erau ținuți într-un grajd din apropiere. Iona îl băga și pe Moise acolo și dormea noaptea lângă asin, legănat de zgomotele liniștitoare produse de animale.

Ziua, făcea parte dintr-o mică armată: salahori, zidari, pietrari și cărăuși, luptându-se să înlocuiască blocurile din piatră înnegrită care alcătuiau zidurile catedralei, groase de doi metri în unele locuri. Era o muncă teribilă și epuizantă, acompaniată de mugetele animalelor, de blestemele și comenzile maiștrilor și ale cărăușilor, de bătăile ciocanelor și zbârnâitul nicovalelor și de scrâșnetul greoi și constant al pietrelor târâte pe pământ.

Salahorii cărau bucățile mici de piatră. Când cele mai mari erau duse de animale cât de departe puteau, oamenii se aliniau ca vitele de povară și încercau să le miște cu frânghii sau să le împingă

stând umăr lângă umăr și lăsându-se cu greutatea pe dușmanul lor, piatra.

Lui Iona îi făcea oarecum plăcere să lucreze la repararea unei case de rugăciune, chiar dacă era destinată altei religii. Nu era singurul necreștin care ajuta la repararea catedralei; meșterii artizani erau mauri și lucrau piatra și lemnul cu o îndemânare minunată. Când tatălui lui Iona i se propusese să făurească un relicvariu pentru niște moaște creștine, Helkias discutase dorința părintelui Sebastian Alvarez cu rabi Ortega și acesta îl sfătuise să accepte comanda. „E o binecuvântare să-i ajuți pe oameni să se roage”, spusese rabinul, subliniind faptul că înfloriturile delicate ale sinagogilor din Toledo fuseseră opera cioplitorilor mauri.

Lucrul la catedrală era istovitor. Ca și ceilalți, Iona robotea ursuz, vorbind puțin doar despre muncă, apărându-și ființa diferită de ei prin închiderea în sine a tuturor gândurilor. Uneori era în echipă cu un *peon* chel, clădit ca un bloc de piatră, îndesat și lat în umeri. Iona nu-i află decât numele mic, Leon.

Într-o dimineață, în cea de-a opta săptămână la Salamanca, se lupta cu piatra împreuna cu Leon. Ridicând ochii, văzu o procesiune de bărbați înveșmântați în sutane negre, ieșind de la catedrală după slujba matinală ce începuse înainte de sosirea muncitorilor.

Leon se uită la călugărul din frunte:

— Acela e fratele Tomás Torquemada. Șeful inchizitor, șopti el. Eu sunt din Santa Cruz, unde e stareț la mănăstire.

Iona văzu un cleric înalt, înaintat în vârstă, cu nasul lung și drept și bărbia ascuțită, contrastând cu ochii voalați și contemplativi. Pierdut în gânduri, Torquemada trecu repede pe lângă ei. În coloana mișcătoare erau probabil peste douăzeci de preoți și călugări și în mijlocul lor, văzu un alt

băiat înalt, cu un chip pe care l-ar fi recunoscut oriunde. Bonestruca ajunse aproape la doi pași de el, adâncit în conversație cu un însoțitor. Era atât de aproape, încât Iona îi văzu zgârietura de pe gât și o crăpătură pe buza de sus.

Clericul arunca o privire care-l cuprinse pe tânăr, dar ochii lui cenușii nu trădară recunoașterea sau interesul, mutându-se de la muncitorul înlemnit de spaimă și trecând mai departe.

— Ce îl aduce pe fratele Torquemada la Salamanca? îl întrebă Iona pe Leon și *peonul* ridică din umeri.

Dar mai târziu, aflară de la maistrul care vorbea cu un muncitor că inchizitori din toată Spania se adunaseră pentru o întâlnire ce urma să aibă loc la catedrală. Iona se întreba dacă pentru asta îl salvase Dumnezeu și-l adusese acolo, ca să aibă ocazia să-l omoare pe omul care-i ucisese fratele și tatăl.

***

A doua zi de dimineață, îi privi din nou pe inchizitori plecând de la catedrală după slujbă. Hotărî că locul cel mai bun de a-l ataca pe Bonestruca era partea stângă a intrării în catedrală, lângă care lucra. Nu va putea lovi decât o dată înainte de a fi copleșit și se gândi că trebuia să-și folosească sapa ca pe un topor, înfigându-i-o în gât călugărului, pentru a fi sigur că-l va ucide.

În noaptea aceea, zăcu treaz și neliniștit în culcușul lui de paie din grajd. În copilărie, se visase războinic și în ultima vreme își spusese că răzbunarea morții tatălui și fratelui lui i-ar produce bucurie. Dar acum, ajuns în situația de a-și împlini gândul, era sfâșiat, neștiind dacă putea ucide. Se rugă Domnului să-i dea putere când va veni momentul.

De dimineață se duse la catedrală, ca de obicei.

Când ieși primul călugăr de la slujbă, Iona își luă sapa și se postă lângă intrarea în catedrală. A

fost cuprins aproape imediat de un tremurat incontrolabil.

Mai urmară încă cinci cuvioși, apoi nimeni.

Maistrul se uită la tânărul palid și imobil:

— Ești bolnav?

— Nu, señor.

— Ajuți la mortar? întrebă omul, văzându-i sapa.

— Da, señor.

— Atunci, hai, la treabă, mormăi șeful și Iona îl ascultă.

Află după-amiază că întâlnirea păzitorilor credinței se terminase cu o seară înainte și știu că era un prost și un netot, nevrednic de a fi brațul răzbunător al Domnului. Așteptase prea mult și Bonestruca plecase la responsabilitatea lui teribilă, ca și ceilalți inchizitori.

Lucrul la Salamanca dură până târziu în primăvară. Pe la jumătatea lui martie, lui Leon i se rupse un mușchi al spatelui în timp ce trăgeau un bloc de piatră și Iona îl văzu rostogolindu-se de durere pe pământ. A fost dus de acolo cu o căruță și băiatul nu-l mai văzu. Când era nevoie de doi oameni, făcu pereche cu alți muncitori, dar nu aveau nimic în comun. Se ferea de ei de frică și nu se împrieteni cu niciunul.

Nu se terminaseră toate reparațiile la clădirea veche de 355 de ani, dar începură discuții aprinse cu privire la viitorul catedralei, care puseră capăt lucrărilor. Mulți dintre credincioșii din oraș spuneau că nu e un lăcaș al Domnului suficient de încăpător. Deși capela Sf. Martin conținea fresce din secolul al treisprezecelea, catedrala nu era bogat ornamentată ca cele din alte orașe. Deja se strângeau bani pentru construirea unei noi catedrale la Salamanca și reparațiile la cea veche au fost amânate înainte de a se încheia.

Iona nu mai avu de lucru și se îndreptă din nou spre sud. Pe șapte mai, în ziua când împlinea

optsprezece ani, era în Coria, un orășel de graniță. Se opri la un han și comandă o friptură de capră cu linte, dar aniversarea i-a fost stricată de o conversație de la masa alăturată, pe care o auzi fără să vrea.

Niște oameni vorbeau despre evreii care trecuseră din Spania în Portugalia.

— Ca să fie primiți în Portugalia timp de șase luni, zicea unul dintre ei, au fost de acord să-i plătească regelui Ioan o pătrime din bunurile lor lumești, plus un ducat pentru fiecare suflet îngăduit în țară. Cu totul, o sută douăzeci de mii de ducați. Cele șase luni de ședere au expirat în februarie și poți să-ți închipui ce-a făcut fiul ăla de curvă de rege? I-a declarat pe evrei sclavi ai statului.

— Aiii… bată-l Domnul pe regele Ioan!

Din tonul lor, Iona ghici că erau convertiți.

Majoritatea creștinilor n-ar fi fost atât de afectați de împilarea evreilor.

Nu scoase niciun sunet, dar unul dintre vorbitori aruncă o privire spre el și, văzându-l încremenit, își dădu seama că auzise. Le spuse ceva tovarășilor de masă și se sculară toți și plecară.

Iona își dădu seama cât de înțelepți fuseseră Abba și unchiul Aron când stabiliseră că cea mai sigură cale era spre est și nu spre vest, în Portugalia. Pofta îi pierise, dar rămase la masă, cu friptura răcindu-i-se în față.

În după-amiaza aceea călări în direcția a numeroase behăituri de oi. Ajunse curând la o turmă care se împrăștia și văzu imediat și de ce se întâmpla aceasta. Bătrânul păstor, supt la față și cu părul alb, zăcea pe jos.

— Sunt damblagit, îi zise el simplu lui Iona.

Chipul lui, în contrast cu iarba, era la fel de alb ca părul și de câte ori se lupta să respire, pieptul îi șuiera încetișor. Iona îl așeză pe spate, îi aduse apă

și încercă să-l ajute, dar bătrânul reuși să-i transmită că cel mai tare îl durea risipirea turmei.

— Îți strâng eu oile, zise băiatul și încălecă pe Moise, îndepărtându-se. Nu era o sarcină dificilă. Muncise de multe ori la turma lui Aron Toledano. Unchiul Aron avusese mai puține animale, jumătate capre și jumătate oi, dar Iona le cunoștea obiceiurile. Oile nu se împrăștiaseră departe și cu puțină strădanie le strânse la loc.

Bătrânul reuși să sufle că-l cheamă Geronimo Pico.

— Cum să te ajut?

Păstorul suferea mult, se ținea cu mâinile de piept:

— Oile trebuie duse… la don Emilio de Valladolid, lângă Plasencia, spuse el.

— Și dumneata la fel.

Iona îl ridică pe bătrân pe asin și-i luă toiagul grosolan. Mergeau încet, pentru că trebuia să se repeadă mereu după oile răzlețe. După-amiaza târziu, bătrânul căzu de pe spinarea lui Moise sub ochii lui. Cumva, după inerția căderii și poziția omului, el știu că murise.

Totuși, îl strigă pe Geronimo Pico, bătându-i ușor obrajii ofiliți și masându-i încheieturile, înainte de a accepta că murise.

— Aiii, blestem…

Șoptind absurd Kadișul pentru străin, urcă din nou trupul pe spinarea lui Moise, cu fața în jos și brațele atârnând și adună din nou turma înainte de a urma poteca în continuare. Plasencia nu era departe; ajunse curând la un bărbat și o femeie care munceau pe câmp.

— Moșia lui don Emilio de Valladolid e departe?

— Nu, răspunse omul și văzând cadavrul, își făcu o cruce. E păstorul Geronimo.

— Da.

Iona află cum să găsească ferma:

— După copacul mare lovit de trăsnet, peste pârâu la dreapta și o s-o vezi.

Era o *finca* mare și bine îngrijită și Iona băgă oile în țarc. Apăruseră trei lucrători care nu cerură nicio explicație când văzură cadavrul; îl dădură jos de pe asin mormâind cu regret și-l luară de acolo.

Moșierul era un bărbat bucălat, cu ochi somnoroși și haine frumoase, pline de pete. Îi displăcu întreruperea de la masa de seară și ieși să discute cu vechilul lui:

— E vreun motiv pentru hărmălaia asta?

— A murit păstorul. L-a adus omul ăsta, cu turma.

— Ia afurisitele de animale de sub nasul meu.

— Da, don Emilio.

Vechilul era un om slab de statură medie, cu păr castaniu începând să încărunțească și ochii căprui, cu privire directă. Îl ajută împreună cu fiii lui pe Iona să mute turma pe o câmpie, băieții zâmbind și insultându-se. Îi chema Adolfo și Gaspar. Adolfo, cel mare, era un adolescent deșirat de vreo șaisprezece ani și fratele lui era cu câțiva ani mai mic. Vechilul îi trimise să aducă două străchini cu mâncare – un terci gros și fierbinte de grâu – și se așeză cu Iona pe pământ, lângă oi, și mâncară amândoi în tăcere.

Omul râgâi și se uită la străin:

— Sunt Fernando Ruiz.

— Ramon Callico.

— Se pare că știi să ai grijă de oi, Ramon Callico. Fernando Ruiz știa că mulți ar fi lăsat corpul păstorului Geronimo în părăsire și ar fi mânat prețioasa turmă cât de departe puteau merge animalele. Acesta din fața lui n-o făcuse, ceea ce însemna că era ori nebun, ori cinstit, dar în ochii tânărului nu citea nicio urmă de nebunie.

— Avem nevoie de un păstor. Băiatul meu, Adolfo, s-ar descurca, dar e încă prea tânăr. Vrei să ai grijă mai departe de oi?

Animalele păşteau tăcute, cu excepţia câte unui behăit încetişor, care i se părea lui Iona odihnitor.

— Da, de ce nu? acceptă el.

— Dar trebuie să le duci departe de aici.

— Lui don Emilio nu-i plac oile lui?

Fernando zâmbi. Deşi erau singuri pe câmp, se aplecă spre el:

— Lui don Emilio nu-i place nimic, îi şopti.

Urma să petreacă treizeci şi patru de luni aproape singur cu turma, care avea să-i devină atât de familiară, încât îi cunoştea pe berbeci şi pe mioare după fire, care erau blânde şi înţelegătoare şi care erau încăpăţânate şi rele, bolnave sau sănătoase. Erau oi mari şi proaste, cu lână lungă şi fină ce le acoperea tot trupul, în afară de botul negru şi ochii placizi. Lui Iona i se păreau o frumuseţe. De câte ori era vreme bună, le băga într-un pârâu de munte să-şi mai spele din lâna albă, unsuroasă şi murdară.

Fernando îi dădu ceva provizii simple şi un pumnal nu prea bun, cu lama făcută din oţel prost. Avea voie să ducă oile oriunde era iarbă, atâta vreme cât le aducea înapoi la moşia lui don Emilio primăvara pentru tuns şi toamna pentru castrare şi tăierea berbecuţilor. Îşi duse turma la poalele munţilor Sierra de Gredos, călărind agale pe lângă oi. Unchiul Aron avusese un câine tărcat care-l ajuta la turmă, dar Iona îl avea pe Moise. Cu fiecare zi în plus, micul asin devenea tot mai antrenat la supravegherea animalelor răzleţe. La început, tânărul stătea ore întregi călare, dar în curând, Moise începu să acţioneze singur, tropotind după oi şi zbierând la ele să vină înapoi.

De câte ori se întorcea cu ele la moşie, tânărul Adolfo, fiul lui Fernando, îl învăţa despre oierit. Iona învăţă să tundă, deşi nu deveni rapid şi priceput ca Fernando şi fiii lui. Castra şi tăia, dar la jupuit era la fel de neîndemânatic ca şi la tuns.

— Nu-ţi face griji. O să-ţi vină uşor cu timpul, spunea Adolfo.

De câte ori venea la moșie, Adolfo venea cu o stacană de vin pe câmp și vorbeau amândoi despre problemele vieții de păstor – oieritul, lipsa femeilor, singurătatea și amenințarea lupilor. Adolfo îi recomanda să cânte noaptea ca să-i alunge.

Păstoritul era o ocupație ideală pentru un fugar. Satele din munți erau rare și Iona le evita, ocolind de departe gospodăriile. Păștea oile în luminișurile bogate în iarbă ce punctau pantele mai domoale ale munților singuratici și rarii trecători vedeau în el un păstor pustnic rău mirositor.

Chiar și cei răi îl evitau, pentru că era mare și voinic, cu o forța sălbatică în ochi. Părul castaniu îi cădea pe umeri și barba îi crescuse stufoasă. În arșița verii umbla aproape gol, pentru că hainele cumpărate pentru a le înlocui pe cele rămase mici se uzaseră. Dacă o oaie avea vreun accident, o jupuia prost și se ospăta încântat cu carne de miel sau animale bătrâne până când festinul se altera, ceea ce vara se întâmpla foarte repede. Când băteau vânturile tăioase de iarnă, își lega piei de oaie în jurul brațelor și picioarelor, ca să se apere de frig. Se simțea bine în munți. Noaptea se mișca sigur pe creste, sub stelele mari și strălucitoare.

Cârja moștenită de la Geronimo Pico era un lucru de mântuială și într-o zi tăie o creangă lungă de nuc, care avea o încovoiere naturală la capăt. O coji atent și sculptă pe ea un model ce imita ornamentele geometrice folosite de artizanii mauri pentru decorarea sinagogii din Toledo. Apoi își frecă degetele de lâna oilor până se umplură de grăsime și unse îndelung cârja, dându-i o culoare întunecată.

Uneori se simțea ca un animal sălbatic, dar în adâncul lui se agățase de originea omenească, spunând rugăciuni seara și dimineața și încercând să țină socoteala zilelor pentru a onora sărbătorile. Uneori reușea chiar să se îmbăieze pentru sabat. În arșița verii era ușor, pentru că oricine l-ar fi văzut

cufundat în apă, și-ar fi imaginat că se răcorește, nu că săvârșește un ritual. Când nu era cald, se ștergea cu o cârpă udă, tremurând, dar în cursul iernii își permitea să pută; la urma urmei, nu era femeie, ca să i se interzică să-și primească soțul înainte de a vizita bazinul ritual.

Ar fi vrut să se scufunde într-o apă rece să-i spele sufletul, căci era dedat plăcerilor cărnii. Îi era greu să găsească o femeie în care să aibă suficientă încredere. Era o femeie la birtul de unde-și cumpăra vin și-i dădu de două ori câte o monedă pentru a-i satisface dorința, în camera ei întunecoasă și urât mirositoare. Câteodată, când oile pășteau nepăsătoare, ceda plăcerii deșarte și își risipea sământa, comițând păcatul pentru care Domnul luase viața lui Onan.

Uneori își imagina ce existență diferită ar fi dus dacă nu s-ar fi petrecut catastrofele care-l smulseseră din casa părintească. Până acum ar fi fost argintar ucenic, însurat cu o femeie de familie bună, poate și tatăl unui copil.

În loc de asta, deși încercase din toate puterile să rămână o ființă, simțea câteodată că devenea ceva josnic și bestial, nu numai ultimul evreu din Spania, dar și ultima făptură omenească din lume, ceea ce-l împingea la nesăbuință. Stând noaptea la foc, cu turma în jurul lui, speria lupii mârâind cuvinte ebraice și trimițând spre cerul negru rugăciuni vechi ce se amestecau cu scânteile jarului. Orice inchizitor sau delator atras de lumina focului i-ar fi auzit vocea lipsită de prudență aruncând cuvinte în ebraică sau ladino. Dar nu-l prinse nimeni.

Încerca să se roage pentru lucruri rezonabile. Nu-i cerea niciodată Domnului să-l trimită pe Arhanghelul Mihail, păzitorul Israelului să-i măture din Paradis și să-i secere pe criminalii și făcătorii de rău. Dar îl ruga pe Dumnezeu să-l lase pe el, Iona ben Helkias Toledano, să-l slujească pe arhanghel. Își spunea lui însuși, lui Dumnezeu și

dobitoacelor din tăcerea munților că dorea încă o șansă de a deveni brațul puternic al arhanghelului, ucigașul, asasinul asasinilor, secerătorul celor ce distrug.

A treia oară când coborî cu oile la moșie la căderea toamnei, găsi familia lui Fernando Ruiz în doliu. Vechilul, fără a fi bolnav, căzuse la pământ într-o după-amiază când inspecta câmpul după recoltare și murise pe loc. Gospodăria era în fierbere, Don Emilio de Valladolid nu avea habar de treburile curții și nu fusese în stare încă să aleagă un nou vechil. Era prost dispus și țipa mereu.

Iona se gândi că moartea lui Fernando Ruiz era pentru el un semn că trebuia să plece. Bău vin cu Adolfo pentru ultima oară, lângă locul unde păşteau oile.

— Îmi pare rău, îi zise.

Știa ce înseamnă să-ți pierzi tatăl și Fernando fusese un om foarte bun. Îi spuse și că voia să plece.

— Dar cine va avea grijă de oi?

— Eu voi fi păstorul, zise Adolfo.

— Să vorbesc cu don Emilio?

— Îi spun eu. N-o să-i pese, atâta vreme cât țin turma departe de nasul lui delicat.

Iona îl îmbrățișă pe Adolfo și îi dădu pe mână turma, dăruindu-i și cârja frumoasă lucrată de el. Apoi urcă în șaua lui Moise și îl mână departe de moșie și de Plasencia.

În noaptea aceea se trezi pe întuneric, pentru că i se păru că aude ceva. Apoi își dădu seama că absența sunetului îl alarmase, lipsa rumegatului liniștit al oilor. Se întoarse pe partea cealaltă și adormi la loc.

Capitolul Optsprezece

BUFONUL

Venea iarna și îl îndemnă pe Moise spre o climă mai caldă. Ar fi dorit să zărească valurile de cealaltă parte a Sierrei Nevada, dar când se apropie de Granada, nopțile erau deja reci. Nu se încumeta să ia cu asalt vârfurile înzăpezite iarna și intră în oraș să-și cheltuiască o parte din câștig pentru refacerea forțelor sale și ale lui Moise.

Sosind la zidurile Granadei, era neliniștit, căci deasupra porților sinistre erau atârnate capetele în putrefacție ale unor criminali executați. Priveliștea era menită să-i descurajeze pe tâlhari și iată că și Iona, călărind spre un han de unde spera să-și cumpere niște pâine și vin, dădu peste doi bărbați solizi care doreau să jefuiască un pitic.

Omulețul era pe jumătate cât ei și avea un cap foarte mare, un tors puternic, brațe lungi și picioare subțiri. Îi privea precaut pe cei care îl atacau din două direcții, unul fluturând o măciucă și celălalt, un cuțit.

— Dă-ne punga ca să-ți salvezi oușoarele, spuse cel cu cuțitul, pornind spre victimă.

Fără să se gândească, Iona puse mâna pe sapa ascuțită și se lăsă jos de pe spinarea asinului. Din nefericire, înainte de a putea interveni, tâlharul cu măciuca îl lovi în moalele capului. Într-o clipă a fost la pământ, amețit, iar celălalt stătea deasupra lui, gata să-i aplice lovitura de grație.

Semiconștient, îl văzu pe pitic scoțând un cuțit periculos din tunică. Piciorușele lui săriră cu o viteză uluitoare. Brațele lungi se încolăceau cu lama cuțitului sclipind la capătul lor ca o limbă de șarpe. Într-o clipă, străpunse apărarea haotică a

tâlharului înarmat, care urla și scăpa cuțitul, cu brațul tăiat de micul luptător.

Cei doi pungași se întoarseră și fugiră, iar piticul luă o piatră și o aruncă precis, lovindu-l pe unul dintre ei în spate. Apoi își șterse cuțitul de pantaloni și veni să se uite la Iona:

— Ești bine?

— Cred că da, se auzi tânărul declarând cu voce găunoasă… după ce intru și beau niște vin, continuă el, luptând să se ridice.

— A, aici nu găsești vin cumsecade. Ia-ți asinul și vino cu mine, spuse mititelul și Iona, luându-i mâna întinsă, se simți ridicat cu o neobișnuită putere.

— Sunt Mingo Babar.

— Eu sunt Ramon Callico.

Pe când urca după el pe o potecă îngustă, depărtându-se de oraș, îi trecu prin minte ca omul acesta, recent o victimă, putea fi el însuși jefuitor și criminal. Dar deși se pregăti pentru cazul unui eventual atac, nu se întâmplă nimic. Aticul înainta în fața asinului cu un mers săltat, ca de păianjen, brațele lui lungi măturând pământul ca o pereche suplimentară de picioare.

În scurt timp, o santinelă cocoțată pe o stâncă strigă încet:

— Ei, ai venit, Mingo?

— Da, eu sunt, Mingo. Cu un prieten.

La câțiva metri mai încolo, trecură de o scobitură în deal, luminată dinăuntru de o lampă. Și apoi altă deschizătură și încă una. Din grote se auziră strigăte:

— A, Mingo!

— Bună seara, Mingo!

— Bine ai venit, Mingo!

Micuțul răspundea la toate saluturile. Se opri în fața unei grote similare din deal și, lăsându-l pe Moise la intrare, Iona îl urmă pe Mingo în semiîntuneric și dormi pe o rogojină, într-un loc dintre cele mai stranii.

Dimineața, când se trezi, privi în jur cu uimire. Era într-o peșteră diferită de tot ceea ce văzuse până atunci. Era ca și cum un bandit nobil își clădise o ascunzătoare în vizuina unui urs. Lumina slabă a unei lămpi cu gaz se amesteca discret cu strălucirea cenușie a zorilor și văzu covoare multicolore acoperind piatra și pământul. Se aflau acolo piese de mobilier din lemn masiv, foarte ornamentate și o mulțime de instrumente muzicale și ustensile de aramă lucioasă.

Iona dormise pe săturate. Își aduse aminte de evenimentele din seara precedentă și se bucură că avea din nou capul limpede.

În apropierea lui stătea o femeie durdulie, cu forme pline, care lustruia placidă o urnă din aramă. O salută și ea îi zâmbi, cu o străfulgerare albă a dinților.

Ieșind din grotă, îl găsi pe Mingo lucrând la un pripon de piele, sub privirile a doi copii, un băiat și o rata, aproape la fel de înalți ca el.

— Bună dimineața.

— Bună să fie, Mingo.

Acum, Iona văzu ca erau pe un deal. La poalele lui se întindea orașul Granada, o grămadă de case ca niște cuburi trandafirii și albe, înconjurate de o coroană de copaci.

— E un oraș încântător, spuse el și Mingo dădu din cap:

— Da, e construit de mauri și pe dinăuntru casele sunt frumos împodobite, iar pe dinafară arată simplu.

Pe o înălțime mai mică decât dealul cu grotele, dominând orașul, se aflau niște turnuri și bastioane roz care-l făcură să-și țină respirația, într-atât erau de grațioase și princiare.

— Ce e acolo? arătă el.

Mingo zâmbi:

— Citadela și palatul numit Alhambra.

Iona își dădu seama că nimerise în mijlocul unui grup aparte și începu să întrebe, iar Mingo îi răspunse cu bunăvoință.

Dealul cu grotele se numea Sacromonte.

— Muntele Sacru, spuse gazda lui, e numit așa pentru că aici au fost martirizați creștinii la începutul religiei lor.

Îi mai dezvălui că oamenii lui, țigani dintr-un trib numit rrom, locuiseră în grote de la venirea în Spania, când Mingo era copil.

— De unde au venit rromii? întrebă Iona.

— De acolo, răspunse Mingo, fluturând mâna într-o indicare vagă a întregii lumi. Odată, demult, au venit de departe, de la răsărit, de unde curge un râu sfânt și mare. Mai de curând, înainte de a veni aici, au hălăduit prin Franța și Spania. Dar în Granada s-au oprit, pentru că grotele sunt niște locuințe minunate.

Grotele erau uscate și aerisite. Unele nu erau mai mari decât o cameră, în timp ce altele ar fi cuprins douăzeci de camere înșirate una după alta, intrând adânc în deal. Chiar și un necunoscător în ale strategiei militare, ca Iona, își dădea seama că era un loc ușor de apărat în caz de atac. Mingo îi spuse că multe grote erau legate între ele prin fisuri sau pasaje naturale, oferind ascunzișuri sau căi de scăpare dacă ar fi fost nevoie.

Femeia durdulie din grota lui Mingo era soția lui. Mana. Când le aduse mâncare, bărbatul cel scund îi spuse cu mândrie lui Iona că el și Mana aveau patru copii, dintre care doi mari, locuind separat. Văzu întrebarea pe care oaspetele nu îndrăznea s-o pună și zâmbi:

— Toți copiii mei sunt oameni întregi.

Iona stătu printre rromi toată ziua. Unii urcau de la o pajiște din vale care le aparținea și unde își păstrau caii. Își dădu seama că se ocupau de creșterea și negoțul acestor animale.

Unii aveau slujbe în apropiere, alții lucrau la mese așezate la gura grotelor, reparând vase de bucătărie și unelte adunate de la gospodăriile și atelierele din Granada. Se uită cu plăcere la meșteșugari; zgomotul ciocanelor lovind metalul îi amintea de Helkias Toledano.

Rromii erau amabili și deschiși, acceptându-l imediat pe Iona, pentru că li-l adusese Mingo. Membrii tribului veneau toată ziua la pitic să le rezolve problemele. Pe la prânz, Iona nu a fost surprins să afle că Mingo era voievodul rromilor.

— Și când nu-i conduci, ai grijă de cai sau lucrezi la repararea vaselor ca ceilalți?

— Știu și eu să fac lucrurile astea de mic, bineînțeles. Dar până de curând, am lucrat acolo jos.

— În oraș? Ce fel de lucru?

— În Alhambra. Am fost un nebun.

— Cum adică „un nebun”?

— Un bufon la curtea sultanului.

— Adevărat?

— Adevărat, bineînțeles, am fost bufonul sultanului Boabdil, care a domnit sub numele de Mohamed al XII-lea, ultimul calif maur al Granadei.

După ce te obișnuiai cu trupul lui rău alcătuit, înțelegeai că voievodul rromilor era o personalitate. Pe chipul lui se citea demnitatea și membrii șatrei îl priveau cu respect și afecțiune. Lui Iona îi venea greu să audă că o persoană atât de amabilă și de inteligentă făcuse pe nebunul ca să-și câștige pâinea. Mingo își dădu seama de stânjeneala lui:

— A fost o slujbă plăcută, te asigur. Eram bun. Trupul meu pitic și pocit i-a ajutat pe ai mei să o ducă bine, pentru că, fiind la curte, aflam din vreme despre pericolele ce îi pândeau pe rromi sau despre slujbele bune pentru ei.

— Ce fel de om era Boabdil? întrebă Iona.

— Crud. Nu era prea iubit ca sultan. Trăiește într-un veac nepotrivit, pentru că puterea musulmanilor e azi pierdută. Ei au venit din Africa și au cotropit Iberia acum aproape opt sute de ani și au făcut toată Spania musulmană. După aceea, bascii creștini au luptat aprig să-și câștige din nou independența și francii i-au împins pe maurii din Spania de miazănoapte și răsărit. Așa a fost atunci. După aceea, prin veacuri, armatele creștine au luat înapoi pentru catolicism cea mai mare parte din Iberia. Sultanul maur al Granadei, Muley Hacén, a refuzat să le plătească tribut regilor catolici și în 1481 a pornit război împotriva creștinilor, cucerind orașul întărit Zahara. Boabdil, fiul sultanului Muley Hacén, s-a certat cu tatăl lui. O vreme, gonit de oamenii tatălui, și-a căutat scăpare la curțile catolice. Dar, în 1485, Muley Hacén a murit și, cu ajutorul supușilor credincioși, Boabdil a ajuns să ocupe tronul. Chiar la câteva luni după aceea, urmă Mingo, am venit la Alhambra să-l ajut să domnească!

— Și cât ai fost bufonul lui?

— Aproape șase ani. La 1491, nu mai rămăsese în toată Spania decât un singur petic musulman. În anii anteriori, Ferdinand și Isabela cuceriseră Ronda, Marbella, Loja și Málaga. Nu puteau îngădui ca Boabdil musulmanul să rămână pe tron, cu Mingo Babar la picioare, călăuzindu-l cu sfaturi istețe. Au asediat Granada și, în curând, am fost înfometați în Alhambra. Câțiva s-au luptat curajoși, cu burta goală, dar la sfârșitul anului, viitorul era limpede. Îmi aduc aminte de o noapte rece de iarnă cu o lună mare de argint care trimitea scântei pe iazul cu pești. În sala tronului mai eram doar Boabdil și cu mine.

„Trebuie să-mi călăuzești viața, înțeleptule Mingo. Ce trebuie să fac acum?” a întrebat sultanul.

„Trebuie să renunți la luptă și să-i inviți pe regii catolici la masă, sire, să-i aștepți în Curtea cu Mirt,

să-i saluți cu grație și să-i conduci în Alhambra”, i-am spus.

Boabdil s-a uitat zâmbind la mine: „Drept ca un nebun ai vorbit. Căci acum, când domnia mea se apropie de sfârșit, rangul îmi e mai drag decât rubinele. Când vor veni, trebuie să mă găsească aici în sala tronului, ca pe un stăpânitor, și îmi voi trăi cu mândrie ultimele momente de calif.”

Și așa a și făcut, a semnat înfrângerea în sala tronului, pe 2 ianuarie 1492. Când a plecat în surghiun în Africa, de unde veniseră strămoșii lui berberi cu mult timp în urmă, eu și alții am găsit de cuviință să părăsim Alhambra, zise Mingo.

— Acum, cu creștinii la putere, s-au schimbat multe pentru Granada? întrebă Iona.

Mingo ridică din umeri:

— Moscheile sunt acum biserici. Oamenii de toate credințele cred că doar ei sunt ascultați de Dumnezeu. Ce nedumerit o fi Domnul din pricina asta! zâmbi el.

În seara aceea, Iona văzu că rromii mâncau în comun, bărbații și femeile prăjind carne și gătind la focuri, făcând să se împrăștie în aer aroma savuroasă a sucurilor mâncării. Mâncau bine, trecându-și de la unul la altul burdufuri din piele pline cu vin muscat, plăcut la gust. După masă, aduceau din grote instrumentele: tobe, chitare, talgere, viole și lăute. Cântau o muzică sălbatică, nouă pentru Iona, ca și grația liberă și senzuală cu care dansau rromii. Simți un val de fericire pentru că se afla din nou în mijlocul oamenilor.

Rromii erau bine făcuți. Purtau haine în culori strălucitoare, aveau pielea smeadă și ochi frumoși, întunecați, sub casca părului negru și cârlionțat. Se trezi atras de acest ciudat popor nomad, apt de a găsi savoarea plăcerilor simple ale vieții. Îi vorbi recunoscător lui Mingo despre prietenia și ospitalitatea neamului său.

— Sunt oameni buni, nu le e frică de *gadje,* cum le spunem noi la străini, spuse Mingo. Și eu am fost un *gadje,* nu m-am născut în trib. Ai observat că nu semăn cu ei?

Iona dădu din cap. Știau amândoi că voievodul nu se referise la înălțime. O parte din părul de pe capul lui mare era cărunt, căci nu mai era tânăr, dar majoritatea firelor erau încă aproape galbene, mult mai deschise la culoare decât părul celorlalți rromi, iar culoarea ochilor semăna cu cea a cerului senin.

— Am fost dat neamului când făcuseră șatra lângă Reims. Un nobil a venit la ei cu un bebeluș născut cu brațe lungi și picioare scurte. Le-a dat o pungă voluminoasă țiganilor ca să mă crească printre copiii lor. A fost norocul meu, explică Mingo. După cum știi, de obicei copiii născuți cu un corp așa ca al meu sunt gâtuiți la naștere. Dar rromii au respectat târgul. Nu mi-au ascuns niciodată de unde veneam. Ba chiar susțin că fără îndoială sunt de neam boieresc, poate chiar din sângele regilor Franței. Cel care m-a adus avea haine frumoase, platoșă și arme și un fel nobil de a vorbi.

Chipul mititelului i se părea într-adevăr nobil lui Iona:

— N-ai regretat niciodată ce-ar fi putut să fie?

— Niciodată, zise Mingo. Căci deși e adevărat că aș fi putut fi vreun baron sau duce, pe de altă parte e la fel de adevărat că aș fi putut fi gâtuit la naștere.

Ochii lui frumoși, albaștri. Își păstrară seriozitatea:

— Nu am rămas un *gadje.* Am băut sângele rrom în trupul meu cu laptele doicii care mi-a ținut loc de mamă. Toți de aici suntem un neam. Aș muri să-mi apăr frații și surorile și ei ar muri pentru mine.

Iona rămase printre ei zi după zi, scăldându-se în căldura tovărășiei umane și dormind singur într-o grotă goală.

Ca să răsplătească ospitalitatea tribului, stătea cu rromii care cositoresc și îi ajuta. Tatăl lui îl învățase de mic bazele prelucrării metalului și rromii aflară încântați câteva din tehnicile lui Helkias de lipire a metalelor cu linii strânse și netede. Învăță și tânărul de la meșterii țigani, observând procedee moștenite din tată în fiu de-a lungul veacurilor.

Într-o seară, după veselia muzicii și a dansului lor, pentru prima dată după mai bine de trei ani, Iona luă o chitară și începu să cânte. Era nehotărât, dar degetele lui își recăpătară iute îndemânarea. Cântă muzica de *piyyutim,* psalmodierea din sinagogă: Yotzer, în prima binecuvântare de dimineață de dinainte de Shema; Zulat, de după Shema; Kerovah, ce acompaniază primele trei binecuvântări din Amidah; apoi obsedantul Selilah, cântat de Ziua Pocăinței.

Când termină de cântat, Mana îi atinse brațul cu blândețe și oamenii se împrăștiară pe la grotele lor. Văzu ochii înțelepți și gravi ai lui Mingo studiindu-l:

— Sunt melodii ebraice, cred. Cântate cu tristețe.

— Da.

Fără să-și dezvăluie secretul, Iona îi povesti lui Mingo despre familia lui și despre sfârșitul teribil al tatălui și fratelui lui.

— Viața e minunată, dar poți fi sigur că e crudă, comentă Mingo.

Iona dădu din cap:

— Aș dori foarte mult să-mi iau înapoi de la hoți relicvariul făurit de tata.

— Șansele sunt puține, prietene. Din ceea ce spui, e o lucrătură unică, un obiect de mare artă. Nu-l puteau vinde în Castilia, unde oamenii știau

de furt. Dacă a fost vândut, fără îndoială că se află în afara Spaniei.

— Cine se ocupă de vânzarea unor astfel de obiecte?

— E un fel de hoție specializată. De-a lungul anilor, am auzit de două bande care cumpără și vând relicve furate în Spania. Una e în nord, dar nu cunosc niciun nume… Cealaltă e aici, în sud și e condusă de un om pe care-l cheamă Anselmo Lavera.

— Unde-l găsesc pe Lavera ăsta?

Mingo clătină cu gravitate din cap:

— Nici nu pot bănui. Dacă aș ști, nu m-ar îndemna inima să-ți spun, pentru că e un om foarte rău.

Se aplecă privindu-l pe băiat drept în ochi:

— Și tu trebuie să mulțumești că n-ai fost gâtuit la naștere. Trebuie să uiți trecutul amar și să-ți îndulcești viitorul. Să ai o noapte liniștită, prietene.

Mingo presupunea că Iona era convertit:

— Și rromii fac parte dintr-o religie precreștină, îi dezvălui el, care îi slăvește pe îngerii luminii ce se luptă cu îngerii întunericului. Dar ne e mai ușor să ne rugam zeului din țara unde stăm, așa că ne-am convertit la creștinism când am venit în Europa. Să-ți spun drept, când am ajuns pe teritoriu maur, mulți dintre noi am devenit și musulmani.

Era preocupat de neajutorarea vădită a lui Iona în privința ripostei la un atac:

— Sapa ta ruptă e… o sapă ruptă. Trebuie să înveți să lupți cu o armă de bărbat. O să te învăț să mânuiești un cuțit.

Așa că începură lecțiile. Mingo disprețui pumnalul prost dat de Fernando Ruiz lui Iona când devenise păstor.

— Folosește-l pe ăsta, îi spuse, și îi înmână un cuțit cu lama din oțel maur.

Îi arătă cum să-l țină, cu palma în sus, astfel încât să poată înjunghia de jos, sfâșiind. Îl învăță să lovească repede, înainte ca adversarul să-și dea seama unde avea să țintească.

Îl instrui pe tânăr să privească ochii și trupul dușmanului, pentru a-i putea anticipa fiecare mișcare și să se comporte ca o panteră, nedescoperindu-se și nelăsându-i loc de scăpare. Iona se gândi că Mingo îl învăța cu insistența și intensitatea unui rabin împărtășindu-l din scriptură unui *ilui,* unui învățăcel dotat. Deprindea lupta repede și bine sub oblăduirea acestui maestru ciudat și ajunse curând să gândească și să acționeze ca un mânuitor de cuțit.

***

Se plăcură tot mai mult, astfel că prietenia lor crescu în câteva luni ca o afinitate de ani de zile.

Lui Mingo i se trimisese vorbă să meargă la Alhambra și să vorbească acolo cu noul îngrijitor creștin al palatului, don Ramon Rodriguez.

— Ți-ar plăcea să vezi Alhambra de aproape? îl întrebă pe Iona.

— Cum să nu, señor!

Așa că a doua zi de dimineață călăriră împreună; coborând Sacromonte, tânărul mare și musculos, cu picioare lungi și greutate apăsătoare pentru bietul asin, și omulețul cocoțat pe un splendid armăsar cenușiu, ca o broască pe spinarea unui câine.

Pe drum, Mingo îi povesti lui Iona câte ceva din istoria Alhambrei:

— Mohamed I, căruia îi spuneau Al Ahmar ibn Nasir, fiindcă avea părul roșu, a construit aici primul palat-fortăreață, în secolul al treisprezecelea. După un secol, s-a construit Curtea cu Mirt pentru Iusuf I. Califii următori au mărit citadela și palatul. Curtea Leilor a fost construită de Mohamed al cincilea și Turnul Infantelor a fost adăugat de Mohamed al șaptelea.

Când ajunseră la zidul înalt, de culoare roz, Mingo se opri:

— Din zid se ridică treisprezece turnuri. Aceasta este Poarta Dreptății, spuse el, arătându-i o mână și o cheie sculptată în piatră pe arcadele porții. Cele cinci degete reprezintă porunca de a te ruga lui Allah de cinci ori pe zi: în zori, la prânz, după-amiaza, seara și noaptea.

— Știi multe despre credința musulmană, observă Iona și Mingo zâmbi, dar nu spuse nimic despre asta.

Când intrară, cineva îl recunoscu pe Mingo și îl strigă, dar nimeni nu le acordă importanță. Fortăreața roia de activitate, mii de oameni lucrând fără încetare pentru a păstra frumusețea și trăinicia pe suprafața de paisprezece hectare. Lăsară asinul și calul la grajduri și Mingo îl conduse pe Iona de-a lungul domeniului regal, pe o alee lungă, boltită cu glicină.

Iona era uluit. Alhambra era mai strălucitoare decât de departe, o fantezie nesfârșită de turnuri, arcuri și cupole, colorate bogat și ornate cu stucaturi dantelate, boite în fagure, mozaicuri sclipitoare și arabescuri delicate. În curțile și holurile interioare, modelajele din alabastru, colorate în roșu, albastru și auriu, simulau un frunziș ce învelea pereții și tavanele. Florile erau din marmură și în partea de jos, zidurile erau brodate cu un șnur de mozaic verde și galben. Grădinile interioare adăposteau flori, fântâni splendide și privighetori ce cântau în copaci.

Mingo îi arătă că de la mai multe ferestre se vedeau priveliști frumoase cu Sacromonte și grotele rromilor, în timp ce de la altele se observau apeducte de lemn cu apa susurând.

— Maurii înțeleg apa, spuse el. Au pus stăpânire pe râul Darro, la cinci kilometri mai sus, în munte, și l-au îndreptat spre palat prin instalații minunat create, ce umplu iazurile și fântânile și aduc apă

curgătoare în fiecare dormitor. „Cel ce vine la mine chinuit de sete va găsi apă limpede și proaspătă, dulce și curată.”, traduse el cuvintele arabe săpate pe un zid.

Pașii lor stârniră ecouri în Sala Ambasadorilor, unde sultanul Boabdil semnase capitularea în fața lui Ferdinand și a Isabellei și unde se afla încă tronul lui Boabdil. Mingo îi arătă lui Iona o baie arăbească, *Baños Arabes:*

— Aici aveau voie femeile din harem să stea dezbrăcate și să se spele, în timp ce sultanul le privea de la un balcon de deasupra și își alegea compania din noaptea următoare. Dacă ar mai domni Boabdil, am fi omorâți pentru că am îndrăznit să venim aici. Tatăl lui a ucis șaisprezece membri ai familiei Abencerrajes și le-a stivuit capetele pe zidul fântânii haremului pentru că mai-marele lor s-a hârjonit cu una dintre soțiile lui.

Iona stătea pe o bancă și asculta murmurul fântânilor, așteptând să revină Mingo de la întâlnirea cu majordomul. Micuțul bărbat se întoarse repede. Pe când se îndreptau spre grajduri, Mingo îi spuse că aflase că regina Isabela și regele Ferdinand veneau să locuiască la Alhambra cu suita lor:

— De curând s-au plâns de atmosfera sumbră de la curte. Majordomul-șef a aflat că sunt creștin și m-a somat să mă întorc la Alhambra și să le slujesc noilor stăpâni ca bufon regal.

— Îți face plăcere să asculți porunca?

— Mă bucur că rromii se vor întoarce la Alhambra, la grajduri, grădini și alte munci. Cât despre viața de bufon… e greu să gâdili mintea regilor. Mergi pe o punte îngustă ca muchia sabiei. Un bufon trebuie să fie obraznic și îndrăzneț, aruncând ocări care să stârnească râsul. Dar ocara trebuie să fie isteață și blândă. Rămâi pe malul cel bun și vei fi răsfățat și iubit. Treci pe malul mâniei regale și vei fi bătut sau chiar condamnat. De

exemplu, califul era bântuit de remușcări că la moartea tatălui lui, Muley Hacén, erau dușmani de moarte. Într-o zi m-a auzit vorbind de un fiu nerecunoscător și a crezut că vorbeam despre el. Și-a apucat sabia și a îndreptat-o furios spre mădularul meu cel mai scump.

„Nu mă înțepa, sire”, am strigat. „Soldățelul meu, bijuteria mea nu are trebuință de o țeapă. Deși se ridică de fiecare dată când are ocazia, micul meu spin e leneș și răsfățat, alintat și mulțumit cu lucrurile așa cum sunt. Ei, pe unde-a fost spinul meu mic, ce de-a mai văzut el!”

„Așa este, tot trupul tău e un ghimpe otrăvit!”, a mârâit Boabdil la mine. Sabia califului mă atingea, dar după o clipă, a început să tresalte de râs și am știut că supraviețuisem.

Mingo văzu îngrijorare pe chipul lui Iona și îl liniști:

— Să nu te temi pentru mine, prietene. Îți trebuie strădanie și înțelepciune pentru a fi nebun, dar eu sunt regele bufonilor.

Apoi zâmbi și se înclină către tânăr:

— De fapt, mădularul meu nu e deloc mic și sunt mai bine dotat decât Boabdil!

Încălecară și trecură pe lângă supraveghetorii mauri ai construirii unei aripi noi a palatului.

— Maurilor nu le vine să creadă că vor fi alungați din Spania într-o zi, așa cum nu credeau nici evreii, până nu li s-a întâmplat, spuse Mingo. Dar va veni o zi când și maurilor li se va porunci să plece. Creștinii nu uită câți catolici au murit în luptele cu musulmanii. Maurii au făcut greșeala de a-și îndrepta spatele împotriva creștinilor, așa cum evreii au făcut greșeala de a se înălța în funcții printre ei, ca gâzele ce urcă spre lumină până își ard aripile.

Iona tăcu și Mingo îi aruncă o privire:

— Există evrei în Granada, să știi.

— Evrei care au devenit creștini.

— Convertiți ca tine, cum altfel? întrebă Mingo supărat. Dacă vrei să-i întâlnești, du-te la piață la dughenele negustorilor de mătăsuri.

Capitolul Nouăsprezece

INÉS DÉNIA

Iona îi evitase până atunci pe convertiți, nevăzând nimic bun în apropierea de ei. Totuși, în adâncul lui tânjea după legături cu evreii și nu vedea nimic rău în a întâlni oameni care cunoscuseră cândva sabatul, deși acum țineau alte sărbători.

Într-o dimineață liniștită îl îndreptă pe Moise spre agitația orașului. Mingo îi spuse că piața din Granada renăscuse datorită renovărilor și construcțiilor de la Alhambra. Era un târg mare și îi făcea plăcere să-l cutreiere cu asinul lui, călăuzit de atmosfera de piață, cu priveliști, sunete și mirosuri. Trecea pe lângă dughene unde se vindeau pâine și prăjituri, pești uriași fără cap și pești mici cu ochi strălucitori; purceluși de lapte vii, dar și șunci, coaste sau capete de porci tăiați; carne de oaie și de miel, gătită și negătită, desagi cu lână; toate felurile de păsări, una dintre ele fiind atârnată astfel ca penele ei colorate să atragă clienții; caise, prune, portocale roșii, pepeni galbeni…

Erau și doi negustori de mătase.

În prima dugheană, un individ cu expresie acră le arăta suluri de material la doi clienți care pipăiau mătasea cu îndoială.

În cealaltă dugheană, un bărbat cu turban se târguia cu mai mulți clienți interesați, dar lui Iona îi atrase atenția un alt chip. Femeia stătea la o masă și tăia lungimi de mătase, desfășurate de un băiat de pe un sul. Sigur, văzuse multe chipuri mai însuflețite și mai plăcute decât al ei, dar nu-și mai amintea unde și când.

Omul cu turban explica faptul că mătasea este diferită în funcție de natura frunzelor cu care se hrănesc viermii:

— În ținutul unde se face această mătase perlată, frunzele dau luciul firului. Vedeți? Mătasea urzită are sclipiri ca de aur.

— Dar, Isaac, e așa de scumpă! zicea clientul.

— Costă ceva, recunoscu negustorul. Dar asta pentru că e o pânză rară, creată de umilii viermi și urzitorii cu har de la Dumnezeu.

Iona nu-l asculta. Încercă să se piardă în mulțimea trecătorilor, rămânând totuși pe loc, pentru că îi plăcea foarte mult să privească femeia. Era tânără, dar bine dezvoltată, cu ținută mândră și trup zvelt, cu rotunjimi și forță. Avea părul lung și des, de culoarea bronzului, lăsat liber. Ochii nu erau căprui; nu i se păreau nici albaștri, dar nu era destul de aproape pentru a le descifra culoarea. Chipul ei, adâncit în lucru, era bronzat de soare, dar când măsura mătasea folosind distanța dintre cot și capătul pumnului strâns, i se ridica mâneca și văzu că pielea ei era mai albă decât mătasea, acolo unde nu o atinsese soarele.

Ridică ochii și îl surprinse privind-o. Ochii lor se întâlniră o clipă dar, aproape imediat, ea se întoarse cu spatele și îi văzu gâtul încântător înroșindu-se puțin.

Printre cotcodăcit, măcăit și miros de găinaț și pene, Iona află de la un vânzător de păsări că negustorul de mătase care purta turban era Isaac Saadi.

Zăbovi prin preajma dughenei multă vreme, până când se goli de clienți. Puțini cumpărau, dar tuturor le plăcea să privească și să pipăie mătasea. În cele din urmă, plecară toți și se putu apropia de bătrân.

Cum să i se adreseze? Se hotărî repede pentru o formulă neutră:

— Pacea fie cu dumneata, señor Saadi.

— Și dumitale pace, señor, răspunse omul binevoitor la tonul lui respectos.

Dincolo de el – era tatăl ei? — tânăra se ocupa de sulurile de mătase, fără să-i privească.

Știu din instinct că nu era momentul să se ascundă:

— Sunt Iona Toledano. Mă întreb dacă mă poți recomanda cuiva care să-mi dea de lucru.

Señor Saadi se încruntă. Se uită suspicios la Iona, observându-i hainele sărace, nasul spart, părul și barba vâlvoi:

— Nu știu pe nimeni care caută lucrători. Cum de ai venit la mine?

— L-am întrebat pe vânzătorul de păsări. Am o mare considerație pentru negustorii de mătase. Zâmbi pe jumătate de propria lui nebunie:

— La Toledo, negustorul de mătase Zadoq de Paternina era prieten bun cu tatăl meu, Helkias Toledano, odihnească-se în pace. Îl cunoști pe Zadoq de Paternina?

— Nu, dar am auzit de el. Ce mai face?

Iona ridică din umeri:

— A fost printre cei care au plecat din Spania.

— Tatăl tău lucra în aceeași breaslă?

— Tata a fost un argintar renumit. Din păcate, a fost ucis într-o… împrejurare neplăcută.

— A, vai! Odinească-se în pace, oftă señor Saadi.

În lumea în care fuseseră crescuți amândoi, era o regulă de fier ca unui evreu străin care-l aborda pe altul de același neam să i se ofere ospitalitate. Dar Iona știa că omul acesta presupunea că erau amândoi convertiți și în zilele acelea, a invita un străin acasă putea echivala cu a invita un informator al Inchiziției.

— Îți urez noroc. Du-te cu Dumnezeu, spuse Saadi stânjenit.

— Și dumitale, mult noroc, răspunse Iona și se întoarse să plece, dar, înainte de a face doi pași, negustorul ajunse lângă el:

— Ai un acoperiș?

— Da, am unde dormi.

— Vino pe la noi la cină, îl invită Saadi și tânărul îi auzi gândul nerostit: „E totuși cineva care îl cunoaște pe Zadoq de Paternina”. Vineri, înainte de asfințit.

Fata își ridicase ochii de la sulurile de mătase și Iona văzu că zâmbea.

Își repară hainele, le spălă la râu și le întinse, spălându-și bine fața și părul. Mana îi tunse pletele și barba în timp ce Mingo, care începuse să-și petreacă din nou o mare parte din zi la Alhambra, urmărea aceste pregătiri foarte amuzat.

— Toate astea ca să iei masa cu un negustor de zdrențe! ricană micuțul. Eu nu-mi bat atâta capul nici pentru regi!

Într-o altă viață, Iona ar fi dus niște vin *kasher* gazdelor. Vineri după-amiază se duse la piață. Vremea era prea înaintată pentru a mai găsi struguri, dar cumpără niște curmale proaspete, mari și dulci.

Poate că fata nici nu va fi acolo. Poate era o slujnică, nu fiica proprietarului, își spunea el îndreptându-se spre casa lui Saadi. Se dovedi a fi o locuința mică în Albaicin, vechiul cartier arăbesc abandonat de cei care plecaseră după înfrângerea maurilor de către monarhia catolică. Negustorul îl întâmpină cu un salut rezervat, mulțumindu-i formal pentru fructe.

Fata era acolo, era o fiică; o chema Inés. Mama ei era Zulaika Denia, o femeie subțire și tăcută, cu ochi sfioși. Sora ei mai mare, aproape grasă și cu pieptul greu, se numea Felipa. Fiica Felipei, o fetiță drăguță de șase ani, era strigată Adriana. Saadi spuse că Joaquim Chacon, soțul Felipei, era plecat să cumpere mătase în porturile din sud.

Cei patru adulți îl măsurau cu nervozitate din ochi. Doar fetița zâmbi.

Zulaika îi servi cu curmale pe cei doi bărbați, apoi femeile se ocupară cu pregătirea mesei.

— Tatăl tău, fie iertat… spuneai că era argintar? întrebă Isaac Saadi, scuipând sâmburii de curmală în palmă.

— Da, señor.

— În Toledo parcă, nu?

— Da.

— Cauți de lucru. N-ai preluat negoțul tatălui după ce a murit?

— Nu, spuse Iona, fără să dea amănunte, dar Saadi nu se sfii să-l întrebe:

— Nu era o afacere bună?

— Tata era un argintar minunat, foarte căutat. E bine cunoscut în breaslă.

Din sud.

— Da.

— Aa!

Zulaika Denia sufla în cărbunii dintr-un vas de metal, aprinzând de la ei o așchie de lemn cu care porni trei lămpi cu gaz, luminând încăperea. Apoi aprinse niște lumânări în camera alăturată. Lumânări de sabat? Cine putea spune? Femeia stătea cu spatele la el și nu auzi dacă se ruga. La început, nu-și dădu seama dacă își reînnoia legământul de credință sau aprindea doar lumina, dar apoi desluși un legănat imperceptibil al trupului.

Se ruga la torțele ei de sabat!

Saadi îl observase urmărind-o. Chipul lui ascuțit și osos era încordat. Discutau amândoi stânjeniți. Pe când aroma de legume și carne de pasăre înăbușită umplea căsuța, se lăsă întunericul, iluminatul fiind preluat de lumânări. Isaac Saadi îl conduse pe Iona la masă, și fata, Inés, aduse pâine și vin.

Așezându-se, tânărul văzu că gazda era în continuare neliniștită:

— Să-l lăsăm pe oaspetele și noul nostru prieten să rostească rugăciunea, zise Saadi viclean,

transferându-i lui responsabilitatea.

Iona știa că, dacă ar fi fost un creștin sincer, negustorul i-ar fi mulțumit lui Iisus pentru bucate. Modul cel mai sigur, pe care intenționa el să-l urmeze era să-i mulțumească lui Dumnezeu, pur și simplu. În loc de asta, când deschise gura, aproape fără voie, se pomeni răspunzându-i femeii care își mascase imperfect rugăciunea. Ridicând paharul cu vin, începu să cânte într-o ebraică guturală, întâmpinând sabatul, regina zilelor și mulțumindu-i lui Dumnezeu pentru fructul viei.

Pe când cei trei adulți îl priveau tăcuți, luă o înghițitură de vin și îi trecu pâinea lui Saadi. Bărbatul mai în vârstă ezită, apoi rupse din pâine și începu să scandeze mulțumirea pentru fructul pământului.

Cuvintele și melodia treziră amintirile lui Iona, durerea amestecându-se în sufletul lui cu bucuria.

Nu i se adresa lui Dumnezeu în rugăciunea lui, ci părinților, fraților, unchiului și mătușii, prietenilor: celor plecați.

La încheierea binecuvântărilor, doar Felipa părea plictisită, supărată de copila care-i cerea ceva în șoaptă. Chipul temător al lui Isaac Saadi era trist, dar senin și ochii Zulaikăi erau umezi, în timp ce Inés îl privea pe Iona cu interes și curiozitate.

Saadi se hotărâse. Așeză lampa în fața unei ferestre și cele trei femei serviră feluri la care Iona visase, pui cu legume fragede, o budincă savuroasă de orez cu stafide și șofran, semințe de mandarin muiate în vin. Înainte de încheierea mesei, începură să sosească persoanele anunțate de lumina lămpii. Primul fu un tânăr înalt și chipeș, cu un semn roșu, pe gât, sub mandibulă:

— Bunul nostru vecin, Micah Benzaquen, îl prezentă Saadi lui Iona. Tânărul acesta e Iona ben Helkias Toledano, un prieten din Toledo.

Benzaquen îi ură bun venit lui Iona.

Veniră apoi un bărbat și o femeie, Fineas ben Sagan și soția lui, Sancha Portal: apoi Abram Montelvan cu soția, Leona Patras. Și încă doi bărbați, Nachman Redondo și Pedro Serrano. Ușa se deschidea mereu și mai intrară încă nouă bărbați și șase femei, aglomerând căsuța.

Iona observă că toți purtau haine de lucru, ca să nu atragă atenția asupra faptului că sărbătoreau ceva. Saadi îl prezentă tuturor ca pe un prieten aflat în vizită. Unul din băieții vecinilor a fost postat de pază afară și oamenii dinăuntru începură să se roage după ritul iudaic.

Nu aveau Tora; Micah Benzaquen oficia slujba din memorie și ceilalți i se alăturau, speriați și exaltați. Vorbeau aproape în șoaptă, pentru ca niciun sunet auzit din afară să nu-i trădeze. Recitară cele optsprezece binecuvântări și Shema. Apoi, într-o orgie melodică, intonară imnuri, rugăciuni și psalmodierea tradițională fără cuvinte, numită „niggun”.

Tovărășia și experiența rugăciunii în grup, odinioară atât de familiare pentru Iona și acum atât de proscrise și prețioase, exercitară asupra lui un efect profund. Se termină totul prea repede. Oamenii se îmbrățișară și își urară în șoaptă un sabat liniștit. Îl tratară la fel ca pe unul de-al lor și pe străinul adus de Isaac Saadi.

— Săptămâna viitoare, acasă la mine, îi șoptise lui Iona Micah Benzaquen și el încuviință bucuros.

Isaac Saadi distruse momentul. *Pe* când oamenii se strecurau pe rând afară din casă, îi zâmbi lui Iona:

— Dorești să ne însoțești duminică dimineață la biserică?

— Nu, nu pot.

— Atunci, duminica cealaltă, insistă negustorul. E important. Știi, sunt oameni care ne observă îndeaproape.

Zilele următoare, Iona a supravegheat dugheana negustorului de mătase. Trecu foarte mult timp, sau așa i se păru, până când Isaac își lăsă fata singură la magazin.

Iona se îndreptă degajat spre ea:

— Bună ziua, señorita.

— Bună ziua, señor. Tata nu e aici…

— După cum se vede. Nu-i nimic. M-am oprit doar ca să-i mulțumesc din nou pentru ospitalitate. Dorești să-i transmiți recunoștința mea?

— Da, señor, spuse ea. Noi… ai fost binevenit la noi acasă.

Se înroșise teribil, poate pentru că se zgâia la ea de când venise. Avea ochii mari, nasul drept, gura nu atât de plin conturată, dar dezvăluindu-i emoțiile prin colțurile sensibile. Îi fusese teamă s-o privească prea insistent în casa tatălui ei, ca să nu-i supere familia. În lumina lămpilor, i se păruse că avea ochii cenușii. Acum, în plină zi, aveau o tentă albastră, dar poate că era tot o impresie datorată umbrelor din magazin.

— Mulțumesc, señorita.

— Nu ai pentru ce, señor Toledano.

Vinerea următoare participă din nou la slujba de sabat a micului grup de convertiți, de data asta în casa lui Micah Benzaquen. O privea mereu pe furiș pe Inés Denia, aflată printre celelalte femei. Chiar șezând, avea o ținută impunătoare. Și ce chip interesant!

Săptămâna ce urmă se duse la piață ca s-o privească de departe, deși știa că pânditul trebuia să înceteze. Unii negustori se uitau urât la el, bănuind probabil că punea la cale un jaf.

Apoi merse la piață după-amiaza târziu în loc de dimineață și, spre norocul lui, sosi la timp pentru a o vedea pe Felipa înlocuindu-și sora în magazinul de mătăsuri. Inés mergea prin piață cu nepoțica ei, Adriana, făcând cumpărături și Iona plănui să le iasă în cale.

— *Hola,* señorita!

— *Hola,* señor.

Buzele ei sensibile îi zâmbiră cald. Schimbară câteva cuvinte, apoi el rămase prin preajmă cât ea cumpără linte, orez, stafide, curmale și o rodie, apoi o însoți la altă dugheană, de unde fata cumpără două verze albe.

Avea deja o sacoșă încărcată.

— Dă-mi voie, te rog…

— Nu, nu…

— Ba da, insistă el vesel și îi duse acasă cumpărăturile. Vorbiră ceva pe drum, dar nu-și mai aminti ce după aceea. Simțea nevoia să fie în compania ei.

Acum, că știa când trebuia să meargă la piață, era ușor s-o întâlnească. După două zile îi ieși din nou înainte, ea mergând cu fetița.

În curând, se întâlnea regulat cu ele.

— Bună ziua, spunea el cu gravitate de fiecare dată când o întâlnea și ea îi răspundea la fel de grav:

— Bună ziua, señor.

După câteva întâlniri, Adriana cea mică ajunse să-l cunoască. Îl striga pe nume și alerga la el.

I se părea că Inés e interesată de el. Era uimit de inteligența de pe chipul ei, mișcat de farmecul ei timid, chinuit de gândul la trupul de dedesubtul hainelor modeste. Într-o după-amiază merseră spre Plaza Mayor, unde un cântăreț din fluier cânta rezemat de un zid de piatră însorit.

Iona se legănă pe muzică și începu să se miște cum îi văzuse pe rromi făcând, capabil deodată să comunice cu umerii, șoldurile și picioarele, ca țiganii. Exprima sentimente pe care nu le mai dezvăluise până atunci. Uluită, ea îl privea pe jumătate zâmbind, dar când îi întinse mâna, nu i-o luă. Totuși, își imagină că dacă nepoțica nu ar fi fost acolo… dacă ar fi fost doar ei singuri și nu în piață… dacă…

O ridică pe fetiță și Adriana țipă pe când o învârtea de zor.

După aceea vorbiră nu departe de cântăreț, în timp ce Adriana se amuza cu o pietricică roșie și netedă. Inés îi spuse că se născuse la Madrid și familia ei se convertise la catolicism în urmă cu cinci ani.

Nu fusese niciodată la Toledo. Când el îi spuse că cei pe care îi iubea erau morți sau plecaseră, ochii ei se umplură de lacrimi și îi atinse brațul. Rămase nemișcat, dar ea își retrase mâna repede.

În după-amiaza următoare, Iona se duse ca de obicei la piață și se plimbă printre dughene, așteptând ca Felipa s-o înlocuiască pe Inés la vânzarea mătăsurilor. Dar trecând pe lângă locul vânzătorului de păsări, o văzu pe Zulaika Denia vorbind cu el. Vânzătorul îi aruncă o privire lui Iona și îi spuse ceva femeii, iar aceasta se întoarse și îl privi cu severitate, de parcă nu l-ar fi cunoscut. Îi puse o întrebare omului și după ce i se răspunse, plecă direct la magazinul soțului ei.

Dar reveni aproape imediat. De data aceasta, era cu fiica ei și Iona își dădu seama de adevărul pe care îl evitase privindu-i ținuta mândră, adâncindu-se în misterul ochilor ei mari sau observându-i gura cu buze sensibile.

Era o fată foarte frumoasă.

Iona le văzu îndepărtându-se repede, mama ținându-și fiica ca un *alguacil* pe un deținut, pe drumul de întoarcere în celulă.

Se îndoia că Inés vorbise familiei despre întâlnirile lor.

De câte ori o însoțise acasă, îi dăduse sacoșa de cumpărături înainte de a putea fi văzuți de cineva dinăuntru și se despărțiseră. Poate cineva de la piață îi suflase o vorbă mamei. Sau poate vreo remarca inocentă de-a micuței Adriana atrăsese asupra lor mânia Zulaikăi.

N-o dezonorase pe Inés. Își spunea că faptul că se plimbaseră amândoi nu era chiar așa de teribil. Totuși, ducându-se două zile la rând în piață, n-o mai văzu la magazinul de mătăsuri. Felipa lucra în locul ei.

În noaptea aceea zăcu treaz, imaginându-și înfierbântat cum ar fi fost să se culce alături de o femeie iubită. S-o aibă pe Inés soție, să-și unească trupurile, ascultând porunca de a se înmulți și a umple pământul. Ce ciudat, dar ce frumos ar fi!

Încercă să-și adune curajul să-i vorbească tatălui ei.

Dar când se duse la piață în acest scop, îl aștepta Micah Benzaquen, vecinul familiei Saadi. El îi sugera să pornească pe jos spre Plaza Mayor.

— Iona Toledano, prietenul meu, Isaac Saadi, crede că ai remarcat-o pe fiica lui cea mică, spuse delicat Benzaquen.

— Inés. Da, așa este.

— Da, Inés. Un giuvaier neprețuit, nu?

Iona dădu din cap, așteptând.

— Plăcută și pricepută la negoț și acasă. Tatăl ei e onorat că fiul lui Helkias, argintarul din Toledo, fie iertat, a oferit prietenia lui familiei Saadi. Dar señor Saadi are câteva întrebări. Ești de acord?

— Bineînțeles.

— Ce familie ai?

— Descind din rabini și învățați și din partea mamei, și din a tatălui. Bunicului meu matern…

— Desigur, desigur. Înaintași distinși. Dar rude în viață, cu o afacere în care un tânăr ar putea intra?

— Am un unchi. A plecat în timpul expulzării. Nu știu unde…

— Vai, ce păcat.

Benzaquen observă apoi că señor Saadi știa că Iona fusese ucenic la tatăl lui, argintarul:

— Ai ajuns maistru argintar?

— Când a murit tata, urma să-mi încep perioada de calfă.

— O…, doar ucenic. Ce păcat, ce păcat!

— Învăț ușor. Aș putea învăța meșteșugul mătăsii.

— Sunt sigur că e adevărat. Dar bineînțeles, Isaac Saadi are deja un ginere în breaslă, remarcă subțire Benzaquen.

Iona știa ca, în urmă cu câțiva ani, ar fi fost un mariaj cât se putea de fericit pentru familia Saadi. Toți l-ar fi primit cu bucurie, în frunte cu negustorul, dar realitatea era că acum nu putea fi considerat un pețitor acceptabil. Și nici nu știau că era un fugar nebotezat.

Benzaquen se uita la nasul lui fracturat:

— De ce nu mergi la biserică? îl întrebă, ca și cum i-ar fi citit gândurile.

— Am fost… ocupat.

Benzaquen ridică din umeri. Aruncând o privire hainelor lui rupte, nu se mai obosi să-l întrebe ce resurse avea.

— În viitor, când te plimbi și discuți cu o tânără nemăritată, trebuie s-o lași să-și ducă singură cumpărăturile, spuse el sever. Altfel, pețitorii mai… potriviți… ar putea crede că femeia e prea slabă pentru a îndeplini îndatoririle unei soții.

Și îi ura liniștit o zi bună.

Capitolul Douăzeci

CE A AFLAT MINGO

Mingo stătuse mult la Alhambra în ultimul timp, întorcându-se la grotele din Sacromonte doar una sau două nopți pe săptămână și într-o seară, îi dădu lui Iona știri îngrijorătoare:

— Fiindcă regii vor să stea mai mult la Alhambra, Inchiziția îi va cerceta foarte atent pe toți localnicii, de grijă ca nu cumva vreun creștin șovăitor să le ofenseze pe Majestățile lor.

Iona ascultă tăcut.

— Vor căuta eretici până vor găsi câțiva, continuă omulețul. Fără îndoială, va fi un autodafe ca să le demonstreze zelul și folosul și vor asista curteni sau chiar capetele încoronate. Încerc să-ți transmit, bunul meu prieten, zise el cu blândețe, că în curând ar fi cuminte să pleci undeva unde n-o să-ți numere nimeni cu atâta grijă Pater Noster-urile rostite într-o zi.

Din decență, Iona nu putu rezista să nu-i prevină pe cei în mijlocul cărora se rugase recent. În adâncul lui, poate că nutrea speranța nebună că familia lui Isaac Saadi îl va trata ca pe un salvator, privindu-l cu ochi mai binevoitori.

Dar ajungând la căsuța din Albaicin, o găsi goală.

La fel era și casa alăturată, a familiei Benzaquen și casele celorlalți „noi creștini”. Familiile de convertiți aflaseră despre apropiata vizită a lui Ferdinand și a Isabelei și își dăduseră seama de pericolul acesteia pentru ei, fugind cu toții.

Singur în fața caselor abandonate, Iona se lăsă pe vine la umbra unui platan. Trasă leneș patru

adâncituri în țărână, patru puncte: unul îi reprezenta pe creștinii Spaniei; al doilea, pe mauri; al treilea, pe convertiți; și al patrulea era el, Iona ben Helkias Toledano.

Știa că nu era tipul de evreu cum fuseseră tatăl lui sau generațiile anterioare. În inima lui, tânjea să devină o astfel de persoană, dar deja se transformase în altceva.

Adevărata lui religie era acum aceea de a fi un evreu supraviețuitor. Se devotase unei existențe în singurătate, separat de toți și de toate.

La câțiva metri de casa părăsită a lui Saadi găsi pietricica roșie cu care se juca Adriana. O luă și o bagă în buzunar, amintire a mătușii fetiței, cea care sigur avea să-i cutreiere visele.

Mingo veni la grote ca să le mai dea vești aflate la Alhambra:

— Vor avea imediat loc acțiuni împotriva noilor creștini. Această zi trebuie să fie a plecării tale, Iona.

— Dar rromii tăi? Vor fi în siguranță?

— Ai mei sunt grăjdari și grădinari. Noi nu avem în neam persoane atât de ambițioase ca arhitecții și constructorii mauri ori cămătari și doctorii evrei. *Gadje* nu se obosesc să ne invidieze. În realitate, mulți dintre ei nici nu ne văd. Când se uită la noi, Inchiziția vede doar *peoni* buni creștini.

Și îi mai sugeră lui Iona ceva care-l întristă adânc:

— Trebuie să pleci fără asin. Dobitocul se apropie de sfârșitul zilelor lui și dacă ar fi mânat repede, ar cădea jos și ar muri foarte curând.

Tânărul știa că era adevărat:

— Îți dăruiesc asinul, acceptă cu greu, și Mingo dădu din cap.

Iona aduse un măr pe pajiștea din vale și îl hrăni pe Moise, scărpinându-l ușor între urechi. Îi era greu să se îndepărteze.

Omulețul îi mai făcu un serviciu, aranjându-i să plece cu doi rromi – frații Manigo, Eusabio și Macot – care duceau cai la Baena, Jaén și Andujar:

— Macot Manigo trimite ceva la Tanger cu o corabie care pleacă din Andujar. Corabia e a contrabandiștilor mauri, cu care facem de mulți ani învoieli. Macot o să încerce să te îmbarce acolo, ca să cobori pe Guadalquivir.

Nu aveau mult timp pentru rămas bun. Mana îi dădu pâine și brânză, într-o bucată de pânză. Mingo îi făcu două daruri frumoase de despărțire, un pumnal din oțel maur, cu lama fină și chitara la care cântase și pe care-o admirase.

— Te rog, Mingo, ai grijă să nu-i superi prea tare pe regii catolici.

— Eu te rog să nu-mi porți de grijă. Să ai o viață bună, prietene!

Iona se lăsă în genunchi și îl îmbrățișă pe voievodul rromilor.

Geambașii erau oameni blânzi, cu pielea smeadă și atâta îndemânare la animale, încât li se părea o nimica toată să ducă la destinație cei douăzeci de cai. Se familiarizase cu prezența lor la Sacromonte și acum se dovediră tovarăși de călătorie plăcuți. Macot era un bucătar bun și aveau la ei și o rezerva de vin. Eusabio avea o lăută și cântă cu Iona în fiecare seară, alinându-și cu muzică rosăturile de la statul în șa.

De-a lungul orelor petrecute călare sub soarele arzător, Iona compară în mintea lui doi oameni pe care natura îi alcătuise ciudat. Se minună că înaltul și arătosul frate Bonestruca era plin de ură și rău, în timp ce piticul țigan Mingo adunase în micul lui trup atâta bunătate.

Propriul trup mare al lui Iona îl durea de atâta călărit și sufletul îi tânjea din cauza singurătății. După ce a simțit gustul solidarității umane, îi venea foarte greu să revină la viața de hoinar abandonat.

Se gândea la Inés Saadi Denia. Era forțat să accepte faptul că drumul ei în viață va fi mult diferit de al lui, dar medită și mai întristat asupra altei pierderi. Un animal de povară fusese singurul lui tovarăș constant mai bine de trei ani, săritor și nepretențios. Va trece multă vreme până când va înceta să regrete amar absența asinului numit Moise.

Partea a Cincea

ARMURIERUL DIN GIBRALTAR

Andaluzia

12 aprilie 1496

Capitolul Douăzeci și Unu

UN MARINAR DE RÂND

Geambașii stătură prea mult la Baena, unde lăsară cinci cai la un negustor țigan care-i ospătă bine, apoi zăboviră și la Jaén, unde vânară alte șase animale. Când duseră ultimii nouă cai la târgul din Andujar aveau deja o zi întârziere. Se duseră pe chei așteptându-se ca vasul african să fi plecat, dar corabia stătea încă ancorată. Macot a fost salutat cu căldură de căpitan, un berber cu burnuz și barbă căruntă, stufoasă. Primi pachetul de la țigan și le spuse că și ambarcațiunea lui întârziase; transportase o încărcătură de cânepă de la Tanger, în amonte, și se întorcea după ce se încărca din nou la Cordoba, Sevilla, micile porturi din golful Cádiz și Gibraltar.

Macot a fost cinstit cu el, arătându-i-l pe Iona și căpitanul dădu din cap fără entuziasm după ce îi ascultă povestea.

— S-a aranjat, îi zise Macot lui Iona și cei doi frați îl îmbrățișară. Mergi cu Dumnezeu, îi ură tot Macot.

— Mergeți și voi cu Dumnezeu, răspunse el și îi urmări trist cum se îndepărtau călare, dorindu-și să se poată întoarce cu ei în Granada.

Căpitanul îi spuse de la început că va munci de-a lungul călătoriei și îl puse să încarce ulei de măsline pentru Africa, în rând cu echipajul.

În seara aceea, în timp ce vasul arab era purtat de curentul puternic pe cursul superior îngust al fluviului, Iona stătea cu spatele rezemat de un butoi mare cu ulei. Pe când malurile umbrite alunecau în urmă, cânta încet la chitară, încercând

să nu se gândească la faptul că habar n-avea încotro se îndrepta viața lui.

Pe vasul african, era cel mai mic dintre cei mici, pentru că trebuia să învețe de la zero viața pe apă, de la ridicarea și strângerea singurei pânze triunghiulare până la modul cel mai sigur de a depozita încărcătură în ambarcațiunea deschisă, când deplasarea unei lăzi sau a unui butoi greu pe vreme de furtună putea provoca pagube mari sau chiar scufundarea.

Căpitanul, o brută pe nume Mahmud, lovea cu pumnul la orice nemulțumire. Echipajul – doi negri, Jesus și Cristobal și doi arabi care găteau cu rândul, Yefet și Darb – dormea sub cerul liber, cu stele sau ploaie, în orice colțișor adăpostit. Toți patru erau din Tanger, *peoni* musculoși cu care Iona se înțelegea pentru că erau tineri și vioi. Uneori, seara, când cânta la chitară, cei care nu erau de cart cântau alături de el, până când Mahmud le striga să facă liniște și să treacă la culcare.

Munca nu era foarte grea decât când acostau în porturi. Înainte de a se lumina de zi, după cea de-a treia noapte a lui Iona la bord, vasul acostă la Cordoba și luă marfă. Iona făcu echipă cu Cristobal, cărând amândoi lăzi mari și foarte grele. Lucrau la lumina unor torțe smolite care duhneau înspăimântător. De cealaltă parte a docului, un grup de deținuți în lanțuri, amărâți, era urcat pe o corabie.

Cristobal îi surâse unui soldat din pază:

— Aveți mulți criminali.

— Convertiți, răspunse gardianul, scuipând.

Iona se uită la deținuți în timp ce căra. Păreau năuciți. Unii aveau deja răni care le provocau dureri și își târau lanțurile cu greutatea unor bătrâni copleșiți de reumatism.

Încărcătura lor era compusă din funii și sfoară, pumnale și cuțite, precum și din ulei, neîndestulător în anul acela. În cele opt zile care le-au fost necesare ca să ajungă la gurile largi ale fluviului Guadalquivir, căpitanul devenise neliniștit că nu va căpăta uleiul așteptat cu nerăbdare de negustorii din Tanger. Lângă Jerez de la Frontera, unde contase pe o cantitate mare de ulei de măsline excelent, nu găsi decât un singur furnizor, așteptându-l cu scuze.

— Nu e ulei? F …!

— În trei zile. Îmi pare rău. Dar vă rog, așteptați. În trei zile, veți avea cât doriți.

— C… t!

Mahmud îi puse pe membrii echipajului să îndeplinească diferite treburi mărunte pe puntea vasului, în timp ce așteptau. În dispoziție cât se poate de proastă, îl bătu pe Cristobal pentru că nu se mișca destul de repede pentru gustul lui.

La Jerez de la Frontera fuseseră aduși și prizonierii de la Cordoba, pentru a se uni cu alți foști evrei și mulsulmani condamnați, în șase prașe riverane, pentru fățărnicie în slujirea lui Cristos. În oraș se afla un detașament mare de soldați. Fusese ridicat steagul roșu, vestind neîntârziat pedepse capitale, și oamenii din alte locuri sosiseră acolo să asiste la un mare autodafe.

După ce stătuseră la ancoră două zile, colericul Mahmud explodă când Yefet, întărind legăturile baloturilor cu marfă pentru a pregăti așezarea uleiului, înclină prea tare un butoi cu vin. Nu se vărsă nimic și-l îndrepta repede, dar Mahmud se făcu foc și pară:

— Nenorocitule! zbieră el. Gunoiule, rușinea pământului!

Îl doborî la pământ pe Yefet în pumni și apoi începu să-l biciuiască cu o funie.

Iona fu cuprins de o mânie aprigă și subită. Se pomeni înaintând, dar Cristobal îl prinse și îl ținu până se termină bătaia.

În seara aceea, căpitanul părăsi vasul în căutarea unei locande unde să găsească o sticlă și o femeie.

Marinarii îl frecționară pe Yefet cu puțin din prețiosul ulei de gătit.

— Nu cred că trebuie să-ți fie frică de Mahmud, îi spuse Darb lui Iona. Știe că ești apărat de rromi.

Dar Iona credea că Mahmud nu era capabil să gândească rațional la mânie și nici el nu avea atâta stăpânire de sine încât să stea deoparte la alte bătăi. La scurtă vreme după căderea nopții, își strânse lucrurile și coborî fără zgomot pe chei, îndepărtându-se în întuneric.

Merse pe jos cinci zile, fără grabă, pentru că nu avea o destinație. Drumul trecea pe lângă coastă și îi plăcea să se uite la mare. Uneori, traseul vira spre interior, dar albastrul apei se zărea din nou după un parcurs scurt. În sătucuri se aflau bărci pescărești. Unele erau mai încrustate de sare și bătute de soare decât altele, dar toate erau bine întreținute, pentru că de ele depindea viața pescarilor. Iona îi văzu pe andaluzi îndeletnicindu-se plăcut cu repararea plaselor mari sau călăfătuirea fundului bărcilor, încercă să intre în vorbă cu ei, dar când auzeau că e în căutare de lucru, oamenii nu aveau multe de spus. Își dădu seama că echipajele de pescuit se formau pe baza rudeniei de sânge sau a afinităților de ani de zile între familii. Nu existau slujbe pentru străini.

În orașul Cádiz i se schimbă însă norocul. Stătea pe chei când un marinar care descărca un pachet de pe un vas nu a fost atent. Incapabil să vadă din cauza balotului de pânză pe care-l ducea, făcu un pas greșit, își pierdu echilibrul și căzu de pe pasarelă. Balotul ateriza pe nisip, dar omul se lovi tare la cap de un pilon de fier.

Iona așteptă ca marinarul rănit să fie dus la doctor și ca privitorii să se împrăștie, apoi se apropie de șeful de echipaj, un marinar cărunt, de

vârstă mijlocie cu un chip dur și brăzdat de cicatrice, legat la cap cu o basma.

— Sunt Ramon Callico. Pot să ajut la descărcat, zise și șeful de echipaj se uită la tânărul bine legat și înalt și-i făcu semn să urce la bord, unde i se spuse ce avea de lucru. Coborâră noua încărcătură în cală, unde doi marinari, Juan și Cesar, lucrau aproape goi din cauza arșiței. Stivuind baloturile, Iona le înțelegea ordinele, dar uneori îi punea să repete, pentru că ceea ce vorbeau cei doi suna ca spaniola, dar nu era limba familiară lui.

— Ce, n-auzi bine? îl apostrofă Cesar.

— În ce limbă vorbiți? întrebă Iona și Juan surâse:

— Catalană. Toți de pe corabie suntem catalani.

Dar după asta vorbiră cu Iona în spaniola castiliană, spre marea lui ușurare.

Înainte de a termina treaba, un asistent de-al doctorului aduse vestea că marinarul accidentat era serios rănit și va trebui să mai rămână la Cádiz.

Apăruse pe punte căpitanul. *Maestro* era mai tânăr decât șeful de echipaj și se ținea drept; avea părul și barba tunse scurt, încă fără niciun fir alb. Subalternul se grăbi spre el și Iona, aflat în apropiere, le auzi conversația.

— Josep trebuie să rămână aici până se face bine, spunea șeful de echipaj.

— Hmm, se încruntă căpitanul. Nu-mi place un echipaj prea mic.

— Înțeleg. Ăsta care-l înlocuiește la încărcat… Pare că muncește cu străduință.

Iona îl văzu pe *maestro* studiindu-l:

— Foarte bine. Vorbește cu el.

Șeful de echipaj se apropie:

— Ești marinar experimentat, Ramon Callico?

Nu voia să mintă, dar aproape că terminase banii și avea nevoie de mâncare și adăpost:

— Am experiență pe vasele de râu, zise, spunând o parte din adevăr, totuși era o minciună, pentru că stătuse foarte puțin pe o corabie. Dar a

fost angajat și în curând trăgea alături de alții de parâmele necesare pentru ridicarea celor trei pânze mici, triunghiulare. După ce se îndepărtară mai mult de țărm, marinarii înălțară și pânza principală, ce se desfășură șuierând și apoi se umflă în vânt, ducându-i în larg.

Echipajul era compus din șapte oameni, pe care-i cunoscu după câteva zile: Jaime, marangozul; Carlos, care se pricepea să înnoade parâme; Antonio, bucătarul, căruia-i lipsea degetul mic de la mâna stângă; Mario, Cesar, Juan și el, Iona, care făceau tot ce li se poruncea. Secundul era un bărbat scund, a cărui față își păstra cumva paloarea, deși ale celor din jur fuseseră înnegrite de soare. Iona auzea că i se spunea señor Mezquida, dar nu-i află numele mic. Pe căpitan îl chema Pau Roure. Nu prea era văzut, stând mult în cabină. Când urca pe punte, nu adresa niciun cuvânt echipajului, dând ordinele prin șeful de echipaj, numit Gaspar Gatuelles. Uneori, Gatuelles striga la ei, dar nimeni nu era lovit.

Corabia se numea *La Lleona,* „Leoaica". Avea două catarge și șase pânze, pe care Iona le învăță repede: vela mare, pătrată, vela mică, de dimensiuni mai reduse, două pânze triunghiulare deasupra acestora și două vele gabier mici ce se întindeau deasupra prorei, al cărei vârf era sculptat din alabastru în forma unui leu roșcat, cu chip de femeie. Catargul principal era mai mare decât cel mijlociu și lui Iona îi era frică, pe briza întețită, să nu i se ordone să urce în vârf.

În prima noapte la bord, în cele patru ore de odihnă, nu se culcă. Se duse în schimb la scara de frânghie și se urcă până la jumătatea catargului principal. Dedesubt, puntea era întunecată cu excepția luminii slabe a câtorva felinare. Peste tot în jurul corabiei era marea nesfârșită, întunecată ca *vino tinto,* vinul negru. Nu se putu sili să urce mai sus și coborî.

I se spuse că era un vas mic de apă sărată, dar lui i se părea enorm în comparație cu ambarcațiunea de apă dulce. În cala umedă erau o cabină strâmtă, cu șase hamace, și o alta, mult mai mică, împărțită de cei trei superiori. Marinarii dormeau pe punte, pe unde puteau. Iona își găsi un loc în spatele cârmei. Întins acolo, auzea zgomotul apei ștergând chila rotunjită și, de câte ori schimbau cursul, simțea vibrația butucului cârmei, răsucit în locașul lui.

Oceanul nu se compara cu fluviul. Iona era înviorat de șfichiuirea proaspătă a vântului și de izul sărat și umed al aerului, dar tangajul îl făcea să-i fie greață mai tot timpul. Uneori vomita, spre distracția celor care observau. Toți cei de pe vas erau catalani cu cel puțin zece ani mai în vârstă decât el. Când își aduceau aminte, vorbeau cu Iona în castiliană, dar nu-și aminteau des și i se adresau arareori. Știu încă de la început că pentru el vasul însemna singurătate.

Lipsa lui de experiență a fost remarcată imediat de superiori și de echipaj. Șeful îl purcea mai tot timpul la treburi menajere, un *peon* pe mare. În cea de-a patra zi a lui la bord, corabia a fost prinsă într-o furtuna. Tocmai când se împleticea spre babord să vomite, șeful de echipaj îi comandă să urce pe catarg și urcând pe scara de frânghie, frica îl făcu să-și uite greața. Urcă mai sus decât o făcuse până atunci, deasupra velei mari. Parâmele care țineau trinca fuseseră desfăcute de pe punte, dar un om trebuia s-o strângă și s-o lege de catarg. Pentru asta, era nevoie să pășească de pe scară pe o împletitură îngustă de funie, ținându-se de catarg. Un marinar se îndrepta deja spre funie când ajunse Iona la catarg. El ezită și fu înjurat de cei doi care urcau după el pe scară, așa că păși pe puntea legănată, ținându-se strâns de catarg. Toți patru se țineau cu o mână și cu cealaltă traseră pânza grea, în timp ce catargele se zgâlțâiau și se balansau. Corabia se pleca într-o parte și în alta și

cei de sus puteau vedea, în momentul maxim al înclinației, spuma albă a mării furioase căscate sub ei.

Când pânza a fost în sfârșit strânsă, Iona găsi scara de frânghie și coborî tremurând pe punte. Nu-i venea să creadă ceea ce făcuse. Un timp, nimeni nu-l băgă în seamă, apoi șeful de echipaj îl trimise să verifice încărcătură din cala plină de geamătul lemnului.

Uneori, delfini cu spinări întunecate și netede înotau pe lângă corabie și o dată văzură un pește a cărui mărime îl înspăimântă pe Iona. Înota de mic, crescuse lângă râu, dar nu putea înota prea departe. Nu se vedea pământul, apa se întindea în toate direcțiile. Și chiar de-ar fi putut înota până la țărm, se gândea ca ar fi fost o pradă ușoară pentru monștrii mării. Amintindu-și istoria lui Iona biblicul, cel înghițit de balenă, își imagina leviatanul urcând și tot urcând din adâncul nesfârșit, atras la suprafață de jocul de lumini provocat de mișcările mâinilor și picioarelor lui, la fel ca un păstrăv de zbaterea momelii vii din undiță.

Puntea de sub picioarele lui i se părea fragilă și șubredă.

A fost trimis pe catarg de încă patru ori, dar nu se deprinse să-i placă și nu deveni un adevărat marinar, obișnuindu-se cu greața de diferite intensități ce-l încerca în timp ce corabia se aventura spre nord, de-a lungul coastei, ancorând pentru a lua marfă și pasageri la Málaga, Cartagena, Alicante, Denia, Valencia și Tarragona. La șaisprezece zile după plecarea din Cádiz, ajunseră la Barcelona, de unde navigară spre sud-est, către insula Menorca.

Menorca, departe în larg, se dovedi a avea un țărm dantelat, fiind o insulă de pescari și agricultori. Lui Iona îi surâdea ideea de a trăi într-

un astfel de loc împresurat de stânci. Îi trecu prin minte că era o insulă destul de îndepărtată pentru a-l feri de ochi bănuitori. Dar în Ciutadella, un port din Menorca, luară la bord trei dominicani cu glugi negre. Unul dintre ei se așeză imediat pe un butoi, citindu-și breviarul, iar ceilalți stătură de vorbă încet lângă balustrada punții. Apoi unul din ei se uită la Iona și îndoi un deget.

Se sili să se apropie de ei:

— Señor? făcu el cu o voce care i se păru un croncănit.

Călugărul avea ochi mici, căprui. Nu aduceau niciun pic cu ochii cenușii ai lui Bonestruca, dar rasa neagră dominicană era un element suficient pentru a-l umple pe Iona de teroare.

— Unde merge corabia după ce trece de insule? întrebă clericul.

— Nu știu, señor.

Celălalt călugăr pufni și îl privi sever:

— Asta e un neștiutor. Merge unde merge și vasul. Trebuie să-l întrebi pe ofițer.

Iona le arătă unde stătea Gaspar Gatuelles, la prora, vorbind cu marangozul:

— Acela e șeful de echipaj, señor, le spuse și cei doi porniră spre Gatuelles.

La Lleona îi ducea pe călugări spre o insulă mai mare, Mallorca. Cel ce citea breviarul a coborât mai înainte, pe insula Ibiza, aflată către sud.

Iona își dădu seama că, pentru a supraviețui, trebuia să trăiască mai departe înșelând, căci Inchiziția era peste tot.

Capitolul Douăzeci și Doi

ARMURIERII

Când corabia se întoarse la Cádiz, abia începuseră să descarce și apăru marinarul pe care-l înlocuise Iona, sănătos, având doar o cicatrice albă pe frunte, ce-i mărturisea pățania.

Șeful de echipaj și marinarii îl salutară cu chiote: „Josep! Josep!” și fu limpede că angajarea lui Iona pe La Lleona se sfârșise. Adevărul era că nu-i părea deloc rău. Gaspar Gatuelles îi mulțumi și îi plăti banii datorați, iar tânărul coborî pe uscat, bucuros să simtă din nou pământul sub picioare.

Hoinări spre sud-est de-a lungul coastei, pe vreme fierbinte, ziua, și blândă, noaptea. În fiecare seară, înainte de a se întuneca, încerca să găsească o fâneață sau un petic de plajă cu nisip moale, dar când așa ceva nu era prin preajmă, dormea cum putea. Se scălda în fiecare dimineața în oceanul superb, dar nu înota prea departe, pentru că se temea că ar fi fost apucat de colți sau tentacule de monștri. Dacă ajungea la vreun pârâu sau jgheab de cai, își spăla de pe trup sarea uscată a mării.

Un țăran îl luă o dată cu o căruță trasă de boi și călători urcat pe un maldăr de paie.

— Știi unde suntem? îl întrebă omul, trăgând de hățuri.

Iona clătină din cap, nedumerit. Era un loc pustiu, de-a lungul unei șosele goale.

— Aici se termină Spania, îl lămuri omul. E cel mai de sud pământ din Iberia, adăugă el, satisfăcut de parcă ar fi vorbit de o realizare personală.

Nu mai merse decât o dată cu căruța, ajutându-l pe proprietar să descarce din ea codul uscat când

ajunseră în satul Gibraltar, la poalele unui munte mare și stâncos.

Umblând cu peștele, râvni să mănânce și el. Intră în taverna din sat, o încăpere cu tavanul jos, mirosind a ani de vin vărsat, foc din lemne și sudoarea patronilor. Vreo șase oameni stăteau la două mese lungi și beau, unii mâncând dintr-o oală cu pește care bolborosea pe vatră. Iona ceru o cană de vin, ce se dovedi acru, și un castron de mâncare. Peștele cu ceapă și ierburi, spre deosebire de băutură, era bun. Oasele peștelui erau multe și ascuțite, dar mâncă încet și cu plăcere și mai ceru încă o porție.

În timp ce aștepta mâncarea, în tavernă intră un bătrân, care se așeza lângă el pe bancă:

— Iau și eu un vin, señor Bernardo, îi strigă el proprietarului, care rânji așezând pe masă castronul lui Iona.

— Numai dacă-ți găsești un patron printre oamenii ăștia cumsecade, strigă el și cei clin jur râseră, de parcă ar fi fost ceva foarte hazliu.

Bătrânul avea umerii căzuți și moi; fuioarele de păr alb și vulnerabilitatea rănită a expresiei lui îi amintiră lui Iona de Geronimo Pico, bătrânul păstor a cărui moarte o privise, moștenindu-i apoi turma pentru câțiva ani buni.

— Dă-i de băut, îi zise proprietarului, dar, conștient de banii care îi stăteau la dispoziție, adăugă: Doar o cană.

— Ai, Vicente, ai găsit un binevoitor strâns la pungă! zise un om de la cealaltă masă.

Vorbise sarcastic și fără umor, dar atrase râsete. Era scund și slab, cu părul negru și o mustață mică:

— Ești un șobolan bătrân și mizerabil, Vicente, continuă el, niciodată nu te saturi de băut.

— Zău, Luis, mai tacă-ți gura, replică fără vlagă alt client.

— N-ai vrea să mi-o închizi tu, José Gripo?

De data asta, întrebarea i se păru amuzantă lui Iona, pentru că José Gripo era înalt și solid, nu foarte tânăr, dar în mod clar mult mai în putere decât celălalt; i se părea că Luis n-ar fi avut nicio șansă luptându-se cu el.

Dar nu râse nimeni; Iona îl văzu pe cel de lângă Luis ridicându-se. Părea mai tânăr decât Luis, de statură mijlocie, dar zvelt și musculos. Era în formă. Avea chipul tăiat în unghiuri dure, cu un nas ascuțit ca o spadă. Se uită cu interes la José Gripo, înaintând.

— Stai jos sau ia-ti tălpășița, Angel, zise Bernaldo proprietarului localului. Maistrul tău mi-a spus că dacă tu și Luis îi mai dați de furcă, vrea să afle imediat.

Bărbatul se opri la spusele cârciumarului. Apoi ridică din umeri și zâmbi. Întinse mâna după cană, sorbindu-și restul de vin dintr-o înghițitură, apoi trânti vasul pe masă:

— Atunci s-o luăm din loc, Luis, fiindcă nu vreau să-l îmbogățim pe jupânul Bernaldo în seara asta.

Proprietarul îi așteptă să iasă, apoi îl servi pe Iona și puțin mai târziu, îi aduse vinul bătrânului:

— Poftim, Vicente. Fără bani. Sunt soi rău ăia doi.

— Ciudată pereche, comentă José Gripo. I-am mai văzut: Luis provoacă pe cineva intenționat și apoi Angel Costa se bate în locul lui.

— Angel Costa se bate bine, intră în vorbă altul.

— Da, e soldat bătrân și știe să se lupte, dar e un ticălos nesuferit, spuse Gripo.

— Și Luis e nesuferit, a fost de părere Vicente, dar e un armurier minunat, trebuie să recunosc.

Iona deveni interesat.

— Mă pricep la metale și caut de lucru. Ce se lucrează aici?

— E o armurărie puțin mai departe, spuse Gripo. Te pricepi la arme?

— Știu să folosesc pumnalul.

— Vreau să zic, dacă te pricepi la făcut arme.

— Nu, la asta nu. Dar am o ucenicie completă în prelucrarea argintului și ceva experiență la fier și oțel.

Vicente își termină vinul și oftă:

— Mergi la maestro Fierro, armurierul din Gibraltar, îl îndemna el.

În noaptea aceea, Iona îi dădu câțiva *sueldos* lui Bernaldo, care l-a lăsat să doarmă în tavernă, lângă foc. Avu dreptul și la un castron de terci dimineața, așa că era odihnit și hrănit când porni la drum, urmând instrucțiunile hangiului. Nu avu mult de mers. Muntele singuratic și stâncos al Gibraltarului domina acareturile lungi și scunde și terenurile armurierului Manuel Fierro, dincolo de care sclipea marea.

Meșterul se dovedi un bărbat scund și lat în umeri, cu trăsături aspre și un păr surprinzător de alb. Din naștere sau din cauza vreunui accident, avea nasul strâmbat ușor spre stânga. Lucrul acesta dăuna simetriei ansamblului, dar îi dădea totuși un aer simpatic și atrăgător. Iona îi oferi o variantă apropiată de adevăr a poveștii lui: era Ramon Callico. Fusese ucenicul lui Helkias Toledano, maistru argintar din Toledo, până când expulzarea evreilor îl lăsase fără slujbă. Mai lucrase câteva luni într-un atelier de reparații metalice al rromilor din Cordoba.

— Rromi?

— Țigani.

— Țigani! exclamă Fierro, mai mult amuzat decât disprețuitor. O să te supun la niște probe.

În timp ce vorbeau, meșterul lucra la o pereche de pinteni din argint și acum îi lăsă și luă o bucățică de oțel:

— Bate-i ornamentul ca și cum ar fi pinten de argint.

— Mai bine aș lucra la pinten, zise Iona, dar meșterul clătină din cap și aștepta fără comentarii

și fără prea mare speranță.

Dar deveni atent când Iona realiză ornamentația cu îndemânare și apoi îmbină, în cel de-al doilea test, două bucăți de oțel pentru o apărătoare de cot, cu multă pricepere.

— Mai știi și altceva:

— Pot să citesc. Scriu frumos.

— Adevărat? se aplecă puțin Fierro, privindu-l cu interes. Talente ca astea nu prea se întâlnesc la un ucenic. Cum ai ajuns să le dobândești?

— M-a învățat tata. Era un om cu carte.

— Îți ofer o ucenicie la mine. Doi ani.

— Sunt de acord.

— În meșteșugul meu, ucenicul își plătește învățătura.

Poți să plătești?

— Din păcate, nu.

— Atunci vei mai lucra încă un an în plus la mine, cu simbrie mică. Și după asta, Ramon Callico, vom discuta rămânerea ta în breaslă cu rangul de calfă.

— Ne-am înțeles, acceptă Iona.

Meseria îi pria. Se bucura că lucra din nou cu metale, deși făurirea armurilor și armelor implica tehnici total diferite de cele cunoscute lui, permițându-i să învețe și să-și exerseze în același timp cunoștințe stăpânite de mult.

Îi plăcea locul. Se auzea mereu zgomotul ciocanelor pe metal, sunând și zornăind, ritmic sau nu, venind adesea din mai multe locuri, ca o muzică a materialului. Iar Fierro era un dascăl foarte bun.

— Spania se poate mândri cu meșteșugul fierăriei, spunea el. De mii de ani, minereul e dospit în foc de cărbuni, nu atât de tare încât să topească fierul, ci destul pentru a-l înmuia ca să poată fi lucrat.

Îi explică tânărului că prin încălziri și forjări repetate, metalul se purifica, devenind fier forjat.

— Apoi, fierarii noștri au învățat să întețească focul suflând în el printr-un tub, apoi cu foaie.

În veacul al optulea, fierarii spanioli au construit un cuptor mai bun, numit forja catalană. Se bagă înăuntru minereul și cărbunele și se suflă aer pe sub foc, folosind forța apei. Ne ajută să dobândim fier forjat mai bun, mult mai repede. Oricât de priceput e armurierul, armura e bună dacă oțelul e bun.

Fierro învățase ucenicind la un meșteșugar maur de săbii.

— Maurii fac oțelul și săbiile cele mai bune, îi zâmbi el lui Iona. Eu am ucenicit la un maur și tu, la un evreu.

Iona zâmbi și el de complezență, ocupându-se cu măturatul locului de muncă.

Pe când era de cincisprezece zile la atelier, Angel Costa veni la el și îl găsi pe o bancă de la bucătărie, mâncându-și terciul. Costa pleca la vânătoare, cu un arc lung și o tolbă cu săgeți. Se opri amenințător în fața lui Iona, privindu-l tăcut, tânărului nu-i păsa și își termină liniștit masa.

Apoi așeză strachina pe masă și se ridică. Vru să plece, dar Costa îi bară drumul.

— Ce e? întrebă Iona moale.

— Știi să ții o sabie în mână, ucenicule?

— N-am ținut niciodată.

Surâsul lui Costa era la fel de dezagreabil ca și căutătura lui. Dădu din cap și se îndepărtă.

Bucătarul, căruia i se spunea „celălalt Manuel”, pentru că-l chema la fel ca pe meșter, ridică ochii de la oala pe care o freca și-l urmări cu ochii pe Costa, maestru de arme.

— Nu e ușor să-ți placă de ăsta, scuipă el. Zice că e reprezentantul Domnului și ne ține în genunchi și în rugăciuni zi și noapte.

— De ce-l lăsați?

Celălalt Manuel îl privi îndurerat de atâta ignoranță:

— Fiindcă ne e frică de el.

Avantajul de a fi ucenic consta în îndeplinirea tuturor comisioanelor, astfel că Iona, trimis pe la magazinele și depozitele din Gibraltar, avu ocazia să afle câte ceva despre noul lui refugiu. Populația se adăpostea la picioarele stâncii, răspândindu-se pe pantele de la poalele muntelui. Fierro făcea afaceri cu mulți furnizori și unii dintre ei, mândri de locul unde trăiau, i-l descriau lui Iona.

La un meșter arămar află că orașul avea o tentă maură pentru că fusese locuit de mauri timp de 750 de ani, după care spaniolii îl recuceriseră, „de sărbătoarea Sfântului Bernard”. Proprietarul magazinului de lumânări se dovedi a fi José Gripo, cel pe care-l cunoscuse deja la tavernă. Gripo era ocupat, dar în timp ce măsura și strângea colaci de sfoară, îi povesti că numele de Gibraltar venea de la Jebel Tariq, însemnând în arabă „Stânca lui Tariq”. Vânzătorul bătrân al lumânărarului, un om zvelt cu trăsături frumoase, pe nume Tadeo Deza, adăugă faptul că Tariq fusese primul stăpânitor maur care construise o întăritură lângă munte.

Iona mai află despre Gibraltar și de la tovarășii lui din atelier. Lucrau acolo și șase *peoni,* a căror datorie era să muncească pământul și să care metalul greu din depozit în ateliere și la loc în depozit. Locuiau cu Angel Costa și celălalt Manuel, într-un fel de hambar numit „Afumătoarea”. Cei doi artizani, Luis Planas și Paco Parmiento, erau mai în vârstă și constituiau elita grupului. Parmiento, văduv, era maistrul săbier, în timp ce Planas, care nu fusese căsătorit niciodată, era maistrul armurier. Iona a fost repartizat să stea cu ei în coliba lucrătorilor. Tot acolo locuia și Vicente, bătrânul căruia îi luase de băut la tavernă. Vicente nu reușea să-i țină minte numele:

— Cine spuneai că ești, tinere străin? îl întreba, rezemat de mătura cu care netezea podeaua de lut.

— Sunt Ramon Callico, unchiule.

— Eu sunt Vicente Deza și nu sunt unchiul tău, fiindcă dacă aș fi, taică-tău ar fi un fiu de cățea, râse bătrânul de gluma lui proastă și Iona trebui să zâmbească și el.

— Ești rudă cu Tadeo Deza, de la magazinul de lumânări? îl întrebă.

— Mda, sunt văr cu Tadeo, dar el nu recunoaște, fiindcă îl fac de rușine când cer de băut, chicoti din nou bătrânul, privindu-l curios. Deci o să trăim aici cot la cot, cu Luis și Paco. Ai noroc, asta e o colibă liniștită și bine acoperită, construită de evrei.

— Cum de-au construit-o evreii, Vicente? întrebă Iona, pe un ton voit nepăsător.

— Pe vremuri, trăiau mulți pe aici. Cam acum douăzeci de ani, poate mai mult, bunii catolici s-au ridicat împotriva celor care se numeau „noii creștini”. Nu erau creștini adevărați, tot evrei erau. Sute de oameni din Cordoba și Sevilla au crezut că Gibraltarul, cucerit de puțin timp de la mauri, fără mulți locuitori, ar putea fi un locșor sigur și călduț pentru ei. Și au încheiat un târg cu ducele de Medina Sidonia, stăpânul locului. I-au dat bani și s-au învoit să plătească o trupă de călăreți care să stea aici. Au venit cu sutele și au construit case și acareturi. Dar tot plătind pentru soldați și pentru atacurile împotriva portughezilor, în curând au sărăcit. Când ducele a aflat că nu mai au bani, a venit cu oastea și i-a alungat. Construiseră coliba asta și afumătoarea ca să afume peștele trimis în alte orașe. Maistrul nostru a închiriat acareturile de la duce și a ridicat grajdul și barăcile pe care le vezi prin jur.

Și bătrânul îi făcu semn cu ochiul:

— Vino la mine dacă vrei să afli despre trecut, señor. Vicente Deza știe multe lucruri.

Mai târziu, Iona duse material la atelierul condus de tovarășul lui de colibă, Paco Parmiento, săbierul. Avea sentimentul că se va înțelege ușor cu Parmiento. Era chel și predispus la îngrășare. Pe

obrazul proaspăt ras se vedea o cicatrice albita și ochii îi erau adesea pierduți în gânduri, căci căuta noi chipuri de a alcătui săbii, devenind absent la lumea din jur. Îi mormăi lui Iona că trebuia ca toți să păstreze ordinea și curățenia în colibă:

— Dar avem noroc, fiindcă bătrânul Vicente Deza se ocupă de corvezile astea.

— Vicente Deza e armurier? Sau săbier, ca dumneata?

— Ăla? N-a lucrat niciodată metalul. Trăiește cu noi din mila meșterului. Să nu crezi tot ce spune bătrânul Vicente, îl avertiză Parmiento, fiindcă nu e în toate mințile și gândește ca un copil înapoiat. Adesea vede lucruri care nu sunt.

Ca multe alte locuri stâncoase văzute de Iona în Spania, Gibraltarul era scobit, cea mai mare peșteră aflându-se chiar în vârful muntelui. Fierro își cumpăra cea mai mare cantitate de oțel de la maurii din Cordoba, dar își păstra o parte din minereul special în această peșteră mare, a cărei intrare era accesibilă la capătul unei poteci înguste ce urca muntele.

Meșterul îl luă de trei ori pe Iona cu el la această peșteră, ducând de frâu o pereche de asini. De fiecare dată, tânărul îl regretă pe Moise, căci poteca urca tot mai sus – mai sus decât vârful oricărui catarg – și un mic pas greșit ar fi provocat o cădere amețitoare și fatală. Dar asinii erau obișnuiți cu traseul și nu intrară în panică nici măcar când drumul fu blocat de un grup de maimuțe de culoarea scorțișoarei.

Fierro zâmbi când îl văzu pe Iona tresărind la apariția bruscă a animalelor. Erau șase, mari și fără coadă. Una dintre femele ținea la piept un pui.

— Trăiesc în regiunile mai înalte, spuse Fierro. Scoase dintr-o desagă niște pâine mucegăită și fructe foarte coapte și le aruncă în susul pantei, iar maimuțele eliberară poteca, alergând să apuce hrana.

— Nu credeam că voi vedea astfel de animale în Spania.

— Legenda spune că vin din Africa, printr-un tunel natural care trece pe dedesubtul strâmtorii și ajunge într-una din grotele Gibraltarului, povesti Fierro. Dar eu înclin să crea că au scăpat de pe o corabie care a acostat aici.

De pe munte, legenda părea posibilă, căci coasta Africii părea a fi înșelător de aproape în aerul pur.

— Cât de departe e Africa, señor Fierro?

— O jumătate de zi de mers pe mare, cu vânt bun. Acum stăm pe una din vestitele coloane ale lui Hercule, spuse meșterul.

Îi arătă și cealaltă coloană a lui Hercule, o înălțime aflată în Maroc, de cealaltă parte a strâmtorii. Apa dintre cele două coloane era de un albastru intens, aurit de sclipirea vie a soarelui.

La cinci zile după prima lor discuție, Angel Costa îl abordă din nou pe Iona:

— Ai călărit mult, Callico?

— Foarte puțin. Am avut un asin.

— Un asin e exact de nasul tău.

— De ce mă întrebi? Cauți oameni pentru o expediție militară?

— Nu chiar, spuse Costa și se îndepărtă.

După câteva zile de comisioane, întors minereul cu lopata și cărat oțel, lui Iona i se dădu în sfârșit o treabă care implica lucrul cu metalul, deși era o însărcinare măruntă. Era încordat la gândul ca lucra pentru Luis Planas, al cărui temperament coleric îl văzuse deja. Spre ușurarea lui, deși Luis îi vorbi ursuz, era serios în legătură cu munca lui. Îl puse pe Iona să aranjeze mai multe bucăți de armură:

— Trebuie să cauți mici imperfecțiuni pe fața oțelului, urmele cele mai mici de zgârieturi și să le lustruiești până dispar, oricât ți-ar lua, îi ordonă Luis.

Așa că lustrui cu nădejde. Când trecuse mai mult de o săptămână de muncă îndârjită și conștiincioasă care transformase piesele în suprafețe radiind lumină, Iona află că lucrase la cuirasă – cele două piese identice ale apărătoarei de piept.

— Fiecare piesă trebuie să fie fără cusur, spuse Luis cu severitate. Piesele fac parte dintr-o armură magnifică pe care atelierul Fierro o lucrează de mai bine de trei ani.

— Pentru cine este lucrată armura? întrebă Iona.

— Pentru un nobil din Tembleque, contele Fernan Vasca.

Lui Iona îi bătea inima, într-un ritm parcă mai intens decât cel al loviturilor de ciocan date de Luis Plana.

Oriunde ar fi fugit, Toledo se ținea după el!

Își amintea prea bine datoria pe care o avea contele Vasca din Tembleque la tatăl lui: șaizeci și nouă de *reali* și șaisprezece *maravedi,* pentru obiectele măiestru făurite din argint de Helkias, printre care un trandafir cu tulpina de argint, mai multe oglinzi și piepteni din același metal, un set de douăsprezece pocale…

Era o datorie însemnată pe care, dacă ar fi putut-o recupera, Iona ben Helkias ar fi avut o viață considerabil mai ușoară.

Dar știa prea bine că era un lucru imposibil.

Capitolul Douăzeci și Trei

SFINȚI ȘI GLADIATORI

Când Fierro se convinse că noul ucenic era un om de încredere în toate privințele, lui Iona i se încredință sarcina de a grava ornamentul pe cuirasa armurii contelui Vasca. Trebuia să adâncească ușor cu ciocanul și dalta modelul trasat pe suprafața oțelului de Fierro sau Luis Plana. Argintul era mai ușor de gravat decât oțelul, dar metalul mai dur se îndrepta mai ușor după erori care ar fi însemnat un dezastru în cazul argintului. La început, Iona făcea un șănțuleț superficial, ca să se asigure că urma corect modelul, apoi bătea viguros pentru a realiza pergamentul; pe măsură ce lucra, îi revenea siguranța. În curând loviturile tari și repezi ale ciocanului le dădeau de veste tuturor că tânărul era încrezător în meșteșugul lui.

— Manuel Fierro are grijă să-și încerce des armurile, îi spuse Paco Parmiento lui Iona într-o dimineață. Din când în când, facem jocuri. Meșterului îi place ca muncitorii să se poarte ca niște cavaleri, pentru a înțelege ce schimbări trebuie să facă la armurile lui. Vrea să participi și tu.

Pentru prima dată, întrebările lui Angel Costa căpătară un sens amenințător pentru Iona:

— Bineînțeles, señor, spuse el.

Așa că a doua zi se trezi într-o arenă mare și rotundă, înveșmântat într-un combinezon vătuit și asistând stânjenit la îmbinarea unei armuri ruginite și ciocănite pe care Paco Parmiento i-o potrivea pe trup. La celălalt capăt al arenei, Angel Costa era îmbrăcat de prietenul lui, Luis, iar tovarășii lor de

muncă se strânseră pe margini ca spectatorii la o luptă de cocoși.

— Vicente, du-te la colibă și pregătește culcușul băiatului, fiindcă o să aibă nevoie de el, strigă Luis și se auziră chicoteli și râsete.

— Nu-l lua în seamă, zise Paco, pe a cărui chelie se adunaseră picături de sudoare.

Lui Iona i se fixă cuirasa pe piept și pe spate. Picioarele și brațele îi erau apărate și avea platoșe de metal și pe coapse, pe umeri, pe coate, antebrațe și genunchi. Paco îi puse și casca și-i coborî viziera.

— Nu văd și nu pot să respir, spuse Iona, încercând să păstreze un ton calm.

— Deschizăturile te lasă să respiri, zise Parmiento.

— Ba nu.

Paco îi ridică înciudat viziera:

— Las-o așa. Toți o țin așa.

Iona își dădea seama de ce. Primi mănuși de piele cu apărătoare de fier pentru degete și un scut rotund. Deja suporta o greutate foarte mare.

— Muchiile și vârful sabiei au fost rotunjite pentru siguranță, astfel că e mai mult o bâtă decât o sabie, spuse Parmiento, întinzându-i arma.

O apucă simțindu-se ciudat, cu mâna înțepenită.

Angel Costa purta o armură similară și sosi și momentul când se îndreptară unul spre altul. Iona se mai gândea încă la modul cel mai bun de a lovi când văzu sabia lui Costa coborând pe coiful lui și abia reuși să ridice scutul.

Brațul îi deveni ca de plumb sub loviturile iuți și puternice ale adversarului și nu mai putu reacționa când sabia acestuia coborî mai jos. Costa îi aplică o lovitură în coaste care l-ar fi despicat dacă arma ar fi fost ascuțită și el n-ar fi fost apărat de platoșă. Așa, deși era protejat de costumul vătuit și de oțel, simți izbitura până în oase. Era doar preludiul asaltului, căci adversarul începu să-i aplice lovituri teribile, una după alta.

Iona reuși să-l atingă doar de două ori înainte ca meșterul să introducă bastonul lung între ei; pentru toți cei care-i priviseră, era însă limpede că, în cazul unui război adevărat, Costa l-ar fi ucis imediat.

Iona se așeză, îndurerat și fără aer, așteptând ca Paco să-l descotorosească de armura grea.

Meșterul veni și îi puse întrebări. L-a împiedicat armura în mișcări? I s-a vătămat vreo încheietura? Avea vreo sugestie ca să facă armura mai sigură și mai ușor de purtat? Iona îi răspunse cinstit că fusese o experiență atât de neobișnuită pentru el, încât nu se putuse gândi aproape deloc la acele lucruri.

Meșterul nu avu decât să se uite la chipul lui pentru a-i pricepe umilirea.

— Nu te poți aștepta să-l învingi pe Angel Costa în aceste întreceri, spuse armurierul. Niciun om de aici nu poate face asta. Costa a simțit gustul sângelui optsprezece ani, fiind sergent în luptele grele și îndârjite cu sarazinii și acum, în jocul nostru, maestrul de arme se delectează pretinzând că încă mai luptă pe viață și pe moarte.

Iona avea o vânătaie mare în partea stângă, în dreptul coastelor și îl durea tare, astfel că se întreba ce pățise și pe dinăuntru. A fost nevoit să doarmă mai multe nopți numai pe spate și odată, la miezul nopții, neputând dormi din cauza durerii, auzi gemete de la celălalt capăt al colibei.

Ridicându-se gemând și el, își dădu seama că sunetele veneau de la Vicente Deza. Se duse și îngenunche lângă patul bătrânului pe întuneric.

— Vicente?

— Peregrino… Sfântul Peregrino…

Vicente plângea sfâșiat:

— El Compasivo! Sfântul Peregrino el Compasivo!

Sfântul Pelerin cel Milostiv. Ce însemna asta?

— Vicente, îl chemă din nou, dar bătrânul era pierdut într-un torent de rugăciuni, invocându-i pe Dumnezeu și pe Sfântul Pelerin.

Tânărul întinse mâna și oftă simțind cât de tare ardea fața bătrânului. Se ridică în picioare, răsturnând sticla de apă a lui Vicente, care se prăbuși cu zgomot.

— Ce dracu? întrebă Luis Planas, trezindu-se și trezindu-l cu vocea lui și pe Paco Parmiento.

— Ce e? făcu Paco.

— Vicente. Are febră mare.

— Fă-l să tacă sau du-l să moară afară, zise Luis.

La început, Iona nu știu ce să facă. Dar apoi își aminti ce făcea Abba când aveau febră el sau Meir. Ieși din colibă și se duse pe bâjbâite la forjă, unde un foc în linie ca o limbă de balaur arunca o sclipire roșie peste mese și unelte. Aprinse o torță în jar și porni cu ea o lampă cu gaz, găsind cu ajutorul luminii un lighean pe care-l umplu cu apă. Adună și câteva cârpe ce așteptau să fie folosite la lustruitul metalului.

Se întoarse la colibă și așeză lampa pe jos:

— Vicente.

Bătrânul se culcase complet îmbrăcat și se apucă să-l dezbrace. Probabil că făcu mai mult zgomot decât ar fi trebuit sau poate că flacăra pâlpâitoare a lămpii îl sculă din nou din somn pe Luis Planas.

— Fir-ai tu să fii! se ridică Luis. Ți-am spus sau nu să-l scoți de aici?

Ticălos fără inimă. În sufletul lui Iona se declanșă ceva.

— Ascultă… reluă Luis.

Iona se întoarse și făcu un pas spre el:

— Culcă-te.

Încercă să se abțină, dar mânia îi imprimă un mârâit în voce.

Luis rămase pe jumătate ridicat, fulgerându-l cu privirea pe ucenicul care îndrăznea să-i vorbească

așa. În cele din urmă se culcă și se întoarse cu fața la perete.

Și Paco se trezise. Ascultase schimbul de cuvinte dintre Iona și Luis și râdea pe înfundate în patul lui.

Trupul lui Vicente părea alcătuit din piele murdară așezată direct pe oase, cu călcâiele înnoroite, dar Iona se forță să-l spele bine, schimbând de două ori apa și ștergându-l cu cârpe uscate ca să nu răcească.

De dimineață, febra lui Vicente cedase. Iona se duse la bucătărie și-l rugă pe celălalt Manuel să subțieze terciul cu apă fierbinte și îi duse o strachină în colibă, hrănindu-l cu lingura și rămânând el nemâncat. Grăbindu-se spre atelierul de sub comanda lui Luis, se întâlni cu meșterul.

Știa că Luis i se plânsese lui Fierro de obrăznicia lui și se întări sufletește pentru o ceartă, dar meșterul îi vorbi liniștit:

— Cum se simte Vicente?

— Cred că se va face bine. Febra a trecut.

— E bine. Știu că uneori e greu să fii ucenic. Îmi amintesc de când îi eram ucenic lui Abu Adal Khira din Velez Málaga. Era unul dintre armurierii musulmani de frunte. Acum a murit și atelierul lui s-a risipit. Luis era și el ucenic cu mine și l-am adus aici când mi-am deschis armurăria din Gibraltar. E un om foarte dificil, dar făurește armuri minunate. Am nevoie de el la mine în atelier. Înțelegi ce-ți spun?

— Da, *maestro.*

Fierro dădu din cap:

— Am făcut o greșeală punându-l pe Vicente în aceeași colibă cu Luis Plana. Știi hambarul mic de lângă forjă?

Iona dădu din cap.

— E bine clădit și sunt doar câteva unelte acolo. Mută-le în altă parte și tu și cu Vicente o să stați în hambar. Vicente e norocos că te-a avut lângă el

azi-noapte, Ramon Callico. Ai făcut bine. Dar un ucenic se cuvine să nu uite că obrăznicia față de un meșter nu e tolerată de două ori în această armurărie. S-a înțeles?

— Da, señor, spuse Iona.

Luis era supărat că Fierro nu-l bătuse și nu-l gonise pe ucenic. Se purtă sever și rece cu Iona mai multe zile și Iona avu grijă să nu-i dea motive de supărare, lustruind răbdător la armură. Piesa comandată de contele de Tembleque era aproape gata și Iona lustrui toate bucățile, până străluciră ca o mătase de preț, a cărei calitate nu putu fi criticată nici măcar de Luis.

Simți o ușurare când i se ceru să facă aprovizionarea atelierelor de la negustorii locali.

Zăbovind în magazinul de lumânări în timp ce Tadeo Deza aduna marfa pentru Fierro, îi spuse acestuia că vărul lui, Vicente, fusese bolnav cu febră.

— I se apropie sfârșitul? întrebă Tadeo, oprindu-se din mișcare.

— Nu. Febra i-a scăzut și iar a revenit, de două ori la rând, dar pare să se vindece.

— Ăla e prea prost ca să moară, pufni Tadeo Deza.

Iona se pregătea să plece, dar îi veni o idee și se opri:

— Tadeo, ai auzit ceva de Sfântul Peregrino el Compasivo?

— Da, e un sfânt din partea locului.

— Sfântul Pelerin Milostivul. E un nume ciudat.

— A locuit în zona asta acum multe sute de ani. Se spune că era un străin, poate din Franța sau Germania. Oricum, fusese la Santiago de Compostela să venereze relicvele Sfântului Iacob. Poate ai mers și tu la Santiago de Compostela?

— Nu, señor.

— A, trebuie să mergi într-o zi. Iacob a fost al treilea apostol ales de Domnul. A fost prezent la

Schimbarea la Față și, datorită sfințeniei lui, împăratul Charlemagne a poruncit ca supușii lui să dea apă, adăpost și foc tuturor pelerinilor ce călătoreau să vadă relicvele sfântului. Pelerinul străin despre care vorbim s-a transformat după ce s-a rugat împreună cu apostolul. În loc să se întoarcă la viața lui de dinainte, a pornit către miazăzi, oprindu-se în locurile astea. Și-a trăit viața aici, îngrijindu-i pe sărmani și pe bolnavi.

— Cum îl chema înainte de a fi considerat sfânt?

Tadeo ridică din umeri:

— Nu se știe. De aceea e numit Sfântul Pelerin Milostivul. Nici unde e îngropat nu știm. Unii spun că atunci când era foarte bătrân, a plecat pur și simplu de aici, așa cum venise. Dar alții spun că a locuit și a murit singur, prin locurile acestea și oamenii noștri și-au făcut o ocupație din a-i căuta rămășițele pământești, dar fără succes.

— Unde ai auzit de sfântul nostru? îl mai întrebă Tadeo.

Iona nu vru să pomenească de Vicente pentru ca vărul lui să se plângă din nou de bătrân:

— Am auzit pe cineva vorbind de el și am fost curios.

Tadeo zâmbi:

— Cineva de la tavernă, fără îndoială, fiindcă băutura îi trezește omului adesea conștiința păcatului și îi întărește nevoia de a fi milostivit prin grația îngerilor.

Iona a fost bucuros când Fierro îl mută în atelierul săbierului Paco Parmiento. Paco îl puse imediat la lucru pe tânăr, să ascută și să lustruiască săbiile scurte de cavalerie și spadele lungi și frumoase purtate de nobili și cavaleri, cu lamă dubla, îngustându-se spre vârf. Paco îi dădu înapoi de trei ori prima spadă pe care o ascuțise:

— Brațul spadasinului face treaba, dar sabia ajută și ea. Subțiază-i lama atât cât te lasă oțelul.

Deși Paco cerea mult de la oamenii din atelier, lui Iona îi plăcea de el. Luis îi amintea de o vulpe, dar Paco semăna cu un urs bun și blând. Când nu se afla la bancul de lucru, era uituc și greoi, dar când se așeza la treabă, făcea mișcări precise și măsurate, iar meșterul îi spusese că săbiile lui Parmiento erau foarte căutate.

La Luis, lucrase aproape în muțenie, dar descoperi că Paco îi răspundea cu plăcere la întrebări.

— Ați ucenicit cu meșterul și cu Luis? îl întrebă Iona.

Paco scutură din cap:

— Eu sunt mai bătrân decât ei. Când uceniceau ei, eu eram deja calfă la Palma. Meșterul m-a căutat și m-a adus aici.

— Angel ce treabă face la atelier?

Paco ridică din umeri:

— Meșterul l-a găsit la scurt timp după ce terminase cu războaiele și l-a adus aici ca maestru de arme, căci e un luptător adevărat și se pricepe la toate armele. Am încercat să-l învățăm să lucreze otelul, dar nu are înclinație spre meserie, așa că señor Fierro l-a însărcinat cu supravegherea peonilor.

Când se afla meșterul acolo, vorbeau mai puțin, dar era oricum un loc de muncă relaxat. La o masă alăturată din atelierul săbierului, Manuel Fierro lucra adesea la niște obiecte dragi inimii lui. Fratele lui, Nuño Fierro, medic la Zaragoza, îi trimisese printr-un negustor ambulant un set de desene reprezentând instrumente chirurgicale. Meșterul folosea oțel special făcut din minereul extras din cavernele Gibraltarului și lucra instrumentele cu mâna lui: bisturie, lanțete, ferăstraie, cuțitașe, sonde și pensete.

În absența meșterului, Paco îi arătă lui Iona instrumentele ca exemplu de măiestrie în lucrul cu metalele:

— Desăvârșește fiecare mică unealtă de parcă ar fi o spadă sau o suliță. E o muncă făcută cu dragoste.

Îi mai spuse cu mândrie lui Iona că îl ajutase pe meșter să-și făurească propria sabie, dintr-un oțel special:

— Trebuia să aibă o lamă unică, pentru că Manuel Fierro mânuiește sabia mai bine decât oricare alt om cunoscut mie.

Iona se opri o clipă din lustruit:

— E mai bun decât Angel Costa?

— Războiul l-a făcut pe Angel un ucigaș fără egal. Nimeni nu-l poate înfrânge la celelalte arme. Dar când e vorba de sabie, meșterul e mai bun.

Abia i se vindecaseră coastele când Iona a fost din nou chemat la întrecere cu Angel Costa. De data aceasta, în armură completă, se pomeni urcat pe un armăsar arab cenușiu, cumpănind o lance cu vârful ascuns de o bilă din lemn și galopând spre Angel, care înainta spre el cu o lance similară și călare pe un cal cu pielea lucioasă, acoperită de păr castaniu.

Iona nu era obișnuit să călărească un armăsar cu nerv. Se concentră să nu cadă. Bila din vârful lăncii îi sălta necontrolat în mână, în ritmul salturilor făcute de trupul lui pe spinarea calului.

Animalele erau protejate de un gard scund de lemn aflat între ele, dar călăreții erau descoperiți.

Nu avură timp de pregătiri, doar un duduit scurt de copite și se întâlniră. Iona se uită cum bila din vârful lăncii lui Costa devine tot mai mare, cât luna plină, apoi cuprinzându-i viața când îl lovi măturându-l din șa la pământ, într-o înfrângere zdrobitoare și rușinoasă.

Costa nu era iubit. Nu se auziră multe urale, dar Luis savură fiecare moment. În timp ce Paco și alții îl eliberau din armură pe tânărul lovit, Iona îl văzu pe Luis arătându-l cu degetul și râzând de el până îi dădură lacrimile.

În după-amiaza aceea, Iona încercă să-și ascundă un șchiopătat ușor. Se duse la „Afumătoare” și îl găsi pe Angel Costa ascuțind vârfuri de săgeată la o roată de piatră.

— *Hola,* îi spuse, dar Costa nu-l salută, văzându-și de treabă. Nu știu să lupt.

Costa îi servi o mostră din râsul lui lătrat:

— Nu.

— Aș dori să învăț să folosesc armele. Ai fi de acord, poate, să-mi arăți?

Costa se uită la el cu pleoapele pe jumătate coborâte:

— Nu dau lecții.

Încercă atent cu degetul un vârf de săgeată:

— O să-ți spun ce trebuie să faci ca să deprinzi meșteșugul meu. Trebuie să te duci în luptă și să te bați douăzeci de ani cu maurii. Trebuie să omori și iar să omori, uneori cu mâinile goale și, de câte ori poți, îi tai mădularul celui ucis. După ce ai dobândit peste o sută de puțe circumcise, vino și cheamă-mă la luptă, cu colecția ta cu tot. Și atunci o să te omor repejor.

Când se întâlni cu Fierro în fața hambarului, meșterul a fost mai blând:

— Un dezastru, nu Ramon? făcu el vesel. Ești rănit?

— Numai în mândria mea, *maestro.*

— Am câteva sfaturi pentru tine. Din clipa când ataci, trebuie să ții mai strâns în mână lancea, cu amândouă mâinile, și s-o fixezi de la jumătate cu cotul, lipind-o de corp. Trebuie să-ți țintuiești adversarul cu ochii tot timpul cât se apropie, mișcând ușor vârful lăncii, astfel încât să-i atingă trupul de parcă i-ar fi dat întâlnire.

— Da, señor, spuse Iona cu atâta resemnare, încât Fierro zâmbi.

— Nu e o situație disperată, continuă el, dar călărești șovăitor. Trebuie să devii una cu armăsarul, ca să poți lăsa hățurile pentru a mânui lancea. În zilele în care nu ai mult de lucru, ia

surul de la grajd și aleargă-l, țesală-l și dă-i apă și fân. Cred că la amândoi o să vă prindă bine.

Era obosit și amărât când ajunse în adăpost și căzu pe pat. Vicente se uită la el din patul lui:

— Bine că măcar ai supraviețuit. Angel are suflet mic.

Vorbea normal și părea rațional.

— Nu mai ai febră?

— Se pare că nu.

— Bine, Vicente. Mă bucur.

— Mulțumesc că m-ai îngrijit cât am fost bolnav, Ramon Callico.

Bătrânul tuși și își drese vocea:

— În timpul febrei, am avut vise. Am vorbit prostii?

Iona îi zâmbi:

— Puțin. Uneori te rugai Sfântului Pelerin.

— Sfântului Pelerin? Adevărat?

După un moment de liniște, Vicente se luptă să se ridice în capul oaselor:

— Ți-aș spune ceva, Ramon. Aș vrea să-ți spun ție pentru că ești singurul care a avut grijă de mine când am fost bolnav.

Iona îl privi cu îngrijorare, sigur, după tensiunea din vocea bătrânului și tonul ascuțit, că îi revenise febra:

— Ce vrei să-mi spui, Vicente?

— L-am găsit.

— Pe cine?

— Santo Peregrino el Compasivo. L-am găsit pe sfântul pelerinilor, repetă Vicente Deza.

— Ce tot spui, Vicente? se uită tânărul întristat la colegul lui de adăpost.

Nu trecuseră decât trei zile de la noaptea lui de delir.

— Mă crezi țăcănit. Te înțeleg.

Vicente avea dreptate, îl credea un nebun inofensiv.

Bătrânul scormoni în spatele patului, apoi, ținând ceva în pumn, se târî ca un copil la Iona:

— Ia-l, zise, punându-i un obiect mic și subțire în palmă.

Îl ridică, încercând să distingă ce era, în lumina slabă:

— Ce e ăsta?

— Un os din degetul sfântului, se agăță bolnavul de brațul lui. Vino cu mine, Ramon, să-l vezi singur. Hai să mergem duminică-n zori.

Fir-ar să fie. Duminica dimineața, lucrătorii aveau o jumătate de zi liberă pentru a merge la slujba religioasă.

Iona era amărât fiindcă trebuia să-și risipească puținele ore de libertate. Ar fi vrut să asculte sfatul meșterului și să scoată la călărit armăsarul arab, dar bănuia că Vicente nu avea de gând să-i dea pace până când nu-i va face pe plac.

— Mergem duminică dacă suntem amândoi în stare să ne ținem pe picioare, îi promise, înapoindu-i osul.

Îl îngrijora Vicente, care continua să-i șoptească febril despre descoperirea lui. În celelalte privințe, bătrânul părea că se însănătoșise. Părea vioi și robust și avea o poftă de mâncat și de băut remarcabilă.

Duminică dimineață merseră amândoi până la limba de pământ ce unea Gibraltarul cu Spania. Pe continent, înaintară spre est o jumătate de oră, apoi Vicente ridică mâna:

— Am sosit.

Iona nu vedea decât un teren nisipos și pustiu, punctat de câteva colțuri de granit ieșind din sol. Nu observă nimic neobișnuit, dar îl urmă pe Vicente, care se cățăra printre stânci de parcă nu fusese bolnav de curând.

Apoi, destul de aproape de potecă, bătrânul găsi pietrele pe care le căuta și Iona văzu o crăpătură largă chiar în centrul aglomerării de granit. O rampă naturală de piatră conducea la o intrare. Era aproape invizibilă daca nu stăteai chiar deasupra ei.

Vicente adusese jăratic într-o cutiuță de metal și Iona suflă în el, aprinzând apoi două lumânări groase.

Apa de ploaie nu intra în grotă datorită acelei rampe de piatră, terminată mai jos într-un petic de nisip, înăuntru era uscat și încăperea avea cam lărgimea peșterii lui Mingo din Sacromonte. Se prelungea cu o fisură îngustă, unind-o probabil cu suprafața, căci Iona trase în piept aer proaspăt.

— Uite aici, zise Vicente.

În pâlpâirea flăcărilor, Iona văzu un schelet. Oasele jumătății de sus păreau intacte, dar cele ale picioarelor fuseseră trase puțin mai departe și când îngenunche cu lumânarea, văzu că fuseseră mușcate de un animal. Din veșminte îi rămăseseră doar smocuri de fire, ici și colo. Bănuia că fuseseră roase și ele de animalele atrase de mirosul omului.

— Uite și aici!

Era un altar grosolan, făcut din trei crengi. În fața lor se aflau trei vase joase din lut. Conținutul acestora fusese mâncat de mult, poate tot de creatura care ciugulise oasele.

— Ofrande, zise Iona. Poate pentru un zeu păgân.

— Nu, ripostă Vicente și ridică lumânarea lui spre peretele opus, unde se afla desenată o cruce mare.

Alături de ea, în piatră era săpat și însemnul primilor creștini, reprezentarea unui pește.

— Când l-ai găsit? întrebă Iona pe drumul de întoarcere la armurărie.

— Poate la o lună după ce ai venit tu. S-a întâmplat într-o zi când am intrat în posesia unei sticle de vin…

— Ai intrat în posesia ei?

— Am furat-o de la tavernă când Bernaldo era ocupat. Dar sigur că am fost îndrumat de îngeri, pentru că am fost nevoit să duc sticla departe, ca s-

o pot bea în liniște. Picioarele mi-au fost mânate aici.

— Și ce ai de gând să faci?

— Sunt oameni care plătesc scump pentru relicve sfinte. Aș dori să te târguiești cu ei în numele meu și să obții cel mai bun preț.

— Nu, Vicente.

— O să te plătesc bine, desigur.

— Nu, Vicente.

Ochii lui Vicente luciră șiret:

— Așa vei câștiga și când te vei târgui cu ei. Prea bine. Îți dau o jumătate. O jumătate întreagă.

— Nu mă târguiesc cu tine. Cei care cumpără și vând relicve sunt vipere. În locul tău, m-aș duce la biserica din Gibraltar și l-aș lua pe preot… Cum îl cheamă?

— Părintele Vasquez.

— Da. I le-aș arăta părintelui Vasquez și l-aș lăsa pe el să afle dacă sunt într-adevăr oasele unui sfânt.

— Nu!

Vicente părea febril din nou, roșu la față de supărare:

— Dumnezeu m-a mânat spre sfânt. El s-a gândit: „În afară de slăbiciunea lui pentru băuturile tari, Vicente nu e băiat rău. Îi voi dărui noroc, pentru a-și sfârși zilele într-un fel puțin mai bun”.

— Cum hotărăști tu, Vicente. Dar nu vreau să am de-a face cu asta.

— Atunci ține-ți gura în legătură cu cele văzute azi.

— Voi uita bucuros totul.

— Dacă-ți trece prin cap să vinzi moaștele singur, fără Vicente, voi avea grijă să fii aspru pedepsit.

Iona îl privi uluit că bătrânul părea să fi uitat atât de repede că avusese grijă de el:

— Fă ce vrei cu moaștele și fii blestemat, zise scurt și își continuară drumul spre Gibraltar într-o tăcere încordată.

Capitolul Douăzeci și Patru

ALESUL

În duminica următoare, Iona scoase armăsarul cenușiu din grajd în revărsatul zorilor și plecă înainte ca ceilalți muncitori să se trezească. La început, încercă doar să se obișnuiască să se afle pe spinarea animalului, îi trebuiră încă trei săptămâni ca să aibă curajul să dea drumul hățurilor. Meșterul îi spuse că nu era suficient să se mențină pur și simplu în șa; trebuia să învețe să mâne calul fără frâu sau zăbală. Când voia să galopeze, să-l lovească o dată cu călcâiele; când voia să se oprească, o singură apăsare cu genunchii; și mai multe apăsări rapide dacă voia ca animalul să se retragă.

Spre încântarea lui, descoperi că armăsarul fusese bine dresat să asculte aceste comenzi. Exersă mult, învățând să plutească în ritmul de suiș-coborâș al galopului, să prevină o oprire bruscă, să se retragă la pas.

Se simțea ca un nobil pregătindu-se să devină cavaler.

Iona își urmă ucenicia de-a lungul ultimei perioade de vară, al toamnei și al iernii. În zona aceea sudică, primăverile soseau devreme. Într-o zi cu soare și aer blând, Manuel Fierro examină bucată cu bucată armura contelui Vasca și îl instrui pe Luis Planas s-o asambleze.

A fost așezata în curte, lângă o sabie frumoasă făcută de Paco Parmiente și soarele dădea metalului o strălucire glorioasă. Meșterul spuse că plănuia să trimită câțiva oameni să i-o ducă

nobilului din Tembleque, dar mai aveau de terminat câteva treburi urgente înainte.

Așa că armurăria zăngănea și răsună de loviturile energice de ciocan ale lucrătorilor. Atingerea obiectivelor și venirea primăverii îl însuflețeau pe Fierro și el anunță un nou joc de-a lupta înainte de livrarea armurii.

În următoarele două dimineți de duminică, Iona merse pe o câmpie izolată și călări cu lancea ridicată ferm, astfel că bila de lemn nu se mai clătina în timpul galopului spre tufișul pe care și-l alesese drept țintă.

Vincente veni foarte târziu de-a lungul mai multor seri, căzând imediat pe salteaua lui și începând imediat să sforăie cu uitarea de sine a bețivului. La magazinul de lumânări, Tadeo Deza vorbea disprețuitor despre vărul lui, Vicente:

— Se îmbată repede și urât, răsplătindu-i cu povești nebune pe cei care îi plătesc cea mai ieftină băutura.

— Ce fel de povești nebune? întrebă Iona.

— Pretinde că e un ales al lui Dumnezeu. Zice că a găsit oasele unui sfânt și că, în curând, va face o donație generoasă Sfintei Biserici, dar n-are bani nici măcar de vin.

— Aha, spuse Iona stânjenit. Nu face rău la nimeni, decât poate lui însuși.

— Cred că, până la urmă, vărul meu Vicente o să se omoare cu băutura asta, zise Tadeo.

Manuel Fierro îl întrebă pe Iona dacă vrea să ia parte la noua întrecere, înfruntându-l călare pe Angel Costa. Fiind de acord, tânărul se întrebă dacă nu cumva meșterul dorea să vadă și dacă a profitat de libertatea de a se antrena la călărit.

Așa că peste două zile, în răcoarea dimineții, Paco Parmiente îl îmbrăcă din nou în ciocănita armură de testare, în timp ce Luis râdea de cealaltă

parte a arenei, servindu-i drept scutier și valet lui Costa.

— Vai, Luis! strigă acesta, arătând cu o falsă spaimă spre Iona. Îl vezi cât e? Vai, e un uriaș! Aoleu, ce o să ne facem?

Și izbucni în râs la gestul batjocoritor al lui Luis de a-și îndrepta mâinile spre cer, implorând parcă milă.

Chipul de obicei placid al lui Parmiento se îmbujoră de mânie:

— Sunt niște gunoaie, zise el.

Ambii combatanți au fost ajutați să încalece; Costa o mai făcuse și se instală repede. Iona era mai greoi; îi fu greu să ridice piciorul peste șaua surului și se gândi să-i spună meșterului, deși poate nu era necesar, pentru că Fierro se uita la întreceri și de obicei observa o mulțime de lucruri.

Încălecați, combatanții își întoarseră caii unul spre altul. Iona avu grijă să pară nervos, ținând hățurile cu stânga și lancea neglijent în mâna dreaptă, cu bila de lemn neațintită.

Dar când meșterul lăsă să cadă basmaua care anunța începerea luptei, Iona dădu drumul frâului și strânse lancea, în galopul armăsarului arab. Se obișnuise să călărească spre o țintă și era tulburat că acum ținta se apropia de el, dar ținu lancea îndreptată spre adversar. Bila de lemn nimeri exact în centrul platoșei lui Angel.

Lancea lui Costa îi alunecă fără pericol pe lângă umăr și o clipă, tânărul crezu că a câștigat, dar lancea i se îndoi și se rupse iar adversarul rămase în șa, continuându-și galopul.

La capătul arenei, își întoarseră amândoi caii. Meșterul nu făcu semn că turnirul se sfârșise, așa că Iona aruncă ciotul de lance și călări dezarmat spre Angel.

Vârful lăncii acestuia se făcea tot mai mare, dar când a fost la două lungimi de galop de el, Iona îl apăsă cu genunchii pe surul lui și calul se opri imediat.

Lancea nu-l atinse, dar ajunse destul de aproape de el pentru a-i permite s-o apuce și s-o smucească, în timp ce cu genunchii își îndemna calul să se retragă. Angel Costa fu aproape azvârlit din șa, dar reuși să rămână călare, dând drumul lăncii și continuându-și galopul. Iona ținu bine arma capturată și, de data aceasta, întorcându-se la capătul arenei, el era înarmat și Angel, fără apărare.

Uralele lucrătorilor i se păreau o muzică frumoasă, dar entuziasmul îi scăzu când meșterul declară turnirul încheiat.

— Te-ai descurcat bine. Minunat! spuse Paco, ajutându-l să-și scoată armura. Cred că meșterul a oprit lupta ca să-și salveze campionul de umilință.

Iona se uită peste arenă, la Angel, care era ajutat de Luis. Costa nu mai râdea. Luis protesta la meșter, care-l privea cu răceală.

— E o zi proastă pentru maestrul nostru de arme, spuse Paco încet.

— De ce? N-a fost dat jos. Nu a pierdut nimeni lupta.

— De aceea e supărat, Ramon Callico. Pentru un ticălos sălbatic cum e Angel Costa, să nu câștige înseamnă înfrângere. Nu-ți va fi prieten pentru ziua asta, îl avertiză săbierul.

Nu era nimeni în hambarul lor când ajunse acolo. Era dezamăgit pentru că nu-l văzuse pe Vicente printre spectatorii la turnir și ar fi vrut să se bucure vorbind cu cineva despre fiecare detaliu al luptei.

Greutatea armurii și încordarea îl secaseră de forțe și adormi de cum puse capul pe pernă. Nu se mai trezi până dimineață. Salteaua lui Vicente era neatinsă, părea că nu dormise acolo.

Când ajunse la atelierul săbierului, Paco și Manuel Fierro erau deja la lucru.

— Te-ai descurcat bine ieri, îi zâmbi meșterul.

— Mulțumesc, señor, zise Iona măgulit.

A fost pus la lucru, să ascută stilete:

— L-ați văzut pe Vicente? întrebă.

Cei doi bărbați clătinară din cap.

— N-a dormit în adăpostul nostru azi-noapte.

— E bețiv, fără îndoială a căzut amețit pe după vreun copac sau tufiș, zise Paco, dar nu mai continuă, amintindu-și probabil că bătrânul era un favorit al lui Fierro.

— Sper că nu i-a revenit boala sau a avut parte de vreo nenorocire, spuse meșterul.

Iona dădu din cap, îngrijorat.

— Când îl vedeți, anunțați-mă, le mai ceru Fierro amândurora.

Dacă meșterul n-ar fi rămas fără praf de cerneală pe când lucra la socotelile armurăriei, Iona n-ar fi fost în sat când a fost găsit Vicente. Se apropia de magazinul de mărunțișuri când se auzi un vuiet de voci de la docul aflat în josul străzii principale:

— Un înecat! Un înecat!

Iona veni și el la chei și îi văzu ridicându-l pe Vicente din valurile strâmtorii, cu apa șiroind pe el.

Părul rar îi era lipit de pielea îmbătrânită și avea o despicătură la tâmplă. Ochii deschiși își pierduseră privirea.

— Ce lovită îi e fața! spuse Iona.

— Sigur s-a izbit de pietre și de bârnele docului, spuse blând José Gripo.

Ieși din magazin și Tadeo Deza ca să vadă de ce era atâta zgomot. Căzu în genunchi lângă trupul lui Vicente, legănându-i capul ud la piept:

— Vărul meu… Vărul meu…

— Unde să-l ducem? întrebă Iona.

— Meșterul Fierro ținea la el. Poate va permite ca Vicente să fie îngropat în pământul din spatele armurăriei, a fost de părere Gripo.

Merseră în spatele celor ce purtau trupul bătrânului.

Tadeo era zguduit.

— Când eram mici, ne jucam împreună. Eram prieteni nedespărțiți… Ca om, avea cusururi, dar inima îi era bună.

Și vărul lui Vicente, care-l vorbea numai de rău când trăia, izbucni în lacrimi.

Gripo avusese dreptate presupunând că mila meșterului va merge până la a îngădui ultimul act de caritate. Vicente a fost îngropat sub un petic de iarbă din spatele colibei unde stătea săbierul. Lucrătorilor li se permise să iasă din ateliere și să asiste la înmormântarea slujită de părintele Vasquez. Apoi se întoarseră toți la treabă.

Moartea își pusese amprenta asupra locului. Fără Vicente, adăpostul lui Iona era gol și pustiu. Tânărul dormi prost mai multe nopți, trezindu-se intermitent și ascultând în întuneric foșnetul șoarecilor.

Toți munceau din greu la armurărie, încercând să termine cât mai multe comenzi înainte de plecarea grupului desemnat să ducă armura contelui Vasca la Tembleque. De aceea, Manuel Fierro se încruntă când un băiat veni la atelier cu mesajul că la Gibraltar sosise o rudă a lui Ramon Callico și-l ruga pe señor Callico să vină până la taverna din sat!

— Sigur, du-te, îi spuse Fierro lui Iona, care subția margini de săbii. Dar să te întorci cât mai repede.

Iona îi mulțumi năuc și plecă. Porni foarte încet spre sat, cu mintea fierbând. Era limpede că omul care îl aștepta nu era unchiul Aron. Ramon Callico era un nume inventat, pe care-l scornise la nevoie. Se putea să existe chiar un Ramon Callico prin apropiere, cu ruda căruia urma să se întâlnească Iona Toledano?

În fața tavernei, băiatul care adusese mesajul îl aștepta cu doi bărbați. Îl văzu arătându-l cu

degetul, înhățându-și moneda și zbughind-o de acolo.

Mergând către ei, observă că unul era îmbrăcat ca un gentilom, cu vestă de zale și veșminte de calitate. Avea o barbă mică, ascuțită, bine îngrijită. Celălalt bărbat avea barba vâlvoi și îmbrăcăminte mai grosolană, dar purta și el spadă. De poarta hanului erau legați doi cai frumoși.

— Señor Callico? întrebă cel cu barba ascuțită.

— Da.

— Haide să ne plimbăm puțin cât vorbim, că suntem înțepeniți de stat în șa.

— Cum vă numiți, señor? Și care dintre dumneavoastră este ruda mea?

Omul zâmbi:

— Toți slujitorii Domnului sunt rude, nu-i așa?

Iona se uită la ei prudent.

— Eu sunt Anselmo Lavera.

Își amintea numele. Mingo îi vorbise despre Lavera, omul care controla vânzarea relicvelor furate în sudul Spaniei.

Lavera nu i-l prezentă și pe celălalt, care stătea tăcut:

— Señor Vicente Deza ne-a cerut să vorbim cu dumneata.

— Vicente Deza e mort.

— Ce nenorocire! Un accident?

— S-a înecat și a fost îngropat recent.

— Ce păcat! Ne-a spus că dumneata știi unde se află o anumită peșteră.

Iona era convins că ei îl omorâseră pe Vicente:

— Căutați o peșteră din stânca Gibraltar?

— Nu e în stâncă. Din ce ne-a spus Deza, avem siguranța că e în afara Gibraltarului.

— Nu știu nimic despre vreo peșteră, señor.

— Ah, înțeleg, uneori e greu să-ți amintești.

Dar te vom încuraja să-ți amintești. Și-ți vom răsplăti mărinimos memoria.

— Dacă Vicente v-a spus de mine, de ce nu v-a spus unde să căutați?

— După cum spuneam, a avut o moarte neașteptată. Era încurajat să-și amintească și această acțiune s-a săvârșit neîndemânatic și cu prea mult zel.

Iona se înfioră de calmul cu care Lavera recunoscuse crima.

— Înțelegi, eu n-am fost acolo, continuă acesta. M-aș fi priceput mai bine. Până să se învoiască Vicente să ne îndrume, n-a mai putut. Dar când a fost încurajat să spună care altul ne-ar putea ajuta, a zis imediat numele dumitale.

— Mă voi interesa dacă știe cineva ceva despre peștera cunoscută lui Vicente, spuse Iona.

Bărbatul cu barba tunsă dădu din cap:

— Ai avut ocazia să-l vezi pe Vicente înainte de a fi îngropat?

— Da.

— Bietul om, înecat! Era lovit rău?

— Da.

— Teribil. Marea nu are milă.

Apoi. Anselmo Lavera îl privi în ochi pe tânăr:

— Este nevoie urgent de noi în altă parte, dar vom trece din nou pe aici peste zece zile. Gândește-te la răsplată și la ce-ar fi dorit sărmanul Vicente să faci.

Iona era conștient că la întoarcerea lor, trebuia să fie departe de Gibraltar. Știa că dacă nu le dezvăluia unde se afla peștera sfântului îl vor omorî și dacă le-o arată, de asemenea îl vor ucide, ca să nu poată mărturisi împotriva lor.

Se întristă, căci, pentru prima dată de când plecase din Toledo, îi plăcea unde era și ce făcea. Fierro era un om bun și blând, un stăpân cum foarte rar se găseau.

— Vrem să chibzuiești și să-ți aduci aminte ce trebuie să ne spui. Ne-am înțeles, prietene?

Vocea lui Lavera păstrase tot timpul un ton plăcut, dar Iona își amintea de rana de la cap a lui Vicente și de starea jalnică a feței și a trupului lui.

— Voi face tot posibilul să-mi amintesc, señor, spuse el politicos.

— Te-ai întâlnit cu ruda ta? îl întrebă Fierro la întoarcere.

— Da, *maestro.* Era o rudă îndepărtată din partea mamei.

— Familia e importantă. E bine că a venit acum, pentru că peste câteva zile vei fi plecat.

Și-i spuse că hotărâse ca grupul format din Paco Parmiento, Luis Planas, Angel Costa și Ramon Callico să-i ducă armura contelui Vasca.

— Paco și Luis se pricep să facă orice ajustare necesară după ce armura va fi probată. Angel va fi comandantul micii caravane.

Fierro îi mai spuse că dorea ca Ramon Callico să-i prezinte armura contelui.

— … pentru că vorbești spaniola mai curat decât alții și știi să citești și să scrii. Doresc o confirmare scrisă a primirii armurii, de la contele din Tembleque. S-a înțeles?

Iona nu răspunse imediat, fiindcă recita în gând o rugăciune de mulțumire:

— Da, señor, s-a înțeles.

***

În ciuda ușurării simțite la gândul că va fi departe de Gibraltar când va reveni Anselmo Lavera, perspectiva întoarcerii în ținutul Toledo îl îngrijora pe Iona. Totuși, își spunea că plecase de acolo un băiețandru și se întorcea bărbat, cu trăsăturile schimbate de creștere, maturizare și nasul accidentat, barba crescută, părul lung și o alta identitate.

Fierro îi adună pe cei patru trimiși și le vorbi pe șleau:

— E periculos să călătorești în locuri străine și vă poruncesc să fiți uniți, nu să vă ridicați unii împotriva altora. Angel este conducătorul, răspunde de apărarea și siguranța fiecărui om. Luis și Paco răspund de starea armurii și a sabiei.

Ramon Callico îi va preda armura contelui Vasca, se va asigura că e mulțumit de ea și îmi va aduce o hârtie cum că a fost primită.

Îi întrebă pe rând dacă înțeleseseră ce aveau de făcut și toți răspunseră afirmativ.

Fierro le supraveghe pregătirile de călătorie. Ca hrană aveau să ia doar câțiva săculeți de mazăre uscată și pesmeți.

— Angel va vâna pe drum ca să aveți carne proaspătă, zise meșterul.

Fiecăruia dintre membrii expediției i-a fost repartizat un cal. Armura contelui a fost urcată pe patru catâri de povară. Pentru ca lui Fierro să nu-i fie rușine cu lucrătorii lui, primiră haine noi, cu porunca de a nu le îmbrăca decât în apropiere de Tembleque. Primiră toți patru săbii, iar Costa și Iona aveau în plus veste de zale. Costa își puse pinteni mari și ruginiți la cizme și își luă arcul și mai multe tolbe de săgeți.

Paco zâmbi:

— Angel e tot timpul încruntat, fiind clar că e șef, îi șopti el lui Iona, care era recunoscător că venea și Paco în călătorie, alături de ceilalți doi.

Când totul a fost gata, cei patru călători își mânară caii pe puntea de urcare a primului vas acostat în Gibraltar, vas care, spre surpriza lui Iona, se dovedi a fi *La Lleona.* Căpitanul întâmpină călduros fiecare pasager:

— *Hola!* Tu ești, îi spuse lui Iona.

Deși nu-i adresase niciodată cuvântul cât lucrase pe vas, acum se înclină și zâmbi:

— Bine ați venit înapoi pe *La Lleona*, señor.

Paco, Angel și Luis priviră surprinși cum tânărul era salutat și de alți membri ai echipajului.

Animalele au fost priponite de balustrade la pupa și deoarece el era ucenicul, era obligația lui Iona să le aducă fân în fiecare zi și să le hrănească.

La două zile depărtare de coasta Gibraltarului, marea deveni agitată și lui Luis îi fu rău, vomitând

adesea. Angel și Paco nu erau tulburați de legănarea vasului și spre surpriza și plăcerea lui, nici Iona. Când șeful de echipaj dădu ordin să se strângă pânzele, alergă din impuls la scara de frânghie de lângă catargul principal și se cățără, ajutându-i pe marinari să ruleze repede vela. Când coborî pe punte, Josep, marinarul al cărui accident îi îngăduise să lucreze pe vas, îi surâse și-l bătu pe spate. După aceea, gândindu-se la ce făcuse, Iona își dădu seama că, dacă ar fi căzut în mare, vesta de zale l-ar fi tras la fund, așa că restul călătoriei se purtă ca un simplu pasager, ceea ce și era.

Pentru pasageri, zilele pe mare erau foarte plicticoase. Dimineața devreme, în cea de-a treia zi, Angel își despachetă arcul și săgețile și se pregăti să tragă în pasări.

Ceilalți se așezară să privească.

— Angel e la fel de bun arcaș ca blestemații de englezi, îi spuse Paco lui Iona. Provine dintr-un sătuc andaluz renumit pentru arcașii lui și în prima lui bătălie a luptat cu arcul în miliție.

Dar Gaspar Gatuelles, șeful echipajului, veni grăbit spre Costa:

— Ce faceți, señor?

— O să omor câteva păsări de mare, zise Angel degajat, strunind arcul.

Marinarul era îngrozit:

— Nu, señor. Nu veți omorî nicio pasăre de mare de pe *Lleona,* căci veți aduce dezastrul asupra noastră și a corabiei.

Costa se încruntă la Gatuelles, dar Paco se grăbi să-l liniștească:

— Ajungem curând la țărm, Angel, și vei avea vânat din belșug. Îndemânarea ta ne va aduce carne.

Spre ușurarea generală, Costa slăbi arcul și îl puse deoparte.

Pasagerii stăteau laolaltă, privind marea și cerul.

— Povestește-ne despre război, Angel, spuse Luis. Costa era încă ursuz și mohorât, dar Luis îl

îndemnă până căzu de acord. La început, cei trei îl ascultară cu aviditate, căci ei nu luptaseră în război. Dar în curând obosiră de povești cu vărsare de sânge și măceluri, sate arse, vite tăiate și femei siluite. Erau sătui cu mult înainte ca Angel să se oprească din vorbit.

***

Cei patru pasageri erau la bord de nouă zile. Monotonia orelor își spunea cuvântul și uneori își ieșeau din sărite. Printr-un acord tacit, rămâneau multă vreme închiși în ei, izolați. Iona răsucea tot timpul o problemă în minte. Dacă se întorcea în Gibraltar, era sigur că Anselmo Lavera îl va ucide. Totuși, confruntarea lui Costa cu Gaspar Gatuelles îi luminase o nouă față a lucrurilor. Autoritatea lui Angel fusese depășită de autoritatea crescută a șefului de echipaj în exercițiul funcțiunii. O forță era ținută în șah de o forță mai mare.

Iona își spunea că trebuie să găsească o putere mai mare decât cea a lui Anselmo Lavera, care să fie aptă de a anula amenințarea hoțului de relicve. La început, i se păru imposibil, dar uitându-se ore în șir la mare, un plan începu să prindă încetul cu încetul contur.

Ori de câte ori corabia intra într-un port și era ancorată, cei patru pasageri își coborau animalele pe chei și le plimbau, astfel încât caii și catârii ajunseră sănătoși la Valencia, destinația atinsă în sfârșit de *La Lleona.*

Iona auzise istorisiri teribile despre portul Valencia în zilele expulzării. Că portul fusese plin de corăbii, unele stricate și scoase din uz, care arboraseră pânze doar pentru a smulge banii exilaților. Că toate calele fuseseră pline până la refuz cu bărbați, femei și copii. Că, atunci când izbucniseră molimele bolnavii fuseseră abandonați pe insule nelocuite și lăsați să moară. Că, de îndată ce țărmul se îndepărtase, unele echipaje îi

uciseseră pe pasageri, azvârlindu-le trupurile în mare.

Totuși, în ziua când echipajul condus de Angel coborî de pe *La Lleona,* portul Valencia era pașnic și liniștit.

Iona știa că unchiul, mătușa și frățiorul lui se duseseră într-o așezare maritimă din apropiere, căutând să se îmbarce. Poate reușiseră și se aflau acum pe un pământ străin. În inima lui, știa ca nu-i va mai revedea, dar de câte ori trecea pe lângă un băiat de aceeași vârstă cu Eleazar, tresărea, căutându-i trăsăturile familiare. Fratele lui ar fi avut acum treisprezece ani. Dacă era viu și încă ținea de religia iudaică, ar fi devenit membru deplin al congregației, cu statut de bărbat.

Dar chipurile trecătorilor îi erau străine lui Iona.

***

Călăriră spre vest, lăsând în urmă Valencia. Niciunul dintre cai nu se compara cu armăsarul arab călărit de Iona în turniruri. De data aceasta, călărea o iapă negricioasă cu urechi pleoștite și o codiță subțire căzând între fesele uriașe. Iapa nu-l făcea să arate spectaculos, dar era neobosită și blândă și Iona îi era recunoscător pentru asta.

Angel călărea în frunte, urmat de Paco ducând doi catâri și de Luis cu ceilalți doi. Iona încheia formația, ceea ce-i convenea. Fiecare avea stilul lui de a călători. Angel izbucnea din când în când, fredonând fără cuvinte orice, de la imnuri religioase la melodii ușuratice. Paco i se alătura la imnuri, cu o voce tunătoare de bas. Luis moțăia în șa și Iona se gândea la ale lui. Uneori clocea idei legate de îndeplinirea planului împotriva lui Anselmo Lavera. Undeva în apropiere de Toledo se aflau oamenii care se ocupau cu relicve furate, concurând cu Lavera în acest negoț nepermis. Se agăța de convingerea că dacă i-ar putea convinge să-l elimine pe Lavera, ar fi în siguranță.

Adesea își trecea timpul încercând să-și reamintească pasaje ebraice uitate, limba bogată

care-i pierise din memorie, cuvintele și melodiile care-l părăsiseră în doar câțiva ani.

Putea să regăsească mici frânturi și le repeta în gând, iar și iar. Își amintea la perfecție un fragment scurt din Geneză, căci era pasajul din Tora pe care-l citise la consacrarea ca membru bărbătesc al congregației: „Și au ajuns la locul despre care îi spusese Dumnezeu; și Avraam și-a ridicat altarul acolo și l-a legat pe fiul lui, Isaac, și l-a așezat pe altar, deasupra rugului. Apoi el și-a întins mâna înarmată cu cuțitul de sacrificiu asupra fiului lui”. Fragmentul îl speriase atunci și-l speria și acum. Cum a putut Avraam să-și pună fiul să adune lemne pentru o jertfă și după aceea era gata să-l omoare pe Isaac și să-i ardă trupul? De ce nu-l întrebase Avraam pe Dumnezeu, de ce nu se certase chiar cu El? Abba nu și-ar fi sacrificat un fiu; Abba se sacrificase pe el pentru ca fiul lui să trăiască.

Dar Iona era înfiorat și de alt gând. Dacă exista un Dumnezeu al dreptății, de ce îi sacrifica El pe evreii din Iberia?

Știa ce ar fi răspuns tatăl lui și rabi Ortega la o asemenea întrebare. Ar fi spus că omul nu poate judeca hotărârile Domnului, pentru că el nu cunoaște tot planul dumnezeiesc. Dar dacă planul cuprindea torțe umane oferite ca jertfă, Iona îl judeca pe Dumnezeu. Nu pentru un astfel de Dumnezeu se forța el să joace rolul periculos al lui Ramon Callico, zi după zi. O făcea pentru Abba și pentru ceilalți, pentru lucrurile bune învățate din Tora, viziuni ale unui Dumnezeu milostiv și protector, care îi silea pe oameni să rătăcească în exil, dar în cele din urmă îi conducea la Pământul Făgăduinței.

Dacă închidea ochii, putea să-și închipuie că e în caravana din pustiu, unul dintr-o oaste de evrei, dintr-o mulțime. Îi vedea cum își ridicau în fiecare seară corturile, așezând tabăra în deșert, cum se rugau în fața chivotului cu legământul sacru!...

Reveriile lui Iona au fost întrerupte când lungirea umbrelor îi dădu de veste lui Angel că era timpul să facă popas. Priponiră cele opt animale de niște copaci, se ușurară și își plimbară trupurile înțepenite de statul în șa. Apoi căutară lemne să aprindă un foc și când terciul de seară începu să fiarbă, Angel căzu în genunchi și le porunci să facă și ei la fel, pentru a rosti Pater Noster și Ave Maria.

Iona a fost ultimul care se supuse. În fața privirii fioroase a maestrului de arme, îngenunche în praf și își adăugă mormăitul vocilor obosite ale lui Paco și Luis și rugăciunii tari și repezite a lui Angel Costa.

De dimineață, Costa plecă în zori cu arc cu tot. Pe când încărcaseră catârii, veni cu patru porumbei și două potârnichii pe care le jumuliră mergând la pas și lăsând după ei o dâră de pene. Se opriră să le curețe și să le frigă la un foc de ramuri verzi.

Costa vână în fiecare dimineață pe drum, aducând uneori un iepure sau doi și tot felul de păsări, astfel că nu duceau lipsă de mâncare. Călătoreau întins și la popasuri, erau atenți să evite certurile, așa cum le poruncise Fierro.

Erau în șa de unsprezece zile când, într-o seară, înainte de a se opri, zăriră de departe zidurile din Tembleque, topindu-se în întuneric. A doua zi dimineața, înainte de a se lumina, Iona plecă de lângă foc și se îmbăie într-un pârâiaș înainte de a se îmbrăca în hainele noi dăruite de Fierro. Se gândi posomorât că nicio fecioară nu-și păzise vreodată părțile rușinoase mai vajnic decât el! Când se treziră ceilalți, râseră de graba lui de a se ferchezui.

Își amintea cum mersese cu tatăl lui la castel.

Acum, când ajunseră la poartă, Angel răspunse somației santinelei pe un ton îndrăzneț și sigur:

— Suntem meșteri armurieri din Gibraltar, trimiși de Manuel Fierro cu noua sabie și armură a

contelui Fernan Vasca.

Fiind lăsați să intre, Iona văzu că majordomul nu mai era același, dar mesajul transmis de el suna familiar:

— Contele Vasca vânează în pădurile din nord.

— Când se întoarce? întrebă Angel.

— Contele se întoarce când dorește, răspunse acru sluga.

Văzând însă amenințarea din privirea lui Angel, aruncă iute o privire la soldații de pe ziduri:

— Nu crea că va întârzia multe zile, recunoscu ranchiunos.

Costa se retrase la echipajul lui:

— Știu acum că ducem cu noi o povară prețioasă. Dacă plecăm de aici cu sabia și armura, putem fi atacați sau uciși de ăștia sau de alți pui de târfe și obiectele să ne fie furate.

Ceilalți au fost de acord și Iona înaintă spre majordom:

— Avem poruncă să lăsăm armura și sabia contelui Vasca în păstrare la castel și dacă nu este aici, să luăm o dovadă scrisă a primirii mărfii în condiții bune.

Omul se încruntă, supărat să primească ordine de la niște străini.

— Sunt convins că domnul conte așteaptă cu nerăbdare armura făurită de meșterul Fierro, îl îmboldi Iona, fără să mai adauge: „Dacă va fi pierdută din vina dumitale…”.

Majordomul îi conduse într-o pivniță, descuie uși grele cu balamale gemând după unsoare și le arătă unde să așeze armura și sabia. Iona scrise chitanța, dar sluga era aproape analfabetă și îi trebui mult timp pentru a o descifra. Paco și Luis priveau impresionați, Angel se prefăcea nepăsător:

— Hai, grăbește-te, murmura el, displăcându-i calitățile lui Iona.

În cele din urmă, majordomul zgârie o semnătură.

Oamenii din Gibraltar găsiră un han în apropiere, cu dispoziția mai veselă datorită faptului că scăpaseră de răspunderea aducerii armurii:

— Slavă Domnului, am adus-o cu bine, spuse Paco, exprimând ușurarea tuturor.

— Acum vreau să dorm pe moale, zise Luis.

— Eu vreau de băut! declară Costa, bătând cu pumnul într-o masă, la care se așezară să bea un vin amărui și pișcător, servit de o femeie scundă și greoaie, cu ochi obosiți. În timp ce le umplea cănile, Angel își trecu palma peste șorțul ei, pătat, netezindu-i șoldurile și coapsele și devenind mai îndrăzneț când nu fu respins.

— Ești drăguță, îi spuse și ea se sili să zâmbească.

Era obișnuită cu bărbați care veneau la han după săptămâni lungi de călătorie, lipsiți de femei. În scurt timp, ea și Angel se depărtară puțin și ținură un sfat negociat aprins, urmat de o înțelegere.

Înainte de a pleca împreună cu ea. Angel se întoarse spre ceilalți:

— Ne întâlnim aici peste trei zile să vedem dacă s-a întors contele, zise el, apoi se grăbi să ajungă femeia.

Capitolul Douăzeci și Cinci

ORAȘUL TOLEDO

Paco și Luis se mulțumiră să-și plătească un culcuș în han și să se refacă dormind după oboseala călătoriei. Astfel că Iona ben Helkias Toledano, numit de curând Ramon Callico, se pomeni călărind singur într-o dimineață, ca în vis.

Cobora pe drumul mare dintre Tembleque și Toledo, amintindu-și și cântând cum făcuse cândva tatăl lui:

„Lupul cu mielul va sălășlui
Și pantera cu iedul va sta
Vaca și ursul la un loc vor mânca
Leul cu paie se va hrăni…”

Apropiindu-se de Toledo, fiecare loc recunoscut îi provoca în același timp bucurie și durere. Iată, aici ieșea cu băieții la discuții grave despre lecțiile talmudice, adevărul și diversitatea actelor sexuale, visurile de a deveni ceva în viitor și cauzele pentru care sânii femeilor au forme variate.

Iată bolovanul pe care, doar cu două zile înainte de a fi ucis, fratele lui, Meir, odihnească-se în pace, stătuse cu Iona și cântaseră cu rândul la chitara maură.

Iată cărarea spre casa unde locuise Bernardo Espina, fostul medic din Toledo, fie ca Domnul să-i odihnească veșnic sufletul catolic.

Iată drumul spre locul unde fusese ucis Meir.

Pe aici avea Iona grijă cândva de turma unchiului lui, Aron lăptarul. Uite casa de țară în care stătuseră Aron și Juana, unde acum se joacă niște copii necunoscuți.

Trecu râul Tagus cu apa sclipind orbitor în soare, rănindu-i ochii și copitele iepei spărgând micile valuri și împroșcându-i picioarele cu apă.

Apoi urcă faleza pe unde asinul Moise coborâse cu atâta siguranță prin întuneric, iar biata iapă abia putea înainta greoaie și nesigură, în plină zi.

Pe culme nu se schimbase nimic.

Doamne, se gândi, *ne-ai împrăștiat și ne-ai risipit și locul acesta l-ai lăsat întocmai cum era.*

Călări încet pe poteca de lângă faleză. Casele rămăseseră ca în amintirea lui. Bătrânul vecin, Marcelo Troca, mai trăia încă, uite-l, trebăluiește în grădină cu alt asin lângă el, care își molfăie nepăsător resturile de mâncare.

Casa Toledano era în picioare. Se simțea o duhoare; cu cât se apropia, cu atât se întețea. Casa fusese reparată. Doar că… dacă te uitai foarte atent în anumite locuri, se vedeau urme ale focului din trecut.

Iona opri calul și descălecă.

În casa locuia cineva. Un bărbat de vârstă mijlocie ieși pe ușă și tresări dând cu ochii de tânărul ce își ținea calul de frâu chiar în fața lui.

— *Buenos dias*, señor. Dorești ceva de la mine?

— Nu, señor, dar simt o amețeală, m-a bătut soarele în cap. Îmi dai voie să mă trag la umbra casei dumitale și să mă odihnesc un moment?

Bărbatul îl studie, stânjenit de cal, de vesta de zale, cuțitul de la Mingo și spada de la șoldul acelui străin colțuros:

— Poți sta la umbră, îi zise fără tragere de inimă. Am apă rece. O să-ți aduc să bei.

În spatele casei, totul era la fel și totuși se schimbase. Iona se duse imediat la ascunzătoarea secretă, căutând piatra desprinsă după care lăsase mesajul pentru Eleazar. Nu mai era nicio piatră desprinsa, toate fuseseră tencuite bine.

Mirosul venea din spatele fostului atelier al tatălui lui. Acolo erau piei crude și tăbăcite, unele

aflate la muiat înainte de a fi curățate altele puse la uscat. Încercă să găsească locul exact unde era îngropat tatăl lui și văzu că din mormânt crescuse un pui de stejar, aproape la fel de înalt ca el.

Proprietarul casei se întoarse cu o cană de lemn, pe care Iona o sorbi până la fund, deși odată cu apa, i se păru că băuse și mirosul greu al pieilor.

— Văd că ești tăbăcar.

— Leg cărți și-mi pregătesc singur materialul, răspunse omul, privindu-l cu atenție.

— Pot să mai stau puțin?

— Cum dorești, señor.

Dar rămase atent – se temea să nu-i fure Iona o piele crudă și urât mirositoare? Mai degrabă îi era teamă pentru cărțile valoroase din atelier sau poate avea aur. Iona închise ochii și rosti în gând Kadișul. Disperat, își dădu seama că nu va putea scoate niciodată trupul tatălui din pământul acesta rău mirositor și nemarcat.

Niciodată nu voi înceta să fiu evreu. Ți-o jur, Abba.

Când deschise ochii, legatarul de cărți îl privea. Văzu că, atunci când fusese după apă, își pusese la brâu un cuțit cu lama curbată periculos, fără îndoială folosit la tăiatul pieilor. Nu avea nimic de împărțit cu el. Ridicându-se în picioare, îi mulțumi pentru amabilitate. Apoi se întoarse la cal și se depărtă de casa unde trăise atâta vreme.

Sinagoga arăta aproape la fel, dar se transformase în biserică, având o cruce mare de lemn pe creasta acoperișului.

Cimitirul evreiesc dispăruse. Toate pietrele funerare fuseseră luate. Văzuse în mai multe zone din Spania pietre tombale cu inscripții ebraice folosite la construirea drumurilor sau zidurilor. Fără repere, cunoștea doar aproximativ porțiunea cu mormintele familiei și se duse acolo, conștient de poziția bizară pe care o avea, rostind rugăciunea

morților printre capre și oi adunate pe locul cimitirului.

Călărind spre centrul orașului, ajunse la cuptoarele comunale, unde un grup de femei îl certau pe brutar că le arsese pâinea. Iona știa bine cuptoarele. Cândva, fuseseră *kasher*. Când era copil, aducea în fiecare vineri pâinea familiei acolo, la copt. Pe vremuri, cuptoarele aparținuseră unui evreu numit Vidai, dar acum brutarul era un grăsan neajutorat.

— Ești un leneș, un murdar și un prost, spunea o femeie.

Era tânără și bine făcută, deși ceva cam corpolentă. Iona o privi scoțând o pâine arsă din coșul ei și fluturând-o pe sub nasul brutarului, răzbunătoare:

— Crezi că vin aici ca să-mi văd pâinea bună prefăcută în rahat de câine? Ar trebui s-o mănânci tu, boule!

Întorcându-se spre el, văzu că femeia era Lucia Martin, pe care o iubise în copilărie.

Privirea ei alunecă peste el, se întoarse, trecu și reveni din nou. Dar nu se opri, depărtându-se cu coșul de pâine arsă.

Călări agale pe strada îngustă, nedorind s-o depășească. Dar abia depășise casele și ochii iscoditori, când ea păși de după un pom, unde-l așteptase:

— Chiar tu ești?

Se îndreptă spre cal, cu privirea ridicată. Știa că ceea ce trebuia să facă era să nege că o cunoștea, să-i zâmbească, să-și ia la revedere politicos și să plece. Dar descăleca:

— Lucia, ce-ai mai făcut?

Ea îl luă de mână, cu ochii măriți exprimând un fel de triumf:

— Vai, Iona, nu-mi vine să cred că ești chiar tu. Unde ai dispărut și de ce, când ai fi putut fi fiul tatei și fratele meu?

Era prima femeie pe care o văzuse goală. Își amintea că era o fetiță dulce și trupul îi vibră la amintirea ei:

— Nu doream să-ți fiu frate.

Ea îi spuse repede că era măritată de trei ani, strângându-l tot timpul de mână:

— Cu Tomás Cabrerizo, care are vii pe malul celălalt al râului. Îți aduci aminte de Tomás Cabrerizo?

Iona își mai amintea vag de un băiețandru țâfnos, care arunca în el cu pietre și îi ironiza pe evrei.

— Am două fetițe și sunt din nou grea. Mă rog Sfintei Fecioare să-mi dea un fiu, spuse ea.

Îl privea uimită, observându-i hainele, calul și armele:

— Iona, Iona! Unde te-ai dus, cum ai trăit?

— Mai bine nu întreba, spuse el blând și schimbă subiectul. Tatăl tău ce mai face?

— Tata s-a dus, sunt doi ani de atunci. Era sănătos tun și într-o dimineață, gata, a murit.

— Ah, odihnească-se în pace, spuse Iona cu regret.

Benito Martin îi arătase întotdeauna multă bunătate.

— Fie ca sufletul să-i treacă la Mântuitorul, își făcu ea cruce.

Apoi îi spuse cu evidentă mândrie că fratele ei, Enrique, intrase în ordinul dominicanilor.

— Și mama ta?

— Mama trăiește. Să nu te duci la ea vreodată, Iona. Te-ar denunța.

Pioșenia ei i se părea un alt motiv de teamă:

— Și tu nu m-ai denunța?

— Niciodată!

Ochii tinerei femei se umplură de lacrimi, dar îl privea mânioasă. Tânărul simți că trebuie să plece:

— Du-te cu Domnul, Lucia.

— Cu Domnul, bunul meu prieten din copilărie.

Își eliberă mâna din a ei, dar nu putu rezista să nu-i mai pună o întrebare:

— Pe fratele meu, Eleazar, l-ai mai văzut pe aici?

— Nu, n-a mai venit.

— N-ați mai primit nicio veste despre soarta lui?

Ea clătină din cap:

— N-am avut nicio veste de la Eleazar. Nu mai știm de nimeni. Tu ești singurul evreu care s-a întors aici, Iona Toledano.

Știa ce trebuia să facă și pe cine trebuia să caute dacă voia să scape de Lavera.

Călări la pas prin centrul orașului. Zidul cartierului evreiesc era încă în picioare, dar porțile erau larg deschise și în toate casele locuiau creștini. Catedrala din Toledo domina spațiul.

Ce mulți oameni treceau!

Fără îndoială, aici, în Plaza Mayor, în spatele catedralei, cineva îl putea recunoaște, așa cum o făcuse Lucia. Gândindu-se la ea, își dădu seama că era posibil să-l fi trădat deja. Până acum, degetele crude ale Inchiziției se puteau întinde după el făcându-l să semene cu o muscă ce se află în puterea omului gata s-o strivească. În piață erau soldați și membri ai gărzii. Se forță să treacă încet pe lângă ei, dar nimeni nu-i aruncă mai mult de o privire fugară.

Îi promise o monedă unui băiat știrb dacă îi păzește iapa.

Intrarea în catedrală se numea Poarta Bucuriei. Când era copil, se întreba dacă săvârșea minunea cuprinsă în acel nume, dar, pătrunzând pe ea, nu simți niciun extaz, în fața lui, un zdrențuros își muie degetele în agheasmă și îngenunche. Iona așteptă să nu se mai afle nimeni în jur și se furișă în catedrală.

Era un spațiu vast, cu tavanul înalt și boltit, sprijinit pe coloane din piatră ce despărțeau podeaua în cinci sectoare separate. Catedrala părea

aproape goală din cauză că era atât de mare, dar se aflau oameni ici și colo și mulți clerici în sutane negre, ale căror rugăciuni răsunau cu ecouri în boltă. Iona se întrebă dacă vocile tuturor celor care se rugau lui Dumnezeu în catedralele Spaniei izbuteau să acopere propria lui voce, chemându-L cu teamă.

Își croi drum cu greu pe culoarul principal al catedralei, dar nu-l văzu pe cel căutat.

Ieși clipind în lumina de afară, îi dădu băiatului moneda promisă și-l întrebă dacă-l cunoștea pe fratele Bonestruca.

— Da, răspunse băiatul și zâmbetul știrb îi păli.

— Unde l-aș putea găsi?

— Sunt o mulțime la casa dominicanilor, ridică din umeri copilul, înhățând moneda cu degete unsuroase și luând-o la fugă de parcă era urmărit.

Într-un local rudimentar – trei scânduri întinse pe butoaie – Iona se așeză și sorbi vin acru, supraveghind casa ordinului dominicanilor, aflată peste drum. În cele din urmă, un călugăr ieși de acolo și după o lungă perioadă, doi preoți încinși într-o discuție.

Fratele Lorenzo de Bonestruca apăru de afară, îndreptându-se spre casă. Iona îi văzu de departe silueta înaltă urcând pe stradă și îl recunoscu imediat.

Intră în casa ordinului și rămase destul de mult, așa că Iona a fost nevoit să mai ceară vin, pe care îl lăsă bucuros, în cană când călugărul ieși și porni în josul străzii. Îl urmă pe cal, la pas, rămânând în spatele lui, dar fără să-l piardă din vedere.

În fine, Bonestruca intră într-o tavernă mică, de breslași. Până când Iona priponi iapa și intră în pivnița mică și întunecoasă, călugărul se așezase la o masă din fund și era deja în mijlocul unei certe cu proprietarul.

— Poate ați putea plăti o mică parte din datorie? se încumetă acela.

— Cum îndrăznești? Ticălos de nimic!

Iona văzu că hangiul era mai mult decât copleșit. Era terorizat, incapabil să-l privească în ochi pe inchizitor.

— Vă implor, părinte, nu vă supărați, zise el disperat, veți primi vinul imediat. N-am dorit să fiu obraznic.

— Ești un vierme de bălegar.

Bonestruca se mai îngrășase, dar avea trăsăturile la fel de frumoase cum și le amintea Iona: o frunte aristocratică, pomeți ridicați, nasul lung și subțire și o gură cu buze pline bine potrivită pe maxilarul ferm sculptat. Chipul era demascat doar de ochii mari și cenușii, plini de dispreț pentru întreaga lume.

Proprietarul se repezise în pivniță să aducă o cană de vin pentru Bonestruca, după care se întoarse spre Iona:

— O cană de vin. Și încă una pentru cuvioșia sa.

— Da, señor.

Ochii împietriți ai lui Bonestruca îl măsurară pe Iona:

— Iisus să te Binecuvânteze, murmură, făcând gestul binecuvântării asupra lui Iona.

— Mulțumesc. Pot să stau aici? îl întrebă, iar Bonestruca dădu indiferent din cap.

Iona se așeză la masa omului care provocase moartea tatălui, a fratelui lui și a lui Bernardo Espina și fără îndoială, multe altele.

— Sunt Ramon Callico.

— Eu sunt fratele Lorenzo de Bonestruca.

Era limpede că fratele era însetat. Își goli repede cana, o bău și pe cea oferită de Iona și dădu din cap când acesta mai comandă încă două:

— Căni mai mari de data asta, hangiule!

— Am avut plăcerea de a mă ruga în catedrala cu care se mândrește Toledo, se aventură Iona și Bonestruca dădu din cap cu lipsa de chef a unui om deranjat de la gândurile lui intime de vocea altuia.

Li se aduseră cănile.

— Ce se lucrează la construcția catedralei?

Bonestruca dădu plictisit din umeri:

— Știu că se lucrează ceva la uși.

— Săvârșiți lucrarea Domnului cu cei din catedrală, Sfinția voastră?

— Nu, săvârșesc lucrarea Domnului în altă parte, zise călugărul și sorbi din vin cu atâta sete încât Iona se întrebă dacă banii din buzunar îi ajungeau pentru a o ostoi. Dar erau bani cheltuiți cu folos, căci sub ochii lui, călugărul deveni mai volubil, ochii i se însuflețiră și trupul i se relaxă ca o floare deschizându-se după ploaie.

— Îl slujiți de mult pe Dumnezeu, părinte?

— De când eram copil.

Limba i se încălzi și se dezlegă, iar călugărul începu să vorbească despre harul ereditar. Îi spuse, printre altele, lui Iona că era cel de-al doilea fiu al unei familii aristocratice din Madrid:

— Bonestruca e un nume catalan. Acum multe generații, familia mea a venit de la Barcelona la Madrid. Moștenirea mea e foarte veche, n-am strop de sânge de porc, înțelegi, *limpieza de sangre,* cea mai pură noblețe.

Fusese trimis la dominicani la doisprezece ani:

— Din fericire, n-am fost trimis la amărâții de franciscani, pe care nu-i pot înghiți. Sfânta mea mamă avea un frate la franciscanii din Barcelona, dar tata avea rude călugări dominicani.

Ochii cenușii și pătrunzători pe care Iona și-i amintea erau ațintiți asupra feței lui. Se înspăimântă, sigur că acei ochi îi puteau descoperi erorile și transgresiunile.

— Dar tu de unde vii?

— Din sud. Sunt ucenicul lui Manuel Fierro, armurierul din Gibraltar.

— Gibraltar! Pe Sfânta Cruce, dar vii de departe, armurierule, se aplecă Bonestruca spre el. Ai adus aici armura așteptată cu nerăbdare de un nobil de vază din ținut? Să-ți spun cum îl cheamă?

Iona nu-i confirmă presupunerea, dar n-o negă, sorbind din vin și zâmbind:

— Sunt aici cu mai mulți trimiși, răspunse politicos.

Bonestruca ridică din umeri și își atinse zeflemitor nasul cu un deget lung, amuzat de rezerva călătorului. Iona se gândi ca era momentul să tragă o săgeată în aer și să vadă unde aterizează:

— Caut un om al bisericii dornic să mă sfătuiască.

Călugărul păru plictisit. Rămase obtuz și tăcut, confundând evident uvertura cu introducerea la o altă spovedanie obișnuită cu probleme de conștiință, dintre cele pe care unii clerici le caută avizi iar alții le socotesc o pacoste.

— Dacă o persoană ar descoperi… ceva cu mare valoare sfântă… unde ar trebui să aducă un asemenea lucru? În așa fel… încât să fie sigur că va ajunge în locul cuvenit?

Ochii cenușii îl țintuiau:

— O relicvă?

— Păi, da. O relicvă, răspunse prudent Iona.

— Bănuiesc că nu e o fărâmă din Crucea Sfântă, îl luă peste picior călugărul.

— Păi, atunci, de ce-ar interesa pe cineva? zâmbi Bonestruca pentru prima oară, un zâmbet glacial.

Iona îi întoarse zâmbetul și se uită la hangiu:

— Señor!

Ceru încă două căni mari de vin.

— Să presupunem că e osul cuiva pe care-l crezi sfânt, spuse călugărul. Așa că dă-mi voie să-ți spun că dacă e un os de la mână, aproape sigur e osul vreunui biet ticălos ucis, un păcătos de căruțaș sau porcar. Iar dacă e un os de la picior, probabil că e al vreunui dezertor, un stricat care n-are nimic de-a face cu un martir creștin.

— Posibil, cuvioșia ta, spuse Iona umil.

Bonestruca pufni:

— Mai mult decât posibil. Probabil.

Sosi vinul și călugărul continuă să bea. Era genul de băutor care rămâne lucid și periculos, fără să fie prea afectat de vin. Dar probabil ca îi încetinea reacțiile; Iona se gândi că i-ar fi fost ușor să-l omoare acum pe acest criminal în sutană. Dar avea capul limpede și știa că Bonestruca trebuia să rămână viu dacă voia să se întoarcă în Gibraltar și să trăiască nevătămat acolo.

Ceru socoteala și după ce plăti, hangiul le oferi o tratație cu pâine și măsline. Iona îi remarcă amabilitatea față de călugăr. Bonestruca îi purta încă pică:

— E un creștin șovăielnic și va simți gustul dreptății, bombăni el. E un porc scârbos de evreu.

Călărindu-și iapa pe străzile adormite, Iona purtă cu el greutatea teribilă a acestor cuvinte.

Capitolul Douăzeci și Șase

BOMBARDE

Contele Vasca îi făcu pe meșteșugarii din Gibraltar să-l mai aștepte încă patru zile.

Iona folosi timpul căutând-o pe văduva lui Bernando Espina, sperând să găsească o cale de a-i transmite breviarul medicului fiului acestuia, așa cum îi promisese lui Espina înainte de autodafe.

Dar căutările i-au fost zadarnice.

— Estrella de Aranda s-a întors aici cu copiii, îi spuse o femeie din vecini. După ce soțul ei a fost ars pentru erezie, nicio rudă n-a mai vrut s-o adăpostească. I-am ținut la noi o vreme. După aceea s-a dus la mănăstirea Santa Cruz și s-a călugărit și am auzit că în scurt timp a și murit acolo. Maica Biserică i-a primit și pe copiii ei: Marta și Domitila s-au făcut călugărițe și Francisco a fost luat și el la călugărie. Nu știu unde s-au dus, încheie vecina.

Iona era îngrijorat că Bonestruca nu și-ar mai fi amintit, din cauza băuturii, ceea ce-i spusese despre relicvă. Era sigur că omul făcea parte dintr-un grup care se ocupa cu furtul și cumpărarea obiectelor sacre și valorificarea lor în afara țării. Călugărul știa că Iona urma să-i predea armura contelui din Tembleque și dacă înghițise momeala, cineva ar fi trebuit să ia legătura cu el.

Dar mai multe zile trecură fără nicio întâmplare.

Când se întoarse în cele din urmă de la vânătoare, contele se dovedi a fi destul de spătos pentru a umple uriașa armură. Barba, mustața și părul îi erau roșii ca ghimbirul și pe craniu avea un început de chelie. Ochii lui transmiteau răceala

imperioasă a unui om născut și crescut cu ideea că toți ceilalți sunt ființe inferioare, create pentru a-l servi.

Meșteșugarii din Gibraltar îl ajutară să îmbrace armura, apoi îl priviră înaintând greoi prin curte, cu spada în mâna. Eliberat din fier, se arăta încântat de calitatea comenzii, dar se plânse că-l strângea la umărul drept. Imediat se amenajă în curte o forjă și Luis și Paco se apucară de lucru cu ciocanele.

După ce armura fu ajustată la umăr, contele Fernan Vasca îl trimise pe majordom să i-l aducă pe Ramon Callico.

— A semnat chitanța? întrebă Iona.

— Este acolo, spuse majordomul, conducându-l prin mai multe încăperi, spre camera unde aștepta contele.

Trecând, Iona se pomeni încercând să zărească o parte din obiectele din argint făcute de tatăl lui pentru conte, dar nu văzu niciunul. Castelul din Tembleque era mare.

Se întreba de ce fusese chemat. Nu era necesar să primească banii; plata armurii și a sabiei urma să fie făcută prin negustorii valencieni cu desfacere în Gibraltar. Iona spera că Fierro va avea mai mult succes în primirea banilor de la conte decât avusese tatăl lui.

Majordomul se opri în fața unei uși de stejar și ciocăni:

— Excelență, a venit omul pe nume Callico.

— Să intre.

Era o cameră lungă și sumbră. Deși nu era o zi friguroasă, în vatră ardea un foc mic și trei ogari stăteau întinși pe podeaua așternută cu papură. Doi dintre ei îl priviră pe noul venit cu ochi reci iar al treilea sări în picioare și veni la el mârâind înfundat și retrăgându-se doar în ultima clipă, la porunca stăpânului.

— Milord, salută Iona.

Vasco dădu din cap și îi dădu chitanța cu pecetea lui:

— Sunt foarte mulțumit de armură. Îl poți informa de asta pe meșterul tău, Fierro.

— Stăpânul meu va fi mulțumit să afle că vă place, milord.

— Fără îndoială. E bine să primești știri plăcute. De exemplu, mi s-a spus că ai descoperit moaștele unui sfânt.

Aha. Deci aici a aterizat săgeata țintită spre Fratele Bonestruca, se gândi Iona înfiorat.

— Este adevărat, spuse el cu prudență.

— Ce fel de relicva e?

Iona îl privi tăcut.

— Hai, hai, îl grăbi Vasca. E un os?

— Mai multe oase. E un schelet.

— Al cui?

— Al unui sfânt. Nu e bine cunoscut. E un sfânt din Gibraltar, de-al locului.

— Crezi că e scheletul Sfântului Peregrino el Compasivo?

Iona se uită la conte cu respect crescut:

— Da. Cunoașteți legenda?

— Știu toate legendele despre relicve, zise Vasca. De ce crezi că e Sfântul Pelerin?

Iona îi povesti despre Vicente, despre cum îl purtase la peștera ascunsă printre stânci. Îi descrise tot ce văzuse în peșteră și contele îl ascultă cu atenție.

— De ce ai ales să vorbești cu fratele Bonestruca?

— M-am gândit că știe pe cineva care… ar putea fi interesat.

— De ce te-ai gândit așa?

— Am băut un pahar împreună. Mi s-a părut mai potrivit să întreb un părinte băutor decât pe vreun preot disprețuitor.

— Adevărul e că voiai un negustor de relicve sau așa ceva, nu doar un om al bisericii.

— Da.

— Fiindcă vrei un preț gras pentru informația asta?
— Vreau un preț. Pentru mine este mare, dar probabil că pentru alții nu.
Contele Vasca se aplecă spre el:
— Dar de ce cauți atât de departe de Gibraltar? Nu ai găsit pe nimeni care să se ocupe de relicve în sudul Spaniei?
— Este Anselmo Lavera.
Pupă cum bine știi, adăugă Iona în gând.
Îi spuse contelui de asasinarea lui Vicente și de vizita pe care i-o făcuse Lavera:
— Știu că dacă nu-i duc pe Lavera și pe oamenii lui la peșteră, voi fi omorât. Totuși, voi fi omorât și dacă îi duc. Îmi vine să fug, dar doresc foarte mult să mă întorc în Gibraltar și să lucrez pentru meșterul Fierro.
— Și atunci, care e prețul?
— Viața mea.
Vasca dădu din cap. Pe chipul lui nu se citea nicio urmă de amuzament:
— E un preț acceptabil, spuse el.
Îi întinse lui Iona o pană, o călimară și o hârtie:
— Desenează cum ajungem la peștera sfântului.
Iona desenă o harta cu toată onestitatea și precizia, marcând toate semnele de recunoaștere pe care și le amintea:
— Peștera e într-un pustiu de nisip și pietre, nu se vede deloc de pe cărare. Nu sunt decât stânci mărunte acolo, câteva tufișuri boante și copaci pitici.
Vasca dădu din cap:
— Fă o copie a hărții și ia-o în Gibraltar cu tine. Când vine Anselmo Lavera, spune-i că nu-l poți duce la peșteră, dar dă-i harta. Îți repet: *Nu te duce la peșteră cu el.* Ai înțeles?
— Am înțeles, spuse Iona.

Nu-l mai revăzu pe nobil. Majordomul acru le dărui câte zece *maravedies* la meșteșugari, în

numele contelui Vasca.

După instrucțiunile lui Fierro, Angel Costa vându asinii la Toledo și cei patru călăriră spre coastă nestânjeniți de grija animalelor de povară.

La Valencia, așteptând să se îmbarce, își cheltuiră o parte din banii primiți pe băuturi tari. Iona se simți îndemnat să bea și el, dar era încă încordat și temător și, deși li se alătură, bău cu prudență.

Tocmai intraseră într-o tavernă, când Luis înghionti un grăsan care ieșea și apoi îl apostrofă tot el:

— Boule!

Omul îl privi uluit:

— Ce-ați pățit, señor?

Vorbea cu accent franc, dar zâmbetul îi pieri când îl văzu pe Angel ridicându-se cu mâna pe spadă.

Grăsanul nu era înarmat:

— Îmi pare rău că v-am lovit, spuse rece și ieși din tavernă.

Lui Iona îi repugnau mândria lui Luis și satisfacția care se citea pe chipul lui Angel:

— Dacă se întoarce înarmat și cu prieteni? întrebă el.

— Atunci vom lupta. Ți-e frică să lupți, Callico? făcu Angel.

— N-o să rănesc și n-o să fac rău nimănui ca să vă distrați tu și cu Luis.

— Eu cred că ți-e frică. Cred că reziști la o joacă, dar nu la o luptă adevărată.

Paco interveni:

— Am reușit să ducem la capăt însărcinarea meșterului fără probleme, zise el. Nu am de gând să dau explicații despre morți și răniți în fața lui Fierro.

Și ceru de băut. Stătură până târziu și a doua zi de dimineață se îmbarcară la începutul fluxului. Pe parcursul călătoriei, se adunau dimineața și seara pentru rugăciune, la insistențele lui Angel. În restul

timpului, Luis și Angel stăteau deoparte și Iona nu putea discuta decât cu Paco. Dar mai mult tăcea și el. Era prost dispus și trist. Simțea că făcuse un pact cu diavolul, conspirând cu cei care, aproape sigur, provocaseră moartea cumplită a tatălui și fratelui lui. Totuși, se simți ciudat de fericit să coboare în port la Gibraltar. Era bine să se întoarcă într-un loc unde era așteptat.

După ce călătorii ajunseră în Gibraltar, nu se odihniră multă vreme. Cât lipsiseră, se primiseră mai multe comenzi de săbii și armuri de la membrii curții regale. Iona a fost repartizat în atelierul lui Paco, să finiseze o platoșă destinată ducelui de Carmona. Prin toată armurăria se auzeau ciocăniturile lucrătorilor pe otețul cald.

Cu toate că aveau atâtea comenzi, Fierro continua să lucreze la instrumentele medicale pe care le confecționa pentru fratele lui, Nuño Fierro, medicul din Zaragoza. Erau lunecoase și frumoase, fiecare lustruită ca o bijuterie și ascuțită ca o armă.

La sfârșitul zilei de lucru, Iona folosea focul și puțina lumină rămasă pentru a lucra la un proiect de-al lui. Luase lama primei lui arme, sapa ruptă, și o încălzise, dându-i formă. Fără vreun plan anume – aproape fără voie – dăduse formă unui mic potir.

Lucra cu oțel în loc de aur sau argint și micul vas nu era frumos finisat, dar avea forma relicvariului făurit de tatăl lui pentru abația înălțării. Când îl termină, avea un fel de ceșcuță ciudată, pe care se zăreau, grosolan, câteva dintre ornamentele ce împodobiseră relicvariul. Dar îl va ajuta să-și amintească și îi va servi și ca vas ceremonial, cu care va celebra sabatul, mulțumindu-i Creatorului pentru fructele viei. Încerca să se mângâie cu gândul ca dacă îi căuta cineva prin lucruri, crucea de pe vas și breviarul lui Bernardo Espina vor constitui dovezi că era creștin.

La mai puțin de două săptămâni după întoarcerea lui Iona, veni din nou un băiat din sat cu mesajul că o rudă de-a lui Ramon Callico îl aștepta la tavernă.

De data asta, Fierro se încruntă:

— Avem multă treabă, îi zise lui Iona. Spune-i rudei tale să vină aici dacă vrea să te vadă.

Iona îi spuse băiatului porunca meșterului și își continuă lucrul, atent la drum. Când văzu doi bărbați intrând călare în curte, se grăbi în întâmpinarea lor.

Erau Anselmo Lavera și mâna lui dreaptă. Lavera descălecă și îi dădu frâul tovarășului lui, care rămase în șa.

— *Hola.* Am venit după tine, dar ne-au spus că ești plecat.

— Da. Am dus o armură.

— Ei, ai avut timp de gândire. Ți-ai amintit unde sunt oasele sfântului?

— Da, îl privi Iona. Există vreo răsplată pentru asta, señor?

Cel de pe cal râse încetișor.

— O răsplată? Sigur că există. Du-ne acum la sfânt și vei fi răsplătit pe loc.

— Nu pot merge. Am mult de lucru. Nu mi s-a dat voie să merg nici în sat.

— Cine dă vreun ban pe lucru? Dacă vei fi bogat, de ce să mai lucrezi? Hai, să nu mai pierdem timpul.

Iona se uită la Fierro, care se oprise din lucru și îi privea prin ușa deschisă a atelierului.

— Nu, zise, n-ar fi bine pentru dumneavoastră dacă aș veni. Cei de aici m-ar urmări și v-ar împiedica să ajungeți la oase.

Și scoase din tunică harta pe care o desenase de două ori la Tembleque:

— Poftim. Peștera unde sunt oasele e bine însemnată. E pe continent, chiar după ce ieșiți din Gibraltar.

Lavera studie harta:

— E la răsărit sau la apus de drumul principal?

— La răsărit. E foarte puțin de mers.

Și le explică în amănunt unde era. Lavera porni spre cal:

— Vom vedea. Ne întoarcem la tine după aceea, să-ți aducem răsplata.

Ziua trecu încet și Iona se refugie în muncă.

Nu mai veniră.

În noaptea aceea, zăcu treaz, singur în hambar, ascultând zgomote de copite sau pași de om în noapte.

Nu veni nimeni.

Trecu o zi, apoi alta. Și încă una.

Se făcu o săptămână.

Treptat, Iona ajunse să înțeleagă că nu vor mai veni. Contele din Tembleque îi plătise prețul cerut.

Comenzile armurăriei erau aproape executate. Zilele se mai eliberară de muncă și Fierro ceru să se reia jocurile. Îl trimise din nou pe Iona în arenă cu Angel, în armură completă, cu săbii tocite și încă o dată, fără armură, cu florete cu buton la vârf.

Costa îl bătu de ambele dăți. A doua oară, luptându-se, Angel îi șopti disprețul lui:

— Luptă, amărâtule, lașule! Luptă, storsule, rahatule!

Toți cei care îi priveau observară disprețul războinicului.

— Te supără să lupți împotriva lui Costa? îl întrebă meșterul. Ești singurul destul de tânăr, de mare și de puternic pentru asta. Te supără să participi mereu la întreceri?

— Nu, spuse Iona, dar simți nevoia să fie cinstit cu Fierro. Cred că aș putea câștiga din când în când în turnirurile călare.

Fierro clătină însă din cap:

— Nu ești un gentilom cu aspirații de cavaler, prin urmare, la ce ți-ar folosi să-ți sporești

îndemânarea în lupta cu lancea? Te pun să lupți cu spada cu Angel ca să înveți, căci e bine ca orice om să știe să lupte cu sabia. Fiecare întrecere e o lecție pe care-l obligi pe Angel să ți-o dea.

Iona se străduia întotdeauna și căpătă puțină îndemânare, prin practică și imitație.

Credea că daca va exersa destul, va fi în stare să pareze și să lovească, să știe când să se eschiveze și când să atace. Dar oponentul lui era mai rapid și mai puternic, un adevărat maestru de arme și oricât se străduia Iona, nu-l putea învinge pe Costa.

Uneori, Angel făcea demonstrații cu arbaleta, o armă care nu-i plăcea.

— Un nepriceput învață repede să trimită săgeată după săgeată într-o trupă inamică, folosind arbaleta, zicea el, dar e greu de cărat și mecanismul se strică repede pe ploaie. Și nici nu țintește așa departe ca arcul.

Din cand în când, le dezvăluia lucrătorilor armurieri câte ceva din război, făcându-i să adulmece mirosul de sânge:

— Când un cavaler rămâne fără cal în bătălie, adesea trebuie să-și scoată o parte din armură, ca să nu fie lăsat în urmă de ceilalți războinici, sulițași, arcași, spadasini, mai puțin apărați, dar care se mișcă mai ușor. Armura îl acoperă pe luptător, dar nu-l ajuta să lupte bine fără cal.

Umplură cu paie o tunică veche, însemnând pe ea locurile neprotejate de armură. Aproape întotdeauna, Angel reușea să trimită de departe o săgeată care pătrundea într-una din crăpăturile neacoperite de armură din „trupul dușmanului". Ori de câte ori reușea o lovitură dificila, Fierro îl răsplătea cu o monedă.

Într-o după-amiază, meșterul îi adună lângă arenă și le arătă cum să așeze un obiect mare și greoi.

— Ce e asta? întrebă Luis.

— O bombardă franceză, spuse Fierro.

— Și ce face? se interesă Paco.
— Vei vedea.
Era un tub de fier întărit cu inele. Fierro îi puse să-l ancoreze de pământ cu țepușe mari și lanțuri. Încărcară tubul cu o minge mare de piatră legată cu fier și îndesară apoi o pudră despre care Fierro spuse că era un amestec de salpetru, praf de cărbune și sulf. Meșterul se îndeletnici apoi cu o balama care ridica bombarda. Le spuse lucrătorilor să stea la o distanță sigură, apoi puse un băț aprins lângă orificiul din fundul bombardei.
Când salpetrul începu să fumege, meșterul aruncă bățul și se refugie lângă ceilalți.
Pulberea arse și apoi se auzi un sunet teribil, de parcă Dumnezeu ar fi bătut din palme.
Mingea de piatră șuieră prin aer. Ateriză mult dincolo de țintă, lovind un stejar măricel și frângându-i trunchiul.
Toți ovaționară, dar se auziră și râsete.
— La ce folosește o armă de război care nu se apropie de țintă? întrebă Iona.
Fierro nu se supără, înțelegând că era o întrebare serioasă:
— Nu atinge ținta fiindcă eu nu mă pricep s-o folosesc. Mi s-a spus că nu e dificil să devii îndemânatic la mânuirea ei. Precizia nu e atât de importantă. În bătălie, în loc de mingi de piatră, aceste bombarde pot trimite ghiulele, adică niște mingi din bucăți de piatră și fier care se desfac în timp ce sunt aruncate. Închipuie-ți ce-ar face mai multe bombarde unor linii de ostași călări sau pe jos! Cei care nu fug sunt secerați ca iarba sub coasă.
Paco puse mâna pe țeavă și și-o retrase repede:
— E fierbinte.
— Da. Mi s-a spus că dacă tragi mult cu ea, fierul se despică uneori. Probabil că unele turnate din aramă ar fi mai bune.
— Extraordinar, zise Costa. Armurile devin nefolositoare. Deci vom face și noi bombarde,

maestro?

Fierro se uită la copacul distrus și clătină din cap:

— Nu cred, spuse el liniștit.

Capitolul Douăzeci și Șapte

OCHI LA PÂNDĂ

Într-o duminică dimineață cu soare, la mai multe săptămâni după ce-i trimisese pe Lavera și pe oamenii lui la peșteră, Iona încălecă pe armăsarul arab și ajungând la pustiul pietros, îl legă de un tufiș.

Orice urmă în pământul tare fusese ștearsă de vânturile neobosite și de puțina ploaie căzută între timp.

Înăuntru, peștera era goală.

Rămășițele sfântului dispăruseră. La fel și crucea grosolană și vasele din pământ. Căutând bogății, jefuitorii rupseseră altarul. Crengile uscate împrăștiate pe jos și peștele desenat pe perete erau singurele dovezi că nu visase totul.

Sub desenul cu peștele, pe perete, era o pată ruginie înnegrită și, îngenunchind cu lumânarea, văzu și altele, pete de sânge uscat pe podeaua de piatră.

Cei ce pândiseră și așteptaseră aici avuseseră un profit bun, alegându-se cu relicve și ștergându-i de pe fața pământului și pe concurenții lor din sudul Spaniei.

Iona știa că, dându-i harta lui Anselmo Lavera, îi executase pe el și pe oamenii lui la fel de sigur ca și cum le-ar fi trecut o lamă ascuțită peste gât. Se întoarse la Gibraltar simțindu-se în același timp ușurat, dar și împovărat de conștiința faptului că era un criminal.

De când se întorseseră de la Tembleque, Angel Costa își asumase cu mai multă tărie rolul de slujitor pios al bisericii.

— De ce pleci călare duminică dimineața? îl interpelă el pe Iona.

— Meșterul Fierro mi-a acordat permisiunea.

— Dumnezeu nu ți-a acordat permisiunea. Duminicile sunt pentru adorarea Treimii.

— Mă rog mult, îi spuse Iona, asumându-și o pioșenie care nu făcu deloc impresie, căci Costa pufni:

— Dintre armurieri, doar tu și meșterul nu vă purtați ca niște buni creștini. Trebuie să veniți la mesa. Ar fi bine să te pocăiești, învățatule!

Paco văzuse și auzise. Când plecă Angel, vorbi cu Iona:

— Costa e un criminal și un păcătos pe care-l așteaptă focul iadului, dar veghează în schimb curățenia sufletească a celor mai buni decât el.

Costa vorbi și cu Fierro.

— Și am fost avertizat de prietenul meu, José Gripo, că lipsa mea de la mesă a atras atenția în mod periculos, îi spuse meșterul lui Iona. Așa că eu și cu tine trebuie să ne schimbăm obiceiurile. Nu vei mai pleca să călărești duminică dimineața. Timpul acela trebuie acordat rugăciunii. Ți-aș recomanda să mergi la slujbă începând de săptămâna asta.

Așa că, în duminica următoare, Iona se duse devreme la biserică și își căută un loc în spate. Se simți privit de Costa când acesta intră în biserică. În cealaltă latură a lăcașului, meșterul Fierro vorbea liniștit cu unii dintre cunoscuții lui.

Iona se așeză și se relaxă, studiind figura lui Iisus răstignit deasupra altarului.

Părintele Vasquez avea o voce înaltă și nazală ca bâzâitul unui bondar. Nu-i era greu să se ridice când se ridicau toți și să îngenuncheze cu ei, murmurând ca și cum s-ar fi rugat, se pomeni că-i place latina armonioasă a mesei, așa cum îi plăcuseră mereu și sonoritățile ebraice.

După slujbă, oamenii se înșirară pentru spovedanie și împărtășanie. Pe Iona îl făceau nervos ostiile, căci fusese crescut cu povești terifiante despre evrei acuzați că furaseră și pângăriseră Sfânta Pâine.

Se strecură afară, sperând că plecarea nu-i va fi observată.

Depărtându-se de biserică, văzu pe străduța îngustă din față, cu mult înaintea lui, silueta meșterului Fierro.

Iona merse la biserică patru duminici la rând.

De fiecare dată, Manuel Fierro veni și el. O dată, se întoarseră împreună la armurărie, sporovăind amical ca doi colegi ieșind de la școală.

— Povestește-mi despre evreul care te-a învățat să lucrezi cu argintul, îl îndemnă Fierro.

Și Iona îi povesti despre Abba, ca și când i-ar fi fost ucenic și nu fiu. Dar nu încercă să-și rețină mândria și afecțiunea din voce:

— Helkias Toledano a fost un om minunat și un meșteșugar talentat în prelucrarea metalului. Am avut noroc să-i fiu ucenic.

Știa că avusese și norocul de a-i fi ucenic lui Fierro, dar timiditatea îl făcu să-și lase gândul nerostit.

— A avut fii?

— Doi, spuse Iona. Unul a murit. Celălalt era un băiețel. L-a luat cu el când a plecat din Spania.

Fierro dădu din cap și schimbă subiectul, vorbind despre pescuitul cu plase, deoarece corăbiile din largul Gibraltarului aveau un sezon bogat.

Din ziua aceea, Manuel Fierro începu să-l observe și mai atent pe Iona. La început, tânărul crezu că era doar închipuirea lui, căci meșterul fusese întotdeauna un om blând, gata să spună oricui un cuvânt de încurajare. Dar acum Fierro vorbea cu el mai des și pe îndelete.

Și Angel Costa îl urmărea pe Iona îndeaproape. Tânărul simțea ochii lui Angel pândindu-l și când maestrul de arme nu era acolo, avea impresia că și alți ochi îl supravegheau.

O dată, fu sigur că Luis îl urmări până în sat. De mai multe ori, venind în hambarul lui, văzu că cineva îi umblase la lucruri. Nu era nimic furat. Încercă să-și examineze bunurile cu ochii unui dușman. Dar nu găsi nimic acuzator în cele câteva haine, chitara, cupa de oțel și breviarul răposatului Bernardo Espina, Dumnezeu să-l odihnească.

Manuel Fierro era de mai multe decenii unul dintre locuitorii prosperi și respectați ai Gibraltarului. Avea un cerc larg de prieteni și cunoștințe și, în rarele ocazii când se oprea la taverna din sat, nu bea aproape niciodată singur.

Nu i se păru neobișnuit în gestul lui José Gripo de a se așeza la masa lui pentru un pahar de vin, căci îl cunoștea pe Gripo de când venise în Gibraltar și proprietarul magazinului de lumânări nu era prea vorbăreț.

Dar Gripo îi șopti că-l aștepta pe chei, apoi bău vinul și își luă la revedere cu glas tare, așa că Fierro nu mai zăbovi decât câteva minute, refuză oferta unui nou pahar și plecă și el, spunând tuturor bună seara.

Mergând spre mal, se întrebă de ce-i fusese teamă lui Gripo să fie văzut ieșind din tavernă în compania lui.

Lumânărarul îl aștepta pe la jumătatea docului întunecat, în spatele unui depozit. Nu pierdu nicio clipă cu amabilități:

— Ești însemnat, Manuel. Mai bine îl lăsai de mult pe drumuri pe ticălosul nerecunoscător și îl trimiteai de aici cu sabia și arcul lui.

— Costa?

— Cine altul? E gelos, îi e ciudă pe prosperitatea altora, oricât de meritată este, spuse Gripo cu amărăciune.

Acuzațiile în vederea unui autodafe se făceau anonim, dar Fierro nu-l întrebă pe Gripo cum de-l știa pe denunțător. Era conștient că printre rudele prietenului lui se aflau și câțiva preoți importanți.

— Din ce motiv sunt însemnat?

— Le-a spus inchizitorilor că ai ucenicit la un vrăjitor musulman. A spus că te-a văzut aruncând blesteme sângeroase asupra tuturor armurilor vândute creștinilor. Așa cum ți-am mai spus, s-a observat că nu mergi la slujba.

— De curând am fost.

— De curând era prea târziu. Ești denunțat ca servitor al lui Satan și dușman al sfintei maici Biserica, spuse Gripo cu adâncă tristețe.

— Mulțumesc, José.

Aștepta în întuneric plecarea prietenului, apoi se îndreptă și el spre armurărie.

Îi spuse totul lui Iona a doua zi, în lumina leneșă a după-amiezii, pe când lustruiau amândoi instrumentele pentru fratele meșterului. Vorbi liniștit, pe un ton egal și fără patimă, de parcă discutau despre lucrul la o comandă. Nu-i pomeni numele lui Gripo, spunând doar că auzise că fusese denunțat de Angel Costa.

— Dacă i-a prevenit pe inchizitori în legătură cu mine, sunt sigur că și tu ești denunțat și vei fi ridicat, zise Fierro. Prin urmare, amândoi trebuie să părăsim locul acesta, repede.

— Da, señor, păli Iona.

— Ai vreo ascunzătoare?

— Nu.

— Dar rude? Cei doi care te-au vizitat.

— Nu erau rude, erau oameni răi. Au plecat.

Fierro dădu din cap:

— Atunci îți cer o favoare, Ramon Callico. Voi merge la fratele meu, Nuño Fierro, medic din Zaragoza. Vrei să vii cu mine și să mă păzești până ajung la casa lui?

Iona se străduia să gândească. În cele din urmă, vorbi:

— Mi-ați arătat bunătate. Voi veni cu dumneavoastră și vă voi servi.

Fierro dădu din cap mulțumit:

— Atunci trebuie să ne pregătim să plecăm imediat din Gibraltar.

La miezul nopții, când toți dormeau, Iona se duse la casa meșterului, după cum i se spusese, și adunară lucrurile necesare pentru călătorie. Mâncare și alte obiecte necesare, cizme solide, pinteni și veste de zale pentru amândoi. O spadă pentru Iona. O spadă pentru Fierro, care-ți tăia răsuflarea; nu era bătută în pietre scumpe sau gravată ca spada unui nobil, dar era atât de fin lucrată, încât strălucea, cu un echilibru minunat între gardă și lamă.

Fierro înfășură în stofă moale fiecare instrument chirurgical făcut pentru fratele lui cu atâta migală, și le așeză pe toate într-un cufăraș.

Merseră amândoi la grajduri și duseră un asin puternic la un hambar îndepărtat, folosit pentru adăpostirea proviziilor. Era încuiat, ca toate celelalte, și Fierro îl descuie. Înăuntru erau o grămadă de piese ele oțel, armuri vechi și ruginite și alte resturi metalice. Cealaltă jumătate a spațiului era ocupată de lemne de foc pentru forje. Meșterul îl puse pe Iona să mute stivele de lemne și-l ajuta și el; în cele din urmă, descoperiră un cufăr îmbrăcat în piele.

Nu era mai mare decât cel cu instrumente chirurgicale, dar, când vru să-l ridice, Iona icni surprins, căci era foarte greu și înțelese de ce aveau nevoie de asin.

Încărcară cufărul pe spinarea animalului și meșterul încuie hambarul.

— Nu vrem acum să zbiere și să scoale pe toată lumea, zise Fierro, mângâind animalul și liniștindu-l cu voce joasă. Când cufărul fu așezat pe podeaua meșterului, acesta îi spuse lui Iona să ducă asinul la grajd și să meargă la culcare. Iona se

prăbuși pe salteaua lui, dar deși era obosit, nu reuși să adoarmă, frământat de gânduri.

Cu toate precauțiile lor, Costa își dădu seama în dimineața următoare că se întâmplase ceva. Plecând devreme la vânătoare, văzu bălegar proaspăt în afara grajdului, dar înăuntru, toate animalele erau la locul lor.

— Cine a folosit un cal sau un animal de povară azi-noapte? întrebă el într-o doară, dar nimeni nu-i dădu răspuns.

Paco ridică din umeri:

— Sigur că vreun călăreț s-a rătăcit și văzând că i se înfunda drumul aici, s-a întors pe unde a venit, zise el căscând.

Costa dădu din cap neconvins. Lui Iona i se părea că, oriunde se uita, întâlnea ochii lui Angel.

Se agita să plece, dar Fierro nu dorea s-o facă până când nu se va ocupa de toate afacerile. Meșterul îi lăsă unui prieten vechi, jude regal în sat, un pachet care urma să fie deschis în două săptămâni, cu banii datorați oamenilor lui în funcție de vechimea în muncă, și o scrisoare prin care le lăsa atelierul și topitoria în proprietate colectivă, cu urarea de a se îndeletnici mai departe cu făurirea armurilor sau a altor obiecte, pe măsură măiestriei lor.

— A venit timpul, îi zise Fierro într-o seară lui Iona, spre marea ușurare a acestuia.

Așteptară să treacă o mare parte din noapte, ca să pășească pe lumină pe drumul necunoscut. La grajd, Fierro dezlegă o iapă neagră, cel mai bun cal al lui, pe care călărea de obicei.

— Ia-ți surul arăbesc, îi zise și Iona îl ascultă bucuros.

Îi înșeuară pe amândoi și îi priponiră, apoi duseră un catâr la casa meșterului.

Se îmbrăcară și se înarmară, încărcând bagajele pe catâr. Întorcându-se la grajd, luară caii și se

îndreptară cu cele trei animale spre poartă, în lumina cenușie ce anunța nașterea unei zile noi.

Mergeau în tăcere.

Lui Iona îi păru rău că nu-și putuse lua rămas-bun de la Paco.

Știa ce înseamnă să-ți părăsești casa și înțelegea cam ce se petrecea în sufletul lui Fierro. Auzindu-i geamătul moale, crezu că era o expresie înăbușită de regret, dar întorcându-se spre tovarășul lui, văzu vârful cu pene al săgeții care-i pătrunse în gâtlej, chiar deasupra vestei de zale. Din rana, sângele îi picura pe veșminte și pe trupul calului.

Angel Costa era în picioare, la o distanță cam de patruzeci de pași și reușise o lovitură, în lumina incertă, care i-ar fi adus cu siguranță o monedă de aur din partea meșterului, dacă ar fi fost trasă la un exercițiu.

Iona știa că Angel îl eliminase primul pe Fierro pentru că se temea de sabia meșterului.

De ucenic nu avea nicio teamă și, lăsând jos arcul, alergă spre el cu sabia trasă.

***

În panica din mintea lui Iona, primul gând a fost să sară pe cal și să fugă. Dar poate că-l mai putea ajuta totuși pe Fierro…

Nu avea timp de meditație, așa că trase sabia și păși în față. Costa îl atacă și lamele li se încrucișară cu zgomot.

Tânărul avea speranțe mici. Fusese bătut de atâtea ori de Costa. Expresia de pe chipul lui Angel, arogantă și disprețuitoare, îi era bine cunoscută. Calcula ce serie de lovituri vor încheia repede lupta, alegând din zecile de manevre care avuseseră efect în trecut asupra neofitului.

Cu o tărie izvorâtă din disperare, Iona îi bloca loviturile, gardă la gardă, pumn lângă pumn, încordându-se împotriva celuilalt. Parcă în capul lui auzea vocea lui Mingo, spunându-i exact ce trebuia să facă.

Duse mâna stângă la teaca de la șold și trase pumnalul. Îl aținti și sfâșie.

Cei doi se priviră cu stupefacție, știind amândoi că nu acesta era sfârșitul presupus. Apoi Costa se prăbuși.

Când Iona se întoarse la el, Fierro era mort. Încercă să scoată săgeata, dar era înfiptă adânc și-i rupse doar vârful, aproape de sărmanul gâtlej sfâșiat.

Nu-l putea lăsa acolo pe meșter, știind că leșul va fi condamnat și ars, ca o ultimă umilință, alături de victimele vii ale viitorului autodafe.

Ridică trupul lui Fierro și-l târî mult în afara drumului, săpând cu spada o groapă superficială în solul nisipos și scoțând cu mâinile noroiul dinăuntru.

Pământul era pietros și își distruse lama spadei, făcând-o inutilă ca armă. O schimbă pentru spada minunat făurită a lui Fierro. Îi lăsă pintenii din argint, dar îi luă punga și șnurul de la gât, de care erau atârnate cheile celor două cufere.

Zăbovi străduindu-se să-i acopere trupul lui Fierro cu pietre grele, ca să nu fie dezgropat de animale și peste pietre așeză un strat de pământ, răspândind pe deasupra pietre mai mici și rămurele până când, privit de pe potecă, mormântul nu se mai observa.

Pe cadavrul lui Costa se așezaseră câteva muște și în curând avea să fie năpădit, dar, după ce se asigura ca era mort, Iona îl lăsă pe Angel să zacă în țărână.

Plecă în fine în trap grăbit, ducând de frâu iapa neagră și catârul. Nu domoli mersul nici când trecu de micul istm ce lega Gibraltarul de continent, călărind pe lângă căminul prădat al Sfântului Pelerin fără să se oprească. Pe când soarele era sus pe cer, se afla din nou în siguranța înălțimilor muntoase și o vreme plânse ca un copil de jalea lui Fierro, călărind îndurerat și năpădit și de alte

sentimente. Trimisese doi oameni la moarte și acum luase viața cuiva cu mâinile lui și ceea ce pierduse prin asta îl apăsa mai greu decât poverile de pe spinarea catârului.

Când se asigură că nu era urmărit, domoli animalele, conducându-le pe poteci de munte puțin umblate, timp de cinci zile. Apoi se îndreptă spre nord-est, păstrându-se la adăpostul dealurilor până se apropie de Murcia.

Deschise cufărul îmbrăcat în piele doar o dată. După greutate, putea conține doar un singur lucru, așa că vederea monedelor din aur a fost doar confirmarea faptului că se afla în fața capitalului acumulat de meșter în două decenii de munca la armurile celor bogați și puternici. Pentru el, banii nu erau o resursă reală și nu se atinse de ei, încuind cufărul și băgându-l la loc în sac. Fierro îi transmisese lui responsabilitatea acestei averi.

Părul și barba îi deveniră din nou lungi și încâlcite și pintenii și vesta de zale erau pătate de rugina produsă de rouă ierburilor pe care dormea. Se opri de două ori să cumpere provizii în sate mărginașe ce păreau sigure, dar în rest evita orice apropiere de oameni. În realitate, ar fi fost în siguranța în majoritatea cazurilor, căci întruchipa exact priveliștea unui brigand rătăcitor, spada de calitate, calul de războinic și apariția lui înfricoșătoare impunea oricui să nu-i stea în cale.

După Murcia, o luă către nord, trecând prin Valencia și intrând în Aragon.

Părăsise Gibraltarul la sfârșitul verii. Zilele deveniseră acum răcoroase, iar nopțile erau reci. Cumpără de la un păstor o pătură din piei de oaie și dormea înfășurat în ea. Era prea frig ca să se spele și pieile prost tratate adăugau un iz rău mirositor trupului lui.

În dimineața când ajunse la Zaragoza, era țeapăn de atâta mers călare.

— Îl cunoști pe doctor? Un om pe nume Fierro? îl întrebă pe un om care încărca lemn într-o căruță trasă de un măgar, în Plaza Mayor.

— Bineînțeles, răspunse omul, privindu-l nervos.

Îl îndrumă pe Iona să iasă din nou din oraș și să meargă până la o mică fermă izolată, pe care nu o observase de pe drum. Lângă casă era și un hambar, dar nu se vedeau alte animale în afară de un cal care păștea iarba puțină și cafenie a începutului de iarnă.

Îi deschise o femeie care mirosea a pâine caldă. Îi deschise doar puțin ușa; văzu doar o față plăcută de țărancă, rotunjimea unui umăr și curba unui sân.

— Ai nevoie de doctor?

— Da.

Nuño Fierro se dovedi a fi un bărbat cu început de chelie, cu burtă mare și ochi calmi și meditativi. Deși cerul era înnorat, își miji ochii la el ca și cum s-ar fi uitat în soare. Era mai bătrân decât meșterul. Avea nasul drept și nu semăna mult cu fratele lui, care fusese mai robust, mai vital. Dar la a doua privire, când ieși din casă, Iona recunoscu felul familiar în care își ținea capul, umbletul, trăsăturile expresive.

Rămase tăcut, cumpănind, când Iona îi spuse că fratele lui era mort.

— Moarte naturală? întrebă.

— Nu. A fost ucis.

— Ucis, spui?

— Da, ucis și… jefuit, adăugă deodată Iona.

Nu avusese de gând nicio clipă să nu-i dea acestui om banii fratelui lui, dar într-o străfulgerare a gândului, hotărâse așa. Se duse la catâr și descarcă instrumentele medicale.

Nuño Fierro deschise cufărul și mângâie bisturiele, sondele și pensetele.

— Le-a făcut singur pe toate. M-a lăsat să lustruiesc și eu câteva, dar el le-a făcut pe toate.

Medicul atinse cu tandrețe obiectele făcute de fratele lui pierdut într-o clipă teribilă. Apoi se uită la Iona. Văzu, fără îndoială, semnele lungii călătorii. Probabil îl și mirosi:

— Hai înăuntru.

— Nu.

— Trebuie să…

— Nu, vă mulțumesc. Vă doresc numai bine, spuse Iona aspru, apoi se duse la sur și se aruncă în șa.

Se strădui să țină animalele la pas, scăpând încet, privit cu nedumerire de Nuño Fierro, din praful stârnit de copitele cailor lui.

Iona o luă către nord, neștiind încotro se îndreaptă. Doctorul era bătrân, își spuse, și în mod cert, o ducea bine. N-avea nevoie de averea fratelui lui.

Fără să fie conștient de tentație, își dădu seama că se gândea de mult la bani. Ajunsese să realizeze ce ar fi însemnat pentru el să aibă resurse financiare nelimitate.

De ce nu? Era limpede, Dumnezeu i-a trimis banii. Cel de Nepătruns îi trimisese un mesaj ceresc de speranță.

După o vreme, așezat în șaua pe care o simțea ca al doilea rând de piele pe fund, ameți gândindu-se la câte posibilități îi oferea aurul, câte locuri unde s-ar fi putut duce să-și cumpere o viață nouă.

Se trezi la poalele munților, bucuros să se îndrepte spre sanctuarul lor înalt, dar noaptea aceea nu putu să doarmă. Luna semăna cu o secera de argint și deasupra lui străluceau aceleași stele ca atunci când era păstor. Făcu un foc într-un luminiș de pe o pantă împădurită și stătu privind în flăcări cum prindeau formă gândurile lui.

Banii erau putere.

Banii îi vor cumpăra o oarecare siguranță. Un simulacru de protecție.

Dar în răcoarea dimineții, se ridică și rosti oftând un blestem de *peon,* înăbușind cu pământ jăraticul rămas.

Făcu încet cale întoarsă spre Zaragoza.

Nuño Fierro deschise ușa fermei lui pe când Iona descărca monedele. Așeză cufărul în fața lui, își descinse spada și o puse deasupra:

— Și astea erau ale lui. Și animalele.

Ochii inteligenți ai lui Fierro îl contemplară, înțelegând totul:

— Tu l-ai omorât?

— Nu, nu!

În oroarea din vocea lui se simțea că spunea adevărul:

— L-am iubit. Era… meșterul! Era bun și drept. Mulți îl iubeau.

Doctorul din Zaragoza deschise larg ușa:

— Hai înăuntru, îl chemă.

Capitolul Douăzeci și Opt

CĂRȚI

Oricât de greu i-ar fi fost, înainte de a se spăla sau odihni, îi povesti în amănunt lui Nuño Fierro întâmplările din dimineața când Manuel Fierro murise cu săgeata lui Angel Costa înfiptă în gât și cum îl ucisese el pe Angel. Nuño Fierro ascultă cu ochii închiși. Îi era greu să audă toată povestea și când se sfârși, dădu din cap și se retrase pentru a putea să fie singur.

Menajera doctorului era liniștită și grijulie, o femeie puternică de vreo patruzeci de ani – mai în vârstă decât i se păruse lui Iona când o zărise prima dată prin crăpătura ușii. O chema Reyna Fadique. Gătea bine și îi încălzi apă de baie fără să se plângă. Iona nu făcu altceva decât să doarmă o zi și jumătate, trezindu-se să mănânce și să folosească oala de noapte și apoi adormind la loc.

În după-amiază celei de-a doua zi, când se ridică din pat, își găsi hainele spălate și călcate. Se îmbrăcă și se aventură afară, iar Nuño Fierro îl găsi curând îngenuncheat lângă pârâu și uitându-se la păstrăvii mici de sub cursul apei. Iona îi mulțumi pentru ospitalitate:

— Sunt odihnit și gata să pornesc la drum, zise, apoi așteptă stângaci.

Nu avea destui bani pentru a face o ofertă să cumpere armăsarul arab, dar poate îi ajungeau pentru catâr. Ura ideea de a porni pe jos.

— Am deschis cufărul, spuse doctorul.

Iona simți în vocea lui ceva care-l făcu să se uite imediat întrebător:

— Lipsește ceva?

— Dimpotrivă. E acolo ceva ce nu mă așteptam să găsesc, îi răspunse Nuño, întinzându-i o bucată de hârtie zdrențuită, ruptă dintr-o foaie mai mare. Pe ea, cu cerneala uscată cu nisip încă vizibil pe litere, scria: „Cred că purtătorul este un creștin nou”.

Iona fu uluit. Deci existase cel puțin un om pe care nu-l păcălise cu numele fals și cu manierele lui creștine! Meșterul îl socotise convertit, fără îndoială, dar recunoscuse în el un evreu. Biletul arăta că fusese încredințat că Iona îi va aduce fratelui lui comoara, în cazul morții lui. Era o dovadă de prețuire din mormânt, care aproape nu fusese meritată.

Totuși, era dezamăgit că Manuel Fierro crezuse de cuviință să-și avertizeze fratele că stătea în fața unui evreu. Nuño Fierro îi citi confuzia de pe chip:

— Vino, te rog, cu mine.

În casă, în biroul lui, Nuño dădu la o parte o tapiserie de pe un perete, descoperind o nișă în piatră. Înăuntru erau doua obiecte învelite în pânză și legate bine. Desfăcute, se dovediră a fi două cărți.

În ebraică.

— Am ucenicit la Gabriel ben Nissim Sporanis, unul dintre cei mai respectați medici din Spania și apoi am avut onoarea de a practica alături de el. Era evreu. Își pierduse un frate datorită Inchiziției. Prin mila Domnului, a murit firesc, la adânci bătrânețí, în patul ui, cu două luni înainte de edictul de expulzare. Când a venit expulzarea, copiii lui, doi la număr, și sora lui nu aveau bani prea mulți ca să călătorească în siguranță. Am cumpărat casa și pământul de la ei, împreună cu aceste cărți.

Mi s-a spus că una este *Comentarii la aforismele medicale* a lui Hipocrate, de Moses ben Maimon, pe care ai voștri îl numesc Maimonides, iar cealaltă este *Canonul medicinei* de Avicenna, cunoscut maurilor sub numele de Ibn Sina. I-am

scris fratelui meu, Manuel, că am aceste cărți și tânjesc să aflu secretele. Iar el îmi trimite un creștin nou.

Iona luă una din cărți și vederea lui îmbrățișă literele nemaiîntâlnite de mult. Îi păreau ciudate și nefamiliare și în bucuria lui nervoasă, semănau cu șerpii încolăciți.

— Mai aveți și alte cărți de Maimonides? întrebă răgușit.

Ce n-ar fi dat pentru un exemplar din Tora, se gândi; Abba avea cartea în care Maimonides comenta în întregime practicile iudaice, descriind în amănunt tot ce pierduse Iona.

Din păcate, Nuño Fierro clătină din cap:

— Nu. Erau mai multe cărți, dar fiii lui Gabriel Sporanis le-au luat cu ei când au plecat.

Apoi îl privi îngrijorat pe tânăr:

— Ești în stare să traduci astea?

Iona se uită la pagină. Șerpii se transformară din nou în litere iubite, dar…

— Nu știu, spuse șovăielnic. Cândva, limba ebraică îmi era la îndemână, dar n-am mai citit și n-am mai folosit-o de mult.

Trecuseră nouă ani lungi.

— Vrei să stai aici la mine și să încerci?

Era uluit că se întâlnise din nou cu limba tatălui lui:

— Voi rămâne o vreme, acceptă.

Dacă alegerea i-ar fi aparținut, ar fi încercat să înceapă cu Maimonides, cartea fiind foarte veche, cu pagini uscate și sfărâmicioase, dar Nuño Fierro era nerăbdător să-l citească pe Avicenna, așa că începu cu el.

Nu era sigur că poate face traducerea. Lucra pe îndelete, cuvânt cu cuvânt și treptat, literele îi deveniră din nou familiare.

— Ei, ce spui? îl întrebă doctorul după o zi.

Iona ridica din umeri.

Literele ebraice dezlănțuiră amintirea tatălui dându-i învățături, discutând înțelesurile cuvintelor, cum se aplica la relațiile dintre oameni, dintre om și Dumnezeu, dintre om și lume.

Își amintea voci bătrâne și tremurătoare, împletite imperfect cu voci tinere și sonore în acordarea bucuriei sau ale tristeții Kadișului. Părți din slujbă, fragmente de versuri pe care le crezuse pierdute pentru totdeauna începură să-i revină din adâncurile memoriei, ca niște petale purtate de vânt. Cuvintele ebraice pe care le traducea vorbeau despre încleștare și pleurezie, febră convulsivă, poțiuni de alinare a durerii; cu toate acestea, rezonau cu melodia și poezia credinței pierdute în brutalitatea vremurilor.

Unele cuvinte îi erau pur și simplu necunoscute și nu putea decât să mențină termenul ebraic în propoziția spaniolă. Dar cândva, știuse limba foarte bine și cunoștințele îi reveneau.

Nuño Fierro se învârtea îngrijorat pe lângă el, urmărindu-l de la distanță:

— Cum merge treaba? îl întreba în fiecare seară.

— Încep să progresez, îi spuse Iona când se simți sigur.

***

Nuño Fierro era un om cinstit și nu zăbovi să-l avertizeze pe Iona că, în trecut, Zaragoza fusese un loc periculos pentru evrei.

— Inchiziția a venit aici timpurie și aspră, zise el.

Torquemada numise doi inchizitori pentru Zaragoza în luna mai a anului 1484. Atât de nerăbdători fuseseră clericii să-i distrugă pe evreii recalcitranți, încât ținură primul autodafe fără să se ostenească să dea edictul de grație menit să le permită creștinilor șovăitori să mărturisească de bună voie, căutând astfel milă. Pe 3 iunie, primii doi convertiți fuseseră executați și trupul unei femei moarte fusese exhumat și ars.

— În Zaragoza locuiau oameni buni, membri ai *Diputación de Aragon,* consiliul statal, care au fost șocați și revoltați. S-au dus la rege, spunându-i că faptele și execuțiile lui Torquemada erau ilegale și confiscările de proprietăți violează drepturile stabilite în Aragon. N-au adus nicio obiecție la procesele de erezie, spuse Nuño Fierro, dar au făcut o plângere, cerând ca Inchiziția să lucreze pentru a-i aduce pe păcătoși înapoi în sânul Maicii biserici, prin învățătură și dojană, cu pedepse mai blânde. Au spus că proba apei nu trebuie aplicată celor credincioși și că în Aragon nu sunt eretici însemnați.

Regele Ferdinand îi trimisese repede la plimbare pe membrii consiliului:

— Le-a spus că, dacă sunt așa de puțini eretici în Aragon, de ce-l deranjează pe rege cu teama lor de Inchiziție?

În seara de 16 septembrie 1485, Pedro Arbués, unul dintre inchizitori, a fost omorât în timp ce se ruga în catedrală. N-au existat martori la crimă, dar autoritățile au presupus imediat că fusese ucis de noii creștini. Așa cum făcuseră și în alte cazuri de insurecții închipuite ale convertiților îl arestară imediat pe conducătorul grupului de creștini noi. Era un judecător distins, mai în vârstă, Jaime de Montesa, adjunctul judecătorului din oraș.

Un număr de cunoștințe de-ale lui au fost de asemenea arestate, deși erau practicanți creștini activi, frați și tați de călugări, deși strămoșii lor fuseseră convertiți. Unii ocupau poziții înalte în guvern și comerț și mai mulți dintre ei fuseseră înnobilați pe merit. Unul câte unul, au fost declarați *judio mamas,* „în realitate, evreu". Torturi teribile duseră la confesiuni. În luna decembrie a anului 1485, încă doi convertiți au fost arși pe rug și începând cu anul 1486, la Zaragoza se țineau lunar autodafe-uri.

— Așa că trebuie să avem grijă. Mare grijă, îl preveni Fierro pe Iona. Ramon Callico e numele

tău adevărat?

— Nu. Pe numele meu adevărat, sunt căutat ca evreu.

Nuño Fierro tresări vizibil:

— Atunci nu-mi spune care ți-e numele adevărat, zise el repede. Dacă vom fi întrebați cumva, vom zice că ești Ramon Callico, vechi creștin din Gibraltar și nepot al nevestei răposatului meu frate.

Nu se dovedi un lucru dificil. Iona nu văzu preoți sau soldați. Rămase aproape de gospodărie, situată cu inteligență de medicul evreu Gabriel ben Nissim Sporanis destul de departe de oraș și în afara drumului, pentru a se asigura că doar cei care aveau nevoie de asistență medicală se vor obosi să vină acolo.

Proprietatea lui Fierro cuprindea trei laturi ale unui deal lung și abrupt. De câte ori oboseala prefăcea din nou literele în șerpi și Iona nu putea să mai traducă, lăsa cartea și hoinărea pe deal. Se vedea că ar fi fost cândva o gospodărie îngrijită, dar era limpede că Nuño Fierro nu era un bun cultivator. Avea o plantație de măslini și o mică livadă de pomi fructiferi, sănătoși, dar necurățați. Ca bun *peon* ce fusese, Iona găsi un ferăstrău mic în magazie și curăță câțiva pomi, adunând crenguțele tăiate în stive și dându-le foc, așa cum făcuse pe la moșiile unde lucrase. În spatele magaziei era o grămadă veche de bălegar și adăugând cenușa la ea, împrăștie îngrășământul în jurul câtorva pomi.

Dincolo de creasta dealului și pe versantul nordic era un câmp neglijat, numit de Reyna „locul celor pierduți”. Era un cimitir fără împrejmuire pentru nefericiții care își luau singuri viața, căci Biserica îi condamna pe sinucigași și nu permitea să fie înmormântați în pământ creștinesc consacrat.

Chiar deasupra fermei se afla panta sudică a dealului, cea mai bună parte a terenului, cu sol bogat și expus din plin la soare. Reyna cultiva

acolo o mică grădină de legume, dar aceasta fusese năpădită în mare parte de tufișuri și buruieni. Iona văzu ca dacă s-ar fi apucat cineva să-l cultive serios, pământul acela ar fi dat roade bogate.

Nu era sigur cât timp va rămâne, dar era prins de redescoperirea limbii ebraice și o dată cu trecerea săptămânilor, începu să i se pară normal să locuiască într-o casă. Era o casa plină de mirosuri de la bucătărie, cuptor și de căldura căminului spațios. Iona ținea întotdeauna lada cu lemne plină, lucru pentru care Reyna îi era recunoscătoare, deoarece aceasta fusese una din multele ei corvezi. Parterul conținea o singură încăpere mare, unde se gătea și se mânca și două scaune confortabile erau trase lângă foc. La etaj, patul lui Iona era într-o cămară mică, între dormitorul mare al stăpânului și odaia mai mică a Reynei, fiecare din cele două camere având câte un pat.

Pereții erau subțiri. N-o auzea niciodată rugându-se, dar toți știau că se auzea foarte bine ori de câte ori unul din ei se scula să-și facă nevoile în oala de noapte. O dată, o auzi gemând ușor când căsca și și-o imagină întinzându-se, desfătându-se bucuroasă cu luxul câtorva ore scutite de muncă. În timpul zilei o privea pe furiș, având grijă să nu fie observat, pentru că aflase de la început ca Reyna era ocupată.

De mai multe ori, în timpul nopții, auzi ușa ei deschizându-se și zgomotul făcut când intra în camera lui Nuño. Uneori auzea și sunetele înăbușite din actul dragostei.

Bravo ție, doctore! se gândea, prins în temnița propriilor lui nevoi încătușate.

Observă că în viața de zi, Nuño și Reyna erau stăpân și servitoare, purtându-se frumos unul cu altul, dar fără intimități.

Unirea lor sexuală nu se petrecea atât de des pe cât se așteptase Iona. Se părea că nevoile lui Nuño

Fierro nu mai erau stringente. Iona era atent la ritualuri și observă destul de repede că uneori, după cină, Nuño îi spunea Reynei că a doua zi ar dori la masă o găină, iar ea înclina capul. Iar noaptea venea întotdeauna la Nuño în cameră. Înțelegând codul lor, Iona ajunse în curând să nu mai poată adormi după comanda culinară a găinii, decât după ce o auzea pe Reyna intrând în camera doctorului.

Iona își dădu prima dată seama că Nuño nu se simțea bine într-o după-amiază când, ridicându-se de la măsuța unde traducea, îl văzu pe doctor stând tăcut pe treapta de jos a scării interioare. Era palid și ținea ochii închiși.

— Pot să vă ajut, señor? se grăbi spre el, dar Nuño Fierro clătină din cap și ridică o mână.

— Lasă-mă să stau. O mică amețeală, nimic mai mult.

Iona plecă deci, întorcându-se la lucru. Curând îl auzi pe Fierro ridicându-se și intrând în camera lui.

După mai multe zile, urmară vijelii și o ploaie deasă și constantă, care întrerupse o lungă perioadă de secetă, în întunericul de dinaintea zorilor cei trei au fost treziți de un bubuit la ușă și de vocea unui bărbat, care îl striga tare pe señor Fierro.

Reyna coborî repede și strigă prin ușa închisă:

— Da, da! Ce s-a întâmplat?

— Sunt Ricardo Cabrera. Vă rog, avem nevoie de señor. Tata a căzut foarte rău.

— Vin, strigă Nuño din capul scării.

Reyna crăpă ușa puțin, fiindcă era în cămașă de noapte:

— Unde ți-e casa?

— Pe drumul spre Tauste.

— Dar e pe malul celălalt al Ebrului!

— Eu l-am trecut ușor, se rugă omul.

Pentru prima dată, Iona o auzi pe servitoare discutând în modul acela ciudat cu stăpânul, ca o soție:

— Nu-ți pune așa de liniștit instrumentele în geantă! E prea departe și peste râu. Nu poți ieși într-o noapte ca asta.

În curând, Iona auzi un ciocănit la ușa lui. Reyna intră și veni lângă pat pe întuneric.

— Nu e în putere. Du-te cu el și ajută-l. Vezi să nu pățească ceva.

Nuño era mai puțin impulsiv decât pretindea și păru ușurat când îl văzu pe Iona coborând scările, îmbrăcat.

— De ce nu luați unul din caii fratelui dumneavoastră? întrebă el, dar doctorul clătină din cap, spunând că avea calul lui, care traversase adesea Ebrul.

Așa că Iona puse șaua pe calul cafeniu al lui Nuño și pe surul arăbesc și porniră după poneiul lățos al fiului gospodarului, prin ploaia persistentă. Pârâiașul se transformase în torent și, croindu-și drum prin noroi, erau înconjurați de zgomotul apei. Iona îi aducea geanta lui Nuño, pentru ca acesta să țină frâul cu amândouă mâinile.

Când ajunseră la râu, erau uzi până la piele. Nu exista niciun vad liniștit pe o asemenea vreme. Apa le izbea scările cailor, dar până și micul ponei izbuti traversarea fără incidente. Ajunseră la ferma înghețați și uzi, dar nu se putură ocupa de ei.

Pascual Cabrera zăcea pe podeaua hambarului și nevasta lui, în apropiere, trăgea fân cu furca, pentru animale.

Când Nuño se aplecă deasupra lui, bărbatul gemu.

— Am căzut de pe stânci, pe pășune, șopti el.

Părea să respire cu greutate și nevasta lui continuă relatarea:

— Umblă un lup pe aici și ne-a luat o mioară tânără acum două săptămâni. Ricardo a pus curse și o să-l omoare, dar până atunci, băgăm noaptea

în hambar oițele și caprele noastre. Soțul meu le-a băgat pe toate, în afară de blestemata aia de capră, zise ea, arătând împricinata cu blană neagră, care rumega la fân. Urcase pe niște stânci dintr-o margine a pășunii. La capre le place să se cațăre și nu voia să se dea jos.

Soțul ei îngăimă ceva și Nuño îl rugă să repete.

— *Cabra*… cel mai mult lapte.

— Așa e, întări soția. Așa că a urcat pe stânci după ea și a mânat-o și capra s-a dus direct la hambar. Dar pietrele sunt ude de ploaie și a alunecat. A căzut până jos. A stat acolo un timp și mai târziu a fost în stare să ajungă și el la hambar. Am reușit să-l dezbrac de hainele ude și să-l acopăr cu o pătură, dar nu mă lasă să-l șterg, fiindcă îl doare.

Iona avea în fața lui un alt Nuño decât cel pe care-l știa de acasă. Doctorul era iute și încrezător. Dădu la o parte pătura și îi ceru lui Iona să țină aproape una dintre cele două lămpi. Mâinile lui examinară blând corpul rănitului, evaluând loviturile sub privirile boilor legați în apropiere.

— Ți-ai rupt mai multe coaste. Și poate și un os de la mână, zise Nuño în cele din urmă.

Îl legă strâns pe omul îndurerat în fețe peste coaste și Cabrera putu în sfârșit să ofteze, ceva mai ușurat:

— O, e puțin mai bine.

— Să îngrijim și brațul, spuse Nuño, și în timp ce i-l lega, îi puse pe Iona și pe Ricardo să lege pătura de două stinghii de lemn rezemate de un perete ai hambarului. Îl ridicară pe bolnav în acest hamac improvizat și îl duseră la patul lui.

Plecară abia după ce doctorul îi dădu soției bolnavului pulberi pentru infuzii ce înlesneau somnul. Pe drumul de întoarcere, era ceață în continuare, dar furtuna se sfârșise și râul era mai liniștit. Ploaia încetă înainte de a ajunge acasă și cerul fu inundat de lumina răsăritului. Reyna îi

aștepta la căldură, cu vin fiert și se apucă imediat să pregătească baia doctorului.

În penumbra cămăruței lui, Iona își șterse tremurând corpul ud cu niște cârpe aspre, ascultând gânditor cicăleala îngrijorată a femeii, moale și insistentă ca gânguritul unui porumbel.

După câteva zile, când Nuño îl rugă să meargă din nou cu el, Iona se învoi. În săptămâna următoare făcură șapte vizite la bolnavi și răniți și în curând, deveni un fapt acceptat de a-l însoți pe doctor în toate călătoriile mai lungi.

În timp ce se aflau la o femeie cu febră mare și frisoane paroxistice, Iona află ce se mai întâmplase cu evreii care trecuseră din Spania în Portugalia. În așteptarea lui Nuño, care-o îngrijea pe pacientă, Iona stătu de vorbă cu soțul ei, negustor de pânzeturi cu drumuri la Lisabona și cunoștințe despre mâncărurile și vinurile portugheze.

— Ca peste tot, și în Portugalia blestemații de evrei sunt o pacoste, zise el.

— Am auzit că au fost făcuți sclavi ai statului.

— Au fost sclavi până când Emanuel a ajuns pe tronul Portugaliei și i-a declarat liberi. Dar când a dorit să se însoare cu tânăra Isabela, fiica regilor noștri Ferdinand și Isabela, spaniolii l-au luat în râs pentru slăbiciune și i-au cerut să fie mai ferm. Așa că nu știa ce să facă: voia să scape de evreii din regat, dar nu-și permitea să-i piardă fiindcă sunt negustori ai naibii de buni.

— Așa am auzit, spuse Iona. Deci e adevărat?

— A, da. Știu că e adevărat în negoțul meu și în multe altele. Oricum, din ordinele lui Emanuel, toți copiii evrei între patru și paisprezece ani au fost botezați cu forța. S-a făcut o experiență și vreo șapte sute de copii proaspăt botezați au fost trimiși să ducă o viață cu adevărat creștinească pe insula San Tomás, din largul coastei Africii. Aproape toți au murit acolo, din cauza frigurilor. Dar ceilalți copii au putut rămâne cu familiile lor, iar adulților

li s-a oferit alegerea de a deveni catolici sau de a părăsi țara. Ca și în Spania, unii s-au convertit, deși din ce s-a întâmplat la noi, e îndoielnic că un *judio mamas,* un evreu adevărat poate deveni un creștin bun și cinstit, nu?

— Unde s-au dus ceilalți? întreba Iona.

— Habar n-am și nici nu-mi pasă, atâta vreme cât nu se întorc la noi, zise negustorul, dar un geamăt al soției îl făcu să plece de lângă Iona, ducându-se la ea.

Într-o zi, doi gropari intrară pe aleea lui Nuño cu un măgar împovărat cu o formă umană. Se opriră la fermă și cerură apă. Reyna întrebă dacă aveau nevoie de doctor, dar oamenii râseră, spunând că era prea târziu. Trupul de pe măgar era al unui bărbat neidentificat, cu piele neagră, un călător care-și tăiase singur beregata în Plaza Mayor, în plină zi. Groparii mulțumiră pentru apă, îndreptându-se încet spre „locul celor pierduți".

În noaptea aceea, Nuño îl trezi din somn pe Iona.

— Nevoie de ajutor.

— Îl aveți, señor Fierro. Ce să fac?

— Trebuie să știi că e o chestiune pe care Biserica o consideră vrăjitorie și păcat mortal. Dacă mă ajuți și ne descoperă, o să fim arși pe rug amândoi.

Iona hotărâse de mult că Nuño Fierro era un om în care putea avea încredere:

— Sunt deja vânat pentru rug, domnule doctor. Nu pot să mă ardă decât o dată.

— Atunci ia o cazma și pune frâul pe un asin.

Era o noapte senină, dar răcoarea îl pătrundea pe Iona. Mânară asinul la cimitirul sinucigașilor. Nuño venise înainte de a se însera, să caute groapa, și acum îl conduse acolo la lumina strălucitoare a lunii.

Îl puse pe tânăr să sape imediat:

— Groapa nu e adâncă, fiindcă groparii sunt niște leneși și erau pe jumătate beți când a vorbit Reyna cu ei.

Lui Iona nu i-a fost greu să scoată din pământ cadavrul înfășurat în giulgiu și, cu ajutorul asinului, duseră corpul în magazie, unde îl așezară pe o masă, înconjurat de lămpi aprinse.

Silueta și chipul erau cele ale unui bărbat de vârstă mijlocie, cu păr cârlionțat, moale și negru, membre subțiri, șolduri pe care se vedeau contuzii, o serie de cicatrice de la răni vechi și neplăcuta rană de la gât care-i provocase moartea.

— Culoarea pielii nu poate da naștere la presupuneri, zise Nuño Fierro. Pe climă arzătoare, cum e în Africa, bărbații au tenul închis la culoare de sute de ani, e o protecție împotriva razelor arzătoare ale soarelui. În zone nordice, cum este teritoriul slavilor, temperaturile joase au determinat ca oamenii să se nască având o piele albă ca zăpada.

Doctorul luă unul din bisturiele fine făurite de fratele lui:

— Lucrul acesta se face de când există arta vindecării, spuse el și făcu o incizie fermă și dreaptă, care deschise corpul din fața lui de la osul pieptului până la pubis. Pielea omului, orice culoare ar avea, ca și carnea de dedesubt, conține anumite glande care ajută funcționarea corpului.

Iona trase repede aer în piept și întoarse capul în fața mirosului:

— Știu cum te simți, zise Nuño, pentru că așa m-am simțit și eu prima dată când l-am văzut pe Sporanis făcând asta.

Mâinile lui se mișcau cu abilitate:

— Sunt un simplu doctor, nu un preot sau un diavol. Nu știu ce se întâmplă cu sufletul. Dar sunt sigur că nu rămâne aici, în această casă de carne, pentru că trupul începe să se facă pământ imediat după moarte.

Îi menționă ce știa despre organele pe care le scotea și-l îndrumă pe Iona să le noteze dimensiunile și greutatea într-un caiet cu coperte din piele:

— Acesta este ficatul. Hrana corpului depinde de el. Cred că aici ia naștere sângele. Aici… splina; aici… vezica biliară, care dictează temperamentul.

Inima… Când fu scoasă, Iona ținu în palme inima unui om!

— Inima trage sângele în ea și îl trimite în altă parte. Natura sângelui e necunoscută, dar e limpede că inima dă viață. Fără ea, omul ar fi o legumă.

Nuño îi arătă că era ca o casă cu patru încăperi:

— Poate că într-una din aceste încăperi stă scris sfârșitul meu. Cred că Dumnezeu a greșit ceva acolo când m-a creat. Deși poate boala se află în foalele plămânilor.

— Deci vă e chiar rău? nu se putu Iona abține să întrebe.

— Uneori e rău. Nu pot respira, vine și se duce.

Nuño îi mai arătă cum oasele, membranele și ligamentele sprijineau și protejau trupul. Tăie cu ferăstrăul craniul omului și îi arătă creierul, apoi îi demonstră că era legat de coloana vertebrală și de anumiți nervi.

Când puseră totul la loc și cusură inciziile cu atenție de croitoreasă, afară era încă întuneric.

Îl înfășară în giulgiu și porniră, cu el pe asin, către deal.

De data aceasta, mortul a fost îngropat mai adânc, de Iona, apoi îl onorară cu o rugăciune creștină și cu una iudaică. Pe când lumina zilei pluti deasupra dealului, erau amândoi în paturile lor.

În săptămâna următoare, Iona se simți înflăcărat de o neliniște ciudată. Traduse cuvintele lui Avicenna:

„Medicina este păstrarea sănătății și tratarea bolii provenite din cauze existente în interiorul corpului”. Când se ducea cu Nuño să vadă pacienți, se uita la ei altfel, căutând la fiecare scheletul și organele pe care le văzuse la necunoscutul îngropat pe deal.

Dură toată săptămâna până își adună curajul să-i facă propunerea doctorului:

— M-aș lega la dumneavoastră ca ucenic doctor.

Nuño îl privi calm:

— E o dorință bruscă de-a ta, ce ar putea pieri ca ceața împrăștiată de vânt?

— Nu, m-am gândit mult la asta. Cred că săvârșiți lucrarea lui Dumnezeu.

— Lucrarea lui Dumnezeu? Lasă-mă să-ți spun ceva, Ramon. Adesea cred în Dumnezeu. Dar uneori nu cred.

Iona tăcu, neștiind ce să răspundă.

— Mai ai și alte motive pentru care vrei asta?

— Un doctor îi ajută toată viața pe alții.

— Așa, deci. Vrei să faci bine omenirii?

Iona simțea că Nuño se joacă și își ieși din sărite:

— Da, vreau.

— Știi cât durează o asemenea slujbă?

— Nu.

— Patru ani. Ar fi a treia ucenicie a ta și nu-ți pot da asigurări că vei ajunge s-o termini. Nu știu dacă Dumnezeu îmi mai acordă încă patru ani ca să-I săvârșesc lucrarea.

Sinceritatea îi smulse lui Iona cel mai bun motiv din sufletul lui:

— Simt nevoia să aparțin de ceva. Să fiu o parte din ceva bun.

Nuño își strânse buzele, privindu-l.

— Aș munci din greu pentru dumneavoastră.

— Deja muncești din greu pentru mine, spuse blând doctorul.

Dar, după o clipă, dădu din cap:

— Bine. Vom încerca.

Partea a Șasea

DOCTORUL DIN ZARAGOZA

Aragon

10 februarie 1501

Capitolul Douăzeci și Nouă

UCENICUL DOCTORULUI

Acum, când mergea cu Nuño la pacienți, Iona nu mai aștepta inactiv ca doctorul să-și termine treaba. Stătea lângă pat, ascultând explicațiile date de Nuño pe un ton scăzut, în legătură cu examinarea și tratamentul bolnavului.

— Vezi ce umede sunt cearșafurile? Simți că respirația e acidă?

Iona asculta cum doctorul îi spunea soției pacientului că soțul ei avea febră și dureri de stomac, prescriindu-i un regim fără condimente dar cu ceaiuri, timp de șapte zile.

Mergând de la o casă la alta, mențineau ritmul cailor în trap săltat, dar când se întorceau seara acasă, agale, Iona punea cele câteva întrebări provocate de activitatea din ziua respectivă.

— Cum diferă simptomele colicii?

— Uneori, colica e însoțită de febră și transpirație, alteori nu. Poate fi provocată de constipație acută, iar un remediu bun este să fierbi smochine în ulei de măsline și miere, până se fac o pastă groasă. Sau poate fi cauzată de diaree și atunci usuci orez până se face cafeniu, apoi îl fierbi și îl mănânci pe îndelete.

Nuño avea întotdeauna și el câteva întrebări:

— Cum se potrivește ceea ce am văzut noi azi cu descoperirea bolii, descrisă de Avicenna?

— A scris că boala poate fi recunoscută adesea după ceea ce produce și elimină corpul, spută, scaune, transpirație și urină.

Lucra în continuare la traducerea din Avicenna, care întărea lecțiile date de Nuño.

Simptomele se obțin prin examinarea fizică a trupului. Unele sunt vizibile, ca gălbinarea sau edemul; unele sunt perceptibile cu urechea, cum este bolboroseala abdomenului în dropică; mirosul rău avertizează simțul mirosului, de exemplu, în ulcerele purulente; alte simptome se dezvăluie prin gust, cum ar fi aciditatea din gură; atingerea recunoaște altele: întărirea…

Când găsea un cuvânt pe care nu-l cunoștea, trebuia să apeleze la Nuño:

— Spune: „Întărirea…” și urmează cuvântul ebraic *sartán.* Îmi pare rău, dar nu știu ce înseamnă *sartán.*

Nuño citi pasajul transcris și zâmbi:

— Aproape sigur înseamnă cancer. Atingerea recunoaște întărirea cărnii adusă de cancer.

Procesul traducerii unei asemenea cărți era educativ în sine, dar Iona nu avea decât un timp limitat pentru a i se dedica lui Avicenna, căci Nuño Fierro era un profesor pretențios care-l puse imediat să citească și alte cărți. Doctorul avea mai multe manuale clasice de medicină în limba spaniolă și Iona ajunse să cunoască opera lui Teodorico Borgognoni despre chirurgie, a lui Isaac despre febră și a lui Galen despre puls.

— Nu le citi doar așa, îl avertiză Nuño. Învață-le. Învață-le în așa fel încât să nu ai nevoie să le consulți în viitor. O carte poate fi arsă, se poate pierde, dar dacă într-adevăr ai învățat, cartea face parte din tine și cunoașterea ei te va însoți toată viața.

Ocaziile de a practica disecții în magazie erau rare și la intervale lungi, dar mai studiară cadavrul unei femei din oraș care se aruncase în Ebru și se înecase. Tăindu-i pântecul, Nuño îi arătă un fetus, incomplet format și de dimensiunile unui pește pe care orice pescar l-ar fi aruncat la loc în apă.

— Viața ia naștere din spermă, eliberată de penis, îi spuse Nuño. Nu s-a înțeles încă tot ce se

petrece în corpul femeii, făcând posibilă transformarea. Unii cred că semințele din lichidul masculin dat afară sunt ajutate să crească de căldura naturală a tunelului femeii. Alții sugerează că lucrul se datorează căldurii suplimentare a frecării cu organul masculin.

Disecară un sân și Nuño îi dezvălui că țesutul intern, asemănător unui burete, era uneori atacat de tumori:

— Pe lângă rolul de a permite copilului să sugă laptele mamei, sfârcurile sunt zone sexuale sensibile. O femeie poate fi pregătită pentru contact prin stimularea mai multor zone ale corpului cu mâna sau gura bărbatului, dar chiar și mulți anatomiști ignoră secretul că locul care-i provoacă femeii cea mai mare dorință este aici, zise el, arătându-i lui Iona micul organ, de forma unui bob de mazăre, ascuns în cute gemene ale pielii ca un giuvaier învăluit așezat în vârful vaginului.

Nuño își mai aminti și de o altă lecție:

— În oraș sunt multe femei, mai multe decât trebuie pentru a satisface discret nevoile unui bărbat. Dar să nu te apropii de târfe fiindcă multe au sifilis, transmițându-ți astfel o boală foarte periculoasă.

După o săptămână, lecția se fixă bine în mintea lui Iona, când merseră la casa Luciei Porta din centrul orașului.

— Señora, a venit doctorul pentru micuții José și Fernando, strigă el și o femeie veni cu pași târșâiți la ușa.

— *Hola,* señora, spuse Nuño.

Ea nu le răspunse la salut, dar îi lăsă să intre. Un băiețel slab stătea rezemat de perete, respirând greu și privindu-i tâmp.

— *Hola,* Fernando. Fernando are nouă ani, zise el și Iona simți o adiere de milă, fiindcă băiatul părea abia de patru-cinci ani.

Avea picioarele nedezvoltate și foarte arcuite. Nu protestă când îl examinară. Nuño îi arătă că avea mai multe umflături întunecate pe scrot și pe anus, ca niște boabe mici de struguri:

— Uneori se văd, dar nu prea des, spuse el.

Merseră cu Fernando la fereastră, unde era lumină mai bună și doctorul ținu gura copilului deschisă, pentru ca Iona să poată vedea că avea palatul perforat. Gura avea și alte ciudățenii; cei doi dinți din față aveau forma unor cârlige, mai înguști la rădăcină decât la vârf.

— Gaura din palat se întâlnește foarte des, la fel și dinții malformați.

Un bebeluș plângea pe pat și se aplecară și asupra lui.

— *Hola,* José, murmură Nuño.

Bebelușul avea răni și bășici pe gură și în jurul nasului.

— Ai destulă alifie, señora?

— Nu. S-a terminat.

Nuño dădu din cap:

— Atunci trebuie să te duci la magazinul fratelui Medina. O să-i spun să te aștepte și să-ți mai dea.

Iona se bucura când se aflară din nou la lumina soarelui, plecând de acolo.

— Alifia n-o să-i ajute mult, spuse Nuño. Nimic n-o să-i ajute. Bubele copilului o să treacă, dar dinții o să i se îndoaie la fel ca ai fratelui lui. Și pot apărea și complicații mult mai grave. Am observat că mai mulți pacienți de-ai mei care au înnebunit – doi bărbați și o femeie – suferiseră de sifilis în copilărie. Nu pot dovedi legătura dintre cele două boli, ridică el din umeri, dar e interesant că apare această combinație.

O vreme, lucrurile acestea au fost singurele cunoștințe ale lui Iona despre sifilis.

Nuño îi spuse că ucenicul lui trebuia să frecventeze regulat biserica, deși la început Iona încercă să se împotrivească. Una fusese să mimeze

pioșenia creștină în Gibraltar, unde era urmărit permanent, și alta era s-o facă acum în timp ce trăia în casa lui Nuño Fierro, fără amenințări pentru necredincioși.

Dar Nuño nu se lăsă înduplecat:

— Când îți vei termina ucenicia, vei ajunge în fața mai-marilor orașului, vei fi candidat la recunoașterea titlului de doctor. Voi merge și eu cu tine. Dacă nu ești cunoscut ca un creștin practicant, nu vei primi titlul.

Apoi îi servi și argumentul decisiv:

— Dacă ești descoperit și condamnat, Reyna și cu mine vom fi distruși o dată cu tine.

— Am fost de câteva ori la slujbele de la biserică, atunci când prezența acolo era necesară. Am fost în stare să-i imit pe cei de lângă mine, să îngenunchez o dată cu ei și să stau când ei stăteau. Dar pentru mine e periculos să merg la biserică, pentru că nu cunosc în amănunt cum trebuie să mă port acolo.

— E ușor de învățat, replică Nuño calm și alături de lecțiile de medicină, începu să-l instruiască în privința practicării catolicismului, a gesturilor de credință, a rugăciunilor în latină care era necesar să-i fie la fel de familiare ca cele iudaice, inclusiv cum să facă o ușoară genuflexiune la intrarea în biserică, de parcă asta făcuse duminica și de sărbători toată viața.

La Zaragoza, primăvara venea mai târziu decât la Gibraltar, dar într-un târziu, lumina și căldura își recâștigară drepturile. Copacii curățați și fertilizați de el în livadă înfloriră abundent și privi cum înmiresmatele petale trandafirii cădeau, înlocuite după câteva săptămâni de primele fructe mici, piersici și mere tari și verzi.

Într-o zi cu ploaie moale, o femeie pe nume Loretta Cavalier veni la cabinet și se plânse că, în ultimii doi ani, ciclul lunar aproape îi dispăruse, înlocuit de crampe puternice. Mică și cu pielea

albă, cu părul de culoarea blăniței de șoarece, își descrise cu poticneli problemele și cu ochii aproape închiși ațintiți asupra peretelui, ferindu-se de Nuño și de Iona. Le spuse că fusese la două moașe, care îi däduseră alifii și săruri, dar fără niciun folos.

— Te ușurezi fără greutate? întrebă Nuño.

— Uneori, nu.

Pentru constipație, îi prescrise semințe de in, puse în apă rece și băute cu tot cu apă. Calul și căruța ei așteptau în fața cabinetului, dar Nuño îi spuse că trebuia să lase o vreme căruța acasă și să-și facă drumurile călare. Ca să-i sporească și ciclul lunar, o învăță să fiarbă scoarță de cireș, iarbă-grasă și frunze de zmeură și să bea ceaiul obținut de patru ori pe zi, continuând tratamentul încă treizeci de zile după normalizarea situației.

— Nu știu unde să găsesc plantele, spuse ea și Nuño o îndrumă să le caute la farmacistul din Zaragoza.

Însă a doua zi după-amiază, Iona adună bucăți de scoarță de la un cireș sălbatic, iarbă-grasă și frunze dintr-un rug de zmeură și în seara aceea le duse, cu o sticlă de vin, la căsuța femeii de pe malul Ebrului. Când îi deschise, era desculță, dar îl invită înăuntru, mulțumindu-i pentru dar. Îi turnă din vinul adus de el și bău și ea și se așezară lângă foc, pe două scaune frumos ornamentate. Iona le lăudă și femeia spuse că fuseseră încrustate de răposatul ei soț, Jiménez Reverte, care fusese meșter tâmplar.

— De când ți-a murit soțul? întrebă Iona și femeia spuse că trecuseră doi ani și două luni de când Jiménez fusese lovit de boală și pierise și ea se ruga zilnic pentru sufletul lui nemuritor.

Nu se simțeau în largul lor împreună, dar conversau stângaci, presărând vorbele cu tăceri. Iona știa ce dorea, dar nu era versat în conversații care l-ar fi apropiat de scop. În cele din urmă, se ridică și se ridică și ea. Știa că daca nu acționa, va

trebui să plece, așa că o luă în brațe și se aplecă să-i atingă buzele cu ale lui.

Loretta Cavalier rămase nemișcată în timpul îmbrățișării, apoi se desprinse, luă lampa cu gaz și-l conduse desculță pe scara îngustă și abruptă. În camera ei, abia avu timp să zărească patul ornamentat de Jiménez mult mai meșteșugit decât scaunele, cu tăblia transformată într-o etalare de struguri, smochine și rodii din lemn de stejar. Femeia duse imediat lampa pe hol și o lăsă acolo. Întorcându-se pe întuneric, se auzi foșnetul materialului pe piele, hainele de care se dezbrăcau grăbiți căzând pe podea.

Se năpustiră unul asupra altuia ca doi călători uscați de sete într-un deșert cumplit, așteptând dulceața apei. Totuși, unirea îi aduse lui Iona doar ușurare nu și plăcerea intensă după care tânjea. Curând, întins în întunericul încăperii cu mirosul actului consumat, îi exploră sânii flasci, oasele ascuțite ale șoldurilor și genunchii ascuțiți.

Ea se îmbrăca înainte de a aduce lampa. Iona nu avea s-o vadă niciodată goală. Deși mai veni la ea să se unească încă de trei ori, actul era lipsit de pasiune, de parcă ar fi fost o încercare de onanism cu corpul ei împrumutat. Nu aveau aproape nimic să-și spună; conversația stângace era urmată de eliberarea din patul cel frumos, apoi de cuvintele puține și greoaie ce precedau despărțirea. A patra oară când veni la ea, nu-l mai pofti înăuntru și văzu, dincolo de umărul ei, că la masă stătea Roque Arellano, măcelarul din Zaragoza, descălțat și bând vinul oferit de Iona.

După mai multe duminici, era și el la biserică când auzi anunțul căsătoriei dintre Loretta Cavalier și Roque Arellano, citit de preot. După ce se căsătoriră, Loretta Cavalier începu să lucreze la măcelăria prosperă a soțului ei. Nuño ținea pui în gospodărie, dar nu vite sau porci și Reyna îl rugă de câteva ori pe Iona să cumpere de la măcelărie pește sau carne, pe care uneori le aducea și

Arellano clienților. Loretta devenise pricepută; admira siguranța cu care tăia și aranja carnea. Prețurile lui Arellano erau ridicate, dar Loretta îl întâmpina întotdeauna cordial, ochii cu pleoapele lăsate îi străluceau și îi dădea adesea oase cu măduvă, folosite de Reyna la supă sau la ostropel.

Nuño și Reyna veniseră la *hacienda* când stăpânul casei era Gabriel ben Nissim Sporanis și doctorul evreu obișnuia să se îmbăieze vinerea înainte de apusul soarelui, pregătindu-se de sabat. Nuño și Reyna se deprinsesem să facă și ei baie săptămânal, Nuño - luni și Reyna - miercuri, astfel încât să nu încălzească de mai multe ori apa în aceeași seară. Făceau baie într-o cadă de aramă așezată lângă foc, cu un ceainic mare plin cu apă în clocot alături, în caz că mai aveau nevoie.

Pentru Iona, era un mare lux să se îmbăieze în fiecare vineri, deși trebuia să se înghesuie ca să încapă în cadă. Uneori, miercuri seara, când se îmbăia Reyna, ieșea afară, dar cel mai adesea stătea în camera lui, cântând la chitară sau lucrând la traducerea din Avicenna la lumina lămpii. Îi era greu să se concentreze pentru a memora leacuri cu proprietăți astringente asupra rănilor, sau care încălzeau, sau nu erau purgative, atunci când ea era în baie și el încerca să-și imagineze cum arăta.

Când se răcea apa, îl auzea pe Nuño ducându-se să-i adauge apă fierbinte din ceainic, așa cum făcea și ea lunea pentru doctor. Nuño făcea același gest și pentru ucenicul lui, vinerea, mișcându-se încet și încordându-se cu ceainicul, avertizându-l pe Iona să-și ferească picioarele ca să nu-l ardă și turnând apa fierbinte, cu respirația lui greoaie.

— Face prea mult. Nu mai e tânăr, îi zise Reyna lui Iona într-o dimineață, când Nuño era ocupat în magazie.

— Încerc să-i ușurez povara, zise Iona, simțindu-se vinovat.

— Știu. L-am întrebat de ce cheltuiește atâta energie ca să te învețe, îi spuse ea sinceră. Mi-a spus: „o fac pentru că merită”, îi dezvălui ea, oftând și ridicând din umeri.

Iona n-o putea mângâia. Nuño se forță să călărească acasă la pacienți chiar și în cazuri simple, în care ar fi fost de ajuns prezența ucenicului. Lui Nuño nu-i era de ajuns că Iona îl citise pe Rhazes, care sublinia că suplimente și toxine erau eliminate din corp o dată cu urma; maestrul trebuia să-i arate la căpătâiul bolnavilor culoarea ca lămâia a urinei din vezica unui pacient cu febră continuă, cea trandafirie de la debutul febrei malarice, repetate la fiecare șaptezeci și două de ore, urina albă și spumoasă provocată uneori de puroi. Îl învăță pe Iona să cunoască felul bolii după mirosul urinei.

Nuño îi demonstră, de asemenea, că era înzestrat cu îndemânarea și arta unui farmacist. Știa cum să usuce și să macine ierburile, cum să facă unguente și perfuzii și multe altele, dar renunțase la a-și fabrica singur leacurile. În schimb, îl patrona pe un franciscan bătrân, fratele Luis Guerra Medina, un farmacist priceput care lucrase și cu Sporanis.

— Există multe bănuieli de otrăvire, mai ales când moare un membru al casei regale. Uneori, presupunerea e întemeiată, dar adesea nu se întâmplă așa, îi spuse Nuño lui Iona. Biserica a interzis multă vreme să se folosească medicamente preparate de evrei, ca să nu fie otrăvite. Cu toate acestea, unii doctori evrei și-au preparat singuri leacurile, dar alții, creștini din naștere sau evrei, au fost acuzați de otrăvire de pacienții care nu voiau să le plătească onorariile. Gabriel Sporanis s-a simțit în siguranță apelând la un farmacist călugăr și lucrez și eu cu fratele Guerra. Am descoperit că știe foarte bine deosebirea dintre turița mare și scorțișor.

Iona își dădu seama cât riscase ducându-i plante medicinale Lorettei Cavalier și înțelese că nu trebuia să mai repete gestul. Învăța astfel de la maestrul lui și-l asculta pe Nuño Fierro, care căuta să-l pregătească pentru viața de medic, atât din punct de vedere profesional, cât și al chestiunilor mărunte care asigurau practicarea meseriei cu succes.

Într-o zi, la mai bine de un an de când era ucenic la doctor, își dădu seama că unsprezece pacienți le muriseră în perioada respectivă.

Învățase destulă medicină pentru a realiza că Nuño Fierro era un doctor excepțional de bun și pentru a se bucura de norocul de a fi încăput pe mâna unui asemenea profesor; totuși îl apăsa recunoașterea faptului că intra într-o profesie unde se repurtau atâtea eșecuri.

Nuño Fierro își urmărea elevul așa cum un geambaș priceput studiază un cal promițător. Îl vedea pe Iona luptând îndârjit cu întunericul ce se aduna în jurul pacienților muribunzi și observa câtă gravitate se aduna în ființa tânărului o dată cu fiecare moarte.

Așteptă până într-o seară când stăteau amândoi și se odihneau după trudă, cu câte o cană de vin.

— L-ai ucis pe omul care l-a asasinat pe fratele meu. Ai mai luat și alte vieți, Ramon?

— Am luat.

Nuño sorbi din vin, ascultându-și ucenicul povestind cum aranjase uciderea celor doi traficanți de relicve.

— Dacă ai putea trăi din nou întâmplările, ai face altfel?

— Nu, pentru că acei oameni m-ar fi ucis ei pe mine. Dar gândul că am luat vieți umane e o povară.

— Și dorești să practici medicina ca pe o șansă de a te răscumpăra salvând alte vieți?

— Nu din acest motiv v-am rugat să mă învățați să fiu doctor. Dar în ultima vreme, totuși, am avut astfel de gânduri, recunoscu Iona.

— Atunci trebuie să vezi mai limpede puterile artei medicale. Un doctor e în stare să ușureze puține suferințe. Ne luptăm cu bolile oamenilor le legam rănile, le așezăm la loc oasele rupte și îi aducem pe lume pe cei mici. Cu toate acestea, orice ființă vie își află o dată și o dată sfârșitul. Așa că, în pofida îndemânării, învățăturii și pasiunii noastre, unii pacienți ne mor și nu trebuie să-i jelim exagerat sau să ne simțim vinovați că nu suntem zei care să le garanteze veșnicia. Mai bine ar trebui să fim mulțumiți că s-au bucurat de viață, dacă și-au cheltuit-o așa cum se cuvine.

— Înțeleg, dădu Iona din cap.

— Sper, zise Nuño. Pentru că dacă îți lipsește înțelegerea acestui lucru, ai să fii chiar un doctor prost, pentru că o să înnebunești.

Capitolul Treizeci

TESTAREA LUI RAMON CALLICO

Spre sfârșitul celui de-al doilea an al uceniciei lui Iona, drumul vieții i se întipărise clar înainte și fiecare nouă zi era pentru el un prilej de a absorbi cu entuziasm învățăturile lui Nuño. Practica lor se extindea mult și la țară, în jurul Zaragozei, aveau de lucru la cabinet și făceau drumuri spre pacienții care nu se puteau deplasa. Majoritatea pacienților lui Nuño erau oameni simpli, de la oraș și de la țară. Ocazional, era chemat de câte un nobil care avea nevoie de îngrijiri medicale și se ducea întotdeauna, dar îi spuse lui Iona că nobilii erau poruncitori și amânau să-i plătească doctorului pentru munca lui, așa că îi evita. Dar pe 20 noiembrie 1504, primi o somație pe care n-o putu ignora.

Către finalul verii, atât regele Ferdinand cât și regina Isabela fuseseră cuprinși de o boală istovitoare. Regele, un bărbat robust, cu o constituție călită de ani de războaie și vânătoare, se recuperase repede, dar soția lui avansase în slăbiciune. Apoi, în timp ce vizita orașul Medina del Campo, starea Isabelei se înrăutățise brusc și Ferdinand poruncise în grabă să se adune șase medici buni, printre care și Nuño Fierro, doctorul din Zaragoza.

— Dar nu puteți merge, protestă cu blândețe Iona. Până la Medina del Campo, e un drum călare de zece zile. Sau opt, dacă vă omorâți.

Nu vorbise într-o doară, pentru că știa cât de slăbit era Nuño și că n-ar fi trebuit să plece într-o astfel de călătorie.

Dar hotărârea doctorului era de nestrămutat:

— E regina mea. Un cap încoronat trebuie îngrijit cu aceeași măsură ca și un om de rând.

— Măcar lăsați-mă să vin și eu.

— Tu trebuie să rămâi aici, ca să ai grijă de pacienții noștri, refuză Nuño.

Iona și Reyna îi cerură amândoi să nu plece singur și doctorul se lăsă convins să-și angajeze un om, pe Andres de Avila, pentru a-l însoți. Plecară amândoi a doua zi devreme.

Se întoarseră prea curând, pe o vreme rea și umedă. Iona îl ajută pe Nuño să descalece. În timp ce Reyna îi pregătea repede o baie fierbinte, Avila îi povesti ucenicului ce se întâmplase.

Călătoria decursese conform celor mai rele temeri.

Avila spuse că merseseră timp de patru zile și jumătate. La un han din afara orașului Atienza, se îngrijorase din cauza oboselii lui Nuño:

— L-am convins să ne oprim ca să ne odihnim și să mâncăm, putând după aceea să plecăm mai departe. Dar la han am dat peste niște oameni care beau în amintirea Isabelei.

Avila spuse că Nuño întrebase gâtuit dacă vestea era sigură, iar oamenii, călători din apus, îl asiguraseră că trupul reginei era în acele momente purtat spre Granada, în sud, unde se aflau mormintele monarhilor.

Nuño și Avila petrecuseră o noapte albă, mușcați de purici pe podeaua unde găsiseră culcuș, iar dimineața o porniseră spre răsărit, către Zaragoza.

— De data asta am călătorit mai în voie, zise Avila, dar a fost o călătorie nenorocoasă de la început, fiindcă ultima zi am călărit pe vânt și ploaie pătrunzătoare.

Cu toate că făcuse baie, istovirea și paloarea lui Nuño îl alarmară pe Iona. Îl trimise imediat pe doctor la culcare și Reyna îl copleși cu mâncare și băuturi fierbinți. După o săptămâna de stat în pat, se refăcu puțin, dar călătoria zadarnică spre patul

de moarte al reginei Spaniei îl vlăguise și îi scăzuse puterile amarnic.

După o vreme, lui Nuño începură să-i tremure mâinile și nu mai putu folosi instrumentele chirurgicale făurite de fratele lui. Le preluă Iona, cu doctorul alături, instruindu-l, explicându-i, punând întrebări care îl provocau și îl învățau pe ucenic.

Înaintea amputării unui deget strivit de la mână, îl puse pe Iona să-și pipăie propriul deget cu mâna cealaltă:

— Simți un loc aici, un gol mic unde oasele se întâlnesc? Aici ar trebui tăiat degetul zdrobit, dar pielea s-o tai mai de sus. Știi de ce?

— Trebuie s-o coasem, zise Iona și profesorul dădu mulțumit din cap.

Cu toate că-i părea foarte rău că Nuño era bolnav, pentru experiența lui Iona era un avantaj, căci în ultimul lui an de ucenicie practică foarte mult chirurgia din cauza acestei situații.

Se simțea vinovat că Fierro își cheltuia energia pentru lecțiile lui, dar când îi spuse asta Reynei, ea clătină din cap:

— Cred că nevoia de a te învăța îl ține în viață, zise ea.

Într-adevăr, la sfârșitul celui de-al patrulea an de ucenicie, ochii doctorului mai în vârstă străluceau de triumf. Se ocupă imediat de prezentarea lui Iona în fața oficialităților ținutului. În fiecare an, cu trei zile înainte de Crăciun, slujbașii orașului alegeau doi doctori din ținut care urmau să-i examineze pe candidații la acest titlu. Fusese și Nuño examinator și cunoștea foarte bine procedura.

— Aș fi dorit să aștepți să fii testat după plecarea unuia dintre examinatorii de acum, Pedro de Calea, îi spuse el lui Iona.

Ani de zile, Calea îl invidiase și-l urâse pe doctorul din Zaragoza. Dar intuiția lui Nuño îi spunea să nu mai amâne:

— Nu mai pot aștepta încă un an, zise el. Și cred că ești gata.
A doua zi, călări până la clădirea municipală din Zaragoza și-l înscrise pe Iona la examen.

În dimineața testării, studentul și profesorul plecară devreme de la *hacienda* și își îndemnară caii la pas în dimineața caldă și strălucitoare. Nu vorbiră mult, nervoși amândoi. Era prea târziu ca să mai îmbogățească intelectul lui Iona; avuseseră patru ani lungi pentru asta.
Casa orașului mirosea a praf și a aglomerație, deși în ziua aceea nu se aflau acolo decât Iona, Nuño și cei doi examinatori.
— Domnilor, am onoarea de a-l prezenta spre examinare pe señor Ramon Callico, zise Nuño calm.
Unul dintre examinatori era Miguel de Montenegro, un bărbat scund și grav, cu păr, barbă și mustață argintii.
Nuño îl cunoștea de mulți ani și-l asigurase pe Iona că va fi un examinator serios și conștiincios, însă drept.
Celălalt examinator, Calca era un bărbat zâmbitor și inimos, cu păr roșu și o barbă mică și ascuțită. Purta o tunică încrustată cu sânge închegat și uscat, puroi și mucozități. Nuño îi descrisese deja dezaprobator acea haină lui Iona ca pe „reclama gălăgioasă a meseriei lui” și îl avertizase că doctorul roșcovan îl citise pe Galen și foarte puțin alți autori, așa că majoritatea întrebărilor lui vor fi din Galen.
Se așezară toți patru la masă. Iona își spuse că în urmă cu două decenii și jumătate, Nuño Fierro își dăduse examenul acolo, la aceeași masă și cu alte decenii înainte, Gabriel ben Nissim Sporanis făcuse la fel, într-o vreme când un doctor putea mărturisi că e evreu.
Fiecare examinator urma să pună două runde de întrebări și începu Montenegro, cel mai în vârstă

dintre ei:

— Fii atent, señor Callico. Aș dori să ne vorbești despre avantajele și dezavantajele prescrierii de teriac împotriva febrei.

— Voi începe cu dezavantajele, zise Iona, căci sunt puține și pot fi înșirate repede. Medicamentul e greu de realizat conținând șaptezeci de ierburi, prin urmare este greu de obținut și scump. Avantajul lui cel mai mare este că s-a dovedit un leac eficient împotriva febrei, afecțiunilor intestinale și chiar a unor otrăviri…

Simțea cum începe să se desfășoare, trecând cu ușurință de la un punct la altul, încercând să expună situația complet, fără excese. Montenegro păru satisfăcut:

— Cea de-a doua întrebare se referă la febrele cuaternare și terțiare.

— Febrele terțiare apar din trei în trei zile, numărând ziua primului acces ca prima zi. Febrele cuaternare apar din patru în patru zile. Aceste feluri de febră se întâlnesc mai des în locuri cu climă caldă și umedă și sunt adesea însoțite de frisoane, transpirație și mare slăbiciune.

— Ai răspuns repede și pe scurt. Ai trata hemoroizii apelând la cuțit?

— Numai dacă alte leacuri nu ajută. Adesea, durerea și neplăcerea pot fi controlate printr-un regim sănătos, fără mâncăruri grele, sărate sau foarte dulci. Dacă există sângerare mare, putem folosi medicamente care o opresc. Dacă se umflă, dar nu sângerează, putem folosi lanțeta sau lipitori.

Montenegro dădu din cap și se lăsă pe spate, indicând că era rândul lui Pedro de Calea.

Calea își mângâie barba roșie:

— Vorbește-ne, te rog, despre sistemul galenic al patologiei umorale, ceru el.

Iona era gata și trase aer în piept:

— Provine de la câteva idei apărute în școala hipocratică și a fost modificat de timpuriu de alți filosofi ai medicinei, mai ales de Aristotel. Galen a

modelat ideile lor într-o teorie care spune că toate lucrurile sunt compuse din patru elemente: foc, pământ, aer și apă – producând patru calități: fierbinte, rece, uscat și umed. Când mâncarea și băutura pătrund în corp, sunt încălzite de căldura naturală și transformate în patru umori: sânge, flegmă, fiere galbenă și fiere neagră. Aerul corespunde sângelui, care e umed și fierbinte, apa-flegmei, care e umedă și rece, focul-fierei galbene, care e uscată și fierbinte și pământul-fierei negre, care e uscată și rece.

Galen a scris că o parte din aceste substanțe e purtată de sânge pentru a hrăni diferitele organe ale corpului, în timp ce restul sunt eliminate ca reziduuri. A spus că este foarte importantă proporția în care acestea se combină în corp. Un amestec perfect al lor produce o persoană sănătoasă. Prea mult sau prea puțin dintr-o umoare conduc la dezechilibru și apoi la boală.

Calea se juca mângâindu-și barba:

— Spune-ne despre căldura înnăscută și pneumă.

— Hipocrate și Aristotel, apoi Galen au scris că această căldură din interiorul corpului este substanța vieții. Căldura înnăscută este hrănită de pneumă, un spirit format în cel mai pur sânge al ficatului și transportat de vene. Totuși, nu poate fi văzut, căci…

— De unde știi că nu poate fi văzut? îl întrerupse Calea și Iona simți genunchiul lui Nuño înghiontindu-l cu putere.

Pentru că până acum am disecat venele și organele de la trei cadavre și Nuño mi-a arătat doar țesut și sânge și a subliniat că nu suntem capabili să vedem aceea substanța numită pneumă.

Ce prost era; Calea o să-și dea seama că numai cineva care deschisese trupul unui om și se uitase în el putea spune un asemenea lucru. Teroarea îi blocă o clipă corzile vocale.

— Este… ceva ce am citit.

— Unde ai citit asta, señor Callico? Mi se pare că n-am citit nicăieri dacă pneuma poate sau nu poate să fie văzută.

Iona făcu o pauză.

— Nu era în Avicenna sau în Galen, zise, de parcă se străduia să-și amintească. Cred că era în Teodorico Borgognoni.

Calca se uita la el neîncrezător.

— Așa e, spuse Miguel de Montenegro. Și eu am citit despre asta în Teodorico Borgognoni, iar Nuño Fierro încuviință din cap.

— Sigur, Borgognoni, aprobă și Calea.

În cea de-a doua runda de întrebări, Montenegro îi ceru lui Iona să compare tratamentul unui os fracturat cu cel al unei dislocări. Îi ascultară răspunsul fără comentarii, apoi fu rugat să enumere factorii necesari pentru sănătate.

— Aer curat, mâncare și băutură nealterate, somn pentru a odihni forța trupului și veghe pentru a ține simțurile active, exerciții fizice moderate pentru a elimina reziduurile și impuritățile, eliminarea firească a celor netrebuincioase și atâta bucurie cât să asigure bunăstarea întregului corp.

— Spune-ne cum se răspândește boala într-o molimă, ceru Calea.

— Miasmele otrăvitoare sunt produse de leșurile în putrefacție sau de aburul rău al apelor stătute și al mlaștinilor. Aerul cald și umed încărcat de otravă răspândește mirosuri vătămătoare care, dacă sunt respirate de persoane sănătoase, le pot infecta și îmbolnăvi trupul. În timpul molimelor, sănătoșii trebuie încurajați să plece destul de departe pentru ca miasmele purtate de vânt să nu ajungă până la ei.

După alte mângâieri rapide ale bărbii, urmară întrebări la fel de rapide despre urină:

— Ce înseamnă urina mai gălbuie?

— Conține o parte de fiere.

— Dar urina de culoarea focului?

— Conține multă fiere.
— Pișatul roșu închis?
— Dacă omul nu a mâncat șofran, conține sânge.
— Dacă se văd resturi de nisip în urina?
— Pacientul este slăbit. Dacă nisipul seamănă cu tărâța și miroase rău, înseamnă că exista o rană pe mațe. Dacă în nisip sunt urme de sânge, înseamnă că există o tumoare.
— Dar nisip pur și simplu? întrebă Calea.
— Înseamnă că omul are un calcul sau o piatră.
Se lăsă o scurtă tăcere.
— Sunt satisfăcut, spuse Calea.
— Și eu sunt satisfăcut. Un candidat bun, care își oglindește profesorul, se exprimă și Montenegro, apoi trase dintr-un raft un catastif mare, legat în piele. Trecu acolo numele examinatorilor și pe al propunătorului, apoi scrise că señor Ramon Callico din Zaragoza a fost examinat și acceptat ca doctor în ziua a șaptesprezecea a lui octombrie, Anno Domini 1506.

Pe drumul spre casă, profesorul și studentul lui se legănară în șa, chicotind ca niște mici bețivani.
— Cred că am citit în Teodorico Borgognoni!
Cred că am citit în Teodorico Borgognoni! îl lua Nuño peste picior.
— Dar señor Montenegro… de ce m-a ajutat?
— Miguel de Montenegro e recunoscut ca un bun catolic, doctorul favorit al Bisericii, chemat de la mari depărtări când se îmbolnăvesc vreun episcop sau un cardinal. Însă este și un medic adevărat, care știe să deosebească faptele de știință de păcate. Când eram tineri, am făcut împreună mai multe disecții. Sunt sigur că a înțeles imediat de ce erai atât de hotărât cu privire la un fenomen din interiorul corpului.
— Îi sunt recunoscător și am avut noroc.

— Da, ai avut noroc „dar te-ai descurcat într-un fel demn de cinste.

— Am avut mare noroc cu profesorul meu, *maestro,* spuse Iona.

— Nu mai trebuie să-mi spui „maestro”, acum suntem colegi, zise Nuño, dar tânărul clătină din cap:

— Doi oameni vor avea întotdeauna recunoștința mea. Amândoi sunt Fierro. Și pe fiecare îl voi numi mereu „maestro”.

Capitolul Treizeci și Unu

O ZI DE MUNCĂ GREA

La doar câteva săptămâni de la examen, Nuño îi trecu lui Iona o parte din pacienții lui. Zi după zi, tânărul se simțea tot mai mult medic și tot mai puțin ucenic.

Spre sfârșitul lui februarie, Nuño îi spuse că la Zaragoza urma să se țină o adunare anuală a medicilor din Aragon.

— Ar fi bine să mergi la adunare, să-ți cunoști colegii, îl sfătui el și își aranjară programul astfel încât să se poată duce amândoi.

Ajungând la han, găsiră acolo șapte doctori bând vin și mâncând rață friptă cu usturoi. Pedro de Calea și Miguel de Montenegro îl salutară și Nuño avu plăcerea de a fi prezentat celorlalți cinci practicieni, din colțuri îndepărtate ale ținutului. După ce terminară de mâncat, Calea ținu o cuvântare despre rolul pulsului în boală. Lui Iona i se păru slab pregătită și îl tulbură faptul că unul dintre cei care îl examinaseră recent putea veni cu o intervenție atât de proastă. Însă când Calea termină, ceilalți doctori bătură din picioare arătând aprobarea lor aparentă. Când întrebă dacă existau întrebări, nimeni nu se încumetă să le pună.

Iona fusese uluit auzindu-l pe Calea afirmând că existau trei tipuri de puls: puternic, slab și săltat. *Să îndrăznesc să-l contrazic* se întreba el, dureros de conștient de poziția lui de nou-venit în breaslă. Totuși, nu putu rezista și ridică mâna:

— Señor Callico? zise Calea, evident amuzat.

— Aș dori să adaug… să subliniez… că Avicenna a scris că sunt nouă feluri de puls. Primul, un semnal egal și amplu al echilibrului

sănătos. Un puls constant mai puternic, semnalând puterea inimii. Un puls slab, opus, arătând slăbiciune. Și diferite feluri de puls slab – rar și rapid, întretăiat și răsunător, de suprafață și adânc.

Spre tristețea lui, îl văzu pe Calca încruntându-se. Alături, Nuño se lupta să se ridice în picioare:

— Ce bine că avem la întâlnirile noastre un doctor proaspăt ieșit din studiul cărților și un practician încercat și excelent, care știe bine că în tratarea pacienților, regulile artei noastre se simplifică prin experiență și înțelepciune câștigate cu greu.

Se auziră chicoteli și din nou bătăi din picioare, iar Calea zâmbi, înmuiat. Așezându-se, Iona simți cum sângele îi urca în obraji.

După ce ajunseră acasă, izbucni:

— Cum ați putut vorbi așa, când știați bine că eu aveam dreptate și Calea greșea?

— Pentru că este exact tipul de om care s-ar putea duce la Inchiziție să-și acuze un rival de erezie daca ar fi provocat, lucru pe care îl știau bine toți cei de la adunare, explică Nuño. Mă rog să vină și pentru Spania noastră ziua când un doctor să poată corecta greșeli și să dezbată cu argumente, dar ziua de azi nu e așa și nici nu se vor schimba prea curând lucrurile.

Iona înțelese deodată că fusese un prost și își murmură imediat scuzele, mulțumindu-i lui Nuño. Acesta nu trată incidentul cu ușurință:

— Ai venit la mine conștient de pericolele care te amenință din partea religiei. Trebuie să veghezi și în meseria noastră la greșeli care ți-ar putea aduce dezastrul.

Și apoi îi surâse lui Iona:

— Pe lângă asta, ce-ai spus nu era întru totul corect.

În paginile *Canonului* pe care mi le-ai tradus, Avicenna spune că sunt zece feluri de puls și apoi înșiră doar nouă. De asemenea, a spus că

diferențele subtile între pulsuri le sunt de folos doar doctorilor îndemânatici. Vei descoperi că această calitate se aplică doar câtorva dintre bărbații cu care am stat azi la masă.

După trei săptămâni, Nuño avu un atac sever. Tocmai urca scările spre camera lui când îl lovi în piept o durere mușcătoare, slăbindu-l și lăsându-l fără aer, așa că fu nevoit să se așeze ca să nu cadă. Iona fusese la pacienți și era în grajd, deșeuând surul arab, când Reyna deschise tulburată ușa:

— L-a apucat rău, îi spuse și Iona se grăbi să intre în casă, cu ea. Amândoi reușiră să-l ducă în pat.

Scăldat în sudoare, își descria cu greutate starea, ca și cum i-ar fi dat lecții lui Iona despre un pacient:

— Durerea e surdă… surdă, nu… ascuțită. Dar… pronunțată. Foarte pronunțată…

Controlându-i pulsul, Iona se înspăimântă de cât de neregulat era. Bătea repede și săltat, fără niciun ritm aparent. Îi dădu picături de camfor în lichior de mere, împotriva durerii, dar aceasta rămase puternică aproape patru ore. Seara se micșoră și apoi dispăru, lăsându-l pe Nuño fără nicio putere.

Dar era calm și putea să vorbească. O puse pe Reyna să-i facă o supă de găină, apoi căzu într-un somn adânc. Iona îl privi o vreme, foarte conștient de limitele unui doctor, căci voia să facă orice pentru ca Nuño să se simtă mai bine, dar nu știa ce anume ar fi trebuit să facă în cazul lui.

După trei zile, Nuño putu coborî scările, ajutat de Iona și se așeză pe scaunul lui, rămânând mai mult timp acolo. Își făcu speranțe pentru el, dar când trecură doua săptămâni, deveni limpede că era grav. Avea pieptul umflat și începură să i se umfle și picioarele. La început, Iona încerca să-i ridice picioarele noaptea, proptindu-l de mai multe perne, pentru a sta și cu pieptul mai sus. Dar

curând, umflăturile și respirația deveniră tot mai împovărătoare și, noapte sau zi, Nuño refuză să fie mutat de pe scaunul lui de lângă foc. Iona dormea noaptea pe jos, la câțiva metri de el, ascultându-i respirația anevoioasă.

În cea de-a treia săptămână, nu se mai puteau contesta semnele ultimei faze a bolii. Lichidul care-i bolborosea în plămâni părea să-i fi invadat toate țesuturile, astfel că părea obez, cu picioarele ca butucii și un abdomen revărsat. Încercase să nu vorbească, fiindu-i greu până să și respire, dar în cele din urmă, printre respirații șuierătoare, îi împărtăși dorințele lui Iona.

Urma să fie îngropat în pământul lui, în vârful dealului. Nu voia o piatra funerară.

Iona dădu din cap.

— Testamentul. Scrie-l… pe ceva.

Tânărul aduse hârtie, cerneală și pană și Nuño îi suflă prevederile.

Reynei Fadique îi lăsa economiile făcute de el în cariera de medic.

Lui Ramon Callico îi lăsa pământul și casa, cărțile și instrumentele medicale și conținutul cufărului legat în piele care îi aparținuse fratelui lui, răposatul Manuel Fierro.

Iona nu putu rămâne mut:

— E mult prea mult. Nu am nevoie…

Dar Nuño închise ochii:

— N-am rude, zise, închizând subiectul cu un gest vlăguit.

Întinse mâna după pană și semnă, mai mult o mâzgălitură.

— Încă… ceva. Trebuie să mă… studiezi.

Iona știa ce voia să spună, dar nu se credea în stare s-o facă. Una era să tai carnea unui străin, cu maestrul lângă tine, dezvăluindu-ți secretele anatomiei. Aici însă, era vorba de Nuño.

Ochii doctorului se învăpăiară:

— Vrei să fii… cum e Calea… sau ca mine?

Ce voia el era să moară în locul omului din fața lui:

— Ca dumneavoastră. Vă iubesc și vă mulțumesc. Promit.

Nuño muri pe scaun, între întunericul ploios al zilei de 17 ianuarie 1507 și zorii cenușii din 18 ianuarie.

Iona se ridică de pe salteaua lui și-l privi un timp. Apoi îl sărută pe fruntea caldă încă și îi închise ochii.

Cu toate că era atât de mare și solid, se luptă să ducă trupul în hambar, unde îndeplini instrucțiunile doctorului mort, de parcă i-ar fi auzit vocea.

La început, luă pana și scrise ce observase înainte de deces. Scrise despre tusea ce produce o spută însângerată. Despre pielea cu pete purpurii. Despre venele gâtului, lărgite și pulsând, despre sudorile abundente și inima ce bătea repede și speriată, ca fuga unui șoarece. Despre respirația grea, întretăiată și iute și despre pielea moale și umflată.

După ce termină de scris, luă unul din bisturiele făcute de Manuel Fierro și se uită doar o clipă la fața lui Nuño, întins pe masă.

Când îi deschise pieptul, văzu că inima arăta altfel decât cele examinate de ei împreună. Pe suprafața din afară era o zonă înnegrită, ca și cum țesutul ar fi fost ars. Când o deschise, cele patru compartimente nu arătau bine. Pe partea stângă, o parte dintr-unul era înnegrită și distrusă, prelungindu-se și în afară, așa cum văzuse la început. Ca s-o studieze, a fost nevoit să tamponeze sângele cu niște cârpe. Credea că inima nu mai putuse să pompeze bine, căci se părea că sângele venise înapoi și se strânsese în cele două încăperi din stânga și în câteva vene apropiate. Iona știa din *Canonul* lui Avicenna că pentru a menține viața, sângele trebuie pompat de inimă

astfel încât să străbată întregul corp, curgând prin artere mari și printr-o rețea de vene ce se făceau tot mai fine până se sfârșeau în tubulețe subțiri ca firele de păr, numite capilare. Inima ruinată a lui Nuño distrusese acest sistem de distribuție a sângelui, ceea ce îl costase viața.

Tăind țesutul umflat al abdomenului, îl găsi umed; la fel erau și plămânii. Nuño se înecase în propriile lui secreții. Dar de unde venise atâta umezeală?

Iona nu avea nici cea mai mică idee.

Procedă după rutina bine învățată, cântărind organele și notând datele înainte de a pune totul la loc și a-l închide pe Nuño. Apoi se spălă cu săpun de casă și apă din găleata de lângă masă, așa cum se deprinsese, și adăugă ultimele observații în caiet. Numai după aceea intră în casă.

Reyna mesteca într-un păsat, dar deși era calmă, știuse că Nuño murise din clipa când văzuse scaunul gol.

— Unde e?

— În hambar.

— Să mă duc să-l văd și eu?

— Nu, zise Iona.

Ea trase adânc aer în piept și își făcu repede cruce, dar nu protestă. Nuño îi spusese lui Iona că după treizeci de ani de slujbă la doctori, Reyna știa foarte bine ce se petrecea acolo și se putea încrede absolut în ea. Iona însă n-o cunoștea de prea multă vreme și îi era frică să nu-l denunțe.

— Îți dau niște păsat.

— Nu. Nu mi-e foame.

— Ai multe de făcut azi, spuse ea liniștită și umplu două castroane.

Mâncară amândoi tăcuți și când terminară, o întrebă dacă exista vreo persoană care s-ar fi cuvenit să ia parte la înmormântare, dar Reyna clătină din cap:

— Numai noi suntem.

Așa că Iona ieși afară și se apucă de lucru.

Într-o iesle erau scânduri tăiate, destul de vechi, dar încă solide și Iona îl măsură pe Nuño cu o bucată de sfoară, apoi le tăie până la mărimea potrivită. Dură aproape toată dimineața până făcu sicriul. O întrebă dacă aveau cuie pe undeva și ea i le găsi.

Apoi luă un târnăcop și o cazma și urcă pe deal, să sape groapa. La Zaragoza venise iarna, dar pământul nu era înghețat și muncind stăruitor, reuși să dea formă gropii. De câțiva ani nu mai muncise ca un *peon* și știa că o să simtă efectul trudei fizice a doua zi. Lucră încet și atent, făcând laturile egale și netede și o adânci mult, astfel că îi fu greu să iasă afară, înălțându-se și trimițând o droaie de pietricele și noroi la loc, înăuntru.

În hambar, înghesui cârpele însângerate într-o boccea din pânză curată pe care o puse în sicriu lângă Nuño. Era cel mai sigur mod de a scăpa de ele și bătând capacul în cuie, știa exact ce ar fi dorit Nuño să facă. Deși cârpele îl ajutaseră, o să-i fie greu să curețe toate urmele disecției.

Munci toată ziua. Se însera când înhămă la căruță calul lui Nuño și surul arab. Reyna îl ajută să care sicriul greu din hambar.

A fost cumplit de greu pentru amândoi să-l coboare în pământ. Iona întinse două frânghii peste groapă și le legă la capete în lațuri pe care le strânse în jurul unor piroane băgate în sol. Frânghiile ținură când așezară sicriul peste groapă, dar a fost necesar să desfacă lațurile și să le țină strâns, dându-le drumul puțin câte puțin, ca să-l coboare drept. Reyna se lupta cu partea ei. Era puternică și călită de muncă, dar când desfăcu de tot lațul, pierdu controlul și un colț al sicriului se lăsă, înfigându-se într-o latură a gropii.

— Trage tare de frânghie în sus, zise el, cu mult mai mult calm decât se simțea în stare.

Ea începuse să tragă înainte să-i spună. Sicriul nu se îndreptă de tot, dar nu era un dezastru.

— Fă un pas, o instrui și îl făcură amândoi.

Astfel, pas cu pas, înaintară și coborâră sicriul până pe fundul gropii.

Reuși să tragă afară o frânghie, dar cealaltă se agăță de ceva de sub sicriu. Poate lațul apucase o rădăcina; după câteva smucituri, lăsă și capătul celălalt să cadă în groapă.

Ea recită Tatăl Nostru și Ave Maria, plângând fără zgomot, ca și când s-ar fi rușinat de durerea ei.

— Du căruța și caii la grajd, spuse el blând. Pe urmă intră în casă. Termin eu aici.

Reyna era o femeie de la țară și știa să mâne căii, dar o urmări din ochi până coborî la jumătatea dealului și abia atunci luă cazmaua. Prima dată luă pământ pe dosul ei, obicei evreiesc simbolizând greutatea de a îngropa o persoană a cărei lipsă va fi deplânsă. Apoi întoarse cazmaua așa cum se folosea și o bagă adânc în pământ, icnind. La început, ploaia de pământ răsuna pe capacul sicriului, dar în curând sunetul n-a mai fost atât de puternic, pe măsură ce groapa se umplea.

N-o astupase decât pe jumătate când se lăsă noaptea, dar pe cer se vedea o lună mare și albă, astfel că vedea suficient ca să lucreze constant, cu pauze mici.

Aproape terminase când Reyna urcă din nou dealul. Se opri înainte de a ajunge la el:

— Cât mai durează?

— Încă puțin, îi strigă și ea se întoarse și porni spre casă.

După ce reuși să ridice o movilă mică deasupra mormântului, își puse mâinile pe capul descoperit și recită Kadișul pentru cei dispăruți și apoi duse cazmaua și târnăcopul în magazie. Intră în casă și văzu că ea era deja în camera ei. Adusese cada de aramă și o așezase lângă foc. Înăuntru era apă fierbinte și încă două ceainice pline se încălzeau alături. Pe masă îi lăsase vin, pâine, brânză și măsline.

Se dezbrăcă în pârâitul flăcărilor și își lăsă morman hainele mânjite și umede, apoi stătu

ghemuit în cadă, cu o bucată din săpunul de casă al Reynei în mână, gândindu-se la Nuño – la înțelepciunea și îngăduința lui, la dragostea arătată oamenilor și devotamentul pentru practicarea medicinei. La bunătatea pe care i-o arătase unui tânăr hăituit care intrase în viața lui. La schimbarea creată de Nuño Fierro în viața lui Iona Toledano. Gânduri, lungi gânduri… până-și dădu seama că apa se răcea și începu să se spele.

Capitolul Treizeci și Doi

PRACTICIANUL SOLITAR

A doua zi de dimineață, urcă și netezi groapa la lumina zilei. Alături creștea un puiet de stejar care îi amintea de copacul răsărit pe mormântul tatălui lui. Îl scoase cu grijă din pământ și îl replantă la capul lui Nuño. Era un copăcel cu frunze puține, dar avea să crească o dată cu vremea caldă.

— Trebuie să-i anunți pe preoți, zise Reyna, și să plătești la biserică o slujbă pentru sufletul lui.

— Mai întâi îl voi jeli în casă șapte zile, spuse Iona. Pe urmă la spun preoților și mergem la biserică pentru mesă.

Credința Reynei era doar de suprafață, provocată doar de gravitatea evenimentului; ea ridică din umeri și îi spuse să facă așa cum dorea.

Era conștient că nu respectase moartea tatălui lui cum se cuvenea. Nuño îi fusese ca un tată și voia să-și arate respectul în modul de care își amintea. Închirie un rând de haine, intră desculț în casă, acoperi o oglindă cu o pânză și recită Kadișul pentru Nuño dimineața și seara, așa cum ar fi făcut un fiu pentru tatăl său.

În timpul săptămânii, veniră la ei trei oameni care aveau nevoie de doctor; pe unul îl duse la cabinet și îi puse ațele la încheietura luxată și de două ori merse la casele celor bolnavi. Călări și la alți patru pacienți care aveau nevoie de îngrijiri, dar, întorcându-se acasă, își reînnoia doliul.

După ce respectă săptămâna rituală și se îngriji și de slujba de la biserică pentru Nuño, Iona rămase să trăiască o viață străină, pentru care trebuia să inventeze reguli.

Reyna îl lăsa o săptămână, apoi îl întrebă de ce mai dormea în cămăruța, deși era acum stăpânul casei. Camera lui Nuño era cea mai bună, cu două ferestre, una spre sud și una spre est. Avea un pat larg și comod, din lemn de cireș.

Se uitară împreună la lucrurile răposatului. Hainele lui erau în stare bună, dar Nuño fusese mai scund decât Iona și îndesat. Reyna se pricepea la cusut și spuse că o să-i transforme niște haine pe măsura lui:

— Din când în când, ar fi frumos să porți o haină de-a lui și să-ți aduci aminte de el.

Ce nu putea folosi, Reyna puse deoparte și spuse că le va duce în satul ei, unde vor fi primite cu recunoștință.

Când se mută în camera cea bună, Iona petrecu într-un pat adevărat prima lui noapte de când fugise din Toledo. După două săptămâni, avea sentimentul proprietății; casa și terenul deveniseră parte din el și îndrăgea locul de parcă s-ar fi născut acolo.

O parte din pacienții lui vorbeau cu tristețe despre dispariția lui Nuño:

— A fost un doctor bun și credincios și îl iubeam mult cu toții, spuse Pascual Cabrera.

Dar señor Cabrera și soția lui – de fapt, majoritatea pacienților – se obișnuiseră cu îngrijirile lui Ramon Callico în anii de ucenicie ai acestuia și le luă mai puțin timp să-l accepte ca unic practician decât îi luase lui Iona să se deprindă cu patul cel nou. Când avea un bolnav grav, auzea voci în mintea lui și, în realitate, nu se simțea singur: Avicenna, Galen și Borgognoni îi recomandau ce să facă. Dar auzea, deasupra tuturor, vocea lui Nuño: „Amintește-ți ce au scris cei mari și ce te-am învățat eu. Apoi uită-te la pacient cu ochii tăi, miroase-l cu nasul tău, pipăie-l cu mâinile tale și folosește-ți propria judecată pentru a hotărî ce e de făcut.”

El și Reyna intrară într-o rutină tăcută și puțin stânjenitoare! Când era acasă, citea din mica bibliotecă medicală sau lucra la traducerea lui și ea își vedea de treburi având grijă să nu-l deranjeze.

Într-o seară, la mai multe luni după moartea lui Nuño, Iona se instalase pe scaunul de lângă foc și ea îi umplu din nou paharul cu vin:

— Vrei să-ți gătesc ceva special mâine la cină? îl întrebă.

Iona era încălzit de vin și de foc. O privi cum stătea în picioare ca o slujnică bună, de parcă nu l-ar fi văzut vagabond și disperat, de parcă ar fi fost dintotdeauna stăpânul casei:

— M-aș bucura dacă mi-ai găti o găină.

Se priviră în ochi. I-a fost imposibil să ghicească la ce se gândea ea. Dar înclină din cap și în noaptea aceea veni prima oară în camera lui.

Era mai în vârstă decât el, poate chiar cu douăzeci de ani. Avea și fire de păr alb printre cele negre, dar avea corpul voinic datorită unei munci fizice nu atât de istovitoare ca s-o îmbătrânească înainte de vreme și era mai mult decât dornică să împartă culcușul cu el. Din când în când, făcea câte o remarcă din care Iona deduse că în tinerețe, împărțea patul și cu maestrul evreu al lui Nuño, Gabriel Sporanis. Înțelese că trupul unui bărbat o făcea să se simtă vie și lucrase singură cu trei bărbați pentru care, de-a lungul timpului, căpătase afecțiune.

Însă dimineața era o menajeră cuviincioasă și respectuoasă pentru Iona, așa cum fusese și pentru Nuño.

În curând, ajunse să trăiască mulțumit, încântat de munca lui, de mâncarea ei bună și de liniștea pe care și-o dădeau unul altuia în patul din lemn de cireș.

Mergând pe pământul lui, îl deranja că nu era cultivat cum trebuie, dar nu plănui să schimbe situația, din aceleași motive care-i îndemnaseră și pe foștii doctori proprietari să lase locul așa cum

era: n-ar fi fost de dorit să aducă *peoni* care să arunce priviri în hambar și să vadă că acolo se aflau un cabinet și o masă chirurgicală folosită uneori pentru studii anatomice privite de mulți drept vrăjitorie.

Așa că la venirea primăverii, gospodări singur o parte din pământ, în timpul disponibil. Înființă trei stupi și curăță câtiva măslini și pomi fructiferi, îngrășând pământul cu bălegar. În acel an, livada le dărui prima recoltă bună de fructe. Iona ducea o viață care îi permitea să se bucure de trecerea anotimpurilor.

Nu-și îngăduia manifestări exterioare periculoase ale iudaismului lui, dar în serile de sabat ardea întotdeauna două lumânări la el în cameră, șoptind rugăciunea: „Binecuvântat ești, Doamne Dumnezeule, împărat al lumii, care ne-ai sfințit cu poruncile Tale și ne-ai poruncit să aprindem lumânări de sabat”.

Medicina îi umplea din plin viața, aproape ca o religie pe care o putea practica în public, dar se străduia să mențină treaz spiritul evreiesc în existența lui lăuntrică. Traducerea îi adusese înapoi cunoștințele de ebraică, dar își pierduse deprinderea de a se ruga conform tradiției părintești. Își amintea doar crâmpeie de rugăciuni. Pierise din minte chiar și structura slujbei de sabat. De exemplu, știa că partea la care trebuia să te rogi în picioare – Amida – se compunea din optsprezece binecuvântări. Oricât încerca, frustrat și chinuit, își amintea numai șaptesprezece. Mai mult, dintre cele pe care nu le uitase, una îl tulbura teribil. Cea de-a douăsprezecea era o rugăciune pentru distrugerea ereticilor.

Când memorase aceste rugăciuni, copil în casa tatălui, nu le cântărise prea mult semnificația. Dar acum, trăind în umbra neagră a unei Inchiziții care căuta să-i distrugă pe eretici, rugăciunea aceasta îi săgeta inima.

Înseamnă oare că dacă evreii ar fi la putere în locul bisericii creștine, i-ar folosi și ei pe Dumnezeu pentru a-i distruge pe necredincioși? Era o axiomă că puterea religioasă absolută aducea cu ea și cruzimea absolută?

Ha – Rakhaman, Tatăl nostru din ceruri, singurule Dumnezeu, de ce lași oamenii să se măcelărească nepăsători în numele Tău?

Iona era sigur că strămoșii care compuseseră cele optsprezece binecuvântări erau învățați și oameni sfinți. Dar autorul celei de-a douăsprezecea n-ar fi scris-o astfel dacă ar fi fost ultimul evreu din Spania.

Într-o zi, într-o grămadă de vechituri pe care un negustor ambulant chior le așezase în Plaza Mayor, Iona văzu un obiect care îi tăie respirația. Era o ceșcuță mică. Vasul ritual *kiduș,* folosit pentru binecuvântarea vinului, făcut de tatăl lui pentru atâția clienți evrei. Se sili să ia mai multe lucruri, o bucată de zăbală inutilizabilă, o desagă mizerabilă, un cuib de viespi încă agățat de un ciot de creangă.

Întorcând vasul în mâna, văzu cu dezamăgire că nu fusese făcut de tatăl lui, căci îi lipsea marca HT, săpată pe dosul tuturor obiectelor făurite de Helkias Toledano. Probabil fusese făcut de un argintar din împrejurimile Zaragozei. Fără îndoială, ceașca fără toartă fusese abandonată la expulzare și se părea că nu mai fusese lustruită de multă vreme, căci era înnegrită și foarte zgâriată.

Totuși, era un vas *kiduș* și dorea nespus să-l aibă. Însă era oprit de o teamă teribilă. Era un obiect la care numai evreii reacționau. Poate că fusese așezat printre vechituri ca momeală, astfel că, zărit și cumpărat de un evreu, identitatea acestuia să fie condamnată de ochi vigilenți.

Se îndepărtă, dând ocol încet pieței și observând fiecare prag, acoperiș sau fereastră în căutare de spioni.

Dar nu văzu pe nimeni care părea interesat de el și se întoarse la negustor, răscolindu-i din nou grămada. Alese vreo șase obiecte de care n-avea nevoie, dar incluse vasul, având grijă să se târguiască pentru toate, așa cum se obișnuia.

Acasă, lustrui cu grijă vasul ritual. Pe suprafața lui se vedeau mai multe zgârieturi adânci, care nu puteau dispărea prin lustruire, dar în curând, obiectul ajunse unul dintre cele mai prețuite bunuri ale lui.

Toamna anului 1507 a fost umedă și rece. Peste tot, oamenii tușeau și Iona lucra mult, uneori cuprins și el de tusea seacă abătută asupra pacienților.

În octombrie, a fost chemat acasă la doña Sancha Berga, o creștină bătrâioară care locuia într-o casă mare din zona bine văzută a Zaragozei. Fiul ei, don Berenguer Bartolomé și fiica ei, Monica, soția unui nobil din Aragon, erau de față când Iona le examină mama. Mai exista însă un fiu, Geraldo, negustor din Zaragoza.

Dona Sancha era văduva unui cartograf faimos, Martin Bartolomé. Era o femeie zveltă și inteligentă, de șaptezeci și patru de ani. Nu părea foarte bolnavă, dar, din cauza vârstei, îi prescrise vin în apă fierbinte de patru ori pe zi și picături de miere.

— Mai aveți alte neplăceri, señora?

— Doar ochii. Vederea mea e tot mai slabă, spuse doña Sancha.

Iona trase draperiile, lăsând lumina să inunde camera și își apropie foarte mult fața de a ei. Îi ridică pleoapele pe rând și putu vedea ușoara opacitate a cristalinului.

— E o boală numită cataractă, îi spuse.

— Orbirea la bătrânețe e moștenire de familie. Mama a murit oarbă, zise resemnată doña Sancha.

— Nu poate fi făcut nimic la cataracta asta? întrebă fiul ei.

— Ba da, e un tratament chirurgical numit „detașare”, în care se desprinde partea încețoșată. Vederea se îmbunătățește în multe cazuri.

— Crezi că s-ar putea face și la mine „detașarea” asta? întrebă doña Sancha.

El se aplecă din nou și îi studie ochii. Făcuse de trei ori operația, o dată pe un cadavru și de două ori cu Nuño lângă el, îndrumându-l tot timpul. Și îl mai văzuse și pe Nuño făcând-o de două ori.

— În prezent vedeți ceva?

— Da, zise ea. Dar devine tot mai rău și mi-e teamă că orbesc.

— Cred că se poate face operația, dar vă previn să nu așteptați prea mult. Vom aștepta atât timp cât vedeți, oricât de slab. E mai ușor de desprins cataracta când e plină. Așa că trebuie să avem răbdare. Voi veghea și vă voi spune când trebuie s-o facem.

Dona Sancha îi mulțumi și don Berenguer îl invită în biblioteca lui, la un pahar de vin. Iona ezită. De obicei, evita contactul social primejdios cu creștinii ori de câte ori era posibil, păzindu-se de situații în care i s-ar fi pus întrebări despre familie, rude clerici sau prieteni comuni. Dar invitația fusese prietenoasă și elegantă și ar fi fost dificil s-o refuze, așa că, în curând, stătea lângă foc într-o încăpere minunată, mobilată cu un birou plin de schițe și patru mese mari, cu cartograme și hărți.

Don Berenguer era entuziasmat și plin de speranță cu privire la posibilitatea ca vederea mamei lui să se amelioreze:

— Ne puteți recomanda un chirurg care să facă operația când cataracta ajunge în stare finală? întrebă el.

— Pot s-o fac eu, spuse Iona cu prudență. Sau dacă preferați, señor Miguel de Montenegro ar fi o alegere foarte bună.

— Sunteți și chirurg și doctor? întrebă surprins don Berenguer, turnând vin dintr-o carafă grea de

sticlă.

Iona zâmbi:

— Ca și señor Montenegro. Este adevărat că majoritatea practicienilor se concentrează ori pe medicină, ori pe chirurgie. Dar mai puțini, unii excelenți în ambele profesii, combină cele două practici. Răposatul meu maestru și unchi, señor Nuño Fierro, credea că prea adesea chirurgii greșesc văzând soluția tuturor bolilor în cuțit, în vreme ce mulți doctori sunt total dependenți de metodele lor atunci când caută remedii la probleme chirurgicale.

Don Berenguer dădu gânditor din cap, întinzându-i un pahar lui Iona. Vinul era ușor și foarte bun, exact vinul la care s-ar fi așteptat din partea unei familii aristocratice. Se relaxă și începu să se simtă bine, căci gazda nu-i puse nicio întrebare referitoare la subiecte stânjenitoare pentru el.

Don Berenguer îi dezvălui că era cartograf, ca și tatăl și bunicul lui:

— Bunicul meu, Blas Bartolomé, a creat primele hărți științifice ale apelor de coastă spaniole, zise el. Tata s-a concentrat asupra cartogramelor de râuri, iar eu m-am mulțumit cu incursiuni în lanțurile noastre muntoase, schițând hărțile înălțimilor, cu poteci și trecători.

Don Berenguer îi arătă multe cartograme și, meditând asupra lor, Iona își uită temerile. Îi dezvălui cartografului că în tinerețe fusese marinar pentru scurt timp și îi arătă pe hârtie drumurile lui pe mare și pe râuri, încălzit de vinul bun și de compania unui om interesant care, așa cum i-o spunea intuiția, i-ar fi putut deveni prieten.

Capitolul Treizeci și Trei

MARTORUL

În prima săptămână a lui aprilie, un om de-al *alguacilului* din Zaragoza îi aduse lui Iona vestea că i se cerea să apară ca martor la tribunalul orașului „la o judecată care se va ține joi, peste două săptămâni de acum înainte”.

În seara de dinaintea audierii, Iona coborî în timp ce Reyna făcea baie lângă foc. Luă ceainicul din cârligul de deasupra flăcărilor și, turnându-i apă fierbinte, vorbiră despre chemarea lui la tribunal:

— E vorba despre doi băieți, îi zise el.

Cazul era deja cunoscut în ținut. Într-o dimineață de la jumătatea iernii, doi băieți, amândoi de paisprezece ani și prieteni de când erau copii, s-au certat pentru un căluț de lemn. Băieții, Oliverio Pita și Guillermo de Roda, se jucau de ani de zile cu căluțul; uneori stătea la unul acasă, alteori la celălalt. Era cioplit grosolan, un fleac de jucărie, dar într-o zi își disputară proprietatea lui.

Fiecare spunea că micul cal pe care până atunci îl împărțiseră bucuroși era al lui. Așa cum se întâmplă adesea cu băieții, se ajunse de la ceartă la bătaie. Dacă ar fi fost mai mari, poate că ar fi recurs chiar la duel, dar la vârsta lor, își folosiră pumnii și resentimentele. Situația se agravă atunci când părinții copiilor reclamară, fiecare, că familia lor deținuse căluțul.

A doua oară când se întâlniră, băieții azvârliră cu pietre unul în altul. Oliverio era de departe țintașul cel mai bun dintre ei; rămase neatins, dar mai multe proiectile de-ale lui îl atinseră pe

Guillermo, o piatră ștergându-i tâmpla dreaptă. Când apăru acasă cu fața însângerată, mama lui trimise speriată după doctor. Așa ajunsese Iona la familia Roda, să-l trateze pe băiat. Incidentul avea șanse să se estompeze în timp, dacă în perioada următoare Guillermo n-ar fi contractat o febră care-i aduse moartea.

Iona le explicase părinților îndurerați că Guillermo murise de o boală contagioasă și nu datorită slabei lovituri primite cu câteva săptămâni înainte. Dar, în jalea lui, Ramiro de Roda se dusese la *alguacil* și înaintase o plângere împotriva lui Oliverio Pita, afirmând că boala se datorase loviturii la cap și deci din cauza lui Oliverio murise Guillermo. *Alguacilul* fixase o audiență, pentru a stabili dacă băiatul va fi acuzat de omor.

— Este o tragedie, spuse Reyna, și doctorul din Zaragoza este târât în ea.

Își dădea seama cât îl tulbura pe Iona această întâmplare:

— Dar ce motiv de temere ai în povestea celor doi băieți?

— Am auzit că la Zaragoza a fost numit un inchizitor nou și acesta va căuta nereguli. Mărturia mea va știrbi mândria unei familii puternice din Zaragoza. Așa cum știm amândoi, doctorii pot fi denunțați anonim la Inchiziție. Nu mă grăbesc să mi-i fac dușmani pe cei din neamul Roda.

Reyna dădu din cap:

— Însă nici nu îndrăznești să nesocotești ordinul *alguacilului.*

— Nu. Și mai e și o chestiune de dreptate la mijloc. Nu-mi rămâne decât o singură cale.

— Care anume?

— Să mă prezint și să spun adevărul, zise Iona.

Audierea se ținu într-o sală mică de la etajul clădirii municipale, deja plină de lume la sosirea lui Iona.

José Pita și soția lui, Rosa Menendez, se uitară țintă la el când îl văzură intrând. Veniseră și după ce fusese acuzat fiul lor și le spusese și atunci care era adevărul, după părerea lui.

Oliverio Pita stătea singur, cu ochii măriți, în fața unui judecător serios și glacial, care începu fără întârziere procedura, bătând cu ciocănelul în birou.

Alberto Porreño, procurorul regal, cu care Iona se saluta, era un bărbat scund cu capul mare datorită unei coame de păr negru. Primul lui martor a fost Ramiro de Roda.

— Señor Roda, fiul dumitale, Guillermo de Roda, în vârstă de paisprezece ani, a decedat în ziua de paisprezece februarie, anul 1508 de la nașterea Domnului nostru?

— Da, señor.

— De ce-a murit, señor Roda?

— A fost lovit în cap de o piatră aruncată cu mânie, rana criminală ducând la o boală teribilă care l-a prăpădit. Doctorul nu l-a putut salva pe Guillermo, singurul meu fiu, zise bărbatul, aruncându-i o privire lui Iona.

— Cine a aruncat piatra?

— El, întinse martorul mâna, arătându-l cu degetul pe băiat, Oliverio Pita.

Adolescentul se uita palid la tăblia pupitrului din fața lui.

— De unde știi?

— A fost văzut de un vecin comun, señor Rodrigo Zurita.

— Señor Zurita este prezent? întrebă procurorul și începu apoi să-l întrebe pe bărbatul costeliv, cu barba albă, care ridicase mâna:

— Cum de i-ai văzut pe băieți aruncând unul în altul cu pietre?

— Stăteam lângă casă și îmi încălzeam oasele la soare. Am văzut tot.

— Ce ai văzut?

— L-am văzut pe fiul lui José Pita, băiatul de acolo, aruncând piatra care l-a lovit pe bietul Guillermo, copilul ăla bun.

— Ai văzut unde l-a lovit?

— Da. L-a lovit în cap, își arătă omul fruntea, între ochi. Am văzut clar. A fost lovit așa de rău, că am văzut cum îi ieșeau sânge și puroi din rană.

— Mulțumesc, señor.

Apoi señor Porreño se apropie de Iona:

— Señor Callico, l-ai tratat pe băiat după incident?

— Da, señor.

— Și ce ai descoperit?

— Nu a fost lovit în plin de piatră, spuse Iona fără tragere de inimă. Mai degrabă, l-a șters în zona tâmplei drepte, chiar deasupra și în fața urechii drepte.

— Nu… aici? Și procurorul îl atinse pe Iona cu degetul în mijlocul frunții.

— Nu, señor. Aici, arătă el la tâmplă.

— Ce altceva ai mai putea spune despre rană?

— Era o rană neînsemnată, mai mult o zgârietură.

Astfel de răni se vindecă bine dacă sunt șterse cu vin, așa că i-am tratat-o cu vin și am lăsat-o descoperită. La vremea aceea, m-am gândit că Guillermo era un tânăr norocos, pentru că dacă piatra l-ar fi lovit puțin mai la stânga, rana ar fi fost mult mai gravă.

— Nu e o rană gravă aceea din care apar sânge și puroi?

Iona oftă în adâncul lui, dar nu putea fugi de adevăr:

— Nu avea puroi.

Văzu ochii furioși ai lui señor Zurita și continuă:

— Puroiul nu este ceva care există în pielea omului, ieșind la suprafață când aceasta e sfâșiată. Puroiul apare adesea după rănire, atunci când o rană deschisă ajunge sub influența miasmelor din aer, a duhorilor de murdărie sau putreziciune.

Când am văzut rana prima dată, nu avea puroi și nu se vedea nicio urmă de puroi nici după trei săptămâni, când l-am vizitat din nou pe Guillermo. Zgârietura era doar o zgaibă atunci. Era rece la pipăit, nu arăta rău. L-am considerat aproape vindecat.

— Dar după două săptămâni a murit, zise procurorul.

— Da. Dar nu din cauza rănii ușoare de la cap.

— Și atunci din ce cauză, señor?

— Din în cauza tusei și a lichidului din plămâni, care i-au provocat febra.

— Și ce anume a provocat această maladie?

— Nu știu, señor. Ce n-aș da să știu! Un doctor vede astfel de boli cu regularitate descurajantă și unii dintre cei atinși mor.

— Ești sigur că piatra aruncată de Oliverio Pita nu a provocat moartea lui Guillermo de Roda?

— Sunt sigur.

— Poți să juri asta, domnule doctor?

— Da.

I se aduse biblia orașului și Iona puse mâna pe ea și jură că mărturia lui fusese adevărată.

Procurorul dădu din cap și îi ceru acuzatului să se ridice. Judecătorul îl avertiză pe tânăr că va fi pedepsit imediat și sever dacă acțiunile lui viitoare îl vor readuce în fața unui tribunal. Bătu din nou cu ciocănelul în birou și îl declară liber pe Oliverio Pita.

— Señor, zise José Pita, care își îmbrățișa fiul înlăcrimat. Vă suntem îndatorați toată viața.

— N-am mărturisit decât adevărul, spuse Iona.

Evadă repede de acolo, călărind departe de centrul orașului și încercând să uite antipatia rece din ochii lui Ramiro de Roda. Știa că cei din familia Roda vor muri crezând că tânărul Guillermo fusese ucis de o piatră aruncată, dar el spusese adevărul și era bucuros că se terminase.

Trei călăreți se îndreptau spre el din capătul străzii. Când se apropiară, văzu că doi erau înarmați și al treilea, un cleric în sutană neagră.

Un călugăr. Înalt, chiar și călare.

Doamne Sfinte, nu.

Dar pe măsură ce distanța dintre ei se micșora, Iona știu cine era. Ajungând aproape, văzu că fratele se mai îngrășase. Avea firișoare întunecate pe nas și tonsura, destul de neglijentă, dezvăluia și păr cărunt.

— Bună ziua, îi salută el politicos și călugărul înclină ușor capul.

Dar abia făcuse calul câțiva pași și auzi vocea:

— Señor!

Întoarse surul și porni spre ei.

— Parcă te cunosc, señor.

— Da, fray Bonestruca. Ne-am cunoscut acum câțiva ani la Toledo.

Bonestruca flutură din mână:

— Da, la Toledo. Dar… numele dumitale?

— Ramon Callico. Venisem la Toledo să-i aduc o armură contelui de Tembleque.

— Da, pe legea mea, ucenicul armurier din Gibraltar! Am admirat frumoasa armură a contelui Vasca, de care e foarte mândru, pe bună dreptate. Ești în Zaragoza cu o treabă de același fel?

— Nu, locuiesc aici. Meșterul și unchiul meu, Manuel Fierro, a decedat și am venit la Zaragoza ca să ucenicesc la fratele lui, doctorul Nuño.

Bonestruca dădu din cap cu interes:

— Aș spune că ai fost bogat în unchi.

— Iar eu v-aș da dreptate. Din păcate, și Nuño a plecat la odihna veșnica iar eu sunt acum doctorul orașului.

— Doctorul… Bun, deci ne vom vedea din când în când, căci și eu rămân aici.

— Atunci sper că Zaragoza vă va plăcea, deoarece este un oraș cu oameni buni.

— Într-adevăr? Oamenii cu adevărat buni sunt comori fără preț. Dar eu am descoperit de mult că

adesea, sub aparența unui caracter ferm, se află ceva întunecat și mult mai puțin prielnic decât bunătatea.

— Sunt sigur că e adevărat.

— E bine să găsești o cunoștință când ești smuls din rădăcini și trimis într-un loc nou. Trebuie să ne mai vedem, señor Callico.

— Într-adevăr.

— Deocamdată, Cristos fie cu tine.

— Cristos să fie și cu dumneavoastră, fray Bonestruca.

Călărind amorțit mai departe, Iona se pierdu în gânduri. La jumătatea drumului spre casă, frâul îi scapă și surul arab o luă pe de lături, apucându-se să pască la umbra unui copac, în vreme ce călărețul stătea în șa nepăsător. Iona pierduse o dată ocazia de a-l ucide pe Bonestruca în tinerețe, când o avusese. Și apoi îl folosise pe călugăr pentru a scăpa de dușmanii care l-ar fi ucis.

Și acum, inchizitorul urma să se găsească în apropiere. În fiecare zi.

Își dădu seama, aproape surprins, că nu va mai încerca niciodată să-l ucidă pe Bonestruca. Devenise un vindecător, compromis pentru rolul de asasin. Dacă săvârșea o crimă, chiar fără ca nimeni să afle de ea, se va schimba, slujba lui de doctor se va altera. Undeva, în timpul uceniciei la Nuño Fierro, depășise un prag important. Să fie doctor – să lupte cu moartea – era partea cea mai importantă din el, priponul care îl ancora de pământ. Era o preoție care luase locul religiei, culturii și familiei și cântarea cu mult mai greu decât satisfacția amară și seacă dată de o răzbunare care nu îi putea aduce înapoi pe cei dragi.

Însă îi ura pe Bonestruca și pe contele Vasca și în inima lui nu încăpea iertarea pentru cei implicați în moartea fratelui și a tatălui tui. Își spuse că dacă Bonestruca va locui aproape, el va veghea și poate împrejurările vor fi de așa natură încât se va face dreptate în privința călugărului ticălos.

Împăcat și hotărât, apucă hățurile și îl mână pe armăsarul arab înapoi, pe drumul către casă.

Capitolul Treizeci și Patru

CASA SFINȚIEI SALE

Fray Lorenzo de Bonestruca nu fusese transferat la Zaragoza în semn de recompensă sau promovare, ci mai degrabă pentru a fi mustrat și pedepsit. Sursele necazurilor lui fuseseră răposata regina, Isabela de Spania și arhiepiscopul Francisco Jiménez de Cisneros. Devenind arhiepiscop de Toledo în 1495, Cisneros și-o aliase pe regina în campania de reformare a clerului spaniol, care căzuse în ultima vreme pradă viciului și corupției. Slujitorii bisericii se obișnuiseră cu un stil de viață opulent; aveau proprietăți vaste în posesiune personală, cu servitori, amante și vistierii.

Cisneros și Isabela împărțiseră domeniile bisericești între ei. Ea călători la mănăstirile de maici, unde își folosi rangul și forța de convingere, hărțuindu-le și amenințându-le pe călugărițe până când acestea se învoiră să revină la viața simplă de la începuturile existenței Bisericii. Arhiepiscopul, într-o rasă cafenie simplă și ducând de frâu un catâr, vizită abațiile și mănăstirile, înregistrându-le bogăția și îndemnându-i pe preoți și pe călugări să doneze tot ce nu le era de folosință strictă. Arhiepiscopul Cisneros reintroduse obligativitatea tonsurii. Se ocupase cu mâinile lui de capul lui Bonestruca, răzându-l în creștet și lăsând doar o coroană de păr scurt de jur împrejur, tonsura asemănătoare cu cea a Sf. Petru, simbolizând coroana de spini purtată de Iisus.

Fray Bonestruca fusese prins în plasa reformei. Petrecuse doar patru ani de călugărie în celibat. După ce trupul lui experimentă plăcerea contopirii

cu carnea femeiască, se lăsa adesea și cu ușurință în voia pasiunii sexuale. În ultimii zece ani, avusese că amantă o femeie pe nume Maria Juana Salazar, căreia îi zămislise și copii. Maria era ca și nevasta lui, în afară de nume, și nu încercase să țină în mare secret prezența ei; nu fusese nevoie, pentru că făcea așa cum făceau și mulți alții. Deci erau oameni care îi cunoșteau relația cu Maria Juana Salazar. La început, preotul bătrân care îl spovedea de ani de zile a fost delegat să-l avertizeze că trecuseră zilele de lejeritate și acum, cheia supraviețuirii era rigoarea adusă de o schimbare autentică. Bonestruca, ignorând avertismentul, a fost chemat la cancelarie pentru o întrevedere cu arhiepiscopul. Cisneros nu pierdu timpul cu vorbe goale:

— Trebuie să te scapi de ea. S-o faci imediat. Dacă nu, vei simți mânia mea.

De data asta, Bonestruca hotărî să recurgă la secret și subterfugii. Îi mută pe Maria Juana și pe copii în alt sat, la jumătatea drumului dintre Toledo și Tembleque, fără să spună nimănui. Când îi vizita, era discret și uneori rămânea departe săptămâni întregi. În felul acesta, câștigase încă șase ani împreună cu mica lui familie.

Totuși, într-o zi primi vestea că era chemat din nou la cancelarie. De data aceasta, acolo îl aștepta un preot dominican care îi spuse că, din cauza nesupunerii lui, fusese transferat la biroul inchizitorial din orașul Zaragoza. I se poruncea să plece imediat la Zaragoza.

— Singur, adăugase preotul sardonic.

Se supusese, dar când își termină lunga călătorie, înțelese că ceea ce era considerat de alții o pedeapsă, constituia, de fapt, pentru el, o ocazie de a dobândi intimitatea dorită.

La mai bine de o lună după întâlnirea de pe stradă cu inchizitorul, Iona a fost chemat de un novice în sutană cafenie, care-i spuse că fray

Bonestruca dorea ca doctorul să vină imediat în Plaza Mayor.

Răspunse chemării și îl găsi pe Bonestruca stând la umbra singurului copac din piață. Ridicându-se de pe bancă, acesta îl saluta din cap:

— O să te duc undeva. Să nu repeți altei persoane nimic din ceea ce vei vedea, dacă nu vrei să mă supăr. Îți atrag atenția că supărarea mea poate fi groaznică. Înțelegi?

Iona se luptă să rămână calm:

— Înțeleg, spuse neutru.

— Vino cu mine.

Încălecă și Iona îl urmă pe calul lui. Bonestruca se uită de mai multe ori înapoi, ca să se asigure că nu erau urmăriți. Dar la malul râului nu mai ezită, ridicându-și poalele sutanei negre deasupra apei repezi, însă puțin adânci. Pe malul celălalt îl conduse pe Iona la o casă mică, dar în stare bună, lemnăria nouă de la geamuri arătând că fusese reparată de curând. Bonestruca intră grăbit, fără să bată. Iona văzu mai multe bagaje din pânză și piele și o ladă de lemn care nu fusese încă desfăcută. O femeie stătea în picioare cu un bebeluș în brațe și alți doi copii o țineau de haine, ascunzându-se după ea.

— Ea e Maria Juana, o prezentă Bonestruca.

— Señora…, își scoase Iona pălăria.

Era o femeie durdulie, cu pielea smeadă, fața în formă de inimă, ochi mari și întunecați și buze foarte pline, roșii. Laptele păta materialul rochiei în dreptul sânilor rotunzi.

— El e Callico, un doctor, îi spuse călugărul. O să aibă grijă de Filomena.

Obiectul îngrijorării lui era un bebeluș înfierbântat și cu bube la gură. Cel mai mare copil, Hortensia avea șapte ani și era o fetiță drăguță ce părea sănătoasă; mai era un băiețel de cinci ani, pe nume Dionisio. Lui Iona i se strânse inima când se uită la el. Părea slăbuț și înapoiat la minte. Unul din picioare îi era curbat și când îl examină, îi văzu

palatul bucal perforat și dinții din față ca niște cârlige, recunoscând semnele învățate de la Nuño. Copilul își mijea ochii pentru că nu vedea bine și îi văzu porțiuni opace în ambii ochi.

Bonestruca îi spuse că cei trei copii ai lui erau istoviți de călătoria lungă, fiindcă sosiseră cu mama lor acolo doar de două zile.

— Cât despre bubele Filomenei, cred că îi vor trece până la urmă. Mi-aduc aminte că și ceilalți copii le-au avut.

— Chiar și Hortensia?

— Da, și Hortensia.

— Sunteți tatăl copiilor, fray Bonestruca?

— Bineînțeles.

— Când erați mai tânăr… ați avut sifilis, vreo boală venerică?

— Nu gustă din asta toți bărbații tineri, mai devreme sau mai târziu? Am fost acoperit cu bube ca niște solzi. Dar după un timp, m-am vindecat și n-am mai avut simptome.

Iona dădu discret din cap:

— I-ați dat boala… Manei Juana.

— E adevărat.

— Iar ea le-a dat-o tuturor copiilor la naștere. Sifilisul a încovoiat piciorul băiatului dumneavoastră și i-a slăbit vederea.

— Atunci de ce picioarele Hortensiei mele sunt drepte și ochii ei, strălucitori?

— Boala îi afectează diferit pe oameni.

— Bubele Filomenei o să dispară, zise iar călugărul.

— Da, încuviință Iona.

Dar diformitățile băiatului nu, se gândi. Și cine știe ce tragedie o să le mai aducă boala asta.

Îi examină pe copii și prescrise o alifie pentru bebeluș.

— Revin peste o săptămână, promise.

Bonestruca îl întrebă cât îi datora și el îl înștiință care era tariful lui pentru vizite la domiciliu, având

grijă să mențină un ton de afaceri. Nu avea nicio dorință să încurajeze prietenia cu fray Bonestruca.

A doua zi, un bărbat pe nume Evaristo Montalvo o aduse pe soția lui, Blasa de Gualda, s-o vadă doctorul la cabinet.

— E oarbă, señor.

— Lasă-mă să mă uit, zise Iona și o duse pe femeie în lumina puternică de lângă geam.

Îi văzu ceața din ochi, mult mai avansată decât cea asemănătoare observată în ochii doñei Sancha Berga, mama lui don Berenguer Bartolomé, și atât de groasă, încât albul ochilor apărea dens și gălbui.

— Mă puteți ajuta, señor?

— Nu vă pot promite, señora. Dar pot să încerc, dacă doriți. Este nevoie de o operație.

— Să-mi tăiați ochii?

— Da, să-i tai. Aveți ceva ce se numește cataractă la fiecare ochi. Cristalinul s-a încețoșat și vă blochează vederea ca un oblon care împiedică lumina să pătrundă pe fereastră.

— Doresc să văd din nou, señor.

— Nu veți mai vedea niciodată ca în tinerețe, spuse el blând. Chiar dacă avem succes, nu vă veți mai putea aținti privirea asupra obiectelor de la distanță. Veți vedea numai în apropiere.

— Dar aș putea să gătesc. Poate chiar să cos, nu?

— Poate… dar daca greșim, veți rămâne oarbă.

— Dar și acum sunt oarbă, señor. Vă implor să încercați această… chirurgie.

Iona îi chemă devreme a doua zi. În după-amiaza dinainte, pregăti masa de operație și lucrurile de care avea nevoie și seara stătu la lampă și citi de mai multe ori ce scrisese Teodorico Borgognoni despre desprinderea ceții de pe ochi.

— Voi avea nevoie de ajutor, îi spuse Reynei.

Și îi arătă pe ochii ei cum voia să țină pleoapele pacientei, împiedicând-o să clipească.

— S-ar putea să nu fiu în stare să mă uit la o operație pe ochi, zise ea.

— Poți să întorci capul, dar să-i ții pleoapele bine ridicate. Ești în stare?

Reyna dădu din cap cu îndoială și spuse că va încerca.

A doua zi de dimineață, când Evaristo Montalvo veni cu Blasa de Gualda, Iona îi ceru bătrânului să facă o plimbare lungă, iar Blasei îi dădu două cești pline cu rachiu tare, în care amestecase prafuri soporifice.

Împreună cu Reyna, o ajută pe bătrâna să se întindă pe masă și o legă cu feșe tari, destul de late ca să nu-i taie carnea, imobilizându-i încheieturile, gleznele și fruntea.

Luă cel mai mic bisturiu din colecția lui Fierro și dădu din cap spre Reyna:

— Să începem.

Când pleoapele pacientei au fost ridicate, făcu incizii minuscule în jurul corneei ochiului stâng.

Blasa inspiră adânc de durere.

— Nu durează mult, promise Iona.

Folosi bisturiul ca pe un punct de sprijin pentru a învârti globul ocular, îndepărtă opacitatea din interior și îl lăsă să cadă la loc. Apoi repetă procedura la ochiul drept.

Când termina, îi mulțumi Reynei și îi spuse să lase jos pleoapele, o dezlegă pe Blasa și îi acoperiră ochii cu comprese reci și umede.

După o vreme, îi dădu jos compresele și se aplecă deasupra ei. Ochii închiși îi curgeau sau plângea și doctorul îi șterse ușor obrajii:

— Señora Gualda. Deschideți ochii.

Pleoapele ei se desprinseră. Clipind în lumină, se uită în sus:

— Aveți o față de om foarte bun, îi spuse.

Ce ciudat, să descopere că un om pe care-l urâse pentru că era asasin și hoț se dovedea a fi un tată

atât de iubitor și grijuliu!

Sperase că Bonestruca va lipsi la următoarea lui vizită la casa de peste râu, dar își ascunse resentimentele când a fost întâmpinat de călugăr la ușă. Cei trei copii, odihniți după călătorie, păreau mai viguroși și mai bine dispuși și Iona discută despre regimul lor cu mama, care menționă cu mândrie vădită că micuții erau obișnuiți să aibă la masă carne și ouă din abundență.

— Iar eu sunt obișnuit cu vinul excelent, zise glumeț Bonestruca, și insist acum să-l împart cu dumneata.

Era evident că nu accepta un refuz și Iona se lăsă condus într-un birou unde se luptă să rămână liniștit, căci văzu pretutindeni urme ale războiului împotriva evreilor: un set de filacterii, o bonetă rituală și – incredibil pentru Iona – un sul din Tora.

Vinul era într-adevăr bun. Sorbind din el și străduindu-se să nu se uite la Tora, își privi gazda care îi fusese dușman, întrebându-se cât de repede putea scăpa din casa aceea.

— Știi să joci dame turcești? întrebă Bonestruca.

— Nu. Nici n-am auzit de dame turcești.

— E un joc de toată frumusețea, la care îți folosești mintea. O să te învăț.

Tabla era acoperită de pătrate în culori alternante, negru și alb, iar Bonestruca îi spuse că erau șaizeci și patru. Din fiecare din cele două săculețe de pânză, jucătorii scoaseră douăsprezece pietre mici și netede; unele erau negre, iar cele clin săculețul celălalt, de un cenușiu deschis. Bonestruca îi întinse lui pietrele negre și îi arătă cum să le așeze pe pătratele întunecate de pe primele două rânduri ale tablei, în timp ce el și le așeză similar pe ale lui, dar pe pătratele deschise la culoare.

— Așa, ne-am făcut câte două rânduri de soldați și suntem în război, señor!

Călugărul îi arătă că jocul consta în mutarea pietrelor înainte pe diagonală, în pătratele alăturate libere:

— Negrul mută primul. Dacă soldatul meu e într-un pătrat alăturat, cu un spațiu dincolo, e capturat și scos din joc. Soldații se mișcă totdeauna înainte, dar dacă un erou atinge ultimul rând al adversarului, e încoronat monah, punând peste el o piatră de aceeași culoare. Piesele duble pot merge înainte și înapoi, pentru că nimeni nu-i poate interzice unui rege să meargă unde vrea el.

O armată e cucerită când toți soldații adversarului sunt capturați sau blocați, astfel încât nu se mai pot mișca.

Apoi Bonestruca reașeză piesele ca la început:

— Și acum, doctore, ataca-mă!

Jucară cinci războaie. Primele două se sfârșiră repede pentru Iona, dar îl învățară că nu putea face mișcările la întâmplare. De mai multe ori, Bonestruca îl ademeni să facă mutări prostești, sacrificând unul din soldații lui pentru a câștiga mai mulți de-ai lui Iona. Până la urmă, acesta învăță să recunoască o capcană și să se îndepărteze de ea.

— A, înveți repede, zise călugărul. În cel mai scurt timp, vei fi un adversar de valoare, văd asta.

Iona își dădu seama repede că jocul cerea o analiză permanentă a tablei, recapitularea scopului mutărilor adversarului și intuirea posibilităților ce apăreau la un moment dat. Observă metodele folosite mereu de Bonestruca pentru a-i întinde capcane. În finalul celui de-al cincilea joc, observase și câteva apărări posibile.

— A, señor, ești deștept ca un vulpoi sau ca un general, îl flată Bonestruca, dar mintea agilă a călugărului îl învinse cu ușurință.

— Trebuie să plec, spuse Iona fără tragere de inimă.

— Dar întoarce-te să mai jucăm. Mâine după-amiază, poimâine?

— Mi-e teamă că după-amiezile mele sunt petrecute cu pacienții.

— Înțeleg, ești un doctor ocupat. Ce-ar fi să ne întâlnim aici miercuri seara? Vino când termini, voi fi aici.

De ce nu? se întrebă Iona.

— Voi veni, spuse tare.

Ar fi fost interesant să înțeleagă modul de funcționare a minții lui Bonestruca, revelat de jocul de dame.

Miercuri seara se întoarse la casa de peste râu și stătu cu Bonestruca în birou, băură vin bun, sparseră migdale și le mâncară miezul în timp ce scrutau tabla și își făceau mutările.

Iona privea tabla și chipul adversarului, încercând să deslușească modul lui de gândire, dar trăsăturile lui Bonestruca nu dezvăluiau nimic.

Cu fiecare joc în plus, mai învăța puțin din strategie și foarte puțin despre Bonestruca. În seara aceea jucară cinci jocuri, ca și prima dată.

— Jocurile durează mai mult, observă Bonestruca.

Îi sugeră să se revadă miercurea viitoare, pe seară și Iona încuviință atât de grăbit, încât călugărul zâmbi:

— A, văd că jocul ți-a răpit sufletul.

— Numai mintea, cu siguranță, fray Bonestruca.

— Atunci voi lucra asupra sufletului dumitale în timp ce jucăm.

Iona avu nevoie de încă două seri de dame pentru a câștiga prima partidă, apoi nu mai câștigă săptămâni la rând. Dar după aceea începu să câștige câteodată și jocurile se disputară mai aprig și durau mai mult, căci ajunsese să cunoască strategiile lui Bonestruca.

Se gândea că Bonestruca juca dame așa cum se juca și în viață, fentând, blufând, amăgindu-și adversarul. Călugărul îl saluta de fiecare dată cu o prietenie senină și dezarmantă, dar Iona nu se

relaxa niciodată în prezența lui, fiind conștient de întunericul care-l pândea la câțiva milimetri de zâmbetul atrăgător.

— La urma urmei, nu ai o minte de prima clasă, doctore, îi spuse Bonestruca disprețuitor, după ce câștigase ușor un joc.

Dar după fiecare seară de dame, insista să se reîntâlnească și să joace din nou.

Iona se concentra să învețe să-l depășească. Bănuia că Bonestruca era un dur, a cărui forță creștea datorită fricii altora, dar probabil că și-ar fi arătat vulnerabilitatea în fața cuiva care l-ar fi înfruntat.

— Deși sunt de puțin timp la Zaragoza, am și demascat un evreu, îi spuse călugărul într-o miercuri seara, sărind peste un soldat de-al lui.

— Da? făcu Iona degajat, mutând o piesă ca să prevină atacul.

— Da, un evreu fățarnic, deși se pretinde vechi creștin.

Oare călugărul voia să-l ducă la dezastru?

Iona își ținea ochii ațintiți asupra tablei. Mută un soldat într-un pătrat peste care fu sărit, apoi sări și el două piese de-ale lui Bonestruca:

— Sufletul dumneavoastră se bucură la prinderea unui evreu. Se simte din voce, zise el, mirându-se singur de calmul pe care-l dovedea.

— Gândește-te puțin. Nu se spune că cei care seamănă vânt vor culege furtună?

La naiba cu el, gândi Iona și își ridică ochii, încrucișându-și privirea cu a călugărului:

— Nu se mai spune și că binecuvântați sunt cei milostivi, căci de milă vor avea parte?

Bonestruca zâmbi. Se amuza:

— Așa e scris, în Matei. Dar… gândește-te.

„Eu sunt mântuirea și viața. Cei care cred în Mine, chiar murind, vor trăi. Iar cel ce trăiește și crede în Mine nu va muri niciodată”. Nu e un act milostiv să salvezi din iad un suflet? Fiindcă asta

facem când reconciliem sufletul unui evreu cu Cristos înainte de a-l supune flăcărilor. Încheiem niște vieți duse în greșeală și le chezășuim pacea și gloria eterne.

— Dar dacă cineva refuză reconcilierea?

— Matei ne admonestează: „Dacă ochiul tău drept greșește, smulge-l și aruncă-l de la tine. Căci mai bine e să te lipsești de o parte a trupului tău decât să-ți fie azvârlit în iad cu totul".

Zâmbind, îi spuse lui Iona că evreul care se pretindea bun creștin era pe punctul de a fi arestat.

Petrecând o noapte albă și o zi de îndoieli, Iona era prins în chinurile nesiguranței. Era pregătit să fugă, dar învățase destul despre gândirea lui Bonestruca pentru a bănui că probabil, menționarea acestui creștin prefăcut era doar o altă capcană. Oare voia Bonestruca să vadă dacă doctorul va mușca din momeală și va fugi? Dacă totul nu era decât o suspiciune de-a inchizitorului, cel mai bun lucru pentru Iona era să-și petreacă ziua ca de obicei.

De dimineață, își primi pacienții la cabinet. După-amiază, făcu vizite la domiciliu. Tocmai se întorsese acasă și scotea șaua de pe cal, când doi soldați de-ai *alguacilului* intrară călare pe aleea lui.

Se așteptase la așa ceva și era înarmat. Nu avea niciun rost să se predea celor care voiau să-l ducă la Inchiziție. Dacă încercau să-l ia cu forța, poate spada l-ar fi ajutat să-i învingă, iar dacă nu, mai bine ucis în luptă decât ars pe rug.

Dar unul dintre călăreți făcu o plecăciune respectuoasa:

— Señor Callico, *alguacilul* vă roagă să ne însoțiți imediat la închisoarea din Zaragoza, unde e nevoie de îngrijirile profesiei dumneavoastră.

— Ce fel de îngrijiri? întrebă el, nu prea convins.

— Un evreu a încercat să-și taie mădularul, zise soldatul de-a dreptul și însoțitorul lui chicoti.

— Cum îl cheamă pe evreu?

— Bartolomé.

Resimți aproape ca o lovitură fizică. Își amintea casa frumoasă, bărbatul nobil care-i vorbise cu atâta inteligență în biroul elegant, plin de hărți și cartograme:

— Don Berenguer Bartolomé? Cartograful?

Soldatul ridica din umeri, dar însoțitorul lui dădu din cap și scuipă:

— Ăla e.

În închisoare, un preot tânăr în sutană neagră stătea la o masă, având probabil misiunea de a nota numele tuturor celor care făceau cerere să-i vadă pe prizonieri.

— Am adus doctorul, spuse soldatul.

Preotul dădu din cap:

— Don Berenguer Bartolomé a spart cana de apă și a încercat să se taie împrejur cu un ciob îi spuse el lui Iona, făcând semn paznicului să descuie ușa exterioară. Merseră apoi pe coridor, până la o celulă unde Berenguer zăcea pe podea. Descuind ușa, paznicul îl lăsă să între:

— Când sunteți gata, chemați-mă să vă dau drumul, zise el și-l încuie cu prizonierul.

Pantalonii lui Berenguer erau tari din cauza sângelui îmbibat. Iona se gândi că era un *don* dintr-o familie de nobili, al cărui bunic desenase pe hartă coasta Spaniei. Acum zăcea pe podeaua închisorii, puțind a sânge și a urină.

— Îmi pare rău, don Berenguer.

Berenguer dădu din cap și gemu când Iona îi desfăcu pantalonii și îi trase în jos. În trusa lui medicală, ținea un flacon de băutură tare. Berenguer o primi bucuros și nu avu nevoie de îndemn ca să bea cu înghițituri mari.

Penisul era o oroare. Iona văzu că Berenguer tăiase pielea de la vârf în cea mai mare parte, dar

mai rămăsese puțină și inciziile fuseseră zdrențuite. Se minuna că deținutul reușise să-și facă singur așa ceva, utilizând doar un ciob ascuțit. Știa că durea foarte tare și îi părea rău că trebuia să mai adauge la durere, dar luă un bisturiu și tăie bucățile de piele care atârnau, completând circumcizia. Bărbatul de pe podea gemu, bând ultimele rămășițe de alcool ca un copil însetat.

După ce se termină, rămase răsuflând greu, în timp ce Iona aplica o alifie calmantă și un bandaj lejer.

— Mai durează două săptămâni până se vindecă. Până atunci, veți avea dureri. Nu mai puneți pantalonii. Dacă vă e frig, acoperiți-vă, dar țineți pătura deasupra rănii cu mâinile.

Ochii li se întâlniră:

— De ce ați făcut asta? Ce câștigați?

— N-ai înțelege, spuse Berenguer.

Iona oftă și dădu din cap:

— Vin mâine dacă mi se permite. Doriți ceva?

— Dacă i-ai putea aduce mamei niște fructe…

— Doña Sancha Berga e aici? întrebă Iona șocat.

Berenguer lăsă jos fruntea:

— Toți. Mama. Sora mea, Monica, soțul ei, Andres, și fratele meu, Geraldo.

— Voi face tot ce pot, spuse Iona năucit și strigă paznicul să-l scoată afară.

La intrare, înainte de a apuca să se intereseze de starea celorlalți membri ai familiei Bartolomé, preotul îl întrebă dacă dorea s-o examineze pe doña Sancha Berga:

— Are mare nevoie de un doctor, spuse el.

Părea un tânăr decent și îngrijorat.

Când îl duseră la doña Sancha, frumoasa bătrână zăcea ca o floare strivită. Îl privi fără să-l vadă și doctorul își dădu seama că boala avansase; i-ar fi permis acum s-o opereze, dar știa că nu va mai lucra niciodată pe ochii aceia.

— Sunt doctorul Callico, señora, spuse el blând.

— … sunt… rănită, señor.

— Cum s-a întâmplat, señora?

— … m-au pus pe roată.

Văzu că tortura îi dislocase umărul drept. A trebuit să-l cheme pe paznic pentru a-l ajuta să i-l așeze la loc, făcând-o să țipe ascuțit. După aceea, a fost cuprinsă de un plâns incontrolabil.

— Señora, nu vă simțiți mai bine cu umărul?

— I-am condamnat pe frumoșii mei copii, șopti ea.

— Cum se simte? întrebă preotul.

— E bătrână, are oasele moi și sfărâmicioase. Sunt sigur că are multe fracturi. Cred că e pe moarte.

Pe drumul de întoarcere acasă, Iona se luptă cu disperarea.

A doua zi, când se întoarse cu stafide, curmale și smochine, îl găsi pe don Berenguer tot cu dureri mari.

— Ce face mama? întreba el.

— O ajut cât pot.

— Mulțumesc.

— Cum de s-au întâmplat toate acestea?

— Suntem creștini vechi și am afirmat din totdeauna asta. Familia catolică a tatălui meu datează din timpuri îndepărtate. Părinții mamei au fost evrei convertiți și ea a crescut cu niște ritualuri inocente care s-au transmis și familiei noastre. Ne-a povestit istorioare din copilăria ei și aprindea totdeauna lumânări vinerea, la asfințit. Nu știu sigur de ce, poate în amintirea celor dispăruți. Copiii se strângeau atunci, în fiecare săptămâna, la o masă îndestulată, rostind mulțumiri pentru mâncare și vin.

Iona dădu din cap.

— A denunțat-o cineva. Nu avea dușmani, dar… dăduse de curând afară o servitoare, pentru beții repetate. S-ar putea ca fata asta de la bucătărie să fi

provocat necazurile noastre. A trebuit să ascult cum țipa mama când o torturau. Îți poți imagina o asemenea oroare? După aceea, cei care m-au interogat mi-au spus că până la sfârșit, mama ne-a implicat pe toți, pe frații și surorile mele – chiar și memoria tatălui nostru – într-un complot iudaic. Am știut că suntem pierduți, până la unul. Familia noastră a fost cunoscuta pentru pioșenia ei creștină. Însă o parte din noi este evreiască, astfel că nu am fost cu totul catolici sau cu totul evrei, ci undeva între cele două credințe. În disperarea mea, am simțit că, dacă e să ard pe mg ca evreu, ar trebui să devin în fața Atoatefăcătorului un evreu adevărat și mi-am spart cana și m-am tăiat cu ciobul. Sunt conștient că nu poți înțelege, îi repetă el lui Iona ceea ce-i spusese și cu o seară înainte.

— Greșiți, don Berenguer, răspunse doctorul. Vă înțeleg foarte bine.

Când părăsea închisoarea, auzi un paznic vorbind cu preotul cel tânăr.

— Da, padre Espina, zicea omul.

Iona se întoarse:

— Părinte, întrebă el, v-a strigat Espina?

— Acesta e numele meu.

— Pot să vă întreb care vă e numele complet?

— Sunt Francisco Rivera de la Espina.

— Mama dumneavoastră e cumva Estrella de Aranda?

— Estrella de Aranda a fost mama mea. Nu mai trăiește, mă rog pentru sufletul ei, îl privi cu atenție preotul. Vă cunosc cumva, señor?

— V-ați născut la Toledo?

— Da, răspunse fără tragere de inimă preotul.

— Am ceva ce vă aparține, îi spuse Iona.

Capitolul Treizeci și Cinci

O RESPONSABILITATE ASUMATĂ

Când îi aduse breviarul la închisoare, tânărul preot îl conduse de-a lungul unui coridor din piatră mucedă până la un cubicul unde puteau să stea neobservați. Acceptă breviarul de parcă ar fi fost un obiect vrăjitoresc. Iona îl văzu deschizându-l și citind ce scria pe dosul copertei:

— „Pentru fiul meu, Francisco Rivera de la Espina, cuvintele acestea de rugăciune zilnică îndreptată spre Iisus Cristos, Mântuitorul nostru ceresc, cu dragoste nestinsă de la tatăl lui de pe pământ, Bernardo de la Espina”. Ce dedicație ciudată, din partea unui eretic condamnat.

— Tatăl dumneavoastră n-a fost eretic.

— Tata *a fost* eretic, señor și ars pe rug pentru asta, în Ciudad Real. S-a întâmplat când eram un copil, dar mi s-a dat de știre. Cunosc povestea lui.

— Ceea ce cunoașteți e fals și nu e totul, padre Espina. Eu am fost, în Ciudat Real. L-am văzut zilnic pe tatăl dumneavoastră în zilele de dinaintea morții. Eu l-am cunoscut când eram băiețandru și el era bărbat, un doctor foarte priceput și blând. Pe cale de a muri și ducând lipsă de orice alt prieten, m-a rugat să încerc să-i găsesc copilul și să-i înmânez acest breviar. Peste tot pe unde am umblat după aceea, v-am căutat.

— Sunteți sigur de ceea ce spuneți, señor?

— Absolut sigur. Tatăl dumneavoastră nu a fost vinovat de acuzațiile pentru care a fost ucis.

— E adevărat? întrebă preotul pe un ton coborât.

— Întru totul, padre Espina. Se ruga zilnic din această carte, s-a rugat până a fost dus la rug.

Dedicându-v-o, v-a lăsat credința lui.

Padre Espina părea un om obișnuit să-și controleze emoțiile, dar paloarea îl trăda:

— Am fost crescut de Biserică, începu el. Tata a fost rușinea vieții mele. Zilnic mi se freca fața cu presupusa lui apostazie cum e frecat botul unui cățeluș de locul unde a făcut pipi, ca să nu mai repete isprava.

Înfățișarea preotului nu se ridica la înălțimea celei a tatălui, dar avea ochii lui Bernardo de la Espina.

— Tatăl dumneavoastră a fost cel mai devotat și mai credincios creștin pe care l-am cunoscut și unul dintre oamenii cărora le păstrez cea mai frumoasă amintire, îi spuse Iona.

Vorbiră îndelung, potolit și cu voce scăzută. Padre Espina spuse că după execuția tatălui, mama lui, Estrella de Aranda, se făcuse călugăriță la mănăstirea Santa Cruz, lăsându-și cei trei copii la mila mai multor familii de veri din Escalona. În mai puțin de un an, murise de febră galopantă și, pe când fiul ei avea doar zece ani, fusese trimis de rude la dominicani, iar surorile lui, Marta și Domitila, se acoperiseră cu vălul monahal. Dispăruseră toți trei în lumea uriașă a Bisericii.

— Nu mi-am mai văzut surorile de când stăteam la verii din Escalona. Nu știu unde se află Domitila sau dacă mai trăiește. Acum doi ani, am aflat că Marta e la o mănăstire din Madrid. Visez să-i fac o vizită cândva.

Iona îi spuse câte ceva despre el. Îi povesti că după ce fusese om de serviciu la închisoarea din Ciudad Real, ucenicise întâi la armurierul Manuel Fierro și apoi la medicul Nuño Fierro, după care devenise doctorul orașului Zaragoza.

Dacă el fusese rezervat în ceea ce-i dezvăluise preotului, simțea că nici padre Espina nu-și îngăduise să vorbească liber despre anumite lucruri. Dar Iona își dădu seama că acesta fusese

repartizat doar temporar la biroul Inchiziției și că nu suporta ușor ceea ce se petrecea.

Fusese hirotonisit doar în urmă cu opt luni.

— Voi pleca de aici în câteva zile. Unul dintre profesorii mei, padre Enrique Sagasta, a fost numit vice episcop de Toledo. Mi-a aranjat să fiu repartizat ca secretar al lui. E un învățat și un istoric catolic cunoscut și mă încurajează să-i calc pe urme. Așa că sunt pe cale să încep și eu o ucenicie, ca dumneavoastră.

— Tatăl dumitale ar fi mândru de dumneata, padre Espina.

— Nu vă pot mulțumi îndeajuns, señor. Mi l-ați înapoiat pe tatăl meu, rosti preotul.

— Pot să vin mâine să-i văd pe pacienți?

Părintele Espina era în mod vizibil stânjenit. Iona știa că nu dorea să pară nerecunoscător, dar nici nu-i putea acorda prea mult, ca să nu-și atragă necazuri.

— Puteți veni de dimineață, vorbi el. Dar vă avertizez că s-ar putea să fie ultima vizită care vi se permite.

A doua zi, află că doña Sancha Berga murise peste noapte.

Don Berenguer primi cu stoicism vestea morții mamei lui:

— Mă bucur că e liberă.

Fiecare membru al familiei fusese înștiințat în dimineața aceea că era condamnat formal pentru erezie și avea să fie executat în cadrul unui autodafe în viitorul apropiat. Iona știa că nu există vreun mod delicat de a scăpa de povara care îi apăsa sufletul:

— Don Berenguer, arderea e cel mai rău fel de moarte, între ei se ridică deodată cunoașterea împărtășită a durerii oribile, a cărnii sfârâitoare, a sângelui fierbând.

— De ce-mi spui ceva atât de crud? Crezi că eu nu știu?

— Există o scăpare. Trebuie să vă împăcați cu Biserica. Berenguer îl privi cu ochii dezaprobatori de catolic pe care nu i-i cunoștea:

— Chiar așa, trebuie, domnule doctor? spuse el rece. E prea târziu. Sentința e bătută în cuie.

— E prea târziu să vă salvați viața, dar nu și ca să obțineți un sfârșit rapid prin strangulare.

— Crezi că mi-am tăiat carnea într-o toană și m-am legat de credința mamei doar ca să renunț acum la ea? Nu ți-am împărtășit hotărârea mea de a muri evreu?

— Puteți muri evreu în inima dumneavoastră. Spuneți-le doar că vă căiți și veți fi izbăvit de chin. Sunteți evreu pentru totdeauna, pentru că legea iudaică arată consacrarea întru credință ca o legătură de la mamă la fiu. Din moment ce mama dumneavoastră a fost născută de o mamă evreică, sunteți evreu. Nicio declarație nu poate schimba asta. Prin strămoșeasca lege a lui Moise, sunteți evreu și afirmând ce vor ei să audă, câștigați o moarte ușoară și evitați tortura groaznică și prelungită.

Berenguer închise ochii:

— Totuși, este calea unui laș, răpindu-mi un moment nobil, singura satisfacție pe care aș putea-o avea murind.

— Nu e laș. Majoritatea rabinilor sunt de acord că nu e un păcat să accepți convertirea sub amenințarea spadei.

— Ce știi dumneata de rabini și de legea lui Moise? îl privi fix Berenguer și Iona văzu în ochii lui că își dăduse seama. Dumnezeule! exclamă.

— Puteți lua legătura cu ceilalți membri ai familiei?

— Uneori ne scot în curte la plimbare în același timp. Avem responsabilitatea să schimbăm două vorbe.

— Trebuie să le spuneți să-l mărturisească pe Iisus și să câștige mila unui sfârșit mai grabnic.

— Sora mea, Monica, și soțul ei, Andres, sunt creștini devotați. O să-l sfătuiesc pe fratele meu, Geraldo, să asculte sugestia asta.

— Nu mi se permite să vă revăd, spuse Iona și înaintând, îl îmbrățișă și-l sărută pe amândoi obrajii.

— Fie să ne reîntâlnim într-un loc mai fericit, spuse don Berenguer. Mergi în pace.

— Pacea să fie cu dumneavoastră, răspunse doctorul și strigă gardianul.

În seara acelei zile de miercuri, în mijlocul unui joc de dame pe care-l câștiga Iona, fratele Bonestruca lăsă tabla și începu să facă giumbușlucuri în fața copiilor. O vreme *a* fost încântător. Se strâmba, scotea mici chicoteli și sărea de colo-colo. Copiii râdeau și-l arătau cu degetul.

Cu ochii mijiți, Dionisio fugi spre tatăl lui să-l vadă mai de aproape și azvârli în el cu o mingiucă de lemn.

Călugărul țopăia în continuare. Zâmbetul îi pieri, sunetele pe care le scotea deveniră mai guturale și totuși sălta și se agita. Fața i se împurpura de efort, căpătă o expresie întunecată și amară, dar trupul lui înalt se scălâmbăia în continuare, se răsucea, sutana i se umfla și chipul i se urâțea de mânie.

Copiii tăcură înspăimântați. Se îndepărtară de el, cu ochii măriți, și Hortensia deschise gura ca într-un țipăt mut. Mama lor, Maria Juana, le vorbi încet și îi luă din cameră. Iona ar fi vrut să plece și el, dar nu putea. Rămase la masă, privind teribilul dans, care devenea tot mai lent. În cele din urmă încetă și Bonestruca se lăsă epuizat în genunchi.

Maria Juana veni înapoi. Îi șterse fața călugărului ei cu o pânză umedă și ieși din nou, întorcându-se cu vin. Bonestruca bău două pahare, apoi îi dădu voie să-l ajute să se așeze pe scaun.

După un timp, ridică privirea:

— Uneori am accese.
— Văd, spuse Iona.
— Chiar vezi? Și ce înțelegi anume?
— Nimic, señor. E doar un fel de a vorbi.
— Mi s-a întâmplat în compania preoților și a fraților alături de care îmi fac slujba. Mă supraveghează.
Oare era doar imaginația celui bolnav? se întrebă Iona.
— M-au urmărit aici. Au aflat de Maria Juana și de copii.
Probabil că era adevărat, hotărî pentru el Iona:
— Ce vor face?
Bonestruca ridică din umeri:
— Cred că așteaptă să vadă dacă accesele sunt ceva trecător. Care crezi că e cauza? se încruntă el la Iona.
E o formă de nebunie, gândi el, dar nu putea să i-o spună. Odată, când vorbeau de boli mintale, Nuño îi împărtășise o trăsătură comună pe care o observase în istoria unor persoane tratate de el. Elementul era suferința de o boală venerică în tinerețe, după care persoanele înnebuniseră abia peste mai mulți ani. Nuño nu dezvoltase o teorie în urma observațiilor lui, dar i se păruseră destul de interesante pentru a fi comunicate ucenicului și acum, Iona și le aminti.
— Nu poate fi sigur, dar… este posibil să aibă legătură cu sifilisul.
— Ei, asta-i, sifilisul! Greșești, doctore, fiindcă n-am mai avut de mult sifilis. Eu cred că e Satan care luptă pentru sufletul meu. E o lucrare dureroasă să înfrunți diavolul, dar eu am reușit să-l gonesc pe proclet de fiecare dată.
Iona rămase fără grai, dar fu salvat de tabla de joc, care atrase atenția lui Bonestruca:
— Era rândul dumitale să muți soldații sau al meu?
— Al dumneavoastră, señor, spuse Iona.

Era tulburat și jucă prost restul serii, în timp ce Bonestruca părea proaspăt și limpede la minte. Călugărul încheie scurt jocul, vesel și mulțumit de victoria lui.

În ciuda celor spuse de padre Espina, doctorul merse a doua zi la închisoare și ceru voie să-l vadă pe don Berenguer, dar în locul lui Espina era un preot mai în vârstă care clatină pur și simplu din cap, făcându-i semn să plece.

Autodafe-ul urma să aibă loc peste șase zile. În dimineața de dinaintea execuțiilor, doctorul Callico părăsi Zaragoza și călări departe, la casele pacienților aflați la cea mai mare distanță de oraș, călătoria obligându-l să petreacă mai multe zile în provincie.

Avusese temeri că poate mersese prea departe și sub tortură, Berenguer mărturisise că mai cunoștea un practicant al iudaismului, dar nu se întâmplă așa. Când se întoarse la Zaragoza, unii dintre pacienții lui au fost încântați să-i povestească în detaliu actul de credință care avusese mulți spectatori, ca și altele din alte părți. Fiecare membru al familiei evreiești Bartolomé murise într-o stare de grație, sărutând crucea adusă la buze și fiind strangulat înainte de ardere, prin învârtituri rapide ale șurubului care strângea garota de oțel.

Capitolul Treizeci și Șase

JOCURI DE DAME

Când reapăru pentru un nou joc de dame la casa de peste râu, Iona văzu că Maria Juana avea o vânătaie mare sub ochiul stâng umflat, acoperindu-i aproape tot obrazul și observă că și Hortensia avea contuzii pe brațe.

Bonestruca îl salută din cap și vorbi puțin, concentrându-se astfel încât câștiga prima partidă, după o bătălie strânsă. În timpul celei de-a doua partide, călugărul rămase posomorât, jucă slab și în curând își dădu seama că pierduse.

Bebelușul, Filomena, începu să plângă și Bonestruca sări în picioare:

— Vreau *liniște!*

Maria Juana o luă pe micuță în brațe și îi duse repede pe copii în camera cealaltă. Cei doi bărbați jucară în tăcerea întreruptă doar de sunetul pieselor de piatră pe tabla de lemn.

Curând, în timpul celui de-al treilea joc, Maria Juana veni cu o farfurie de curmale și le umplu paharele de vin.

Bonestruca o privi prost dispus până plecă. Apoi se uită la Iona:

— Unde locuiești?

El îi spuse și călugărul dădu din cap:

— Acolo vom juca dame săptămâna viitoare. Îți convine?

— Da, bineînțeles, zise Iona.

Reynei îi convenea mai puțin. Îl cunoscu pe vizitator de îndată ce-l văzu la intrare. Toți locuitorii Zaragozei știu ce reprezenta călugărul acesta.

Îl pofti în casă și îi oferi un loc confortabil, apoi îl anunță pe Iona că venise. Îi servi cu vin și aperitive, ținându-și ochii în jos și retractându-se cât mai repede posibil.

Era evident că o înspăimânta să-l vadă pe Iona lângă Bonestruca. A doua zi, citi nedumerire pe chipul ei, dar nu-l întrebă nimic. Niciodată nu ieșea din rolul ei foarte clar; știa că era casa lui și ea era servitoarea lui oriunde în afară de pat. După o săptămână, plecă trei zile în satul ei și când se întoarse, îl înștiință că-și cumpărase acolo o casă și va pleca din serviciul lui.

— Când? o întrebă întristat.

— Nu știu. Curând.

— De ce?

— Ca să mă întorc acasă. Banii lăsați de Nuño m-au făcut o femeie foarte bogată în ochii oamenilor din sat.

— O să-mi fie dor de tine, îi spuse el cinstit.

— Dar nu foarte tare. Sunt un lucru convenabil pentru dumneata.

El vru să protesteze, dar ea ridică mâna:

— Iona, sunt destul de bătrână să-ți fiu mamă. E frumos când împărțim patul, dar mă gândesc la dumneata mai mult ca la un nepot sau la un fiu la care țin.

Îi mai spuse să nu se agite:

— O să trimit o fată puternică să-mi ia locul, o fată tânără și harnică.

După zece zile, un băiat din satul ei veni cu o căruță trasă de un măgar și o ajută s-o încarce. Bunurile acumulate în timpul serviciului la trei stăpâni alcătuiau o colecție desperecheată, ușor de înghesuit într-o căruță mică.

— Reyna, ești sigură că vrei să faci asta? o întrebă Iona și ea făcu singurul gest care încălca relația convențională stăpân-servitoare dintre ei. Se întinse și își puse palma caldă pe obrazul lui,

privindu-l cu ochi ce adăposteau tandrețe și respect, ca un rămas-bun definitiv.

După plecarea ei, încăperile încremeniră și lui Iona i se părea că se golise casa.

Uitase gustul amar al singurătății. Se afundă în muncă, ducându-se pretutindeni pentru a-i îngriji pe cei aflați în nevoie, întârziind în casele pacienților pentru câteva momente de contact uman în plus, sporovăind cu negustorii despre afacerile lor și cu țăranii despre recolte. Pe proprietatea lui, curăță încă doisprezece din bătrânii măslini. Petrecu mai mult timp traducând din Avicenna; tradusese deja o mare parte din *Canonul Medicinei* și faptul acesta îl entuziasma și-l îmboldea să continue.

Ținându-se de cuvânt, Reyna îi trimise o tânără pe nume Carla Santella, pe post de menajeră. Era o fată îndesată, harnică și pricepută la curățenie, dar nu vorbea deloc și nu-i plăcu felul ei de a găti. O concedie după mai multe săptămâni. Reyna i-o trimise ca înlocuitoare pe Petronila Salva, o văduvă cu negi pe față; gătea bine, dar îl obosea vorbind prea mult și o expedie după doar patru zile.

După asta, Reyna nu-i mai trimise pe nimeni.

Începuse să-i fie groază de simulacrul de război săptămânal cu Bonestruca, la masa de dame, neștiind dacă se va înfrunta cu un adversar strălucit sau cu omul prost dispus, pierzându-și repede rațiunea și stăpânirea de sine.

Într-o miercuri seara, când urma să joace din nou la locuința călugărului, Maria Juana îi deschise și îl conduse în camera din spate, unde Bonestruca stătea la o masă pe care se afla o carte deschisă, în loc de tabla de dame. Călugărul își studia fața într-o oglindă de mână.

La început, nu reacționă la salutul lui Iona. Apoi, uitându-se tot în oglindă, îi vorbi:

— Vezi răul când te uiți la mine, doctore?

Iona își alese cu grijă cuvintele:

— Văd unul dintre cele mai plăcute chipuri.

— Trăsături grațioase, așa le-ai numi?

— Foarte frumoase, señor.

— Chipul unui om drept?

— Un chip care a rămas remarcabil de senin și neschimbat de trecerea timpului.

— Cunoști poemul lung numit *Divina Comedie,* de florentinul Dante Alighieri?

— Nu, señor.

— Păcat, își îndreptă Bonestruca ochii spre Iona. Prima parte a poemului, numită *inferno,* este un portret al celor mai de jos straturi ale iadului.

Iona nu știa ce să spună:

— Poetul florentin a murit de mult, nu?

— Da… e mort… se uita mai departe Bonestruca în oglindă.

— Să aduc tabla și să așez piesele? încercă Iona.

Se ridică și porni spre masă. Observă că dosul oglinzii era din argint, bogat împodobit. Vedea marca argintarului, lângă capătul mânerului: HT. Recunoscu una din oglinzile făcute de tatăl lui pentru contele din Tembleque.

— Fray Bonestruca, începu.

Recunoscu tensiunea trădătoare din propria voce, dar Bonestruca nu părea să-l fi auzit. Își ținea ochii asupra imaginii oglindite, dar neconcentrați, ca ai unui orb, privirea cuiva dormind cu ochii deschiși.

Iona nu-și putu reprima graba de a examina un obiect făcut de tatăl lui, dar când încercă să-i ia oglinda, descoperi că mâinile călugărului erau încleștate. Se luptă câteva clipe s-o smulgă, dar îi trecu prin minte că Bonestruca era de fapt conștient, simulând doar nebunia. Îl abandonă terorizat și se îndreptă spre ușă.

— Señor? întrebă Maria Juana când intra în cealaltă cameră, dar, în tulburarea lui, trecu pe lângă ea și ieși din casă.

În după-amiaza următoare, când se întorcea acasă după ce-și vizitase pacienții, o găsi pe Maria Juana așteptându-l lângă hambar, hrănindu-și bebelușul la umbra măgarului priponit.

Îi oferi ospitalitatea casei, dar ea refuză, spunând că trebuia să se întoarcă la ceilalți copii.

— Ce e de făcut cu el? întrebă.

Nu putu decât să clatine din cap. Îi era foarte milă de Maria Juana. Își imagina cum fusese, o fată prostuță, mai tânără și mai frumoasă. Îi alungase Bonestruca spaima și o sedusese? Oare prima dată fusese abuzată? Sau fusese o tânără lipsită de scrupule căreia i se păruse încântător de amuzant să se culce cu un călugăr atât de ciudat, fără să fie conștientă de ceea ce o aștepta.

— Când l-am întâlnit prima dată, m-a bătut. Dar după asta, ani de zile nu m-a mai bătut. Până acum. Devine tot mai necumpătat.

— Când a început?

— Acum câțiva ani. Și e tot mai rău. Din ce cauză?

— Nu știu. Poate are de-a face cu sifilisul, pe care l-a avut demult.

— N-a mai suferit de sifilis de mulți ani.

— Știu, dar aceasta e natura bolii. Probabil acum a început să sufere din nou din cauza ei.

— Nu se poate face nimic?

— În realitate, señora, știu foarte puțin despre cauzele unei minți dezechilibrate și nici nu va pot trimite la un coleg mai priceput în astfel de boli. Nebunia e un mister și o magie pentru noi… Aseară, cât a rămas nemișcat cu oglinda?

— Mult timp, până înainte de miezul nopții. Atunci i-am dat vin încălzit, l-a băut, a căzut pe pat și a adormit.

Iona dormise și el prost, rămânând până târziu la lumina lămpii, să citească despre nebunie. În urmă cu un an, își sporise biblioteca medicală lăsată de Nuño, cheltuindu-și agoniseala pe două luni pe un

tratat intitulat *De Parte Operativa.* Acolo, Arnau de Vilanova scrisese că mania apare când un surplus de umoare colerică se usucă, încingând creierul și ducând la neliniște, vociferări și agresiune.

– Când fratele devine… însuflețit, să-i dai ceai rece de tamarind și limba-mielului.

Pentru momentele ca cel din seara precedentă, când Bonestruca se cufundă în prostrație, Vilanova zicea că francezii numesc astfel de episoade *folie paralitica.* Avicenna scrisese că pacientul trebuie încălzit și Iona îi prescrise pulbere de ardei, în amestec cu vin fiert.

Maria Juana era disperată:

— Se poartă așa de ciudat! E capabil de… acțiuni imprudente. Îmi e atât de frică de viitorul nostru!

Pentru o femeie și trei copii, să fie legați atât de strâns de Lorenzo de Bonestruca era o existență dificilă. Iona îi scrise rețetele și o trimise la farmacia lui fray Medina să le ia. Apoi, luând șaua de pe cal, se uită după femeia care se îndepărta pe măgarul ei.

Ar fi vrut să treacă mai multe zile înainte de a se duce din nou la casa de peste râu, dar în loc de asta, merse a doua zi de dimineață, îmboldit de temerea că femeia și copiii ar putea păți ceva rău.

Dar îl găsi pe Bonestruca stând pasiv în camera din spate. Maria Juana îi șopti că plânsese. Călugărul îi răspunse din cap la salut.

— Cum vă simțiți astăzi, fray Bonestruca?

— Prost. Când fac caca, arde ca focul.

— Din cauza tonicului prescris de mine. Arsura va trece.

— Cine ești?

— Sunt doctorul Callico. Nu mă mai țineți minte?

— … nu.

— Vă amintiți de tatăl dumneavoastră?

Bonestruca se uită la el.
— Dar de mamă?… Ei, nu-i nimic, o să vă aduceți aminte altă dată. Sunteți trist, señor?
— Sigur că sunt trist. Toată viața am fost trist.
— Din ce motiv?
— Fiindcă El a fost doborât.
— E un motiv bun de tristețe. Poate sunteți îndurerat și pentru alții care au murit?
Călugărul se uită la el, dar nu răspunse.
— Îți amintești de Toledo?
— Toledo, da…
— Îți amintești de Plaza Mayor? De catedrală? De stâncile de deasupra râului?
Bonestruca îl privea tăcut.
— Îți amintești cum ai călărit noaptea pe acolo?
Tăcere.
— Îți amintești cum ai călărit noaptea pe acolo? repetă Iona. Cu cine ai călărit?
Ochii lui Bonestruca îl urmăreau.
— Cine era cu tine când ai călărit noaptea?
Camera era tăcută. Timpul trecea.
— Contele, zise Bonestruca.
Iona auzise bine:
— Vasca, întări el, dar Bonestruca se afundase din nou în muțenie.
— Îți aduci aminte de băiatul care ducea vasul la abație? Băiatul siluit și ucis în crângul de măslini?
Bonestruca își feri privirea. Vorbea cu el însuși, atât de încet, încât Iona trebui să se aplece pentru a prinde cuvintele:
— Sunt peste tot, blestemații de evrei. Fie ei afurisiți, șoptea bolnavul.

A doua zi, Maria Juana veni la Iona singură și aproape incoerentă, pe măgarul care se vedea că fusese biciuit:
— L-au dus la închisoarea mică, unde sunt nebunii și săracii.

I-a spus că își lăsase copiii cu fata unui vecin și el o îndemnă să se întoarcă la ei:

— Voi merge la închisoare să văd dacă pot să fac ceva, îi promise și se duse imediat la grajd să înșeueze calul.

Închisoarea pentru săraci și nebuni era cunoscută pentru mâncarea proastă și puțină dată întemnițaților, așa că se opri pe drum și cumpără două pâini și două boțuri de brânză de capră. Când ajunse acolo, i se strânse inima, căci locul îi agresa toate simțurile. Chiar înainte de a trece de poarta de intrare, duhoarea persistentă – o concentrare de miros de fecale și murdărie – îi întoarse măruntaiele pe dos, iar cacofonia de zbierete și strigăte, înjurături și blesteme, râsete și vaiete, discursuri și bolboroseli se amesteca într-un zgomot unic și asurzitor, ca torentele care formează un râu. Sunetul casei de nebuni.

Inchiziția nu avea niciun interes în locul acela și după ce Iona îi dărui o monedă gardianului, nu i-a fost deloc dificil să capete învoirea de a încerca să vadă un prizonier.

— Doresc să-l vizitez pe fray Bonestruca.

— Păi, uitați-vă dacă-l zăriți prin omenirea asta, zise gardianul, un bărbat de vârsta mijlocie, cu ochi lipsiți de expresie și o față păstoasă și ciupită de vărsat. Dacă-mi dați mie mâncarea, o să am grijă s-o capete. Dați-i-o lui și s-a dus pe copcă. Se înghesuie toți și i-o iau.

Și se uita urât când Iona clătină din cap.

Nu existau celule, doar un perete compus din gratii la fel de grele ca și cele ale porții de la intrare. Iona și gardianul stăteau într-o parte. În partea cealaltă, era un spațiu deschis și vast, o lume locuită de rătăciți.

Iona se apropie de gratii, uitându-se în cușca uriașă de trupuri din partea cealaltă. Nu-i distingea pe datornici, deoarece toți cei de acolo păreau nebuni.

Până la urmă îl văzu pe călugăr, prăbușit în mizeria de pe jos, rezemat cu spatele de peretele îndepărtat.

— Fray Bonestruca!

Îl strigă de mai multe ori, dar vocea i se pierdu în vacarm. Fratele nu-și ridică fruntea plecată, dar strigătele lui Iona atraseră atenția unui om zdrențuros, care se uita înfometat la pâine. Iona rupse o bucată dintr-o pâine și i-o întinse printre gratii, de unde fu apucată și înfulecată repede.

— Adu-mi-l pe călugăr, i-l arătă Iona, și-ți dau o jumătate de pâine.

Omul se duse imediat și-l trase pe Bonestruca în picioare, aducându-l spre Iona, până la grilaj. Iona îi dădu pâinea promisă, dar zdrențărosul nu se îndepărtă, cu ochii la celelalte provizii din mâna lui.

Se adunaseră o mulțime de deținuți.

Fray Bonestruca se uită la Iona. Nu era o privire pustie. Exista o anume inteligență acolo, conștiința și un simț al ororii, dar nu-i dădu vreun semn că l-ar fi recunoscut.

— Sunt Callico, zise Iona. Nu-ți aduci aminte: Ramon Callico, doctorul?… Ți-am adus ceva.

Îi dădu bucățile de brânză printre gratii și Bonestruca le acceptă fără un cuvânt.

Dar când încercă să poarte o conversație cu el, călugărul privi în lături, mut, și Iona știu ca nu avea speranțe de a primi răspuns.

— Nu pot face nimic ca să te eliberez până nu-ți revine sănătatea, se simți obligat să-i spună.

După ce văzuse, auzise și mirosise locul, i-a fost greu să rostească acele cuvinte, deși era în el o parte care avea să-l urască întotdeauna pe Bonestruca pentru crimele lui teribile împotriva familiei Toledano și a atâtor altora.

Îi dădu printre gratii jumătatea de pâine și apoi pâinea întreagă; ca să le primească, Bonestruca mută brânza din mâna dreaptă în mâna stângă și făcând asta, scăpă una dintre bucăți. Aceasta a fost

înșfăcată de zdrențuros, în timp ce un băiat gol smulse pâinile din strânsoarea lui Bonestruca. Multe mâini se ridicară împotriva băiatului; trupurile tălăzuiau și se răsuceau, amintindu-i lui Iona de frenezia peștilor de mare, în căutare de hrană.

O bătrână cheală se aruncă asupra gratiilor, întinzându-se să apuce brațul lui Iona într-un clește vânos, cerând mâncarea pe care n-o mai avea. Sărind înapoi ca să se elibereze, să scape de duhoarea și blestemul acelui loc teribil, Iona văzu pumnul mare al lui Bonestruca lovindu-i pe cei din jurul lui, până când călugărul rămase în picioare singur, cu gura căscată, în timp ce din el ieșea un strigăt de disperare lupească, o parte vaier și o parte muget, care păru să-l urmeze pe Iona dincolo de poarta azilului.

Călări la casa de peste râu și se forță să-i spună Măriei Juana că simțea instinctiv că nebunia lui Bonestruca va merge spre rău, nu spre bine. Ea îl ascultă cu ochii uscați, căci se așteptase la asta, deși îi fusese groază că va fi așa.

— Au fost aici trei oameni de la biserică. O să vină după mine și copii după-amiază. Ne-au promis că ne duc la o mănăstire, nu la casa de muncă.

— Îmi pare rău, señora.

— Știți cumva vreo casă din apropiere unde e nevoie de o femeie? Nu mi-e frică de muncă și copiii mănâncă foarte puțin.

Nu știa decât casa lui. Se gândi cum ar fi fost să stea cu ei, să treacă timpul și el să-i vadă efectele, devotându-și viața acestei femei nefericite și copiilor ei stigmatizați de boală. Dar știa că nu era destul de bun, destul de puternic, destul de sfânt pentru a face un asemenea gest.

Își goni ideea din cap, gândindu-se în schimb la colecția de obiecte evreiești a lui Bonestruca. Filacteriile. Tora!

— Dorești poate să-mi vinzi câte ceva din lucrurile lui?

— Când au venit de dimineață, au luat tot, spuse ea, conducându-l în camera alăturată. Vedeți?

Nu mai rămăsese decât tabla de dame și micile pietre ce serveau drept piese. Luaseră chiar și cartea cu poemul lui Dante, dar în grabă, căci mai rămăseseră câteva pagini desprinse, sub tabla de dame. Le luă și o citi pe prima, dându-și seama că era o descriere a iadului:

Aici am auzit oameni scâncind în prăpastie, ciocnindu-se și împingându-se cu palmele deschise și bolborosind în spume, ca apucații. Din puțul acela țâșnea un abur peste margini, acoperindu-i cu o mâzgă care îmi rănea ochii și îmi îndurera nasul. Prăpastia aceea e atât de adâncă, încât nu-i zăream nicăieri fundul, până când nu ne-am cățărat pe arcul de piatră, la cea mai mare înălțime. O dată ajunși acolo, am scrutat adâncul; și am văzut șiruri lungi de oameni într-un râu de excremente ce păreau că se revarsă din latrinele lumii. Am văzut, printre ticăloșii din acel puț, o umbră ce poate avea tonsura sau poate nu o avea – nu-ți dădeai seama, era împroșcat tot cu murdărie.

Deodată, Iona înțelese că nicio pedeapsă la care s-ar fi putut gândi oamenii sau Dumnezeu nu putea fi mai rea decât existența ce-l aștepta de acum înainte pe Lorenzo de Bonestruca. Înspăimântat, acceptă de la ea jocul de dame pe care i-l vârâ în mână. Își goli punga de aur și argint pe masă; apoi chemă ajutorul Domnului asupra femeii și a copiilor ei și își îndemnă calul.

Capitolul Treizeci și Șapte

O EXCURSIE LA HUESCA

Febra era întotdeauna o problemă, dar la sfârșitul iernii, o cascadă de epidemii de tuse febrilă îl ținu foarte ocupat. Vizitele la domiciliu decurgeau cam la fel:

— Señor Callico, mă dor toate oasele (tuse)… Am gâtul umflat, nu pot să înghit… Durerea (tuse)… Uneori ard în foc, altă dată tremur de frig (tuse).

Un bătrân, un tânăr, două bătrâne și un copil muriră. Nu îndura gândul că nu-i putuse salva, dar auzea vocea lui Nuño îndemnându-l să se îngrijească de cei vii. Mergea din casă în casă, prescriind băuturi fierbinți, miere cu vin fiert. Și teriac împotriva febrei.

Nu era o molimă și nici măcar o epidemie gravă, dar avea de făcut foarte multe vizite la domiciliu. Își spunea că atâta vreme cât boala debuta în zile diferite la diverși pacienți, se putea descurca. Le promitea tuturor bolnavilor că, dacă îi respectau instrucțiunile timp de zece zile, vor scăpa de rău ca prin farmec. Pentru cei mai mulți, lucrurile se petreceau chiar așa.

Adesea, când ajungea acasă, era prea obosit ca să se mai ocupe de menaj sau să-și facă o mâncare caldă. Uneori așeza piesele pe tabla de dame, le muta din ambele părți și încerca să joace, dar nu era deloc plăcut. Simțea o neliniște și o insatisfacție generale și când, în sfârșit, febra mai scăzu în intensitate și accesele de tuse se potoliră, se hotărî să-și ia o zi liberă și o vizită pe Reyna.

Așezarea unde locuia ea era mai degrabă o adunătură de gospodării micuțe și de case ale tăietorilor de lemne, aflată la o jumătate de oră de călărit de la ieșirea din Zaragoza. Nu avea nume sau conducători, dar oamenii care trăiau acolo de generații împărtășeau un sentiment al comunității și își numeau în mod obișnuit așezarea „El Pueblecito” – Sătucul.

Ajungând acolo, se opri în dreptul unei bătrâne care stătea la soare; o întreba de Reyna și fu îndrumat la o casă vecină cu a unui tăietor de lemne. Pe lângă acea casă, doi bărbați în nădragi cu bretele – unul cu plete albe și celălalt mai tânăr și mai musculos – stăteau într-o groapă și tăiau cu ferăstrăul un buștean de pin, cu rumegușul strălucindu-le pe pielea transpirată.

Înăuntru, o găsi pe Reyna fără pantofi, ștergând pe brânci dalele de piatră ale podelei. Arăta la fel de sănătoasă, dar parcă mai bătrână decât și-o amintea. Când văzu cine intrase, se opri din lucru și zâmbi, ștergându-și mâinile de rochie în timp ce se ridica în picioare.

— Ți-am adus niște vin de care-ți place ție, spuse el întinzându-i vasul și ea îi mulțumi, primindu-l.

— Stai la masă, dacă vrei, îl pofti și scoase două cești și o ploscă de-a ei, care se dovedi a conține coniac.

— *Salud.*

— *Salud.*

Era bun. Tăria lui îl făcu să clipească.

— Ți-ai găsit o menajeră până acum?

— Încă nu.

— Două femei bune ți-am trimis, Caria și Petronila. Mi-au spus că le-ai trimis acasă.

— Probabil că eram obișnuit cu felul cum țineai tu casa.

— Trebuie să accepți schimbarea. Toată viața e schimbare, spuse ea. Vrei să-ți trimit pe altcineva? La primăvară trebuie o curățenie generala a casei.

— O să-mi fac eu curat.

— Tu? Tu trebuie să fii doctorul. Nu trebuie să-ți pierzi timpul cu asta, zise ea sever.

— Ți-ai găsit o casă foarte bună, schimbă el subiectul.

— Da, o să fac o pensiune. Nu există odăi cu chirie în apropiere și ne aflăm pe șoseaua spre Monzon și Catalonia, unde sunt mulți călători.

Încă nu începuse să primească drumeți, căci locuința avea nevoie de un adaos de tâmplărie pentru a putea fi transformată în han.

Băură coniac și el o puse la curent cu noutățile și bârfele din Zaragoza, iar ea îi descrise viața Sătucului. De afară se auzeau încet sunetele hârșâite scoase de ferăstrău.

— De când n-ai mai mâncat?

— De azi de dimineață.

— Atunci îți pregătesc ceva, se ridică ea.

— Îmi gătești o găină?

— Nu mai fac felul ăsta.

Se așeză din nou și-l privi.

— I-ai văzut pe oamenii care taie lemne afară?

— Da.

— În curând voi fi măritată cu unul din ei.

— Aa! Cel tânăr?

— Nu, celălalt. Îl cheamă Alvaro, zise ea și zâmbi. Are părul alb, dar e foarte puternic, îl anunță sec. Și e un lucrător minunat.

— Îți doresc norocul pe care-l meriți, Reyna.

— Mulțumesc.

Știa că ea își dăduse seama că el venise până în sat s-o convingă să vină înapoi în casa lui, dar își zâmbiră și în curând ea aduse de mâncare: o pâine proaspătă, ouă tari, pastă de usturoi, o jumătate de cașcaval, ceapă și măsline micuțe, de o savoare extraordinară.

Băură amândoi mai multe căni din vinul adus de el, apoi doctorul plecă. Cei doi bărbați de afară potriveau un buștean nou peste groapă.

— Bună ziua, le ură Iona.

Cel tânăr nu răspunse, dar cel numit Alvaro dădu din cap, apucând ferăstrăul.

Iona știa că se apropia Paștele evreiesc, deși nu era sigur de dată, și se apucă de curățenia de primăvară: ștergea de praf și freca, deschidea ferestrele spre a lăsa înăuntru aerul rece și proaspăt, tăia papura nouă și întindea pe podeaua de piatră. Profita de singurătate pentru a coace o versiune credibilă a azimei nedospite, în forme neregulate așezată pe o foaie de metal deasupra focului. Produsul rezultat era cam ars și mai moale decât în amintirile lui, dar era cu siguranță pâine rituală și o mâncă triumfător, gătindu-și și o pulpă de miel cu ierburi amare, ce aminteau de încercările fiilor lui Israel în fuga lor din Egipt.

— De ce e noaptea asta diferită de toate celelalte? întrebă casa tăcută, dar nu primi niciun răspuns, doar o tăcere mai amară decât ierburile. Din cauză că nu era sigur de dată, mâncă festiv în fiecare seară timp de o săptămână, delectându-se cu carne de miel trei zile, după care i se strică și îngropă restul în livada de pe deal.

***

Iarna păru că dispăruse câteva zile, dar se întoarse, cu ger și ploaie, transformând drumurile în râuri de noroi adânc și rece. Stătea ore întregi în capul mesei, pe gânduri. Era un om bogat, un doctor respectat, locuind într-o *hacienda* din piatră solidă, pe pământul bun care era al lui. Totuși, uneori, în nopți fără somn, i se părea că aude, mai tare decât urletul strident al vântului cu stropi de ploaie, vocea blândă a tatălui spunându-i că era doar pe jumătate viu.

Era obosit să alcătuiască o congregație cu un singur membru, sătul să fie prins în cușcă, deși cușca era de mărimea întregii Spanii. Se gândea să fugă în Franța sau în Portugalia. Dar nu cunoștea nici franceza, nici portugheza. Chiar dacă se putea strecura peste una dintre granițe, dacă i se cerea

dovada botezului, în Franța ar fi fost ars pe rug și în Portugalia ar fi fost cu siguranță înrobit. Cel puțin în Zaragoza era acceptat și trecea drept bun creștin. Munca lui de medic compensa multe dintre lucrurile care îi lipseau în viață.

Totuși, tânjea după ceva fără nume, ceva ce nu putea identifica. În somn, visa morți sau femei care îi trăgeau sămânța din trupul adormit. Uneori era sigur ca va deveni la fel de nebun ca și călugărul și când sosiră, în fine, zilele calde și însorite, privi suspicios anotimpul, incapabil să creadă că vremea rea trecuse. A fost un noroc că febra nu a revenit, deoarece află, vorbind cu farmacistul fray Luis Guerra Medina că nu se mai găsea deloc teriac de cumpărat în ținut.

— Cum să mai căpătăm? îl întrebă pe fray Medina.

— Nu știu, spuse îngrijorat bătrânul franciscan. Este disponibil un teriac de calitate bună doar la familia Aurelio din Huesca. În fiecare an m-am dus la Huesca să cumpăr teriac de la Aurelio. Dar e un drum de cinci zile călare și am îmbătrânit. Nu pot să mă mai duc.

— Să trimitem un călăreț, ridică Iona din umeri.

— Nu, dacă trimitem pe cineva care nu cunoaște teriacul, îi vor da un compus vechi, fără valoare ca medicament. Trebuie cumpărat de un om respectat, un om care știe cum trebuie să fie teriacul bun. Trebuie să fie proaspăt și cumpărat în cantitate mare, ca să ne ajungă un an întreg.

Casa lui Iona devenise o închisoare și acum avea o portiță spre libertate:

— În regulă. Voi călări eu la Huesca, zise.

***

Cu șase luni înainte, Miguel de Montenegro fusese chemat la Montalvan, unde episcopul de Teruel zăcea suferind de o febră cu frisoane, iar Iona avusese grijă de pacienții lui cât lipsise. Acum, Montenegro și alt doctor pe nume Pedro Palma, pentru care Montenegro garanta, se învoiră

să preia practica lui señor Callico, mulțumiți că se vor bucura și pacienții lor de teriacul care urma să fie adus. Iona luă surul arab și un singur asin de povară. Ca de obicei, dispoziția i se însenină când începu să rătăcească pe câmpii. Vremea era frumoasă și ar fi putut avansa mai repede, dar armăsarul arab îmbătrânise și-l cruța, știind ca nu avea motive de grabă. Drumul nu era dificil. Dealurile se legau prin văi cultivate sau presărate cu pășuni, iar la micile gospodării, porcii râmau pământul care era astfel pregătit pentru semănatul grâului sau săditul legumelor. Alegea întotdeauna un loc frumos unde să facă popas peste noapte. Dealurile se transformară în munți mai mici, apoi în munți adevărați.

Ajungând la Huesca, se duse la familia Aurelio și îi găsi văzându-și de negoțul lor într-un grajd amenajat și mirositor datorită plantelor medicinale. Trei bărbați și o femeie lucrau la pisarea și dozarea plantelor uscate. Meșterul erborist, Reinaldo Aurelio, era un bărbat plăcut, cu privire pătrunzătoare, încins cu un șorț din piele aspră, acoperit cu pleavă:

— Ce pot face pentru domnia ta?

— Am nevoie de teriac. Sunt Ramon Callico, doctor din Zaragoza. Comand pentru fray Luis Guerra Medina din Zaragoza.

— A, pentru fray Luis! Dar de ce n-a venit el? Cum stă cu sănătatea?

— Bine, dar a mai îmbătrânit, așa că m-a trimis pe mine.

— A, da. Vă putem oferi teriac, señor Callico.

Și deschise un raft cu ușă de lemn.

— Pot să-l văd? întrebă Iona.

Sfărâmă o bucățică între degete, o adulmecă și clătină din cap:

— Nu, zise încet. Dacă i-l duc pe ăsta lui fray Luis, o să mă dojenească și pe merit.

Erboristul zâmbi:

— Fray Luis e foarte pretențios.

— Iar noi, doctorii, îi suntem recunoscători pentru asta. Am nevoie de mult teriac proaspăt, ca să putem împlini lipsurile mai multor doctori din ținut.

Señor Aurelio dădu din cap:

— Nu este o greutate, dar ne va lua desigur timp pentru a pregăti atâta teriac proaspăt.

— Cel puțin zece zile. Poate chiar mai mult.

Iona nu avea de ales decât să accepte. Și apoi, situația nu-i displăcea, pentru că îi oferea libertatea de a-și continua hoinăreala prin Pirinei. Calculară cât îl vor costa ierburile și plăti în avans. Fray Luis spusese că furnizorii își respectau cu sfințenie cuvântul și Iona nu dorea să fie împovărat cu aur. Aranja să-și lase asinul de povară la Aurelio cât lipsea și promise că va lipsi cel puțin două săptămâni, lăsându-le erboriștilor timp să-și facă treaba.

Călări spre nord, printre dealurile submontane. Auzise că între Huesca și granița cu Franța, munții se înălțau atât de ascuțiți, încât păreau că ating cerul. Într-adevăr, nu călători mult și văzu munții, unii dintre ei cu piscuri înzăpezite. Pe o pajiște bogată în flori timpurii, găsi un pârâu plin cu păstrăvi micuți, în veșmânt sclipitor. Într-o clipă își și scoase o ață cu cârlig din desagă, precum și cutiuța de tablă cu râmele din grămada de bălegar de la el din Zaragoza. Peștii se grăbeau să muște; își obținu repede masa. Fiecare păstrăv ajungea doar pentru o îmbucătură, dar îi curăța repede, înșirându-i pe o baghetă verde și perpelindu-i la foc mic, după care se delecta și cu oasele ce se topeau în gură alături de carnea moale.

Lăsă un timp calul să pască iarbă și flori, apoi urmă poteca în sus. Pantele mai joase erau *des* împădurite cu fagi, castani și stejari, schimbându-se cu pâlcuri de brazi și pini mai sus, rărindu-se și dispărând pe înălțimi, unde până și plantele mici erau pe sponci. Soarele cald trimitea zăpada în

torente sunătoare spre văi, hrănind malurile unui râu năvalnic cu afluenți viguroși.

După-amiază, văzu prima dată zăpadă, într-un crâng de brazi. Conținea urme perfecte de urs, atât de fin trasate încât știu că erau proaspete. Aerul era mai tare și noaptea avea să fie mai rece; hotărî că voia să doarmă în aerul blând mai din vale și întorcându-și calul, coborî din nou până la adăpostul unui pin mare, ce-i oferea crengi uscate pentru foc. Amintindu-și de urmele de urs, își priponi calul în apropiere și ținu focul aprins toată noaptea, trezindu-se din când în când să rupă lemnul uscat din copac cu zgomote frânte și tari ce dădeau de veste despre prezența lui. Apoi adormea din nou, în lumina flăcărilor renăscute.

***

În după-amiaza celei de-a treia zi departe de Huesca, se întoarse înapoi dintr-o trecătoare înaltă din cauza stratului gros de zăpadă. Putea trece prin ea, dar era greu pentru cal și nu avea sens să încerce. Ridicându-se în scări, se uită după vreo potecă laterală, care să ocolească muntele, dar nu văzu niciuna. Surul vru să se întoarcă și abia atunci își dădu seama că o potecă aproape mascată se deschidea prin perdeaua pădurii. O cercetă și descoperi că era acoperită cu piatră și se lărgea, coborând fața de stâncă a muntelui pe drumul deschis de un râu năvalnic.

Coborî tot mai jos.

După un lung traseu descendent, mirosi fum de lemn și ieșind dintre copaci, se trezi într-o vale mică unde se afla un sat. Era compus din vreo douăsprezece căsuțe de piatră, cu acoperișuri țuguiate din lespezi de stâncă și turla ascuțită a unei biserici profilându-se pe orizontul coborât. Pe o pășune pășteau vaci și cai și văzu pământ negru și mai multe câmpii cultivate.

Trecu pe lângă două case fără să vadă pe nimeni, dar o femeie plecase de la a treia casă la râu după apă și acum ducea înapoi găleata plină

ochi. Când îi observă, se grăbi să ajungă la adăpost, cu apa scăpând peste marginea găleții, dar el o ajunse înainte de jumătatea distanței până la casă:

— Bună ziua. Ce sat e ăsta, vă rog?

Ea se opri ca încremenită pe drum:

— Este Pradogrande, señor, spuse cu o voce limpede și prudentă și când ajunse mai aproape de ea și îi văzu fața, fu atât de mișcat încât i se acceleră respirația:

— Inés. Tu ești?

Descălecă stângaci și ea se dădu înapoi, înspăimântată:

— Nu, señor.

— Nu ești Inés Saadi Denia, fiica lui Isaac Saadi? insistă el stupid.

Fata îl privi mirată:

— Nu, señor. Sunt Adriana. Adriana Chacon.

Bineînțeles, era un prost, își spuse în gând. Era o femeie tânără. Când o văzuse ultima dată pe Inés, era puțin mai tânără decât fata asta și de atunci trecuseră atâția ani grei.

— Inés era mătușa mea, odihnească-se în pace.

Ah, Inés era moartă. Îl îndurera să audă că pierise, încă o ușă închisă.

— Odihnească-se în pace, murmură și el. Te țin minte, zise deodată.

Își dădu seama că femeia aceasta fusese copilul de care avea grijă Inés, fetița surorii ei mai mari, Felipa. Își amintea cum se plimba Inés prin Granada, cu fetița între ei, ținând-o fiecare de câte o mână.

Femeia îl privea cu îndoială.

Iona se întoarse, auzind un strigăt prin care prezenta lui fusese semnalată. Bărbați alergau cu disperare spre el, trei dintr-o direcție și doi din alta, ținându-și uneltele de lucru ca pe niște arme pregătite să ucidă un invadator.

Capitolul Treizeci și Opt

POIANA ÎNALTĂ

Înainte ca lucrătorii de pe câmp să ajungă la ei, un bărbat uscățiv și robust ieși dintr-o casă din apropiere, îmbătrânise, dar nu atât de mult încât Iona să nu-l recunoască imediat pe Micah Benzaquen, prietenul și vecinul din Granada al familiei Saadi. Benzaquen era de vârstă mijlocie când îl cunoscuse Iona; acum era încă viguros, dar arăta ca un om bătrân. Se uită scrutător la Iona și când zâmbi, Iona își dădu seama că și el fusese recunoscut.

— Te-ai maturizat frumos, señor, începu Benzaquen. Ultima dată, când te-am cunoscut, erai un tânăr pastor uriaș și zdrențăros, numai păr și barbă, de parcă aveai capul băgat într-un tufiș. Dar cum te cheamă? E numele unui oraș frumos…

Iona știa că pentru scurtul timp cât va rămâne acolo, îi va fi imposibil să insiste că era Ramon Callico:

— Toledano.

— Da, Toledano, pe legea mea!

— Iona Toledano. Bine te-am găsit, señor Benzaquen.

— Unde locuiești acum, señor Toledano?

— În Guadalajara, spuse Iona, conștient că nu îndrăznea să asocieze numele Toledano cu Zaragoza.

Spre regretul lui, femeia își luase găleata și se refugiase în casă pe când el și Benzaquen se salutau. Cei care alergau se domoliseră, văzând că sabia străinului rămăsese în teacă. Când sosiră, cu uneltele agricole cu care l-ar fi putut hăcui, el și Benzaquen stăteau și vorbeau amical.

Benzaquen îi prezentă pe Padro Abulafin, David Vidal și Durante Chazan Halevi; apoi pe cei din al doilea grup, Joachim Chacon, Asher de Segarra, José Diaz și Fineas Ben Portal.

Mai mulți bărbați se ocupară de calul lui Iona, în timp ce el fu invitat în ospeție la Benzaquen. Leah Chazan, soția acestuia, era o persoană căruntă, plină de căldură, având toate virtuțile unei mame spaniole. Îi dădu un lighean de apă fierbinte și o cârpă și-l conduse într-un hambar, unde se putu spăla nestingherit. Când ieși, căsuța răspândea deja miros de friptura fragedă de miel. Gazda îl aștepta cu coniac și doua căni:

— Vizitatorii sunt foarte rari în micuța noastră vale, așa că asta e o ocazie, se explică el, turnând coniac. Băură unul în sănătatea celuilalt.

Benzaquen observase armăsarul arab al lui Iona și calitatea excelentă a hainelor și armelor lui:

— Nu mai ești un păstor zdrențăros, zâmbi el.

— Sunt doctor.

— Doctor? Ce frumos! spuse Benzaquen.

În timpul mesei excelente, servite în curând de soția lui, îi povesti lui Iona ce li se întâmplase convertiților după ce drumurile lor se despărțiseră:

— Am părăsit Granada într-o caravană formată din treizeci și opt de căruțe cu destinația Pamplona, cel mai mare oraș al Navarrei, unde am ajuns după o călătorie dificilă și chinuitor de înceată.

Stătuseră doi ani la Pamplona:

— Mai mulți dintre ai noștri s-au căsătorit acolo. Printre ei și Inés Denia. A devenit soția lui Isadoro Sabino, un tâmplar, spuse cu delicatețe Benzaquen, căci amândoi aveau amintiri neplăcute cu privire la discuția purtată cândva în jurul lui Inés.

— Nenorocire, continuă Benzaquen, pentru cei veniți din Granada, zilele fericite la Pamplona au fost întunecate de tragedie.

Unul din cinci membri ai grupului murise la Pamplona de febră galopantă cu sângerări. Patru membri ai familiei Saadi au fost printre cei șterși cu cruzime și repeziciune din cartea vieții, în luna lui Nisan:

— Isaac Saadi și soția lui, Zulaika Denia, au murit la câteva ore unul de altul. Apoi fiica lor, Felipa, s-a îmbolnăvit și a murit și în cele din urmă, atât Inés cât și proaspătul ei soț, Isadoro Sabino, au pierit la mai puțin de trei luni de la căsătorie.

Oamenii din Pamplona i-au învinuit pe cei nou-veniți că au adus moartea în oraș și, după ce molima și-a dus la capăt lucrarea, cei care am supraviețuit am știut că trebuia să fugim din nou.

După multe discuții, am hotărât să încercăm să trecem granița spre Franța și să ne stabilim în Toulouse, deși decizia a fost controversată. Eu, de exemplu, nu am fost bucuros nici de rută nici de destinație, spuse Benzaquen. Le-am arătat că, de veacuri, Toulouse a avut o tradiție de a îngădui acte de violență împotriva evreilor și că de Franța ne despărțeau înălțimile Pirineilor, peste care trebuia să trecem căruțele, ceea ce părea cu neputință.

Dar unii dintre tovarășii lui Benzaquen, convertiți, îi luaseră în derâdere temerile, spunându-i că vor intra în Franța ca niște catolici, nu ca evrei. Cât despre trecerea peste munții știau că în satul Jaca, aflat în drum, erau călăuze pricepute, munteni care puteau fi angajați să-i conducă prin trecători. Spuseseră că dacă nu puteau trece munții în căruțe, își vor încărca bunurile cele mai de preț pe spinarea animalelor de povară și le vor duce în Franța. Așa că șirul de căruțe pornise pe drumul spre Jaca.

— Cum ați nimerit în valea asta? întrebă Iona.

— Din întâmplare, zâmbi Benzaquen.

Pe pantele împădurite, locurile de popas pentru un grup așa de mare erau greu de găsit. Adesea,

călătorii dormeau în căruțele înșirate la marginea potecilor. Într-o astfel de noapte, înainte de a se trezi, unul dintre caii lui Benzaquen – un animal bun și necesar – își smulse priponul și părăsi tabăra:

— În zori, imediat ce i-am descoperit lipsa, am plecat să-l caut cu încă patru oameni, blestemând dobitocul.

Luându-se după hățișul călcat, crengi rupte, câte o urmă de copită sau gunoi de cal, se pomeniseră pe un drum natural din piatră ce cădea în vale pe lângă un râu năvalnic. În cele din urmă, ieșiseră din pădure și văzuseră calul păscând iarba bogată a unei văi mici și ascunse:

— Am fost impresionați imediat de apa bună și de iarbă. Ne-am întors la caravană și i-am adus și pe ceilalți în vale, căci oferea un loc de odihnă bun, la adăpost. N-a fost nevoie decât să lărgim puțin drumul în doua locuri și să dăm la o parte niște bolovani ca să putem aduce jos căruțele. La început, ne-am gândit să stăm doar patru sau cinci zile, să lăsam oamenii și animalele să se odihnească și să-și recapete forțele.

Dar toți fuseseră impresionați de frumusețea văii și de rodnicia pământului, povesti el mai departe. Nu le scăpă faptul că locul era încântător de izolat. Spre răsărit, se afla la două zile de drum greu de satul cel mai apropiat, Jaca, acesta fiind și el o așezare izolată și puțin umblată. Iar către sud-est, trebuia să mergi trei zile, tot pe un drum anevoios, ca să ajungi în orașul Huesca. Unii dintre noii creștini observară că oamenii puteau trăi pașnic aici, fără să mai vadă vreodată un inchizitor sau un soldat. Le trecu prin minte că poate n-ar trebui să plece mai departe, ci să rămână în vale și să o transforme în cămin.

— N-au fost toți de acord, spuse Benzaquen. După multe certuri și discuții, dintre cele douăzeci și șase de familii care au plecat din Pamplona, șaptesprezece s-au hotărât să rămână în vale. Toți

au pus umărul să ajute cele nouă familii care continuau drumul spre Toulouse. Dimineața și cea mai bună parte a după-amiezei au trecut cu pregătirea căruțelor pentru călătorie. După îmbrățișări și câteva lacrimi, au dispărut pe coasta muntelui și cei care n-am mai dorit să mergem am coborât din nou în vale.

Printre ei, patru familii se ocupaseră înainte cu agricultura. Când fusese vorba de plecarea de la Granada la Pamplona, apoi la Toulouse, lucrătorii pământului stătură sfioși, lăsând aranjamentele și deciziile pe seama negustorilor, a căror experiență asigurase bunul mers al călătoriei.

Dar acum, agricultorii deveniseră conducătorii așezării, explorând și împărțind valea, hotărând ce să planteze și unde. Peste tot creștea iarbă grasă și sănătoasă și numiră locul de la început Pradogrande, „Poiana înaltă".

Bărbații munciră împreună la împărțirea pământului în șaptesprezece loturi echitabile, le numerotară și băgară numerele într-o pălărie, alegându-și proprietățile prin extragerea numerelor. Se înțeleseră să se ajute la semănat și recoltat, procedând cu începerea muncilor prin rotație în fiecare an, astfel ca fiecare gospodar să se bucure de aceleași avantaje. Cei patru agricultori indicară unde să fie construite casele, pentru a se bucura de soare și umbră și a conviețui bine cu elementele naturii.

Ridicară locuințele una câte una, muncind cu toții. Aveau piatră din belșug pe coastă și clădiră ferme solide, cu garduri și hambare la primul nivel sau atașate corpului de locuit.

În prima vară construiră trei „finca", iar femeile și copiii se îngrămădiră acolo în timpul iernii, bărbații adăpostindu-se afară, la căruțe. De-a lungul următoarelor cinci veri, ridicară restul caselor și biserica.

Cei patru agricultori experimentați formară comitetul de achiziții al grupului.

— La început au mers la Jaca, spuse Benzaquen, unde au cumpărat câteva oi și sămânță, dar Jaca era prea mică pentru nevoile noastre, așa că, în călătoria următoare, au parcurs o distanță în plus până la Huesca, unde au găsit mai multe vite de vânzare. Ne-au adus saci de sămânță bună, răsaduri, puieți de pomi fructiferi, oi și capre, purcei, pui și gâște.

Unul dintre bărbați fusese tăbăcar și altul tâmplar, îndeletniciri care constituiau o binecuvântare într-o comunitate nouă.

— Dar majoritatea fuseseră negustori. Când ne-am hotărât să rămânem la Pradogrande, știam că va trebui să ne schimbăm îndeletnicirea și modul de viață. La început a fost descurajant și greu să ne obișnuim trupurile de negustori cu cerințele aspre ale muncii grele, dar eram însuflețiți de gândul la posibilitățile din viitor și dornici să învățăm. Treptat, ne-am întărit. Suntem aici de unsprezece ani și ne-am lucrat ogoarele, avem recolte și livezi, spuse Benzaquen.

— V-ați descurcat bine, aprecie Iona impresionat.

— Se lasă întunericul, dar mâine te duc să vezi valea cu ochii tăi.

Iona dădu din cap, absent:

— Femeia Adriana… soțul ei lucrează pământul?

— Toți cei din Pradogrande lucrează pământul. Dar soțul Adrianei Chacon nu mai e. E văduvă, spuse Benzaquen, tăind încă o bucată de friptură și îndemnându-și oaspetele să mănânce.

— Spune că-și amintește de mine de când eram copilă, îi zise Adriana Chacon tatălui ei în seara aceea. Ce curios, eu nu-mi aduc deloc aminte de el. Tu îți amintești?

Joachim Chacon clătină din cap:

— Nu. Dar poate l-am întâlnit. Bunicul tău, Isaac, cunoștea foarte mulți oameni.

I se părea ciudat că acest nou-venit în vale pretindea că avea despre ea amintiri pe care ea nu le împărtășea. Când se gândea la copilărie, era ca și cum ar fi încercat să cuprindă cu ochii un vast ținut, aflându-se pe vârful unui munte și vedea limpede obiectele mai apropiate, iar pe cele din trecut mai neclar, pierzându-se în depărtare până se dizolvau cu totul. Nu avea nicio amintire din Granada și doar câteva din Pamplona. Își aducea aminte cum călătorise multă vreme într-o căruță. Căruțele aveau coviltir, dar era așa de zăpușeală încât caravana călătorea mai ales dimineața și seara, oprindu-se undeva la umbră în orele de arșiță de la mijlocul zilei. Își amintea hurducăturile constante și zdravene ale căruței pe drumurile proaste, pârâitul hamurilor de piele, sunetul înfundat al copitelor. Veșnicul praf cenușiu care-i scrâșnea adesea între dinți. Mirosul ierbos al urmelor rotunde lăsate de cai și asini și călcate de roțile căruțelor care veneau după a lor.

Adriana avea opt ani atunci, călătorind singură și lipsindu-i cu disperare toți cei dragi, care muriseră de curând. Tatăl ei, Joachim Chacon, o trata cu tandrețe când își amintea; dar cea mai mare parte a timpului stătea în față și mâna tăcut caii, aproape orb la cei din jur datorită propriei lui dureri. Amintirile despre ceea ce se întâmplase după ce pătrunseră în munți erau încâlcite; ținea minte doar ziua când ajunseseră în vale și fusese mulțumită că se opriseră din călătorie.

Tatăl ei, care într-o altă viață cumpărase și vânduse diferite feluri de mătase, își împlinea acum munca de gospodar, dar în primii lor ani la Pradogrande lucrase la construirea caselor. Devenise un zidar de nădejde, învățând să potrivească pietrele astfel încât să se îmbuce unele cu altele, formând ziduri țepene. Casele, clădite din piatră de râu și cherestea, fură repartizate începându-se cu cele mai numeroase familii. Astfel Adriana și tatăl ei fură nevoiți să locuiască timp de

cinci ani în casele altora, casa lor fiind ultima ridicată de comunitate. Era, de asemenea, și cea mai mică, dar solid construită, ca și celelalte, și i se păru deosebit de intimă când se mutară. Anul acela – anul când împlini treisprezece ani – a fost cel mai fericit an al ei la Pradogrande. Era stăpâna casei tatălui ei și încântată de frumusețea văii, cum erau cu toții. Gătea și făcea curat, cântând mai toată vremea, mulțumită de soarta ei. A fost anul în care începură să i se dezvolte sânii; era puțin înspăimântător, dar părea natural, căci toate din jurul ei creșteau și înmugureau. Avusese primul ciclu la unsprezece ani și Leona Patras, o bătrâna care era soția lui Abram Montelvan, fusese foarte bună cu ea, arătându-i cum să se îngrijească în fiecare lună.

În anul următor, comunitatea suferi prima pierdere, Carlos ben Sagan murind de o boală de plămâni. La trei luni după înmormântarea lui Sagan, tatăl îi spuse Adrianei că se va însura cu văduva lui Carlos, Sancha Portal. Joachim îi explică fiicei lui că muncitorii încercați din Pradogrande, temători să primească oameni din afară, erau conștienți că în anii ce vor veni, vor avea nevoie de toate brațele pe care le puteau obține. Se înțeleseră că familiile numeroase erau cheia viitorului lor și adulții celibatari erau încurajați să se căsătorească imediat ce se ivea posibilitatea. Sancha Portal se învoise să se mărite cu Joachim; era încă o femeie chipeșă și robustă și el era desigur bucuros să-și facă datoria. Îi spuse Adrianei că se va duce la „finca” Sanchei să locuiască acolo, dar ea avea cinci copii și casa era deja aglomerată. Așa că Adriana urma să locuiască mai departe în căsuța tatălui ei, alăturându-se familiei la masă, duminicile și de sărbători.

După ce o mică biserică și o casă pentru preot au fost ridicate în centrul văii, Joaquim se află printre delegații care călătoriră la Huesca și cerură ca noii comunități să-i fie repartizat un preot.

Padre Pedro Serafino, un purtător de sutană liniștit și timid, îi însoțise înapoi la Pradogrande, rămânând destul cât să-i căsătorească pe Joachim și pe Sancha. Întorcându-se la Huesca, le raportase superiorilor despre noua bisericuță și despre parohia bine aranjată, dar vacantă, și după câteva luni, preotul apăru călare și îi anunță pe localnici că fusese numit preotul lor permanent.

Sătenii au fost încântați să participe la mesă, simțindu-se la fel de catolici ca un episcop.

— Acum, dacă ochi neprietenoși vor cerceta vreodată comunitatea noastră, îi spusese Joaquim fetei lui, chiar și Inchiziția va fi nevoită să remarce biserica noastră impozantă și parohia. Și observând cum preotul își călărește mereu micul asin prin vale, vor fi forțați să tragă concluzia că Pradogrande e o comunitate de creștini adevărați.

În acele zile, Adriana se bucura că locuia singură. Era ușor să țină casa ordonată și curată când în ea locuia doar o persoană. Era ocupată, cocea pâine și creștea legume în grădină ca să ajute la hrana familiei numeroase a tatălui, și mai torcea și lână de la oile lui. La început, toți zâmbeau la vederea ei, femeile și bărbații în același fel. Trupul ei suferi ultimele transformări din copilărie; sânii nu-i crescură mari, dar aveau o formă frumoasă și avea o constituție longilină și suplă, dar foarte feminină. În curând, unele neveste din sat observară privirile insistente ale bărbaților și câteva femei începură să-i vorbească rece și cu mânie. Era inocentă în privința experienței, dar nu și a cunoștințelor; văzuse odată cum se împerecheau caii, armăsarul sforăind cu un mădular cât o măciucă și urcându-se pe spinarea iepei. Urmărise același proces la berbeci și mioare. Știa ca împerecherea oamenilor se făcea diferit punându-și întrebări despre detaliile actului dintre bărbați și femei.

Rămase descumpănită când Leona Patras se îmbolnăvi în acea primăvară. O vizită și încercă să-i răsplătească bunătatea, gătind pentru soțul în vârstă al Leonei, Abram Montelvan, punând oale cu apă la fiert pentru ca aburul să-i ușureze respirația bolnavei și ungând-o pe piept cu grăsime de gașcă și camfor. Dar tusea Leonei se înrăutăți și ea muri chiar înainte de începutul verii. Adriana plânse la înmormântare; i se părea că toate femeile care se purtau bine cu ea mureau.

Ajută la spălarea trupului Leonei înainte de înhumare, îi făcu moartei curățenie în casă și îi găti de mai multe ori văduvului, lăsând mâncarea pe masă la Abram Montelvan.

În vara aceea, valea aproape deborda de frumusețe, copacii stufoși și iarba înaltă fiind străbătute de păsări cu penaj strălucitor și aerul, inundat de miresmele florilor. Uneori, aproape se îmbăta de peisajul încântător și mintea îi fugea în altă parte în mijlocul conversațiilor. Așa că la început crezu că nu auzise bine când tatăl ei îi spuse că urma să fie măritată cu Abram Montelvan.

Înainte ca ea și tatăl ei să primească ultima „finca” ridicată în Pradogrande, se adăpostiseră prin casele celorlalte familii, printre care și cea a lui Abram Montelvan și a Leonei Patras. Tatăl ei știa că Abram Montelvan era un bătrân dificil, mirosind acru, cu ochi bulbucați și toane; dar Joachim îi vorbi pe șleau:

— Abram vrea să te ia și nu există altul pentru tine.

Suntem doar șaptesprezece familii. În afară de mine și de răposatul Carlos ben Sagan, a cărui familie e acum familia mea, sunt numai cincisprezece familii cu bărbați printre care îți poți căuta soți. Dar bărbații aceia sunt deja tați și soți. Ar trebui să aștepți să moară nevasta altcuiva.

— Voi aștepta, zise ea răzvrătită, dar Joachim clătină din cap:

— Trebuie să-ți faci datoria față de comunitate, spuse.

Se purtă ferm! Îi zise că dacă nu-l asculta, l-ar face de râs; și în cele din urmă ea a fost de acord.

Abram Montelvan păru absent la nuntă. În timpul slujbei nupțiale de la biserică, nu-i vorbi și nu se uita la ea. După căsătorie, celebrarea se ținu în trei case fiind un prilej de fală, cu trei feluri de carne – miel, ied și pui – și dans până la primele ore ale dimineții. Adriana și mirele ei petrecură câte o parte din sărbătorire în fiecare din cele trei „finca”, sfârșind festivitatea în casa Sanchei Portal, unde Padre Serafino bău cu ei un pahar de vin, vorbindu-le de mai multe ori despre legătură sfântă a căsătoriei.

Abram era amețit când plecară de la Sancha Portal în aclamații și râsete generale. Se împiedică de mai multe ori pe drumul spre căruță, apoi se îndreptară spre casa lui în lumina rece a lunii. Dezbrăcată în dormitorul lui, pe patul unde murise prietena ei, Leona Patras, fata era speriată, dar resemnată. El avea un corp urât, cu stomacul lăsat și brațele slabe. O puse să-și desfacă picioarele culcată și apropie lampa cu gaz ca să-i vadă mai bine goliciunea. Dar, evident, împerecherea umană era mai dificilă decât pentru caii și oile pe care le privise; când o încălecă, nu putu pătrunde în trupul ei cu mădularul lui vlăguit, deși *se* învârtoșă și o blestemă, împroșcând-o cu salivă. În cele din urmă, se rostogoli într-o parte și se culcă, lăsând-o pe ea să stingă lampa. Când se întoarse în pat, se întinse pe margine, fără să poată adormi, cât de departe putea de el.

A doua zi de dimineață, el încercă din nou, icnind de efort, dar reuși doar să producă o materie care rămase pe părul fin dintre coapsele ei până bărbatul plecă și putu să se spele bine de toate urmele lui.

Se dovedi a fi un soț ursuz, de care se temea. O lovi în prima zi de căsătorie, țipând:

— La asta zici tu budincă de ouă?

În după-amiaza aceea, îi dădu să gătească o masă bună pentru nouă persoane, așteptate a doua zi. Ea tăie două găini, le jumuli și le găti, coapse pâine și aduse apă proaspătă. Sosiră tatăl ei, mama ei vitregă, fiul lui Abram, Anselmo, cu soția lui, Azucena Aluza și copiii lor, cărora Adriana le era acum o bunică de paisprezece ani: două fiice, Clara și Leonor și un băiețel pe nume Joseph. Nimeni nu-i vorbi cât servi la masă, nici măcar tatăl ei, care râdea ascultând cum Anselmo descria capriciile caprelor lui.

Spre tristețea ei, soțul se apropia mereu în pat și veni timpul, la vreo trei săptămâni după ce se cununaseră, când avu destulă tărie pentru a-și face loc în ea. Ea țipă slab de durerea sfâșierii, ascultându-i cu resentiment croncănitul de triumf când se retrase lipicios aproape imediat și se grăbi să captureze pe o cârpă mica pată de sânge, dovada a bravurii lui.

După aceea, o vreme o lăsă în general în pace, de parcă după o urcare a muntelui nu vedea rostul unei noi încercări. Doar că în multe dimineți o trezea mâna lui respingătoare, căutându-i pe sub cămașa de noapte și sondându-i între picioare într-un mod care nicicând n-ar fi putut fi descris drept mângâiere. În cea mai mare parte a timpului o ignora, dar se deprinse s-o lovească fără rețineri și des.

Mâinile lui pătate se strângeau în pumni tari. Odată, când arse pâinea, îi biciui picioarele cu o cravașă.

— Te rog, Abram! Nu, te rog! Nu! Nu! strigase ea, plângând, dar soțul ei nu răspunse nimic, inspirând adânc de fiecare dată când o lovea.

Îi spuse tatălui ei că fusese silit s-o bată pentru lipsurile ei și tatăl veni în casa lor să-i vorbească.

— Trebuie să încetezi să mai fii un copil tare de cap și să înveți să fii o soție bună, ca mama ta, îi

zise el, iar ea nu-l putu privi în ochi, dar îi spuse că se va strădui.

Pe măsură ce învăța să facă lucrurile cum dorea Abram, bătăile se mai răriră, dar nu încetară și sănătatea lui se șubrezi de la lună la lună. Îl durea să zacă la pat. Mergea țeapăn și răsufla greu de suferință. Dacă înainte avusese puțină răbdare, acum nu mai avea deloc.

Viața ei se schimbă într-o seară, când erau căsătoriți de mai bine de un an. Găti cina, dar n-o servi, fiindcă vărsă apă pe masă când îi umplea cana și el se ridică și-o lovi în piept. Deși înainte nu-i trecuse niciodată prin minte să facă așa ceva, acum se repezi la el și-l atacă, plesnindu-l de două ori atât de tare, încât ar fi căzut dacă n-ar fi reușit să se așeze clătinându-se în scaunul lui.

Ea îl domina:

— Nu mă vei mai atinge, señor. Niciodată.

Abram își ridică uluit privirea spre ea și începu să plângă, de supărare și umilință rușinată.

— Înțelegi? insistă ea, dar el nu-i răspunse.

Când se uită la el printre lacrimi, văzu că era un bătrân demn de dispreț, în același timp prostănac și slab, nu o ființă de temut. Îl lăsă acolo pe scaun și urcă scările. După o vreme, le urcă și el, se dezbrăcă încet și intră în pat. De data asta el era cel care stătea la margine, cât putea mai departe de ea.

Era sigură că se va duce la preot sau la tatăl ei și așteptă cu resemnare pedeapsa pe care ar fi hotărât-o aceștia, biciuire sau ceva mai rău. Dar nu auzi niciun cuvânt de condamnare și treptat, își dădu seama că nu dorea să se plângă de purtarea ei pentru că îi era teamă că se va expune la ridicol, preferând să fie văzut de ceilalți ca un leu bătrân și potent, care știa cum să țină în mână o nevastă atât de tânără.

După aceea, ea așeza în fiecare seară o pătură pe jos în camera de la parter și dormea acolo. Muncea zilnic în grădina lui, îi gătea, îi spăla rufele și îi

ținea casa. Când erau căsătoriți de aproape doi ani, el începu să tușească și căzu la pat, fără să-și mai revină. Îl îngriji nouă săptămâni, încălzindu-i vin și lapte de capră, dându-i să mănânce cu lingura, aducându-i oala de noapte, ștergându-l la fund și spălându-l.

Când muri, asupra ei se abătu un sentiment de mulțumire nestrămutată și pentru prima dată în viața ei de adult, o stare de pace.

Un timp după aceea a fost lăsată în pace cu decență, lucru pentru care era recunoscătoare. Dar la mai puțin de o jumătate de an de la moartea lui Abram, tatăl ridică subiectul ei de văduvă la Pradogrande.

— Bărbații au decis că proprietatea poate fi păstrată numai pe numele unui bărbat, care își muncește partea de pământ.

Ea îl măsură din ochi:

— Voi munci pământul.

El îi zâmbi:

— Nu vei fi în stare să contribui destul.

— Pot învăța și eu să muncesc la fel de bine ca un negustor de mătase. Mă pricep foarte bine la grădinărit. Aș munci la câmp mai bine decât era în stare Abram Montelvan.

Tatăl zâmbi în continuare:

— Cu toate acestea, nu e îngăduit. Ca să păstrezi pământul, trebuie să fii logodită. Lipsind asta, pământul tău va fi împărțit între ceilalți fermieri.

— Nu vreau să mă mai mărit, niciodată.

— Anselmo, fiul lui Abram, dorește să mențină pământul neatins și în familie.

— Cum propune să facă asta? Dorește să mă ia ca a doua soție.

Tatăl se încruntă auzindu-i tonul, dar afișă o mină răbdătoare:

— Propune să accepți un legământ cu fiul lui cel mare, Joseph.

— Fiul cel mare! Joseph e un băiețel de doar șapte ani!

— Cu toate acestea, legământul va servi la păstrarea pământului. Nu există altul pentru tine, zise tatăl, exact așa cum spusese și când fusese vorba să se mărite cu Abram.

Apoi ridică din umeri:

— Spui că nu dorești să te măriți. Poate Joseph va muri de copil. Sau dacă nu, vor trece ani întregi până va crește. S-ar putea să se împlinească bine. Când va fi bărbat, e posibil să-l primești cu bucurie.

Adriana nu-și dăduse niciodată seama cât de mult își antipatiza tatăl. Se uită cum îi căuta prin coșul de legume și îi lua ceapa verde pe care și-o culesese mai de dimineață:

— Iau asta acasă, pentru Sancha, îi place cel mai mult ceapa ta, îi spuse el zâmbind larg, de parcă i-ar fi făcut un compliment.

Cel de-al doilea angajament în vederea căsătoriei îi oferise o perioadă de timp fără hărțuială. Trecuseră trei semănături și trei recolte de la moartea lui Abram Montelvan. Câmpiile bogate fuseseră semănate în fiecare primăvară, fânul cosit și strâns, spicele de grâu recoltate în fiecare toamnă și totul se făcuse aproape fără mormăieli din partea bărbaților. Unele neveste din vale o priveau din nou pe Adriana cu ostilitate. Câțiva dintre soți depășiseră perioada privitului, indicându-i interesul lor cu cuvinte măgulitoare, dar patul conjugal îi stăruia neplăcut de proaspăt în minte și nu voia nimic de la bărbați; învăță să-i respingă pe loc cu o zeflemea sau râzând de prostia lor.

În unele ocazii, când pleca de la „finca” pe jos, îl vedea pe masculul căruia-i fusese promisă. Joseph Montelvan era mic pentru vârsta lui, cu un moț brunet și cârlionțat. Părea un băiețel simpatic când se juca pe pajiște. Împlinise zece ani. Oare

cât de mare trebuia să ajungă? Un băiat ar trebui să aibă cel puțin paisprezece sau cincisprezece ani, bănuia ea, înainte de a fi trimis la montă.

Odată, trecu pe lângă el și văzu că-i curgea nasul. Scoțând o batista, se opri și-l șterse la nas pe copilul uimit:

— Nu trebuie să vii niciodată în pat cu muci, señor. Promite-mi asta, îi spuse și putu râde pe săturate când îl văzu luând-o la fuga ca un iepure speriat.

În ea creștea un boț mic de răceală, ca un copil nedorit. Nu avea mijloace de scăpare, dar începu să-i surâdă ideea de a pleca pur și simplu, urcând pe munte până n-ar mai fi putut să meargă. Nu-i era frică de moarte, dar îi displăcea să știe că va fi mâncată de fiare.

Învățase că era o nebunie să aștepți lucruri bune de la viață. În după-amiaza când străinul ieși din pădure, ca un cavaler alungat de blestem, cu vesta ruginită de zale și călare pe frumosul armăsar cenușiu, ar fi fugit de el dacă ar fi putut. Astfel că nu fu deloc bucuroasă când Benzaquen bătu la ea la ușă în dimineața următoare, întrebând-o umil dacă-i putea arăta valea vizitatorului în locul lui.

— Oile mele au început să fete una după alta și câteva vor avea nevoie de mine azi, spuse el, fără să-i lase drept de alegere.

Îi mai spuse ce știa despre el, că se prezentase ca doctor din Guadalajara.

Capitolul Treizeci și Nouă

OASPETELE DOCTOR

Iona dormise ca un prunc în podul cu fân al lui Benzaquen. Nedorind să o deranjeze pe nevasta gazdei, se strecură în casă când ei mai dormeau și luă un cărbune încins din vatră, apoi își făcu un foc lângă pârâul care curgea în apropiere și își găti un terci de mazăre din proviziile împuținate. Era odihnit și hrănit când veni Adriana Chacon și îi spuse că-l va conduce ea prin sat în locul lui Benzaquen. Îi spuse să nu-și înșeueze calul:

— Azi îți voi arăta partea dinspre răsărit a văii. Mai bine mergem pe jos. Poate că mâine îți va arăta altcineva partea cealaltă și vei merge călare, zise ea și el dădu din cap.

Încă se minuna că ea semăna atât de bine cu Inés, dar reflectând, recunoscu și diferențele față de Inés; era mai înaltă, cu umeri mai lați și pieptul mai delicat. Trupul ei longilin era la fel de atrăgător ca și chipul ei interesant; când venise spre el, coapsele rotunde i se conturaseră prin cenușiul veșmântului țesut în casă. Totuși, dădea impresia că nu realiza cât era de frumoasă; nu afișa deloc o cochetărie superficială.

Luă coșul adus de ea și acoperit cu un șervet și îl duse el în timpul plimbării. Trecură pe lângă un ogor unde oamenii lucrau și ea ridică o mână, dar nu le întrerupse munca:

— Omul care aruncă sămânța e tatăl meu, Joaquim Chacon, îi spuse.

— A, l-am întâlnit ieri. Era unul dintre cei care alergau să te apere.

— Nici el nu și-a amintit de dumneata din Granada.

— Nu avea ce să-și amintească. În timpul cât am stat eu în Granada, mi s-a spus că era plecat la miazăzi, să cumpere mătase.

— Micah Benzaquen mi-a spus că ai încercat să te însori cu mătușa mea.

Micah Benzaquen e un bârfitor afurisit, gândi el cu sarcasm; dar, la urma urmei, adevărul e adevăr:

— Da, am încercat să mă însor cu Inés Saadi Denia. Benzaquen era cel mai apropiat prieten al bunicului tău. A servit drept mijlocitor, vorbind cu mine în numele lui Isaac Saadi, ca să vadă cum stau cu averea. Eram tânăr și foarte sărac, cu puține speranțe de viitor. Doream ca Isaac Saadi să mă învețe negoțul lui cu mătase, dar Benzaquen mi-a spus că Isaac Saadi are deja un ginere care lucrează pentru el – tatăl tău – și că Inés trebuie să se mărite cu un bărbat cu un meșteșug sau un negoț al lui. Mi-a spus clar că bunicul tău nu are nevoie de un ginere căruia să-i dea avere și m-a trimis la plimbare.

— Și ai fost rănit adânc? întrebă ea, vorbind într-o doară ca să arate că, după atâția ani, respingerea din tinerețe nu mai era un lucru atât de teribil.

— Chiar am fost, și de pierderea ta, ca și de pierderea lui Inés. Doream să mă însor cu ea, dar mă fermecase și nepoțica ei. După ce ai plecat, am găsit o piatră roșie și netedă cu care te jucai. Am luat-o ca amintire și am ținut-o un an și ceva, apoi am pierdut-o.

— Adevărat? îl privi ea cu coada ochiului.

— Pe Dumnezeul meu. E foarte rău că Isaac nu m-a primit în familie. Aș fi putut fi unchiul tău, să-i ajut să te crească.

— Sau ai fi putut muri cu Inés la Pamplona, în locul lui Isadoro Sabino, zise ea.

— Ce femeie practică ești! Într-adevăr, s-ar fi putut întâmpla așa.

Ajunseră la duhoarea unei porcării, unde mai multe râmătoare moțăiau în tăvălitura lor

noroioasă. Dincolo de mirosul greu, se înălța o afumătoare, stăpânită de un crescător de porci sfrijit pe nume Rudolfo Garcia, pe care Adriana î-l prezentă lui Iona.

— Am auzit ca avem un oaspete în sat, spuse Garcia.

— Mă aflu aici ca să-i arăt cu ce se mândrește valea, zise femeia.

Îl duseră pe Iona în afumătoarea unde jumătăți mari de porc, puternic colorate, atârnau pe grinzi. Adriana îi spuse că porcii erau crescuți cu ghinda de pe munte:

— Șuncile sunt frecate cu mirodenii și ierburi și afumate pe îndelete, obținându-se o carne slabă, închisă la culoare, cu o anume savoare suculentă.

Pe ogorul lui Garcia se vedeau deja primele fire verzi împungând aerul.

— Grânele lui răsar primele primăvara, îi spuse Adriana lui Iona și fermierul le explică legătura dintre faptul acesta și porci.

— Le mut țarcurile o dată pe an. Oriunde îi așez, copitele lor tari și râturile curioase râmă pământul, amestecând iarba cu gunoiul și formând un pământ gras, care abia așteaptă semințele.

Își luară rămas bun și porniră pe malul pârâului, traversând o câmpie și intrând în pădure până ajunseră la un atelier de dulgherie, cu miresme de talaș, unde un om, pe nume Jacob Orabuena, făcea mobilă solidă, obiecte din lemn și cherestea.

— Pe munte e destul lemn ca să am veșnic de lucru, îi spuse dulgherul lui Iona, dar suntem un grup mic și necesarul de obiecte făurite de mine se acoperă repede. Izolarea văii, pe care o prețuim pentru siguranță, nu ne dă posibilitatea să vindem ce producem. Piețele și târgurile sunt mult prea departe. Și deși am putea umple o căruță sau două și să facem călătoria anevoioasă cu ele până la Jaca sau la Huesca, nu trebuie să-i încurajăm pe oameni să vină aici în căutarea frumoaselor hamuri făurite de Rudolfo sau a mobilelor mele. Nu dorim

să atragem atenția asupra noastră. Așa că atunci când nu am de lucru la atelier, ajut oamenii la câmp.

Îi zise lui Iona că dorea să-i ceară o favoare:

— Señora Chacon spune că sunteți doctor.

— Da?

— Pe mama o apucă adesea durerea de cap. Când i se întâmplă, o doare rău.

— O voi consulta bucuros, zise Iona și în clipa aceea fu izbit de un gând: Spune-i ei… sau oricui dorește să-l vadă un doctor… că pot fi găsit mâine, în hambarul lui Micah Benzaquen.

Orabuena zâmbi și dădu din cap:

— O s-o aduc pe mama.

Mergând pe firul apei, găsiră un iaz mic lângă care puteau poposi. Micul coș pe care i-l ducea Adrianei se dovedi a fi plin cu pâine, brânză de capră, ceapă verde și stafide, mâncare însoțită de apă rece luată cu mâna din pârâu. Bând, speriară niște păstrăvi mărișori, care săgetară prin apă, căutând adăpost printre rădăcinile de sub mal.

— E un loc minunat, valea asta a voastră, spuse el.

Ea nu-i răspunse, scuturând firimiturile din traistă în apă, pentru pești:

— E timpul pentru siestă, cred, zise apoi.

Se rezemă cu spatele de un trunchi și închise ochii, iar el îi urmă exemplul înțelept. Lumea nu era tulburată decât de ciripitul păsărilor și de murmurul apei, ca o legănare, și moțăi un timp, odihnindu-se fără vise. Când deschise ochii, ea încă mai dormea și o privi cu interes și în voie. Avea chipul familiei Saadi, nasul lung și drept, gura marcată, cu buze subțiri și colțuri sensibile, care-i dezvăluiau emoțiile. Pe undeva, era sigur că era o femeie capabilă de pasiuni puternice; totuși, părea să-i pese prea puțin de ispitirea vreunui bărbat, netulburând niciuna din atitudinile care semnalau, oricât de politicos, disponibilitatea unei

femei. Poate că, pur și simplu, el nu-i stârnea interesul. Sau poate că încă își jelea bărbatul, se gândi o clipă, invidiindu-l pe iubitul ei mort. Avea un trup zvelt, dar puternic. Avea oase foarte frumoase, se gândi; în clipa aceea, ochii ei se deschiseră și-l surprinse pe Iona studiindu-i, răpit, alcătuirea.

— Mergem? întrebă și el dădu din cap și se ridică, întinzându-i mâna ca s-o ajute; degetele ei în ale lui erau răcoroase și uscate.

După-amiază, vizitară turme de capre și oi și cunoscu un om care își petrecea zilele călcând în apa pâraielor, adunând de acolo pietre de construcție potrivite, pe care le clădea ca pe niște gorgane sau movile lângă „finca” lui, în așteptarea momentului când cineva ar îi dorit să construiască ceva.

Amândoi erau obosiți când Adriana îl aduse înapoi la „finca” lui Benzaquen, după-amiază târziu. Își luară rămas-bun și se despărțiră, dar ea se întoarse:

— Oricând vei termina slujba de doctor, voi fi bucuroasă să-ți arăt restul văii, zise și el îi mulțumi din nou pentru bunăvoință și îi spuse că și el s-ar bucura.

A doua zi dimineața, devreme, prima persoană, care-l căută ne doctor a fost o femeie pe nume Viola Valenci.

— În dintele meu de sus e diavolul, spuse ea.

Când se uită în gura ei, văzu problema imediat, avea un canin decolorat și gingia din jur era albită:

— Păcat că nu l-am văzut mai devreme, señora, murmură, dar avea forcepsul la el și era clar că dintele trebuia scos.

Așa cum se temuse, era deja putred și se sparse în timpul extracției. Deși a fost nevoit să se lupte pentru a-i scoate toate rădăcinile rele, în cele din urmă acestea căzură în praf, la picioarele señorei

Valenci. Scuipând sânge, pacienta plecă adresându-i mulțumiri.

Între timp, se adunaseră mai mulți oameni și lucră constant toată dimineața, discutând cu câte un pacient și rugându-i pe ceilalți să stea mai departe, ca să păstreze confidențialitatea. Tăie unghia de la picior, crescută în carne, a lui Durand Chazan Halevi și îi ascultă apoi pe Asher de Sogarra descriind fluxul de aciditate care îl deranja periodic la stomac.

— Nu am medicamente la mine și sunteți departe de prăvălia unui farmacist, îi spuse lui señor Sogarra. Dar în curând vor înflori trandafirii. Dacă fierbeți o ceașcă de petale în apă cu miere, o răciți bine și o bateți cu un ou de găină, veți dobândi o băutură care o să vă ușureze la stomac.

La prânz, Leah Chazan, îi aduse supă cu pâine și o mânca recunoscător, apoi se întoarse la spart buboaie, discuții despre digestie și regim și examinarea urinei oamenilor pe care-i trimitea după hambar ca să-i poată aduce o mostră.

La un moment dat, apăru Adriana Chacon. Rămase în picioare, vorbind cu cei care așteptau. Se uită de mai multe ori la el, urmărind cum trata bolnavii.

Dar când mai ridică o dată capul, dorind s-o vadă, ea dispăruse.

A doua zi de dimineață, Adriana apăru pe o iapă de culoarea mușchiului cafeniu, numită Dona. Merseră mai întâi la biserică, unde i-l prezentă lui padre Serafino pe doctor. Preotul îl întrebă de unde era și Iona îi răspunse că din Guadalajara. Padre Serafino își strânse buzele:

— Ai călătorit de departe.

Iona descoperise mai demult că problema cu mințitul era că o singură minciună atrăgea după ea multe altele. Se grăbi să schimbe subiectul, remarcând aspectul plăcut al micii biserici din piatră și cherestea:

— Are un nume?

— Mă gândesc să le sugerez mai multe nume enoriașilor, care trebuie să mă ajute să iau o hotărâre. La început, am luat în considerare hramul Sf. Dominic, dar îl au deja multe alte biserici. Ce credeți despre numele biserica Sfinților Cosma și Damian?

— Au fost sfinți, padre? întrebă Adriana.

— Nu, copila mea, sunt martiri timpurii, doi frați gemeni născuți în Arabia. Amândoi au devenit doctori și îi tratau pe săraci fără plată, vindecându-i pe mulți. Când împăratul roman Dioclețian a început să-i persecute pe creștini, le-a poruncit fraților să-și renege credința, dar ei au refuzat și atunci a pus călăul să-i decapiteze. Azi-dimineață am aflat despre alt doctor care le-a tratat suferințele oamenilor, refuzând plata, adăugă el.

Iona se simți lăudat pe nedrept și nu dorea ca numele să-i fie pomenit alături de al martirilor:

— De obicei, accept bucuros plată pentru serviciile mele, spuse. Dar în acest moment sunt oaspete în vale. Ar fi un rău oaspete cel care acceptă plată de la gazde.

— Ți-ai lăsat urma pe pământ, spuse padre Serafino, pentru a avea ultimul cuvânt, și îi binecuvântă când plecară.

La capătul văii erau mai multe „finca”, unde locuiau păzitorii de turme, care păstoreau multe capre și oi. Totuși, Iona și Adriana nu le bătură la ușă, ocolindu-le casele și lăsându-și caii să umble la pas, într-o armonie liniștită.

O rugase să nu aducă mâncare, sigur că va putea prinde câțiva păstrăvi ca să se hrănească, dar ea adusese niște pâine și brânză și se săturară amândoi, Iona sărind peste practicarea sportului cu undița. Își priponiră caii în ierburile umbrite din apropiere și își petrecură amiaza ca și în cealaltă zi, dormind sub un copac de pe malul pârâului.

Ziua era tot mai călduroasă și el dormi liniștit multă vreme. Când se trezi, crezu că ea mai

dormea, se duse la pârâu și își aruncă apă rece pe față; veni și ea alături și făcu la fel! Luară apă în pumni. Bând, se uitară amândoi peste cupele șiroitoare ale propriilor mâini, fiecare privindu-l direct pe celălalt, dar ea își feri repede privirea. Pe drumul de întoarcere, lăsă calul ei să conducă puțin, pentru a-i privi ținuta dreaptă în șa și a admira cum își menținea echilibrul, chiar și la trap. Uneori, părul castaniu despletit îi flutura în vânt.

Acasă la ea, îi deșeuă el calul:

— Mulțumesc că mi-ai arătat din nou împrejurimile, îi zise, iar ea zâmbi și dădu din cap.

El n-ar fi vrut să plece, dar nu primi invitația de a rămâne.

Călări pe surul arab până la Benzaquen și-l lăsă să pască lângă hambar. Bărbații din vale începuseră să sape un șanț, pentru a aduce apă de irigații de la pârâu spre pământurile mai uscate. Îi ajută și el o oră, cărând gălețile de pământ și răspândindu-l pe o zonă mai joasă, dar nici măcar munca fizică nu-i risipi neliniștea și iritabilitatea curioasă care-l apucaseră.

A doua zi era sâmbătă. Când deschise ochii, primul lucru la care se gândi a fost că voia să se ducă imediat la Adriana Chacon, dar Micah Benzaquen veni la el și îl rugă să meargă cu mai mulți oameni în pădure și să le arate plantele medicinale care i-ar fi putut ajuta să lupte cu boala după plecarea lui señor Toledano, când vor rămâne din nou fără doctor.

— Dacă nu cumva ai de gând să rămâi aici pe o perioadă nedefinită, adăugă Micah.

Iona simți că propunerea fusese pe jumătate serioasă, dar zâmbi și clătina din cap.

În curând porni împreună cu Benzaquen, Asher de Segarra și Pedro Abulafin. Era convins că va trece cu vederea câteva plante valoroase, din ignoranță, dar Nuño îl pregătise bine și știa că oamenii aceștia trăiau în mijlocul unei comori

fitofarmaceutice nebănuite. Pentru început, nu-i lăsă să plece din poiană fără a le arăta măzărichea amară care înmoaie ulcerațiile, sau, într-o prișniță cu vin, ușurează durerea mușcăturii de șarpe. Și lupinul, de luat cu vin, pentru sciatică, și cu oțet, pentru a scăpa de viermii intestinali. Le spuse că în grădinile lor se mai aflau și alte ierburi folositoare:

— Lintea, mâncată cu tot cu coji, leagă mațele atinse de scurgeri. La fel și moșmoanele, tăiate mărunt și amestecate cu vin sau cu oțet. Rubarba dezleagă mațele prea legate. Semințele de susan puse în vin ajută la durerea de cap, iar napul potolește guta.

În pădure, le arată mazărea sălbatică, bună pentru râie și gălbinare, dacă se amesteca și cu miere și orez. Și schinduful, care trebuia amestecat cu oțet și salpetru pentru a ușura crampele lunare ale femeilor. Și zambila, care se fierbe cu un cap de pește și se amestecă apoi cu ulei de măsline, devenind o alifie pentru junghiuri la încheieturi.

La un moment dat, Pedro Abulafin, a cărui casă era cel mai aproape, se strecură din grup și se întoarse curând cu doua pâini și o ploscă de băutură și stătură pe pietrele de lângă pârâu și rupseră și mâncară pâine, trecându-și de la unul la altul vinul acru, lăsat la învechit până devenise aproape ca un coniac.

Când ieșiră din pădure, erau toți patru veseli și buni tovarăși. Iona se întreba dacă mai avea timp să-i facă Adrianei vizita la care se gândise mai devreme, dar când se întoarse la Benzaquen, îl aștepta acolo Rudolfo Garda:

— Mă întreb dacă mă puteți ajuta, señor. E una din cele mai bune scroafe ale mele. A încercat să fete, dar, deși s-a muncit o zi, e încuiată. Știu că doftoriciți oameni, dar…

Așa că plecase imediat la porcărie în compania lui Garcia și găsi scroafa zăcând pe o parte și gâfâind slab, evident în dificultate. Iona își scoase cămașa și își unse mâna și brațul cu untură. După

puțină manipulare, extrase din scroafă un purceluș durduliu mort și fu ca și când ar fi destupat o sticlă. După puțin timp, opt purcei vii ieșiră la lumină și în curând, sugeau laptele mamei lor.

Tariful lui Iona a fost o baie. Cada lui Garcia a fost adusă în hambar și crescătorul de porci încălzi și cără înăuntru două oale mari cu apă, în timp ce Iona se săpunea mulțumit. Întorcându-se la Benzaquen, găsi o farfurie cu mâncare acoperită lăsată de Leah Chazan, cu pâine și o bucată de brânză și o cană de vin dulce și ușor. Mâncă și ieși afară, făcând pipi lângă un pom, în lumina lunii. Se urcă în podul cu fân și își mută pătura lângă fereastra fără geam, pentru a vedea stelele și adormi imediat.

Duminică dimineața, îi însoți pe Micah și pe Leah la biserică, unde o văzu pe Adriana stând lângă tatăl ei, cu soția lui așezată de cealaltă parte. Mai erau locuri libere, dar Iona se duse direct lângă Adriana și se așeză, iar Leah și Micah stătură la stânga lui.

— Bună dimineața, o saluta pe Adriana.

— Bună dimineața.

Ar fi vrut să-i vorbească, dar a fost împiedicat de începerea slujbei. Padre Serafino le ținu o predică obișnuită. Uneori, când îngenuncheau și se ridicau, li se atingeau trupurile. Iona era conștient că oamenii se uitau la ei.

Padre Serafino anunță că puțin mai târziu își va face apariția pe pajiștea din apus, să binecuvânteze canalul de drenare ce se săpa. După imnul final, oamenii se înșirară la coadă. Preotul intră în confesional și Leah spuse că dacă señor Toledano nu dorea să se spovedească, era bine să plece imediat, fiindcă avea de pregătit gustări pentru locuitorii din Pradogrande care îi vizitau în semn de respect pentru oaspetele lor. Mormăind în sinea lui, Iona se văzu nevoit să-i urmeze afară.

Vizitatorii îi aduseră daruri, prăjituri cu miere, ulei de măsline, vin și o bucățică de șuncă. Jacob Orabuena îi dărui o figurină remarcabilă cioplită în lemn, cu un sturz în zbor, colorat aidoma cu cel din natură, cu vopsele din ierburile ținutului.

Adriana, tatăl ei și mama vitregă au fost printre cei care intrară în casă, dar nu avu niciun prilej să-i vorbească doar ei. Până la urmă, ea plecă și Iona se tulbură în sinea lui, făcându-și sânge rău.

Capitolul Patruzeci

ADRIANA CHACON

Interesul Adrianei pentru el crescu când îl observase tratându-i pe oameni în hambarul lui Benzaquen. Fusese impresionată de concentrarea lui și de faptul că trata cu respect fiecare persoană. Văzuse că era un om tandru.

— Anselmo Montelvan e supărat, îi spuse tatăl ei duminică. Spune că ești văzută prea mult cu doctorul ăsta. Zice că îl dezonorezi pe fiul lui, logodnicul tău.

— Lui Anselmo Montelvan îi pasă prea puțin de băiețelul lui, Joseph, și în mod sigur deloc de mine, replică ea. Nu-l preocupă decât să capete controlul asupra pământului care a fost al tatălui lui.

— Ar fi mai bine să nu fii văzută cu señor Toledano. Dacă, bineînțeles, crezi că nu are intenții serioase. Ne-ar prinde foarte bine să locuiască un doctor aici.

— Nu am niciun motiv să cred că are cea mai mică intenție, spuse ea mânioasă.

Totuși, inima i se zbătu când Iona Toledano apăru la ușa ei luni dimineața:

— Vii să te plimbi cu mine, Adriana?

— Deja ți-am arătat amândouă fețele văii, señor.

— Te rog, arată-mi-le din nou.

Parcurseră din nou poteca de pe malul pârâului, schimbând câte o vorbă. La amiază, el își scoase ața de undiță din buzunar și o cutiuță cu râme strânse din șanțul care se săpa în poiană. Ea se duse acasă după un cărbune aprins și când îl aduse, într-o găletușă de tablă, el prinsese și curățase deja câte patru păstrăvi mici pentru fiecare. Rupse

câteva crengi uscate pentru foc și în curând mâncau carnea dulce, înnegrită de funingine, lingându-se pe degete.

De data aceasta, când ațipiră, se culca în apropiere de ea. Adormind, auzea respirația lui liniștită, ridicarea și coborârea pieptului. Când se trezi, el stătea alături, un bărbat înalt și liniștit care o veghea.

Se plimbau în fiecare zi. Sătenii se obișnuiră să-i vadă mergând agale, complet absorbiți, adânciți în conversație sau deplasându-se în tăcere. Joi dimineața, ca și cum ar fi trecut un prag vizibil, ea îi spuse că vor merge în casa ei, unde îi va pregăti masa de la amiază. Pe drum, începu să vorbească despre trecut. Fără să-i dea detalii, spuse că mariajul ei cu Abram Montelvan fusese dificil și nefericit. Îi povesti ce își mai amintea despre mama, bunicii și mătușa ei, Inés:

— Inés mi-a fost ca o mamă mai mult decât Felipa. Ar fi fost o catastrofă să o pierd pe una din ele, dar au murit amândouă, pe urmă și bunicul și iubita mea bunică, Zulaika.

El o luă de mână și i-o ținu strâns.

— Povestește-mi despre familia ta, îl rugă ea.

El îi spuse o istorie înfricoșătoare. Despre mama lui care murise din cauza unei boli. Despre un frate mai mare ucis și despre tatăl asasinat de o gloată care îi ura pe evrei. Despre un frate mai tânăr care fusese luat de lângă el:

— M-am împăcat de mult cu pierderea celor morți, îmi e mai greu să nu-l jelesc mai departe pe fratele meu, Eleazar, fiindcă undeva în mine simt că e viu. Dacă e așa, a ajuns bărbat acum, dar *unde* locuiește în lumea cea mare? E dus departe de mine, la fel de departe ca ceilalți. Știu că există, dar nu-l voi mai revedea și mi-e greu să îndur asta.

Bărbații care săpau la irigații ajunseseră într-un loc destul de apropiat de casa ei și se uitară la bărbatul și femeia care trecuseră pe lângă ei,

vorbind pe rând și mergând aproape unul de celălalt.

Când ușa casei se închise în urma lor. Adriana încercă să-i spună să stea în camera de oaspeți, dar cuvintele îi pieriră de pe buze, căci se întorseseră unul către altul pe negândite și el îi sărută fata. Într-o clipă îl sărută și ea și gurile și trupurile li se întâlniră.

Era fascinată de pasiunea lor reciprocă, dar când el ridică fusta și veșmântul de dedesubt, i se făcu rău. Ar fi vrut să scape când îi simți mâna. Trebuie să fie ceva ce fac toți bărbații, nu doar Abram Montelvan, se gândi cu dezgust și teroare. Dar în timp ce gura lui o atingea cu mici sărutări, mâna îi vorbea și era altfel. Cu dragoste. Și în ea crescu o căldură, răspândindu-se cât se poate de plăcut și înmuindu-i picioarele, până se prăbuși în genunchi amorțită. Căzu și el în genunchi, continuând s-o sărute și s-o mângâie.

De afară se auzi vocea unui săpător strigând la alții de departe:

— Nu, nu. Puneți câteva din blestematele alea de pietre înapoi pe zăgaz, Durand. Da, pe zăgaz, altfel nu mai opresc apa.

În casă, el și ea zăceau pe jumătate dezbrăcați, papura de pe jos foșnind și crăpând sub ei.

Când se curbă să-l primească, se făcu ușor. Nu avea niciuna dintre greutățile lui Abram, niciun fel de greutate; păi, e doctor, se gândi răzvrătită. Știa că era un păcat grav să considere acesta cel mai plăcut moment din viața ei, dar gândul respectiv și toate celelalte zburară pe măsură ce începea să-i fie din nou frică. Pentru că i se întâmpla ceva nepământesc. Deveni sigură că i se apropia moartea. *Te* rog, *Doamne,* imploră, minunat de vie până la sfârșit, pe când întreaga ei lume începea să se zbată și să tremure; și se încleșta de Iona Toledano cu amândouă mâinile, ca să nu cadă.

În următoarele două seri, Iona jucă un joc nou la lăsarea întunericului, urându-le noapte bună devreme lui Micah și Leah și așteptând nerăbdător întunericul deplin și vânăt care îi va îngădui să se strecoare afară. Evita lumina lunii, mișcându-se numai în beznă și croindu-și drum spre casa ei cu fereala unui sălbatic hotărât să ucidă. De fiecare dată, ușa ei se deszăvorî pentru el și ea îl aștepta dincolo de prag, năpustindu-se asupra lui cu o dorință egală cu a bărbatului. De fiecare data, îl trimise din casa ei cu mult înainte de a se lumina, căci toți sătenii se sculau devreme ca să se îngrijească de animale.

Credeau că sunt discreți și grijulii. Poate că erau, dar vineri dimineață, Benzaquen îi ceru lui Iona să-i țină companie:

— Ca să purtăm o discuție.

Porniră amândoi pe jos, până la un loc aflat în apropiere de biserica satului. Micah îi arătă o bucată de pământ înverzit, întinzându-se de la marginea râului până la înălțimea stâncoasă a muntelui.

— E chiar în centrul văii, sublinie Micah. E un loc bun, unde ajunge ușor orice sătean care are nevoie de doctor.

Iona se gândea la timpurile când fusese pețitor și Benzaquen îl descurajase imediat. Bănuia că Micah îi făcea acum curte pentru binele satului:

— Pământul acesta a fost o parte din proprietatea răposatului Carlos ben Sagan, odinească-se în pace, dar Joachim Chacon îl muncește de la căsătorie. A văzut că te interesează fiica lui și m-a rugat să vi-l ofer amândurora.

O foloseau pe Adriana ca momeală, își dădu seama Iona. Era o bucată de pământ atât de frumoasă, împădurită și cu un loc înalt, bun pentru construit o casa și destul de aproape pentru a auzi murmurul râului. O familie cu locuința acolo se putea răcori în ochiurile de apă în zilele calde ale

verii. Exista un loc deschis în față și dincolo de el, coasta împădurită a muntelui.

— Se află în mijlocul văii. Toți cei din Pradogrande ar ajunge ușor la cabinetul tău. Oamenii de aici ți-ar construi o casă frumoasă. Populația noastră e mică, adăugă temător Benzaquen, luptându-se să fie onest. Ai avea de tratat atât animale, cât și oameni și poate te-ai ocupa și de pământ, dacă ți-ar plăcea.

Era o ofertă care merita un răspuns. Pe buzele lui stătea un refuz blând; privise valea ca pe o grădină a Edenului, dar n-o considerase a fi pentru el.

Totuși, îi era frică să refuze până când nu era capabil să aprecieze efectele deciziei lui asupra vieții Adrianei Chacon.

— Lasă-mă să mă gândesc la asta, spuse și Benzaquen dădu din cap, satisfăcut că nu auzise un refuz.

Pe drumul de întoarcere, îi ceru lui Benzaquen să-i facă o favoare:

— Ți-amintești când ne-am întâlnit în casa lui Isaac Saadi clin Granada, la o slujbă de sabat în religia veche? Ai vrea să-ți inviți prietenii diseară la o slujbă asemănătoare?

Benzaquen se încruntă. Se uită la Iona, probabil văzând la el probleme pe care nu le observase înainte și schiță un zâmbet îngrijorat:

— Dacă e ceva ce dorești mult să fac…

— Este, Micah.

— Atunci trimit vorbă.

Dar în seara aceea, la casa lui Benzaquen veniră doar Asher de Segarra și Pedro Abulafin și din comportarea lor rușinoasa, Iona bănui că nu erau acolo din pioșenie, ci fiindcă ajunsese să le placă de el ca om.

Împreună cu Micah și Leah, se așezară și așteptară răsăritul celei de-a treia stele pe cerul întunecat, semnificând începutul sabatului.

— Nu-mi amintesc prea mult din rugăciune, zise Asher.

— Nici eu, spuse Iona.

Ar fi putut să-i îndrume în slujirea pasajelor ce începeau cu Shema. Dar cu o duminica înainte, padre Serafino vorbise în biserică despre Treime, spunând turmei lui: „Sunt trei. Tatăl creează. Fiul salvează suflete. Sfântul Duh sfințește păcătoșenia lumii”.

În acest lucru ajunseseră să creadă noii creștini din Pradogrande, își dădu seama Iona. Păreau fericiți în catolicism, atâta vreme cât Inchiziția îi lăsa în pace. Cine era Iona Toledano, să le ceară să scandeze: „Auzi-ne, Israele, Domnul Dumnezeu, Domnul este Unul?”

Asher de Segarra puse mâna pe umărul lui Iona:

— Nu folosește să fii sentimental pentru ceea ce a trecut.

— Ai dreptate, zise Iona.

În curând le mulțumi și le spuse noapte bună. Erau oameni buni; dar nu putea avea un *minyan*[2] de evrei, nu dorea participarea șovăitoare a acestor apostați, rugându-se de hatârul lui. Știa că va avea o liniște sufletească mai mare rugându-se singur, așa cum făcea de foarte multă vreme.

În noaptea aceea, la Adriana, atinse flăcările vetrei ei cu o așchie de lemn până luă foc și aprinse cu ea lampa.

— Stai jos, Adriana. Sunt niște lucruri pe care trebuie să ti le spun.

Fia rămase tăcută, apoi întrebă:

— Cumva… ai deja o soție?

— Am deja un Dumnezeu.

În cuvinte puține, îi dezvălui că era un evreu care, din fragedă tinerețe, reușise să evite atât Inchiziția, cât și convertirea. Ea ascultă, încremenită și dreaptă pe un scaun, fără să-și ia ochii de la el.

— Am fost rugat să rămân aici la Pradogrande, de tatăl tău și de alții. Dar n-aș supraviețui aici, unde fiecare om cunoaște bine viața zilnică a celorlalți. Eu mă cunosc. Nu m-aș schimba și, mai devreme sau mai târziu, cineva m-ar trăda, de frică.

— Locuiești într-o așezare mai sigură?

El îi povesti de *hacienda* lui aflata pe un teren izolat, aproape de oraș, dar ferită de ochi iscoditori:

— Inchiziția e puternică acolo, dar se crede că sunt creștin vechi. Merg la mesă. Am grijă să fac parte și bisericii din venitul meu excelent. N-am fost deranjat niciodată.

— Du-mă departe de aici, Iona.

— Vreau atât de tare să te duc acasă ca soție, dar sunt copleșit de spaimă. Dacă într-o zi sunt descoperit, voi fi ars. Pe soția mea ar aștepta-o o moarte groaznică.

— O moarte groaznică se poate abate asupra oricui, oricând, spuse ea calmă; observă că întotdeauna era practică.

Ea se ridică, veni spre el și-l îmbrățișă strâns:

— Sunt onorată că-mi încredințezi viața ta, mărturisindu-mi asta. Ai supraviețuit. Vom supraviețui împreună.

Obrazul ei lipit de al lui era ud, dar îi simți colțurile gurii ridicându-se într-un zâmbet:

— Cred că vei muri în brațele mele, când vom fi foarte bătrâni.

— Trebuie să plecăm fără întârziere de aici, continuă Adriana. Oamenii din vale sunt atât de temători! Dacă ar ști că ești evreu și căutat de Inchiziție, te-ar ucide chiar ei. Ce ciudat, poporul tău era și al meu. Când eram în leagăn, bunicul Isaac a hotărât că urma să nu mai fim evrei. Totuși, cât a trăit, bunica Zulaika pregătea o masă bună pentru familie în fiecare vineri seara și aprindea sfeșnicele de sabat. Mi-au rămas suporturile ei de aramă.

— Le vei lua cu noi, zise Iona.

Plecară călare a doua zi, pe când negura nopții se transforma în lumina cenușie a zorilor, pe drumul pietruit ce urca din vale. Iona era nervos, amintindu-și de o plecare asemănătoare în zori cu Manuel Fierro, în dimineața când o săgeată venită din senin curmase viața omului care pentru el rămăsese „maestro”.

Acum nu încercă nimeni să-i ucidă. Menținu o vigilență neabătută și nu slăbi trapul până când nu ieșiră de pe șoseaua pietruită pe drumul spre Huesca, fără niciun semn că ar fi fost urmăriți.

Ori de câte ori o privea, îi venea să strige.

La Huesca, descoperi că familia Aurelio pregătise o încărcătură mare de teriac de calitate excelentă și în scurt timp, își dobândise animalul de povară și se aflau din nou pe drum. Din clipa aceea nu se mai grăbi, ocupându-se de confortul ei, cu grijă să nu călărească prea mult într-o singură zi.

În timp ce mergeau, îi dezvălui și lucrurile false în legătură cu el: că nu călătoreau la Guadalajara și că trebuia să se obișnuiască să fie soția lui Ramon Callico, doctorul din Zaragoza.

— Îmi place numele Ramon Callico, zise ea și de atunci, îl strigă așa, ca să se obișnuiască.

Ajungând în cele din urmă la Zaragoza, ea se uită la toate când călăreau prin oraș și când intrară pe drumul spre casa lui, era însuflețită și nerăbdătoare. Iona tânjea după o baie, o strachină de terci, un pahar de vin și Adriana în patul lui, după care să urmeze un somn pe cinste, dar ea îl rugă până când, căscând, o duse și-i arătă ce era de văzut, pământul, măslinii, locul unde fusese îngropat Nuño, pârâul și păstrăvii micuți, livada de pomi fructiferi, grădina neglijată căzută în paragină și apoi casa.

Când, în sfârșit, obținu ce își dorea, dormiră o jumătate de zi și toată noaptea.

***

A doua zi, se căsătoriră singuri. Iona întinse patru bețe drepte pe scaunele din camera de zi și atârnă o pătură peste ele, un baldachin de nuntă. Aprinse lumânări și stătură amândoi, ca sub un cort:

— Binecuvântat ești, Doamne Dumnezeule nostru, care ne-ai sfințit cu Legământul Tău și mi-ai adus această femeie spre căsătorie.

Ea se uită la el:

— Binecuvântat ești, Doamne Dumnezeul nostru, care ne-ai sfințit cu Legământul Tău și mi-ai adus acest bărbat spre căsătorie, rosti, cu ochii plini de viață și strălucitori.

El îi puse pe deget inelul de argint făcut de tatăl lui când împlinise treisprezece ani și văzu că-i era foarte mare:

— Nu-i nimic. O să-l porți la gât, pe un lanț mic.

Apoi sparse un pahar sub călcâi pentru a jeli distrugerea templului din Ierusalim, dar în realitate, în inimile lor era prea puțină jale în ziua aceea.

— *Mazel tov,* Adriana.

— *Mazel tov*, Iona.

Ea își petrecu voiajul de nuntă în grădină, plivind buruienile și rărind ceapa. Iona se duse la gospodăria lui Pascual Cabrera, pacientul lui, și ceru înapoi calul negru, pe care-l lăsase în grija acestuia. În curând, calul alerga pe câmpie cu surul arab și cu Dona, iapa Adrianei.

— De ce-ți chemi caii Negrul și Surul? îl întrebă ea. De ce nu le pui nume?

Cum putea să-i explice faptul că, odată, un tânăr avusese și pierduse un asin cu două nume și de atunci nu mai fusese în stare să dea nume animalelor? Ridică din umeri și zâmbi.

— Pot să le dau eu nume? ceru ea și el îi spuse că ar fi fost frumos.

Surul arab deveni Sultan. Ea zise că iapa neagră, care fusese a lui Manuel Fierro, arăta ca o călugăriță și o numi Hermana – „Sora”.

În după-amiaza aceea, începu să facă treabă în *hacienda.* Aerul din casă era cam stătut după absența lui și ea deschise larg ușa, să se aerisească. Adună papură proaspătă pentru podele și mută scaunele confortabile mai aproape de foc. Sfeșnicele bunicii ei și pasărea de lemn din Pradogrande își găsiră loc deasupra șemineului.

În două zile, era ca și cum ar fi locuit acolo dintotdeauna și *hacienda* era a Adrianei.

Partea a Șaptea

BĂRBATUL TĂCUT

Aragon

3 aprilie 1509

Capitolul Patruzeci și Unu

O SCRISOARE DIN TOLEDO

După Nuño Fierro, Miguel de Montenegro era cel mai bun doctor cunoscut vreodată de Iona. Supranumit „doctorul episcopilor”, din cauză că era frecvent chemat să-i consulte pe prelații Bisericii, Montenegro era un prieten valoros pentru cineva aflat în situația lui Iona. Clientela lui era mai numeroasă decât cea a lui Iona, dar cei doi doctori fuseseră capabili să se sprijine unul pe altul, fără niciun sentiment de concurență. Montenegro supraveghease ucenicia lui Pedro Palma și de curând, îl făcuse partenerul lui.

— Dar Pedro are lipsuri în cunoștințe și experiență, îi spuse Montenegro lui Iona într-o zi, pe când se relaxau la un pahar de vin în *taberna* din Zaragoza. Simt mai ales că are nevoie de mai multă experiență în știința anatomiei. Ar învăța mult dacă ar lucra cu dumneata, când se ivește ocazia.

Amândoi știau că Montenegro îi cerea lui Iona să-i îngăduie lui Parma să facă disecții împreună cu el. Lui Iona îi era greu să-i refuze ceva, dar, de când se însurase cu Adriana, era foarte conștient de responsabilitățile lui față de ea și nu voia să-i riște siguranța:

— Cred că ești un chirurg excelent și prin urmare, ar trebui să-l înveți dumneata, după cum pe mine m-a învățat prietenul dumitale, Nuño.

Montenegro dădu din cap, înțelegându-i decizia și acceptând-o fără ranchiună:

— Ce mai face soția dumitale, Ramon?

— La fel, Miguel.

— Aha. Păi, după cum știi, lucrurile astea vin la timpul lor. E o femeie fermecătoare. Vrei, te rog, să-i transmiți salutările mele?

Iona dădu din cap, terminându-și vinul.

Nu era în stare să-și dea seama dacă Adriana era stearpă sau dacă vina era a lui, deoarece, după câte știa, nu lăsase nicio altă femeie însărcinată. Neputința de a concepe era singurul lucru nefericit din căsnicia lor. Iona știa cât de mult își dorea nevasta lui o familie și îl durea să vadă tristețea strecurându-se în privirea ei când se uita la copiii altor femei.

Consultându-l pe Montenegro, studiaseră amândoi literatura medicală disponibilă și hotărâseră să-i dea o infuzie de semințe, camfor, zahăr, apă de orz și rădăcină măcinată de mătrăgună în vin, rețetă rămasă de la doctorul islamic Ali ibn Ridwan. Adriana luase cu încredere amestecul respectiv timp de doi ani, împreună cu alte leacuri, dar fără niciun rezultat.

Duceau o existență liniștită și ordonată. Pentru a menține aparențele, Adriana îl însoțea la biserică mai multe duminici pe lună, dar în alte împrejurări cobora rar în oraș, unde era tratată cu respect, ca soție a doctorului. Îngrijea o grădină mărită de zarzavaturi și ea și Iona aduseseră pe rod, încet, dar constant, mai mulți pomi din livadă și măslini. Ei îi plăcea foarte mult să lucreze ca un *peon* pe propriul lor pământ.

Pentru Iona, erau vremuri de mulțumire. Pe lângă soția iubită, avea munca lui dragă și chiar plăcerile studiului. La doar câteva luni după sosirea lor din Pradogrande, ajunsese la ultima pagină din *Canonul Medianei.*

Aproape părându-i rău, traduse ultimul pasaj ebraic – un avertisment pentru doctori să nu ia sânge pacienților slăbiți sau celor cu diaree și stări de greață.

Apoi, în sfârșit, putu scrie pe foaia lui cuvintele finale:

Pecetea Muncii și un Act de Mulțumire.

Fie ca acest discurs prescurtat al nostru asupra principiilor generale referitoare la știința medicină să fie considerat suficient.

Următoarea noastră sarcină va fi să compilăm lucrarea despre Buruienile de leac, cu voia lui Allah. Fie ca El să ne fie ajutorul și
Lui îi mulțumim pentru

toate milostivirile Lui
nenumărate.
Sfârșitul primei cărți a
Canonului Medicinei
a lui Avicenna,
mai-marele Doctorilor.

Iona folosi nisip fin pentru a suge cerneala, apoi îl scutură cu grijă și adăugă pagina la teancul manuscris, de o înălțime impresionantă, care se ridica pe masa lui. Era animat de o bucurie specială, proprie, după cum credea, doar scriitorilor și învățaților care lucrează îndelung și în deplină singurătate pentru a duce la capăt o operă și regreta că Nuño Fierro nu putea vedea produsul final al însărcinării date ucenicului lui.

Așeză Avicenna în spaniolă pe un raft și ascunse Avicenna în ebraică în nișa din perete, schimbând-o cu cea de-a doua carte a lui Nuño, aforismele medicale ale lui Maimonide. Și în timpul rămas până la cina pregătită de Adriana, se așeză din nou la masa de scris și se apucă să traducă prima pagină.

Aveau puţine întâlniri sociale. Când sosise cu Adriana la Zaragoza, îl invitaseră pe Montenegro la masă. Micul și energicul medic era văduv și se recompensase invitându-i la o masă bună la un han

din oraș, pornind un obicei plăcut tuturor de atunci încolo.

Adriana era fascinată de istoria casei lor:

— Povestește-mi despre oamenii care au locuit aici, Ramon, spunea ea.

I se păru interesant să afle că Reyna Fadique fusese menajera tuturor celor trei doctori al căror cămin fusese acea *hacienda.*

— Ce femeie neobișnuită trebuie să fie, dacă a fost în stare să mulțumească trei stăpâni diferiți ai casei, zise ea. M-aș bucura foarte mult s-o cunosc.

Iona speră că va uita de asta, dar nu se întâmplă așa și până la urmă, plecă s-o invite pe Reyna. Se felicitară unul pe altul, fiindcă amândoi se căsătoriseră de la ultima lor întâlnire. Treaba mergea splendid la casa care era pe punctul de a fi transformată în han și Reyna răspunse cu plăcere la invitația miresei lui Iona ca ea și Alvaro – al cărui nume de familie era Saravia – să ia cina în casa în care ea slujise atâta vreme.

Când sosiră, cu daruri de miere și vin, cele două femei au fost deosebit de politicoase una cu alta, o vreme. Iona și Alvaro cel cu plete albe plecară să vadă pământul, lăsându-le să se cunoască. Alvaro crescuse într-o gospodărie țărănească și lăudă eforturile lui Iona și ale Adrianei de a revigora copacii:

— Dacă mai salvați copaci, ar fi foarte folositor să construiți o magazie lângă livadă și crângul de măslini de pe deal, unde puteți păstra uneltele și fructele.

Părea o sugestie bună și discutau costul muncii și cantitatea de piatră necesară pentru pereți, când ajunseră înapoi și le găsiră pe femei zâmbindu-și larg și discutând. A fost o masă plăcută și Adriana și Reyna, care se vedea că se împrieteniseră, se îmbrățișară la plecarea oaspeților.

Adriana îi vorbi călduros despre ei când strângea resturile de pe masă:

— Are sentimente de mamă pentru tine și cred că e nerăbdătoare să devină bunică. M-a întrebat dacă nu e vreun colăcel prin cuptor.

Iona rămase cu gura căscată, știind cât de tristă și sensibilă era soția lui la subiectul graviditătii:

— Ce-ai spus?

Adriana zâmbi:

— I-am spus că nu încă, fiindcă până acum doar am exersat.

În prima zi de februarie, Iona călări cu capul în jos împotriva vântului, să participe la întâlnirea anuală a medicilor din Aragon. În ciuda vremii amarnice, veniră încă opt colegi să-l asculte pe Iona ținând o conferință despre circulația sângelui, conform scrierilor lui Avicenna. A fost bine primită și a atras întrebări și discuții; apoi Miguel de Montenegro a citit o scrisoare care îi fusese trimisă prin dioceza din Zaragoza.

Doctorului Miguel de Montenegro, îi transmit salutările diecezei din Toledo și speranța că rândurile acestea îl vor găsi sănătos.

Sunt asistentul marelui reverend Enrique Sagasta, vice episcop de Toledo. Episcopul Sagasta conduce biroul Credinței Religioase din parohia Toledo, calitate în care i-a atras atenția situația unui nobil din Tembleque, lovit de suferință.

Numele lui e contele Fernan Vasca. Cavaler de Calatrava și un prieten peste măsură de generos al Sfintei Maici Biserici, suferă de o maladie care l-a lăsat mut și încremenit ca o piatră, dar, dureros, în viață.

Mâi mulți medici au fost consultați în folosul lui, fără rezultat. Amintindu-și marea stimă de care te bucuri, episcopul Sagasta te roagă să vii la Castilia. Biserica și reverendul ar considera-o o mare favoare sau, dacă nu poți veni, am dori să-i recomanzi acestui pacient un alt doctor priceput,

cunoscut de dumneata, medicii locului dând greș în încercarea de a-l ajuta pe contele Vasca.

Episcopul este asigurat că dumneata sau cel ales de dumneata va fi bine recompensat, cu plată dublă, dacă doctorul e capabil să aducă vindecarea bolii.

Mulțumim pentru atenție.

Al dumitale întru Cristos,
Padre Francisco Rivera de la Espina,
Ordinul predicatorilor

— Nu mă pot duce, spuse Montenegro. Îmbătrânesc. E destul de rău că trebuie să călătoresc până la episcopii bolnavi. Dacă încep să răspund chemărilor laicilor bolnavi din districtele lor, sunt cu adevărat pierdut. Nici Pedro Palma nu poate merge, căci e doctor prea de curând. E altcineva interesat? întrebă, dar i se răspunse doar cu rânjete și foială din auditoriu.

— E mult de călărit. Și se știe că nobilii plătesc prost, replică un doctor din Ocaña, în râsul general.

— Păi, episcopul garantează plata, spuse Montenegro. Deși nu-l cunosc nici pe acest episcop Sagasta și nici pe preotul care a scris scrisoarea.

— Eu îl cunosc pe preot, se trezi Iona spunând. Padre Espina a slujit o vreme la Zaragoza. Mi s-a părut un preot de toată isprava.

Totuși, nimeni nu se arătă interesat de problemă și Miguel de Montenegro ridică din umeri și puse scrisoarea la loc în buzunar.

Bineînțeles, Iona nici nu se gândea să plece la Toledo, după cum își spuse de la bun început.

Nu voia s-o lase singură pe Adriana. Tembleque era prea departe și o astfel de călătorie i-ar fi luat mult timp.

Dacă-i datora ceva contelui de Tembleque, atunci aceasta era răzbunarea.

Totuși, parcă-l auzea Nuño întrebând dacă un doctor are dreptul să-i trateze doar pe acei reprezentanți ai umanității cu care este de acord sau pentru care simte respect sau afecțiune.

În ziua aceea și cea următoare, ajunse, încetul cu încetul, să recunoască faptul că mai avea ceva de terminat la Tembleque.

Doar răspunzând chemării lui padre Espina pentru Montenegro – ce părea un semn al sorții – putea încerca să răspundă întrebărilor care-l apăsaseră întotdeauna, despre crimele care îi distruseseră familia.

La început, Adriana îi ceru să nu plece. Apoi îl rugă s-o ia și pe ea.

Călătoria în sine putea fi dificilă și periculoasă și nu avea idee ce putea găsi la sosire:

— Nu e posibil, îi spuse blând.

Ar fi fost mai ușor dacă în ochii ei ar fi văzut mânie, dar citi în ei spaimă. Fusese chemat de mai multe ori la consultații la distanță și ea stătuse singură două sau trei zile. Dar acum ar fi lipsit mult:

— Mă întorc la tine, îi spuse.

Când îi zise că îi va lăsa destui bani pentru orice situație urgentă, ea se supără:

— Și dacă-i iau și plec, pur și simplu?

El o duse în spatele casei și îi arată unde îngropase desaga din piele cu banii lui Manuel Fierro, așezând apoi deasupra o grămadă de bălegar:

— Poți să-i iei pe toți dacă vrei cu adevărat să mă părăsești vreodată.

— Ar fi prea mult de săpat, zise ea și el o luă în brațe, o sărută și o liniști.

Se duse la Alvaro Saravia, care îi promise să treacă pe la Adriana o dată pe săptămână, să se asigure că are întotdeauna o stiva de lemne tăiate la îndemână și o căpiță de fân aproape de ieslea cailor.

Miguel de Montenegro și Pedro Palma n-au fost entuziasmați de ideea de a-i îngriji mai mult timp pacienții lui Iona, dar nu-l refuzară:

— Trebuie să te păzești întotdeauna de nobili, zise Montenegro. După ce sunt vindecați, îl strivesc pe doctor.

Iona se hotărî să nu ia surul arab, deoarece calul era mai lent datorită vârstei. Iapa neagră a lui Manuel Fierro era încă puternică și o luă pe ea. Adriana îi puse la șa un pachet cu două pâini, carne friptă, mazăre uscată și stafide. El o sărută și plecă repede, în aburul dimineții.

Călări spre sud-vest, în trap ușor. Pentru prima dată, libertatea de a călători nu îi ridică moralul, trezindu-i spiritul țigănesc. Chipul soției îi persista în minte și simțea un îndemn teribil de a întoarce calul și a călări spre casă, dar n-o făcu.

Înainta bine. În noaptea aceea, poposi în spatele unui paravan de copaci pe un ogor cafeniu, la distanță mare de Zaragoza.

— Te-ai descurcat bine, îi spuse tovarășei lui scoțându-i șaua. Ești un animal minunat, Hermana, mai zise, mângâind și bătând ușor pe spate iapa cea neagră.

Capitolul Patruzeci și Doi

ÎN CASTEL

După nouă zile, călărea pe lutul roșu al câmpiei Sagra, apropiindu-se de zidurile din Toledo. Văzu orașul de departe, cu contururi precise, înălțat pe faleza lui în soarele după-amiezii. Trecuse o viață de când era băiatul înspăimântat care fugise din Toledo pe un asin, dar când intră prin poarta Bisagra, se simți asaltat de amintiri tulburătoare. Călări pe lângă sediul Inchiziției, marcat de stema din piatră, reprezentând crucea, ramura de măslin și sabia. Odată, pe când era copil, îl auzise pe David Mendoza explicându-i lui Helkias Toledano înțelesul simbolurilor: „Dacă accepți crucea, îți dau ramura de măslin. Dacă o refuzi, îți dau sabia".

În fața birourilor diecezei, priponi iapa și, înțepenit de lungile zile petrecute în șa, intra și îi spuse de ce venise unui călugăr așezat la o masă, care-l pofti să aștepte pe o bancă de piatră.

Padre Espina apăru după puțin timp, zâmbind larg:

— Ce bine că te revăd, señor Callico!

Era mai în vârstă și mai matur, desigur, și mai relaxat decât și-l amintea Iona, un preot mai șlefuit.

Stătură de vorbă. Spre ușurarea lui Iona, padre Espina nu părea dezamăgit că scrisoarea lui îl adusese pe doctorul Callico în locul doctorului Montenegro.

— Când ajungi la castel, anunță-i că ești trimis de episcopul Sagasta și de padre Espina. Contele nu avea majordom când a căzut bolnav și biserica i-a trimis un ajutor soției lui, contesa Maria del

Mar Cano. E fiica lui Gonzalo Cano, un marchiz bogat și influent din Madrid. Majordomul este înlocuit de padre Alberto Guzman. După cum am scris în scrisoare, au mai încercat mulți doctori să-l ajute pe conte, îi spuse el lui Iona, privindu-l.

— Înțeleg. Nu pot decât să încerc și eu.

Padre Espina îi întrebă despre Zaragoza și îi vorbi pe scurt despre mulțumirea pe care i-o aducea munca lui:

— Episcopul meu este un istoric catolic, angajat în scrierea unei cărți despre viețile sfinților, un proiect binecuvântat care se bucură de sprijinul Preasfântului Părinte de la Roma și căruia am onoarea și plăcerea să-i fiu asistent.

Citesc zilnic din breviarul tatălui meu, îi zâmbi el lui Iona și ești adesea binecuvântat că mi l-ai adus. Apreciez că ai dorit să străbați o asemenea distanță ca să-mi răspunzi la scrisoare. Ai fost cel mai bun dintre binefăcători, dăruindu-mi înapoi memoria tatălui meu. Dacă te pot ajuta vreodată cu ceva, te rog să-mi spui. Ai vrea să te odihnești aici și să mergi mâine dimineață la Tembleque? sugeră preotul. Îți pot oferi o masă la mănăstire și chilia unui călugăr ca să te odihnești.

Dar Iona nu avea poftă să stea într-o chilie:

— Nu, merg mai departe, ca să-l examinez cât mai repede posibil pe conte.

Padre Espina îl sfătui pe unde s-o ia ca să ajungă la Tembleque și el repetă cu glas tare, deși își amintea drumul.

— Prescriu leacuri, dar nu le fac eu, zise Iona. Cunoști vreun farmacist bun prin apropiere?

Espina dădu din cap:

— Santiago Lopez, la umbra zidului de miazănoapte al catedralei. Mergi cu Dumnezeu, señor.

Prăvălia era micuță și neîngrijită, dar mirosea puternic și reconfortant a ierburi. Iona a fost nevoit să strige după farmacist, care locuia la etaj. Era de

vârstă mijlocie și în curs de a-și pierde părul, cu ochi mijiți care nu-și ascundeau sclipirea inteligentă.

— Ai mirt? Rășină aromată? Acacia nilotica? Oțet de sfeclă?

Lopez nu se simți ofensat de întrebări:

— Am cele mai multe dintre ele, señor. După cum știți, un farmacist nu le poate avea chiar pe toate. Dacă îmi cereți ceva ce nu am, cu permisiunea dumneavoastră, vă pot sugera unul sau două medicamente înlocuitoare.

Dădu grav din cap când Iona îi spuse că va solicita leacuri de la castelul din Tembleque:

— Sper că nu ați făcut zadarnic tot drumul acesta lung, señor.

— Vom vedea, spuse Iona, salutând din cap și ieșind afară.

Când ajunse la castel, se întunecase de o oră și grilajul porții era coborât.

— Hei, zidul!

— Cine strigă?

— Ramon Callico, doctor din Zaragoza.

— Așteaptă.

Santinela plecă în grabă și se întoarse curând cu un purtător de torță. Cele două siluete care căutau să-l zărească jos pe Iona erau prinse într-un con de lumină ce se mișca o dată cu ele.

— Intrați, señor doctor! strigă santinela.

Poarta se ridică într-un zăngănit înspăimântător, făcând iapa cea neagră să se sfiască înainte de a înainta, cu potcoavele ciocnind și scoțând scântei din marile lespezi de piatră ale curții.

Padre Alberto Guzman, cu umerii căzuți și chip lipsit de zâmbet, îi oferi mâncare și băutură.

— Da, mulțumesc, primesc cu plăcere, dar mai târziu, după ce îl întâlnesc pe conte.

— Mai bine nu-l tulburi în seara asta și aștepți până mâine ca să-l examinezi, spuse brusc

părintele.

În spatele lui se înălța statura unui bătrân îndesat, roșu la față și purtând haine grosolane de *peon,* având chipul înconjurat de norul alb al părului și o barbă de aceeași culoare.

— Contele nu se poate mișca, nu vorbește și nu înțelege ce i se spune. Nu ai niciun motiv să te grăbești să-l vezi, vorbi din nou padre Guzman.

Iona îi înfruntă privirea:

— Totuși, vreau să-l văd. Voi avea nevoie de lumânări și lămpi în jurul patului. Multe, ca să am lumină bună.

Buzele lui padre Guzman se subțiară de supărare:

— Cum dorești. Padre Sebbo va avea grijă să ai lumină.

Bătrânul din spatele lui dădu din cap și Iona își dădu seama că era preot și nu muncitor.

Padre Guzman îl conduse cu lampa și Iona îl urmă de-a lungul unor coridoare și pe o scară de piatră.

Trecură printr-o cameră pe care și-o amintea, era încăperea unde fuseseră primiți în audiență de conte după ce-i livraseră armura, și apoi pătrunseră într-o altă odaie, un spațiu negru, lampa preotului făcând umbrele tăbliei uriașe a patului să sară nebunește pe pereții de piatră. Aerul era greu și îmbâcsit.

Iona luă lampa și o apropie de chipul de pe pat. Vasca, nobilul conte de Tembleque, pierduse foarte mult în greutate. Ochii lui păreau că privesc dincolo de Iona. Partea stângă a gurii îi era lăsată în jos, într-o mască disprețuitoare.

— Am nevoie de lumină.

Padre Guzman merse la ușă și strigă aspru, dar padre Sebbo sosea deja cu doi bărbați și o femeie cu lumânări și lămpi și, după o perioadă de aranjare și potrivire a flăcărilor, contele era scăldat în lumina.

Iona se aplecă deasupra feței lui.

— Conte Vasca, zise. Sunt Ramon Callico, doctorul din Zaragoza.

Ochii bolnavului îl priviră cu pupile inegale. Era acoperit cu o pătură nu prea curată. Când Iona o azvârli de pe el, duhoarea se amplifică.

— Spatele îi e mâncat de boală, spuse padre Guzman.

Vasca zăcea rigid, cu brațele înțepenite deasupra abdomenului. Pulsul îi era greu de luat, rezistând vârfurilor degetelor lui Iona, ceea ce însemna că sângele curgea cu mare presiune prin trupul contelui.

Trupul întins pe pat era lung, dar Iona îl întoarse cu ușurință și mormăi la vederea priveliștii descoperite, o puzderie de umflături urâte, unele supurând.

— Sunt de la statul în pat, explică el, arătându-i pe servitorii care așteptau dincolo de ușă: Trebuie să încălzească apă și s-o aducă neîntârziat aici, cu niște cârpe curate.

Padre Guzman își drese vocea:

— Ultimul doctor, Carlos Sifrina de Fonseca, a spus limpede că nu trebuie îmbăiat, ca să nu absoarbă umorile apei.

— Ultimul doctor, Carlos Sifrina de Fonseca, n-a fost lăsat niciodată să zacă în propriul rahat, fără îndoială, replică liniștit Iona, căci venise timpul să se impună. Apă fierbinte destulă, săpun și cârpe moi. Am o alifie, dar dați-mi pană, cerneală și hârtie ca să pot scrie fără întârziere ce alte unguente și medicamente mai trebuie și să trimit un călăreț la Santiago Lopez, farmacistul din Toledo. Călărețul trebuie să-l trezească din somn pe farmacist, dacă e necesar.

Padre Guzman părea îndurerat și resemnat. Când se întorcea, Iona îl opri:

— Adu blănuri moi și groase să le întindem sub el. Curate. Mai trebuie cămăși de noapte curate și o pătură la fel.

Când termină se făcuse târziu; trupul slab era spălat, escarele unse cu alifie, blănurile de oaie așezate, patul și cămașa de noapte primenite.

Veni în sfârșit timpul să-și potolească stomacul flămând, primi pâine și o bucată de carne de oaie tare și grasă, cu vin acru. Apoi, a fost condus într-o încăpere mică unde se afla un pat parfumat cu mirosul amărui al trupului fostului ocupant, probabil Carlos Sifrina, doctor din Fonseca – se mai gândi înainte de a cădea într-un somn greu.

***

De dimineață, primi pâine, șuncă și un vin mai bun și avu grijă să mănânce șuncă din belșug.

Lumina ocolea aproape cu totul camera pacientului, existând acolo doar o fereastră micuță, la înălțime. Iona îi puse pe servitori să pregătească un culcuș în camera mare de zi de alături, lângă o fereastră mai joasă, însorită, și-l mută acolo pe conte.

În lumina zilei, starea lui Vasca era și mai îngrozitoare. Atrofierea mușchilor îi desfăcuse mâinile într-o poziție exagerată, cu degetele rășchirate la limită. Iona puse un servitor să taie două bucățele dintr-o creangă rotundă; îi încovoie degetele bolnavului pe acele suporturi și le legă așa cu fețe.

Cele patru membre ale pacientului păreau inerte. Zgârie cu partea boantă a unui bisturiu mâinile, gambele și picioarele lui Vasca și păru să primească o reacție ușoară de la membrul drept, dar, după alte manevre medicale, întreg trupul părea afectat. Singurele elemente ce se mișcau pe corpul contelui erau ochii și pleoapele. Vasca își putea închide și deschide ochii, se putea uita la ceva anume sau își ferea privirea.

Iona se adresă acelor ochi cu ai lui, vorbindu-i mereu:

— Simți asta, conte Vasca? Dar asta? Ai vreo senzație când te ating, conte Vasca? Te doare, conte Vasca?

Ocazional, cel culcat scotea câte un mormăit sau un geamăt, dar niciodată ca răspuns la întrebările lui.

Padre Guzman venea din când în când să urmărească eforturile lui Iona cu dispreț nedisimulat. În cele din urmă, zise:

— Nu înțeleg nimic. Nu simte și nu înțelege nimic.

— Ești sigur?

Preotul dădu din cap:

— Ai venit zadarnic. Se apropie de călătoria divină care ne așteaptă pe toți.

În curând, o femeie intră în camera bolnavului cu un castron și o lingură. Avea probabil vârsta Adrianei, părul galben și pielea foarte albă. Chipul ei era drăguț și ferm, cu gura mică, pomeți ridicați, obrăjori moi și ochi mari care aveau forma migdalată, alungindu-i cu fard de culoare neagră. Purta o rochie foarte frumoasă, dar pătată, și mirosea a vin. La început, crezu că avea un semn din naștere ca o căpșună pe gâtul lung, dar apoi își dădu seama că era tipul de semn lăsat de o gură care suge.

— Noul doctor, zise ea, privindu-l.

— Da. Și dumneavoastră sunteți contesa?

— Chiar ea. Vei fi în stare să faci ceva pentru el?

— E prea devreme ca să știu, contesă… Mi se spune că e bolnav de mai bine de un an, nu?

— Se împlinesc paisprezece luni.

— Înțeleg. De când îi sunteți soție?

— Se vor împlini patru ani la primăvară.

— Erați cu el când l-a lovit boala?

— Da.

— M-ar ajuta să aflu în amănunt ce i s-a întâmplat în ziua aceea.

Ea ridică din umeri:

— A călărit și a vânat devreme.

— Ce a făcut când s-a întors de la vânătoare?

— Au trecut paisprezece luni, señor. Dar… după cât îmi mai amintesc… în primul rând, m-a luat în patul lui.

— Dimineața, mai târziu?

— Pe la prânz, îi zâmbi ea bolnavului. Când venea vorba de pat, nu-i păsa niciodată de timp. Ziua sau la miezul nopții.

— Contesă, iertați-mi întrebarea… A fost stăruitor în activitatea lui sexuală din ziua aceea?

Ea îl prețui din ochi:

— Nu-mi amintesc. Dar el era mereu stăruitor, în tot ce făcea.

Îi mai spuse că păruse destul de normal, cea mai mare parte a zilei:

— După-amiază târziu mi-a spus că-l doare capul, dar s-a simțit destul de bine ca să meargă la masa de seară. Când se servea pasărea, am observat cum i se strâmba gura… cum e acum. Părea să-i fie greu să respire. Și parcă a alunecat în jos pe scaun. A trebuit să-i omoare ogarii. Nu lăsau pe nimeni să se apropie să-l ajute.

— A mai avut alt atac asemănător după aceea?

— Încă o dată. După primul atac, n-a fost așa cum îl vezi acum. Era în stare să-și miște piciorul drept și putea vorbi. Deși cuvintele îi erau greoaie și nedeslușite, a fost în stare să-mi dea îndrumări pentru înmormântarea lui. Dar altă criză l-a izbit la doua săptămâni după prima și de atunci încolo a rămas încremenit și mut.

— Vă mulțumesc că mi-ați spus aceste lucruri, contesă.

Ea dădu din cap și se întoarse spre forma din pat:

— Putea fi aspru, cum sunt mulți bărbați puternici. L-am văzut purtându-se crud. Însă cu mine a fost un stăpân și un soț bun…

Iona propti pacientul între perne și apoi privi cu interes cum ea îi dădea terci subțire cu lingura.

— A putut întotdeauna să înghită?

— Cu supă și vin se îneacă. Nici carne nu poate să mestece. Dar când îl ridicăm și îi dăm terci îl înghite cum vezi, primind astfel hrana care îl ține în viață.

Își hrăni tăcută soțul până se goli castronul. Plecând, se întoarse spre Iona:

— N-ai spus, cum te cheamă?

— Callico.

Ochii ei îi susținură un moment pe ai lui, apoi dădu din cap și ieși din cameră.

Capitolul Patruzeci și Trei

CONTESA

Camera lui se afla la capătul îndepărtat al coridorului, cu apartamentul contesei la celălalt capăt și un alt dormitor între ele. Noaptea, ieșind din cameră ca să-și golească vasul de noapte, Iona văzu un bărbat ieșind din apartamentul contesei cu ceva în brațe. Două torțe smolite ardeau în suporturile de pe coridor și Iona îl văzu clar, un bărbat mare, gol, cu o față cărnoasă, ducându-și hainele.

Ar fi păstrat tăcerea, dar omul îl observă și se uită la el, o secundă înghețată.

— Bună seara, zise Iona.

Celălalt nu răspunse, dar intră în camera de lângă a lui.

A doua zi de dimineață, Iona îl aduse din nou pe conte în încăperea însorită, ajutat de padre Sebbo. Descoperise ca bătrânul preot albit era singura persoană de la castel cu care putea vorbi în largul lui.

În timp ce-l instalau pe conte, intră un bărbat. Iona îl recunoscu pe omul gol întâlnit puțin mai devreme pe coridor.

— Unde mama dracului s-a dus?

Un bătăuș, se gândi doctorul. Avea ochi mici și mânioși pe o față rotundă și cărnoasă, o barbă neagră scurtă și un cerc de păr cârlionțat în jurul unei chelii pronunțate. Avea un trup musculos și puternic, dar cu tendință de îngrășare. Avea degete groase; mâinile îi erau ca de gladiator, împodobite fiecare cu câte un inel greu și bătător la ochi.

— Unde e ea? vru să știe.

— Nu știu, señor.

Iona nu-l cunoștea de mult pe padre Sebbo, dar putea simți din vocea rece și seacă a preotului că îl antipatiza pe omul acesta, care îl ignoră complet pe doctor, întorcându-se și plecând fără alte vorbe.

Ajutat de padre Sebbo, îl acoperi pe Vasca:

— Cine e gentilomul grosolan care ne-a oferit plăcerea companiei lui?

— E Daniel Fidel Tapia, un asociat al contelui Vasca. În ultima vreme, se numește singur partenerul contelui, răspunse padre Sebbo.

— Femeia pe care o căuta n-are nume?

— Știa că am înțeles că o căuta pe contesă. Ea și Tapia au o prietenie deosebită.

Uneori, pulsul lui Vasca era tare și rapid, în vreme ce alteori semăna cu goana unui animal mic și speriat. Padre Guzman apărea o dată pe zi câteva clipe, de obicei ca să-l privească pe conte și să remarce ca starea lui părea mai rea decât în ziua precedentă:

— Dumnezeu îmi spune că e pe moarte.

De ce ți-ar spune Dumnezeu ție? se gândea Iona.

Se îndoia că se putea face prea mult pentru a-i salva viața lui Vasca, dar trebuia să încerce. Maladia care-l ucidea pe conte nu era deosebit de rară. De când era doctor, Iona văzuse și alte persoane afectate în același fel, unele cu guri deformate și picioare și brațe înțepenite și inutile. Adesea, doar o parte a corpului era lovită; mai rar, întregul. Nu avea idee ce cauza această stare sau dacă exista ceva care ar fi putut-o vindeca.

Undeva, în complicatul trup omenesc, trebuie să existe un centru care îi dirijează tăria și mișcările, se gândea. Poate că, la Vasca, acel centru semăna cu porțiunea înnegrită și vătămată pe care Iona o văzuse în inima lui Nuño.

Îi părea rău că nu putea diseca trupul contelui Vasca, după moarte.

— Ce mi-ar plăcea să te iau în magazia mea de la Zaragoza! murmură odată.

Ochii, până atunci închiși, se deschiseră și îl priviră. Ar fi putut jura că ochii contelui erau nedumeriți și fu cuprins de o bănuială șocantă. Se gândi că era posibil ca măcar o parte din timp, Fernan Vasca să înțeleagă ce se petrecea în jurul lui.

Totuși, poate că nu…

Petrecu mult timp singur cu pacientul, așezat pe pat sau aplecat deasupra lui, vorbindu-i lui Vasca, clar momentul când ochii lor comunicaseră nu se repetă. Vasca părea să doarmă mai tot timpul, cu respirația înceata și sforăitoare și obrajii umflându-i-se la fiecare expirație. Padre Sebbo venea de două ori pe zi și citea tare din cartea lui de rugăciuni cu o voce obosită și răgușită, oprindu-se adesea să-și dreagă glasul, din cauza că suferea de un guturai cronic. Iona îi comandă o soluție camforată, pentru care bătrânul preot își exprimă recunoștința:

— Trebuie să te odihnești cât stau eu. Du-te să tragi un pui de somn, señor, îl îndemna padre Sebbo și uneori Iona scăpa de lungile ședințe de rugăciune. Hoinărea prin încăperile tăcute ale castelului fără vreo restricție, căci era vast și în mare, pustiu, un cămin sumbru ce-ți dădea fiori, plin de vetre golite de foc. Căuta piesele lucrate de tatăl lui pentru conte și pe care Vasca nu se învrednicise niciodată să le plătească, l-ar fi plăcut, mai ales, să găsească floarea de aur cu tulpină de argint, să vadă dacă era chiar atât de frumoasă ca în amintirea lui de copil.

Contele Vasca făcuse pregătiri pentru propria lui înmormântare. Într-o cămară, se afla un sicriu mare din calcar, un sarcofag enorm inscripționat în latină: CUM MATRE MATRIS SALVUS. Avea un capac de piatră destul de greu pentru a opri viermii sau demonii. Dar Iona nu văzu nici trandafirul din

aur nici altceva familiar, până când intră în camera armelor și tresări la vederea falnicului cavaler încins pentru bătălie.

Era armura pe care o adusese cu Angel, Paco și Luis și minunându-se, atinse unele bucăți din oțel cizelate chiar de el, sub îndrumarea lui Manuel Fierro, armurierul din Gibraltar.

Padre Sebbo intra zilnic în camera bolnavului și nu se grăbea să plece, spre bucuria lui Iona, căci ajunsese să-l placă pe bătrânul preot. Observă cu interes că mâinile bătrânului erau la fel de bătătorite de muncă grea ca și ale unui țăran.

— Padre Sebbo, povestește-mi despre dumneata.

— Nu e nimic interesant, señor.

— Cred că ești un om foarte interesant. Spune-mi, padre, de ce nu te înveșmântezi ca alți preoți?

— Cândva purtam orgolii și ambiții ce-mi stăteau rău, la fel ca și sutana neagră, croita pe corp. Dar am decăzut în îndeplinirea responsabilităților și mi-am supărat mai-marii și, drept pedeapsă, m-au trimis să fiu preot-cerșetor, să predic cuvântul Domnului și să-mi cerșesc pâinea zilnică. Simțeam că m-au condamnat și am plecat îngrozit să-mi ispășesc pedeapsa. Nu știam unde să merg, îmi mișcăm doar picioarele, lăsându-mă purtat de ele oriunde.

La început, am fost prea mândru și arogant ca să cerșesc. Mâneam fructe în pădure. Deși eram om al lui Dumnezeu, furam din grădini. Dar oamenii pot fi buni și unii dintre cei mai săraci mi-au dat din puținul lor și m-au ținut în viață.

Cu timpul, veșmântul meu negru a putrezit și s-a desprins și umblam zdrențuit și fără încălțări. Am trăit și am lucrat cu săracii, care se rugau cu mine, împărțeam pâinea și apa și le-am moștenit hainele, uneori de la oameni care muriseră. Pentru prima dată, am început să-l înțeleg pe Sfântul Francisc, deși nu am ieșit în lume gol ca el, nici nu am orbit

și nici nu mi-au apărut stigmate pe trup. Sunt doar un om simplu și neștiutor, dar am fost binecuvântat de Sus și se împlinesc mulți ani de când sunt vagabond al Domnului.

— Dar dacă lucrezi cu săracii, de ce ești în castelul acesta?

— Am fost adus încoace din când în când. Stăteam cât să ascult spovedania servitorilor și a soldaților din gardă, să-i împărtășesc și apoi plecam mai departe. De data aceasta, padre Guzman m-a rugat să rămân până la moartea contelui.

— Padre Sebbo, nu ți-am aflat numele de botez.

— Sebbo nu e numele meu duhovnicesc, zâmbi preotul. Așa au început să-mi spună oamenii din prietenie, o prescurtare de la numele meu de botez, care e Sebastian. Mă numesc Sebastian Alvarez.

Iona încremeni, dar nu se grăbi să tragă concluzii; la urma urmei, existau oameni pe care-i chema la fel. Îi studie chipul, căutând să vadă în trecut:

— Padre, care era însărcinarea dumitale bisericească înainte de a deveni preot rătăcitor?

— Mă gândesc rareori la ea, căci îmi pare că acela a fost alt om, în altă viață. Am fost starețul abației înălțării din Toledo, zise bătrânul.

În seara aceea, singur lângă patul contelui, Iona se întoarse cu gândul la vremurile dinainte de asasinarea fratelui lui, Meir, la zilele când tatăl lui nu începuse încă să alcătuiască vasul pentru abația înălțării, dar făcea desene pregătitoare. Iona îl văzuse pe stareț doar de două ori, când își însoțise tatăl la abație ca să-l întâlnească pe padre Alvarez. Își amintea un cleric poruncitor și nerăbdător și se minuna acum de schimbarea care avusese loc.

Era sigur că padre Sebbo se întorcea la castel pentru că știa, ca și Iona, că Fernan Vasca stătuse în spatele furtului relicvariului și al moaștelor Sfintei Ana.

Continuă să vorbească de față cu bolnavul, sperând că îi va trezi înțelegerea. Obosi să-și audă vocea grăindu-i unui Fernan Vasca aparent somnolent. Dacă putea să-l audă, fără îndoială ca și Vasca se săturase de bâzâitul acela permanent; Iona îi vorbise despre vreme, despre recolta viitoare, despre un șoim pe care-l văzuse plutind sus pe cer, un punct negru pe fondul norilor.

Încercă o mișcare diferită:

— Conte Vasca, e vremea să luăm în considerare plata mea. Pe drept, ar trebui cumpănită și de aceea ce ne datorăm unul altuia din trecut. Acum zece ani, am venit aici să-ți aduc o minunată armură și mi-ai dat zece *moravedi* pentru osteneală. Dar am avut și alt negoț, căci ți-am spus despre relicvele unui sfânt dintr-o peșteră de pe coasta de sud și, în schimb, ai sfârșit viețile a doi oameni care ar fi luat-o pe a mea.

Văzu o mișcare sub pleoapele închise.

— Am trimis doi oameni la moarte în peștera unui sihastru. Și dumneata ai scăpat de rivali și ai dobândit relicve. Îți amintești?

Ochii se deschideau încet și Iona văzu în ei ceva ce nu existase înainte.

Interes.

— Lumea e ciudată, căci acum nu mai sunt un făurar de armuri, ci doctorul dumitale care vrea să te ajute. Trebuie să te străduiești.

Se gândise la felul cum trebuia să procedeze dacă îl angaja pe conte într-o comunicare conștientă.

— E dificil să nu ai grai. Dar există o cale de a vorbi unul cu celălalt. Îți voi pune o întrebare. Clipești o dată pentru da și de două ori pentru nu. Ține puțin mai mult ochii închiși când clipești, ca să știu că-mi dai un răspuns. O dată pentru da, de două ori pentru nu. Înțelegi?

Dar Vasca se uita doar la el.

— Clipește o dată pentru da și de două ori pentru nu. Înțelegi, conte Vasca?

O singură clipire.

— Bine. Foarte bine, conte Vasca, te descurci bine. Simți ceva în mâini sau în picioare?

Două clipiri.

— În cap?

O clipire.

— Ai dureri sau senzații neplăcute undeva la cap?

— La gură sau fălci?

Nu.

— La nas?

Nu.

— La ochi?

Vasca închise ochii o dată.

— Așa. La ochi. E o durere ascuțită?

Nu.

— O mâncărime?

O clipire apăsată, ca și cum ar fi vrut să accentueze. Iona era entuziasmat. Îi șterse cu blândețe ochii cu apă încălzită și trimise un călăreț la farmacie să aducă alifie.

Contesa veni în camera bolnavului mai târziu în acea dimineață și, când Iona o chemă pe coridor și-i spuse ce se întâmplase, păli de emoție:

— Asta înseamnă că se face bine?

Iona nu credea:

— Poate fi un moment trecător de trezire sau poate că mintea i-a fost mereu trează în corpul înțepenit.

— Dar putem să sperăm și să ne rugăm, zise ea.

— Întotdeauna trebuie să sperăm și să ne rugăm, doamnă. Dar…

Își lăsă nerostită părerea că oricând Vasca ar fi putut face un nou atac, fatal.

Ea se apropie de pat și luă una din mâinile mari, încă legate de bucățile de lemn pentru a nu rămâne deformate. Ochii bolnavului erau închiși.

— Poate doarme, zise Iona, dar ea nu se dădu bătută.

— Stăpâne, zise.

Și din nou, și încă o dată.

— Soțul meu… Ah, Doamne, Fernan, deschide ochii, uită-te la mine, de dragul lui Cristos!

El se trezi.

Ea se aplecă și își încleștă privirea de a lui:

— Stăpâne, zise! Ești iubirea mea?

Vasca închise ochii o dată și Iona îi lăsă singuri.

***

În noaptea aceea, în închisoarea insomniei lui, lui Iona îi trecu prin minte că poate șocul unor întrebări mai agresive l-ar stimula mai mult pe Vasca să-și recapete conștienta decât o făcuseră îngrijirile blânde. A doua zi de dimineață îl cercetă îndelung pe Vasca despre starea lui, clipirile dezvăluindu-i că escarele de la pat nu-l mai dureau atât de tare pe bolnav, se simțea mai bine cu ochii, dar îl durea tare glezna piciorului stâng, suferință pe care Iona o putu înlătură prin masaj.

Apoi se aplecă din nou deasupra lui:

— Conte Vasca, ți-l amintești pe Helkias Toledano, care a fost argintar la Toledo?

Vasca se uită la el.

— Aveai câteva obiecte făcute de el. De exemplu, un trandafir remarcabil făurit din aur și argint.

Mi-ar fi drag să văd câteva lucruri alcătuite de Toledano. Știi unde se păstrează?

Nu primi răspunsuri. Vasca îl privea în continuare.

Clipi de câteva ori la întâmplare, din reflex și nu ca răspuns la întrebări, apoi închise ochii.

— Blestemăție! Conte Vasca? *Hola*?

Ochii rămâneau închiși.

— Helkias era evreu. Era tatăl meu. Eu sunt tot evreu. Doctorul care te îngrijește și încearcă să te readucă la viață e un evreu, stăpâne.

Pleoapele se ridicară. Ochii deveniseră atât de duri! Vasca îi cercetă chipul și Iona simți cum se revarsă din el emoțiile de o viață:

— Lucrul mâinilor tatălui meu, stăpân afurisit, zise sălbatic. Trei boluri mari. Patru oglinjoare argintate și două oglinzi mari. O floare de aur cu tulpina de argint. Opt piepteni scurți și unul lung. Și o duzină de pocale din argint și electrum, ca să nu mai zic de relicvariu.

Unde sunt lucrările tatălui meu?

Vasca îl privea în continuare. Gura distrusă păru că se îndreaptă, era greu de spus, dar lui Iona i se păru că înainte de a-i închide, ochii lui Fernan Vasca păreau amuzați.

În dimineața următoare, contele răspunse o vreme la întrebările soției lui, dar apoi închise ochii și în fața ei.

Cum stătea posomorât lângă pat, Iona văzu două vânătăi proaspete pe obrazul ei stâng:

— Contesă… e ceva la care aveți nevoie de ajutor? Întrebarea fusese stângace și ea deveni rece și distantă:

— Nu, mulțumesc, señor.

Dar a doua zi devreme, un servitor îl trezi și-i spuse că era nevoie de doctor în apartamentul contesei. O găsi zăcând de-a curmezișul patului cu o cârpă însângerată pe față. Avea o tăietură urâtă, de un deget, pe obrazul stâng, unde fuseseră vânătăile.

— Inelul lui a făcut asta?

Ea nu răspunse. Iona își dădu seama că Tapia o lovise probabil cu mâna deschisă, pentru că dacă ar fi izbit-o cu pumnul, inelul ar fi sfâșiat mai tare. Scoase din trusa lui ață cerată și un ac fin. Înainte de a închide tăietura, îi dădu să bea puțin coniac. Totuși, ea tresări și gemu, dar o cusu pe îndelete, cu puncte dese. Turnă apoi vin pe o cârcă și o așeză peste rană.

După ce termină, ea vru să-i mulțumească, dar se prăbuși la loc, suspinând înăbușit.

— Contesă…

Purta o cămașă de noapte din mătase care dezvăluia tot ce era de văzut la ea și se sili să se uite în altă parte, în timp ce femeia se ridica, ștergându-și ochii cu dosul mâinilor, ca un copil.

Își aminti ce-i spusese padre Espina, despre bogăția și puterea tatălui ei care locuia la Madrid.

— Señora, cred că soțul dumneavoastră va muri curând, spuse el cu blândețe. Dacă se va întâmpla, v-ați gândit să vă așezați sub protecția familiei?

— Tapia spune că dacă fug, vine după mine. Și mă omoară.

Iona oftă. Tapia nu putea fi atât de prost. Își spuse că poate-i putea băga aceluia mințile în cap, sau poate padre Sebbo sau padre Espina îi puteau vorbi.

— Să vedem ce se poate face, spuse stânjenit.

Dar spre și mai marea lui stânjeneală, începu să afle despre Tapia și contesă mai multe decât ar fi dorit.

— E vina mea, zise ea. Se uita de mult la mine. Nu l-am descurajat, mai degrabă mă amuza să-i aprind foamea din ochi, ca să fiu cinstită. Mă simțeam complet în siguranță, căci lui Tapia îi era frică de stăpânul meu și n-ar fi încercat niciodată să-i ia soția. Daniel Tapia lucrează de mulți ani pentru soțul meu, cumpără relicve sacre. Fernan cunoaște oameni din rândul clerului și putea aranja vânzarea obiectelor cumpărate de Tapia.

Iona așteptă tăcut să audă mai mult.

— După ce soțul meu s-a îmbolnăvit, am început să mă tem. Sunt o femeie care are nevoie de consolarea unor brațe de bărbat și m-am dus la Tapia într-o noapte, spuse și Iona tăcu mai departe, admirându-i sinceritatea. Dar nu s-a dovedit așa cum speram. E un om bestial și urmărește să se însoare cu mine când va fi posibil. Contele nu transmite titlul său unui moștenitor și, la moartea

mea, proprietatea va reveni monarhiei. Dar Tapia va avea grijă să am o viață lungă, spuse ea cu amărăciune. Vrea banii. Și mai e ceva, adăugă. E convins că Fernan a ascuns aici un obiect de mare valoare. Cred că, în sfârșit, m-a crezut că nu știu nimic despre asta, dar îl caută tot timpul.

Iona abia îndrăzni să vorbească:

— O relicvă?

— Nu știu. Sper că nu vei adăuga și dumneata noi întrebări la chinul meu, señor.

Se ridică zguduită în picioare și întinse mâna, atingându-și fața:

— Va rămâne o cicatrice?

— Da. Una mică. La început va fi roșie, dar va păli. Sper că va fi la fel de albă ca pielea dumneavoastră, spuse el și luându-și trusa, se duse să-i îngrijească soțul.

Capitolul Patruzeci și Patru

VREME DE PRIMĂVARĂ

Chiar în ziua aceea, când padre Sebbo îi dădu ocazia să plece de lângă bolnav, avu dovada că memoria nu-l înșelase în privința obiectelor lucrate de tatăl lui.

Într-un dulap din pivniță, plin cu rame prăfuite de tablouri și scaune stricate, găsi pe un raft pocalele înnegrite și grele, așezate pe două rânduri.

Luă unul și îl apropie de o fereastră, dându-și seama că era făcut de tatăl lui. Nu încăpea îndoială. Era aproape negru din cauză că argintul se închisese la culoare în anii cât fusese neglijat, dar întorcându-l, distinse clar marca HT pe dosul piciorului. Gravată de mâinile tatălui lui.

Luă toate pocalele lângă geam, unul câte unul. Erau simple și grele, frumos alcătuite din argint masiv, cu picior de electrum. Două dintre ele erau ciobite rău și zgâriate, ca și cum ar fi fost aruncate la mânie. Își amintea că tatăl lui îi făcuse contelui douăsprezece pocale, dar oricât căută prin dulap, scoțând ramele și scaunele și pipăind toate colțurile întunecoase, nu găsi decât zece.

În următoarele două zile, merse din nou acolo și ținu în mâini pocalele, pentru plăcerea de a le simți greutatea și soliditatea în mâini. A treia oară însă, ducându-se acolo, îl găsi pe Daniel Tapia, care căuta în mod evident. Obiectele din dulap erau înșirate pe jos. Tapia îl țintui cu privirea:

— Ce vrei?

— Nimic, señor, spuse Iona cu ușurință. Pur și simplu admir frumusețea castelului, pentru a o putea descrie cândva copiilor mei.

— Contele va muri?

— Așa cred, señor.

— Când?

Iona ridică din umeri, privindu-l calm.

De la căsătoria lor, Adriana se despovărase povestindu-i ce tratament suferise din partea primului ei soț. În timp, văzuse durerea părăsind ochii soției lui, dar nu putea suporta gândul ca un bărbat să lovească o femeie:

— Recent, a trebuit s-o tratez pe soția contelui Vasca… Sunt încredințat că doamna contesă nu va mai suferi vreo vătămare, zise el deliberat.

Citi în privirea lui Tapia uimirea că un doctor se simțea liber să-i vorbească în felul acela.

— Vătămările apar adesea și nimeni nu e scutit, ripostă el. De exemplu, în locul dumitale n-aș umbla singur prin castel, señor; cineva te-ar putea lua drept un hoț și te-ar ucide.

— Ar fi păcat să încerce cineva, căci de multă vreme nu mă pot stăpâni când am de-a face cu tâlharii, spuse Iona și se îndepărtă, având grijă să meargă încet.

În realitate, amenințarea îl impulsionă să cerceteze și mai atent castelul, deoarece, în mod evident, Tapia credea că acolo se ascundea ceva atât de prețios încât nu voia ca nimeni altcineva să-l găsească din întâmplare. Iona vâna stăruitor, căutând chiar și în fiecare nișă din zid, pentru cazul în care ar fi fost folosite ca nișa de la el de acasă ce ascundea manuscrise ebraice, dar nu găsi nimic în locurile întunecoase, în afară de un cuib de șoareci și o varietate de pânze de păianjen și, în curând, se trezi în camere unde mai căutase o dată.

În cămară, se opri în fața marelui sicriu de piatră, un coșciug demn de un prinț și studie din nou inscripția gravată în lespede.

CUM MATRE MATRIS SALVUS.

Nu știa aproape deloc latinește, dar întorcându-se la camera bolnavului, trecu pe lângă îngrijitorul

ce-i supraveghea pe niște muncitori făcând reparații la o balustradă a scării.
— Padre Guzman, zise. Cunoști latina?
— Bineînțeles, răspunse acesta cu importanță.
— Inscripția de pe coșciugul de piatra care îl așteaptă pe conte, „Cum Matre Matris Salvus”. Ce înseamnă?
— Declară că după moarte, el va fi pentru eternitate cu Fecioara Maria, răspunse padre Guzman.

Așa că, de ce nu putea dormi Iona noaptea?
A doua zi de dimineață, pe când o aversă de primăvară răpăia pe pervazul subțire din alabastru al ferestrei, se ridică din pat, luă o torță din suport, o duse în cămară și studie sicriul la lumina ei tremurătoare.
După câteva ore, când padre Sebbo apăru în camera bolnavului, Iona îl aștepta nerăbdător:
— Padre, cum te descurci în latină?
Padre Sebbo surâse:
— E una din tentațiile de o viață la mândrie păcătoasă.
— „Cum Matre Matris Salvus”.
Zâmbetul preotului dispăru:
— Ia ascultă, spuse aspru.
— Ce înseamnă?
— Unde ai găsit… aceste cuvinte?
— Padre, nu ne cunoaștem de mult, dumneata și cu mine. Dar trebuie să te hotărăști dacă te încrezi în mine.
Padre Sebbo îl privi oftând:
— Da. Trebuie. Înseamnă „În siguranță cu mama mamei”.
Iona văzu că roșeața dispăruse de pe chipul bătrânului preot:
— Știu ce-ți lipsește de atâția ani, padre Sebastian și cred că am găsit-o.

Examinară amândoi sicriul cu atenție. Capacul mare de piatră, rezemat de perete la capul cosciugului, era alcătuit dintr-o singură lespede solidă. La fel erau și fundul cutiei din piatra și trei dintre laturi.

— Dar uită-te aici, spuse Iona.

A patra latură a sicriului era diferită, mai lată decât cea care-i corespundea la capătul celălalt.

Panoul cu inscripția în latină era montat în partea de sus a acelei laturi.

Iona bătu în ea, pentru ca padre Sebbo să audă că suna a gol:

— Trebuie să scoatem panoul.

Preotul fu de acord, dar sfătui la prudență:

— Cămara e prea aproape de încăperile locuite. Și nu e departe de sala de mese. Oamenii trec la momente diferite și soldații din gardă ajung repede aici. Trebuie să așteptăm ca atenția celor din castel să fie atrasă de altceva.

Însă evenimentele îi lipsiră de luxul așteptării, căci a doua zi devreme, Iona a fost trezit din somn de o servitoare care stătuse lângă patul contelui peste noapte. Bolnavul era răvășit de un nou atac. Fața i se strâmbase și mai alarmant și ochii nu se mai aflau la același nivel, stângul aflându-se mai jos ca dreptul. Pulsul îi era tare și rapid, respirația înceată și sforăitoare. Iona auzi un horcăit nou și recunoscu finalitatea sunetului.

— Grăbește-te și adu-o pe contesă și pe urmă pe preoți, îi zise femeii.

Contesa și preoții sosiră împreună, soția muribundului despletita și rostindu-și în gând mătăniile, padre Guzman cu veșmântul pentru moarte – sutană purpurie și stihar – venind atât de grăbit, încât padre Sebbo încă îi mai potrivea patrafirul roșu la gât când intrară pe ușă.

Contele, cu ochii ieșiți din omite, își dădea duhul; înfățișarea lui îi aminti lui Iona descrierea făcută de Hipocrate morții iminente: „Nasul

subțiat, tâmplele scobite, urechile reci și trase cu lobii deformați, pielea feței tare, întinsă și uscată, culoarea feței vineție”.

Padre Sebbo desfăcu sticluța aurită cu ulei de maslu. Îi umezi părintelui Guzman degetul mare și acesta unse ochii, urechile, mâinile și picioarele lui Vasca. Aerul era plin de mireasma alifiilor și a uleiului parfumat când cel de-al patrusprezecelea și ultimul conte de Tembleque expira pentru ultima dată, un suspin lung și sugrumat.

— E absolvit, zise padre Guzman, și chiar acum se întâlnește cu Domnul.

Padre Sebbo și Iona schimbară o privire lungă, pentru că știau amândoi că nu va mai trece mult până ce sicriul de piatră avea să fie vârât adânc în pământ.

— Trebuie să-i anunțăm pe servitori și pe soldați de sfârșitul stăpânului lor și să facem cu ei o slujbă în curte, îi spuse padre Sebbo lui padre Guzman.

Guzman se încruntă:

— Crezi? Acum sunt atâtea de făcut!

— Asta trebuie făcut prima dată, zise ferm preotul mai vârstnic. Eu voi asista, dar dumneata trebuie să rostești mesajul după slujbă, căci vorbești mult mai bine decât mine.

— A, nu-i adevărat, spuse modest padre Guzman, dar era evident măgulit de compliment și acceptă să vorbească.

— Între timp, continuă padre Sebastian, doctorul trebuie să-l spele pe răposat și să-l pregătească pentru înhumare.

Iona dădu din cap. Se asigură să nu termine până la începerea slujbei din curtea de jos. Când distinse bombănind grav al lui padre Sebastian, scandarea pe ton înalt a lui padre Guzman și răspunsul sonor al credincioșilor, se grăbi spre cămară.

Cu o sondă chirurgicală, începu să curețe mortarul din jurul panoului încastrat în sicriu.

Manuel Fierro nu-și imaginase niciodată că instrumentului făurit de el i se va da o asemenea întrebuințare, dar lucra foarte bine. Iona terminase de scos mortarul de pe două părți ale panoului, când auzi în spatele lui o voce:

— Ce faci aici, vraciule?

Ochii lui Daniel Tapia se ațintiseră asupra panoului din sicriu de cum păși în cameră.

— Mă asigur că totul este bine.

— Bineînțeles, zise Tapia. Deci crezi că e ceva aici? Sper că ai dreptate.

Trase cuțitul din teacă și înaintă spre Iona.

Iona văzu imediat că Tapia nu avea interesul să dea alarma și să cheme soldații, intenționând să încheie singur șterpeleala. Era la fel de înalt ca Iona și mult mai greu; evident, credea că avea competența de a se ocupa de un doctor neînarmat, având și cuțitul. Iona fentă cu sonda lui micuță și sări într-o parte, ferindu-se de cuțitul a cărui mișcare fusese menită să-l spintece.

Fusese aproape; lama îi rată trupul doar cu grosimea unei haine. Vârful se prinse în țesătura tunicii lui, tăind-o, dar încurcându-se un moment, ceea ce îi permise lui Iona să apuce brațul cu arma.

Smuci, mai mult din reflex și Tapia își pierdu echilibrul și căzu în față, peste sicriul deschis. Era rapid pentru un om atât de mare și încă ținea cuțitul, dar Iona apucă instinctiv capacul sicriului, rezemat de zid. Era atât de greu încât îi fu necesară toată forța lui ca să-l ridice, dar odată urnit, căzu înainte. Tapia încercă să se ridice, dar capacul masiv căzu peste el ca peste un animal prins în capcană. Trupul înăbuși mult din zgomot; în loc de zgomotul tare al pietrei pe piatră, se auzi doar un bufnit.

Totuși, sunetul era destul de puternic și Iona încremeni, ascultând. Dar vocile care răspundeau rugăciunii din curte nu se întrerupseră.

Mâna lui Tapia era tot încleștată pe cuțit și Iona trebui să i-l smulgă dintre degete. Ridică încet

capacul de piatră, dar nu era nevoie de prudență.

— Tapia?

Nicio respirație.

— Nu, ah, blestemăție!

Văzu că omului i se frânsese spinarea și era mort.

Nu avea timp de regrete. Îl cără pe Tapia în camera de lângă a lui și îl așeză pe pat. Apoi îi scoase haina și îi închise ochii, închizând și ușa când plecă.

Întorcându-se în cămară, știa cu disperare că trebuia să se grăbească, deoarece auzea că mesa se sfârșise și vocea nazală a lui padre Guzman ridica în slăvi viața lui Fenan Vasca.

Terminând de curățat stratul subțire de umplutură, ridică panoul de piatra și descoperi un gol.

Căută înăuntru cu inima trepidând și simți o boccea din cârpe. Înăuntru, ca un ou mare și prețios, era un obiect înfășurat în pânza de in, dincolo de care se afla un săculeț din mătase brodată. Iona tremură scoțându-l de acolo, căci găsise obiectul care adusese moartea și pieirea asupra familiei lui.

În după-amiaza aceea, contesa Maria del Mar se duse la Tapia în cameră și-l găsi mort. Doctorul și preoții au fost chemați imediat.

De două ori până atunci mai provocase Iona moartea; de atunci se războise de multe ori cu demonii conștiinței și hotărâse că avea justificarea de a se apăra când cineva încerca să-l omoare. Dar acum, doctorul se confrunta cu experiența deconcertantă de a declara mort pe cineva ucis de el și îl tulbura să-și folosească josnic profesiunea, într-un mod pe care n-ar fi dorit să i-l dezvăluie lui Nuño Fierro.

— A murit pe neașteptate, spuse adevărul. În somn, adăugă, ceea ce nu mai era adevărat.

— E o molimă care ne-ar putea afecta pe toți? întrebă temător padre Guzman.

Iona îi spuse că nu era și că fusese doar o coincidență că Tapia și contele muriseră în aceeași zi. Era conștient că fața altă a contesei era întoarsă spre el.

— Daniel Tapia nu avea rude în viață, zise ea, dar își recăpătă repede stăpânirea de sine după șocul descoperirii. Înmormântarea lui nu trebuie amestecată cu a contelui, stabili ferm.

Așa că Tapia a fost înfășurat în pătura pe care zăcea și dus afară pe câmpie, unde îl îngropam repede, după câteva rugăciuni ale părintelui Sebastian. Iona a fost de față și a spus și el „Amin”. Groapa a fost săpată și astupară de doi soldați din gardă.

Între timp, la castel lucrurile mergeau înainte. Până în amurg, funeraliile contelui se sfârșiră, spre satisfacția văduvei, și toată noaptea el a fost depus în sala mare a castelului înconjurat de o sumedenie de lumânări și privegheat de femeile din casă, care stătură vorbind pe ton coborât până când lumina zorilor trezi încă o dată urnea la viață.

La jumătatea dimineții, catafalcul a fost ridicat de doisprezece ostași puternici și dus afară, în mijlocul curții. În curând, pe lângă el trecură în paradă lentă slujitorii și soldații. Dacă niște mâini cercetătoare ar fi încercat crăpăturile subțiri din jurul panoului de piatră inscripționat cu binecuvântarea latinească, ar fi descoperit că marginea panoului era ținută la loc de un strat subțire de alifie de ochi argiloasă, amestecată cu praf de piatră, compoziția fiind înghesuită și netezită în grabă.

Dar nicio privire nu observă asemenea detalii, căci toți ochii se aținteau asupra trupului din sicriu. Fernan Vasca, ultimul conte de Tembleque, zăcea în splendoarea lui cavalerească, ținându-și mâinile de războinic încrucișate pașnic pe piept. Era îmbrăcat în armura de gală. Frumoasa spadă făcută

de Paco Parmiento era într-o parte și coiful în cealaltă. Soarele amiezii aprindea oțelul lustruit, făcându-l pe conte să semene cu un sfânt adormit, în aură de foc.

Razele soarelui de început de primăvară erau foarte puternice și armura absorbea căldura ca o oală pe foc. Lespezile curții fuseseră presărate cu ierburi aromatice strivite de pașii asistenței, dar mirosul morții se răspândi curând. Maria del Mar plănuise să lase trupul acolo mai multe zile, pentru a le îngădui „oamenilor mărunți” din împrejurimi să vină să-și ia rămas bun, dar văzu repede că nu putea face așa.

În curte fusese săpată o groapă, în colțul unde se aflau mormintele a trei alți conți ai ținutului. O mică armată de oameni mutară marele catafalc la marginea gropii, dar când sicriul era gata să fie închis, contesa Maria del Mar, dădu liniștită poruncă procesiunii funerare să amâne momentul.

Intră grăbită în castel și reapăru după câteva momente cu un singur trandafir cu tulpină lungă, pe care îl așeză în mâinile soțului mort.

Iona stătea la o depărtare de opt pași. Numai când capacul sicriului a fost ridicat din nou de soldați și începu să fie coborât, un gând ivit deodată îl făcu să privească atent floarea.

Părea doar un trandafir. Însă poate cel mai frumos trandafir pe care-l văzuse. Nu se putu reține să nu facă un pas spre sicriu, dar după un moment, mult prea repede, capacul greu de piatră se așeză peste inscripția latinească, acoperind cavalerul mort și trandafirul de aur cu tulpina de argint.

Capitolul Patruzeci și Cinci

PLECĂRI

Dimineața următoare, Maria del Mar Cano veni la el când își împacheta desagii. Purta doliu, o rochie neagră destul de grea pentru călătorie. Vălul capei negre îi ascundea mica cicatrice de pe obraz, ale cărei copci le scosese doar de câteva zile.

— Plec acasă. Tatăl meu va trimite un împuternicit să se ocupe de proprietate și de moștenire. Vu cu mine la Madrid, doctore?

— Nu e posibil, doamnă contesă. Soția mea mă așteaptă la Zaragoza.

— A, spuse ea cu regret, dar apoi zâmbi: Atunci trebuie să ne faci o vizită într-o zi, când vei dori o schimbare. Tatăl meu te va răsplăti cu prisosință. Daniel Tapia ar fi putut să-mi facă mult rău.

Îi luă câteva clipe să înțeleagă că ea credea că omorâse un om pentru că o lovise.

— Va înșelați cu privire la cele întâmplate.

Ea își ridică vălul și se aplecă spre el:

— Nu mă înșel. Vino la Madrid și te voi răsplăti și eu cu prisosință, zise, îl sărută pe gură și plecă, lăsându-l deprimat și supărat.

Fără îndoială că tatăl ei – sau altcineva care o asculta! — va presupune că doctorul din Zaragoza folosise otravă ca să ucidă. Nu dorea ca astfel de informații să circule în șoaptă despre el.

Maria del Mar Cano era tânără și avea să reprezinte o tentație pentru bărbați chiar și la bătrânețe, dar prezența ei la Madrid îi dădea siguranța că nu va merge niciodată acolo.

Când termină de împachetat, era într-o dispoziție mai bună. Uitându-se pe fereastră, o văzu pe contesa de Tembleque ieșind călare pe

poarta principală și în ciuda resentimentelor, se amuză observând că își găsise un protector bun pentru călătoria la Madrid, un, tânăr puternic din corpul de gardă.

Își luă rămas bun de la cei doi preoți în curte. Padre Sebbo își ducea bagajul în spinare și ținea în mână un toiag foarte lung.

— În privința plății mele… îi spuse Iona lui padre Guzman.

— A, plata. Nu poate fi dată, desigur, până nu se stabilesc datele proprietății. Îți va fi trimisă.

— Am observat zece pocale din argint printre obiectele contelui. Aș dori să reprezinte plata mea.

Preotul îngrijitor păru interesat, dar șocat:

— Zece pocale din argint reprezintă mult mai mult decât plata pentru nereușită, zise el sec și ochii lui îi spuneau că nu-l ținuse pe conte în viață. Ia patru dacă te interesează.

— Fray Francisco Rivera de la Espina a spus că voi fi bine plătit.

Padre Guzman știa din experiență că orice problemă trebuia ținută departe de băgăreții oficiali ai diecezei:

— Șase, atunci, spuse dur.

— Le iau dacă pot să le cumpăr pe celelalte patru. Două sunt știrbite.

Îngrijitorul rosti un preț incorect, dar pocalele însemnau mai mult pentru Iona decât banii și se învoi pe loc, deși păru că o face cu regret.

Padre Sebbo ascultase târguiala cu un zâmbet ușor. Apoi își luă rămas bun și cu mâna ridicată pentru a binecuvânta gărzile, ieși cu pași mari pe poartă, ca un om pe care îl aștepta lumea întreagă.

După o oră, când încercă să iasă călare pe aceeași poartă, Iona a fost oprit.

— Îmi pare rău, señor. Ni s-a poruncit să vă căutăm în bagaj, îi spuse sergentul de gardă.

Scoaseră tot ce împachetase el cu atâta grijă, dar își controlă mânia, deși începuse să simtă noduri în

stomac:

— Am o chitanță pentru pocale, zise.

În cele din urmă, sergentul dădu din cap și el mână pe Hermana într-o parte ca să-și refacă bagajul. Încălecă din nou și lăsă bucuros în urma castelul din Tembleque.

Se întâlniră la Toledo, în fața clădirii diecezei.

— Niciun necaz?

— Nu, spuse padre Sebbo. Un căruțaș care mă știe s-a oprit și m-a luat. Am călătorit ca Papa.

Intrară în clădire și se anunțară, apoi așteptară tăcuți pe o bancă până când un călugăr veni și le spuse că padre Espina îi putea primi singur.

Iona știa că padre Espina va fi nedumerit să-i vadă împreună.

— Îți voi spune o poveste, începu padre Sebastian Alvarez după ce se așezară.

— O voi asculta.

Bătrânul încărunțit povesti despre un tânăr preot cuprins de ambiție și favorizat de relații familiale, care se rugase pentru o relicvă care avea să-l facă abatele unei mari mănăstiri. Povesti despre intrigă, jaf și crimă. Și despre un doctor din Toledo care își pierduse viața în acel joc, pentru că nu-l refuzase pe preotul credinței pe care și-o alesese:

— Acesta era tatăl dumitale, padre Espina.

Padre Sebbo mai spuse că de-a lungul anilor, peste tot pe unde hoinărise, întrebase de relicvele furate:

— Cei mai mulți ridicau din umeri. Era greu să aflu ceva, dar am adunat puțin de ici, puțin de colo și toate firele mă duceau la contele Fernan Vasca. Așa că am început să merg des la castelul din Tembleque, până ce oamenii de acolo s-au obișnuit cu mine. Și mi-am ținut ochii și urechile deschise, dar de abia în acest an a găsit Dumnezeu cu cale să mă aducă la castel o dată cu acest doctor, lucru pentru care îi mulțumesc.

Padre Espina asculta vrăjit și atenția i se transformă în uimire când padre Sebbo scoase din desaga lui un obiect pe care îl dezveli cu multă grijă.

Cei trei bărbați tăcură, studiind relicvariul.

Argintul se înnegrise, dar culoarea aurului era pură și chiar sub patină, chipurile de sfinți și ornamentele cu fructe și frunze atrăgeau privirea.

— Dumnezeu i-a îndrumat mâna faurului, spuse padre Espina.

— Da, întări padre Sebbo.

Ridică ușor capacul relicvariului și se uitară la relicvă. Cei doi preoți își făcură semnul crucii.

— Umpleți-vă ochii, spuse padre Sebbo, căci relicva Sfintei Ana și relicvariul trebuie trimise la Roma cât mai repede posibil și prietenii noștri de la curia papală sunt vestiți pentru încetineala cu care restabilesc autenticitatea unei relicve furate și regăsite. S-ar putea să nu se întâmple în timpul vieții noastre.

— Dar se va întâmpla, vorbi padre Espina, și datorită vouă. Legenda relicvei Sfintei Ana furată din Toledo e cunoscută pretutindeni și amândoi veți fi lăudați ca eroii acestei regăsiri a ei.

— Recent, mi-ai spus că dacă am nevoie de ajutorul dumitale, trebuie doar să-l cer, spuse Iona. Îl cer acum. Numele meu nu trebuie amintit în legătură cu această poveste.

Padre Espina a fost tulburat de cererea neașteptată și l-a privit tăcut pe Iona:

— Ce crezi de lucrul acesta cerut de señor Callico, padre Sebastian?

— Îl sprijin din toată inima spuse bătrânul preot. Am ajuns să-i cunosc bunătatea. În vremuri ciudate și grele, să rămâi necunoscut poate fi o binecuvântare, chiar dacă ești om bun.

Padre Espina dădu și el din cap:

— Îmi dau seama că a fost o vreme când propriul meu tată ar fi dorit un lucru ca acesta.

Orice motive ai avea, nu-ți voi pricinui suferință. Dar există și alt mod în care te-aș putea ajuta?

— Nu, padre. Mulțumesc.

Padre Espina se întoarse spre padre Sebbo:

— Măcar dumneata, ca preot, padre Sebastian, trebuie să poți depune mărturie despre ce s-a întâmplat la castelul din Tembleque. N-aș putea să-ți găsesc o slujbă mai ușoară decât să rătăcești printre săraci și să-ți cerșești mâncarea?

Dar padre Sebbo dorea să rămână preot cerșetor:

— Sfânta Ana mi-a schimbat viața și chemarea, dăruindu-mi o preoție la care nici nu mă gândeam. Îți cer ajutor pentru ca numele meu să nu fie amintit mai mult decât este nevoie și să-mi pot continua preoția ca și până acum.

Padre Espina dădu din cap:

— Trebuie să scrii un raport despre recuperarea acestor obiecte. Episcopul Sagasta mă cunoaște și are încredere în mine, ca om și ca preot. Sunt convins că-l pot hotărî să trimită prețioasele descoperiri la Roma, afirmând că au fost dobândite de biroul scaunului din Toledo pentru credință religioasă, de la castelul din Tembleque, după moartea contelui Fernan Vasca, un cunoscut traficant de relicve. Străvechea biserică a lui Constantin din Roma a fost dărâmată și urmează să se ridice un lăcaș mai mare peste mormântul Sfântului Petru. Episcopul Sagasta aspiră să fie transferat la Vatican și eu doresc să mă ia cu el acolo.

Preotul zâmbi și trase concluzia:

— Nu va strica reputației episcopului de istorie al bisericii să aibă meritul regăsirii relicvei Sfintei Ana și a unui astfel de relicvariu.

Cei doi bărbați se opriră pe stradă, ieșind din clădirea diecezei și se priviră unul pe altul.

— Știi cine sunt?

Padre Sebbo așeză o mână zbârcită pe gura lui Iona:

— Nu vreau să aud niciun nume.
Dar îl privi în ochi:
— Am observat că trăsăturile dumitale seamănă cu fața unui om bun cunoscut cândva de mine, un meșter și un artist neîntrecut.
Iona zâmbi:
— La revedere, padre.
— Du-te cu Dumnezeu, fiule.
Se îmbrățișară și-l privi pe Sebastian Alvarez îndepărtându-se, cu coama lui albă și bastonul înalt de cerșetor ivindu-se din când în când din valurile mulțimii.

Călări spre marginea orașului Toledo, până la câmpia unde fusese cimitirul evreiesc. Nu mai trecuseră capre și oi pe acolo; iarba înverzea frumos deasupra oaselor evreilor și își lăsă calul să pască în timp ce el, în picioare, recită Kadișul pentru mama lui, pentru Meir și pentru toți cei ce zăceau acolo, apoi urcă din nou în șa și se întoarse în Toledo, pe străzile unde își petrecuse cele mai fericite și nevinovate clipe ale vieții, și mai sus, pe faleza de stâncă de deasupra râului.

Sinagoga fusese preluată de tăietorii de lemne, cel puțin așa stăteau lucrurile în perioada aceea. Stive de lemne aranjate umpleau treptele și porțiunea din fața clădirii.
Trase calul de frâu când ajunse la fosta casă și la atelierul familiei Toledano.
Tot evreu, Abba, strigă în gând.
Copacul de pe mormântul tatălui lui crescuse mare și în spatele casei, ramurile lui înfrunzite se întindeau deasupra acoperișului, umbrindu-l și legănându-se în adierea vântului.
Simți prezența puternică a tatălui.
Reală sau imaginară, se înfășură în ea. Îi spuse fără cuvinte părintelui său ce se întâmplase. Nu aveai cum să-i mai învii pe cei morți, ce era pierdut, rămânea pierdut, dar i se năzări că

povestea relicvariului descrisese un cerc complet și se încheiase.

O bătu ușor pe gât pe Hermana, studiind casa unde murise mama lui.

Sebastian Alvarez îi spusese că semăna cu tatăl lui. Oare și Eleazar Toledano semăna tot cu el? Dacă ar trece pe lângă el pe o stradă aglomerată, s-ar întâmpla ceva care să-i dea de veste că Eleazar Toledano era fratele lui?

Peste tot pe unde se uita, i se părea că vede un băiat slăbuț, cu capul mare.

Mergem la râu, Iona?

Iona, mă iei și pe mine?

Fu readus în prezent de conștientizarea bruscă și puternică a duhorii; tăbăcăria încă mai funcționa.

Te iubesc, Abba.

Călărind pe lângă proprietatea alăturată a vecinului Marcelo Troca, văzu că bătrânul încă mai trăia și era pe câmp, priponindu-și un asin.

— *Hola!* strigă Iona. Bună ziua, señor Troca!

Și atinse coastele iepei cu călcâiele.

Marcelo Troca rămase cu mâna pe gâtul asinului, uitându-se nedumerit după calul cel negru, până când și acesta și călărețul pieriră din raza vederii.

Capitolul Patruzeci și Șase

MAGAZIA

El și locul se potriveau bine. Terenul dreptunghiular, în realitate doar un deal lung și puțin înalt, străbătut de un pârâu subțire, nu era Edenul și nici *hacienda* nu putea fi comparată cu un castel, dar pământul și casa erau exact pe gustul lui Iona.

În anul acela, primăvara venise devreme la Zaragoza. Pomii fructiferi îngrijiți de el și de Adriana erau grei de muguri când sosi acasă. Adriana îl întâmpină cu lacrimi și râs, de parcă s-ar fi întors din morți.

Era uluită de pocalele simple din argint făurite de tatăl lui. Pelicula neagră se dovedi rezistentă și aspră, dar Iona adună ce se strânsese peste iarnă în cotețul găinilor și înmuie fiecare pocal în baia acidă a găinațului umed, apoi le frecă mereu cu amestecul mirositor întins pe o cârpă moale, le spălă și cu săpun și după ce le șterse cu cârpe uscate, fiecare pocal lucea ca armura contelui Vasca. Adriana le așeza pe o măsuță situată astfel încât cupele să prindă reflexul flăcărilor din șemineu și le întoarse spre perete pe cele două ciobite.

În crângul din apropierea vârfului dealului, pomii se încărcară de măsline verzi, tari și mici și Adriana se bucură de ele, plănuind să preseze ulei când vor fi perfect coapte. În lipsa lui Iona, cumpărase câteva capre, alcătuind o mică turmă. Deși vânzătorul pretinsese că trei dintre ele erau cu ied, doar una singură dădea semne că va făta. Dar Adriana nu se lăsa tulburată de astfel de lucruri, deoarece în ultima săptămână a verii deveni

limpede că era însărcinată. Iona era foarte mulțumit și Adriana trăia într-o încântare calmă.

Dar copilul aflat pe drum le schimbă viața.

La începutul toamnei, Reyna și Alvaro veniră în vizită și în timp ce femeile stăteau cu câte un pahar de vin în față, cei doi bărbați urcară dealul și măsurară cu pasul dimensiunile noii magazii.

Alvaro se scărpină în cap când văzu ce voia Iona:

— O să ai nevoie de o magazie chiar așa de adâncă, Ramon?

Iona zâmbi și încuviință:

— Hai s-o construim bine, dacă tot construim.

Alvaro înălțase multe case și Iona se învoi cu el să ridice pereții exteriori ai magaziei și un acoperiș de țiglă, asemănător cu cel al *haciendei.* Toată toamna și Iarna, Alvaro și Lope, tânărul lui ajutor, adunară piatra și o urcară pe deal cu un car cu boi.

Adriana născu în martie, chinuindu-se în timpul nopții lungi și vântoase și aducându-și pe lume copilul în lumina rece a dimineții. Iona scoase băiețelul și când acesta deschise gura și țipă, simți cum se topește în el și ultimul dram de singurătate.

— E Helkias Callico, spuse Adriana și când el îi așeză copilul înfășat în brațe, spuse în șoapta cuvinte pe care nu le rosteau nici în momentele lor de intimitate:

Fiul lui Iona Toledano.

Alvaro și Lope săpară un șanț de adâncimea specificată de Iona și făcură fundația. Când începură să se ridice zidurile, Iona se apucă de lucrat alături de ei, în toate clipele când nu-și îngrijea pacienții. Învăță să aleagă și să potrivească pietrele cu grijă și să le cumpănească una peste alta, astfel încât apăsarea lor să întărească zidul. Învăță chiar să amestece mortar, insistând să toarne lut, nisip, var și apă, obținând astfel un ciment primitiv. Alvaro era amuzat de întrebările și de energia lui:

— Vrei să nu mai fi doctor și să te ocupi de meșteșugul meu, glumea el, dar le plăcu experiența muncii împreună.

Magazia a fost terminată în prima săptămână din iunie. După ce Alvaro și Lope au fost plătiți și au plecat, Iona se apucă să lucreze singur în momentele răcoroase, strângând materiale dimineața devreme și înainte de asfințit. În ultimele zile de vară și toamna, ridica pietre și bolovani de pe pământul lui în roabă și le descărca în magazie.

Abia în noiembrie reuși să folosească pietrele. Trase o linie în apropierea peretelui din spate al magaziei și se apucă să construiască un zid care-l dubla pe cel exterior.

În colțul cel mai întunecat al magaziei construi o intrare îngustă prin noul zid și în jurul ei ridică o benă de bușteni de pin. În partea din față a acesteia stivui lemne tăiate și în partea din spate, lipită de perete, instală o trapă la o distanță mică de podea. Pe acolo putea intra în camera secretă, dar când nu era folosită, trapa era perfect ascunsă de grămada de lemne.

În spațiul lung și îngust dintre cei doi pereți, așeză o masă, aduse doua scaune și orice mărturie concretă a iudaismului lui: cupa și lumânările de sabat, cele două cărți medicale în ebraică și câteva pagini pe care notase binecuvântări, expresii și legende păstrate până atunci în amintire.

În prima seară de vineri după terminarea construcției, urcă pe deal lângă mormântul lui Nuño, cu Adriana ducându-l pe fiul lor în brațe.

Scrutară amândoi cerul ce se întuneca până când izbutiră să vadă sclipirea albă a primelor trei stele.

Aprinsese mai devreme o lampă în magazie, ca să n-o facă după începerea sabatului și acum, în lumina ei, dădu la o parte lemnele de foc și deschise trapa. Intră primul și luă copilul de la Adriana, încovoindu-se ca să încapă pe ușa mică și

în spațiul întunecat dinăuntru. Adriana veni imediat după ei, cu lampa.

A fost o slujbă simplă. Adriana aprinse lumânările și rostiră binecuvântările împreună, întâmpinând-o pe regina sabatului. Apoi Iona scandă Shema: Auzi-ne, Israele, Domnul Dumnezeul nostru. Domnul e unul.

Asta era tot ce-și mai aminteau din serviciul religios.

— Sabat pașnic, îi ură, sărutând-o.

— Sabat pașnic, Ramon.

Rămaseră în încăperea liniștită.

— Uite lumina, îi spuse Iona copilului.

El nu era Avraam și băiețelul nu era Isaac, pentru a fi făcut martir pe rugul Inchiziției, ofrandă înflăcărată pentru Domnul.

Era singura dată când Helkias avea să vadă încăperea secretă până la vârsta bărbăției.

Iudaismul lui Iona va trăi în sufletul lui, unde nu putea fi molestat și el va veni aici să-i vadă semnele, ori de câte ori va fi în siguranță. Dacă îi era dat să trăiască destul cât să-și vadă copiii ajunși la vârsta înțelegerii, își va aduce fiecare fiu și fiecare fiică în locul acesta secret.

Va aprinde lumânări și va cânta rugăciuni neobișnuite, va încerca să ajute viitoarea generație a familiei Callico să înțeleagă ce s-a întâmplat înainte. Va spune povești despre bunici și unchi pe care copilul nu-i va cunoaște vreodată, despre un om ale cărui mâini și minte făureau frumusețe din metal, despre slăvitele obiecte sfinte, despre un trandafir de aur cu tulpina din argint. Povești despre un timp mai bun, despre o familie dispărută și despre o lume ce nu mai era. După asta, el și Adriana erau înțeleși, se va face voia Domnului.

Note de mulțumire

Scrierea acestei cărți a fost posibilă cu ajutorul mai multor persoane. Dacă există erori în interpretarea de către mine a informațiilor oferite de cei citați mai jos, acestea îmi aparțin.

Pentru răspunsul la întrebările din domeniul medicinei, mulțumesc următorilor: dr. Myra Rufo, lector la Departamentul de Anatomie și Biologie Celulară al Școlii Medicale Tufts; dr. Jared A. Gollob, director adjunct al Programului de Terapie Biologică la spitalul Beth Israel și conferențiar universitar la Școala Medicală Harvard; dr. Vincent Catalano, oftalmolog la Infirmeria Ochi și Ureche, Massachusetts și conferențiar universitar la Școala Medicală Harvard; personalului Centrelor pentru Controlul Bolii din Atlanta, Georgia. Dr. Louis Caplan, director al unității de intervenție a Centrului Medical Beth Israel Deaconess, mi-a răspuns la mai multe întrebări și a avut amabilitatea de a citi manuscrisul ediției americane.

În Spania, istoricul Carlos Benarroch a mers cu mine prin vechiul cartier evreiesc din Barcelona și mi-a dat posibilitatea de a-mi imagina frânturi din viața evreilor spanioli în Evul Mediu. Sunt recunoscător pentru curtoazia cu care am fost tratat la Girona de Jordi Maestre și Josep Tarres. Două familii din Girona mi-au deschis casele lor pentru a-mi putea face o impresie asupra vieții evreilor din Spania acum câteva sute de ani. Joseph Vicens I Cubarsi și Maria Collel Laporta Casademont mi-au arătat o minunată structură din piatră, cu un cuptor în perete, care a fost găsită dedesubtul interesantei lor case, când a fost excavată podeaua de pământ a pivniței. Iar familia Colls Labayen m-a purtat prin reședința grațioasă care a fost, în

secolul al treisprezecelea, căminul lui rabi Moses ben Nahman, marele Nahmanides, La Toledo, am fost tratat curtenitor de Rufino Miranda și de personalul Muzeului Sefard de la Sinagoga del Transit.

La Museul Maritim din Barcelona, Enrique Garcia și Pep Savall, vorbindu-i fiului meu, Michael Cordon, care își reprezenta tatăl, au discutat călătoriile pe apă, sugerând porturile unde ar fi putut face escală o ambarcațiune spaniolă din secolul al șaisprezecelea. Luis Sintes Rita și Pere Llorens Vila mi-au arătat o parte din apele din largul coastei Menorca, luându-mă pe *Sol Naixent III*, barca lui Lluis.

M-au dus la un complex de pe o insulă izolată, care fusese cândva spital pentru pacienții cu boli infecțioase și acum e stațiune de vacanța pentru doctorii din serviciul național spaniol de sănătate. Le mulțumesc directorului Carlos Guitierrez del Pino și ghidului Policarpo Sintes pentru ospitalitate și pentru că mi-au arătat muzeul de instrumente medicale vechi.

Mulțumesc Congresului Evreilor Americani și lui Avi Camcki, eruditul lui ghid-șef, pentru că mi-au înlesnit să particip la un tur al monumentelor istorice iudaice din Spania, permițându-mi să plec singur câteva zile și apoi să mă reînscriu în circuit; și mulțumesc minunatului grup din Canada și Statele Unite, pentru că a lăsat în repetate rânduri un scriitor aflat în documentare să vină în față și să înregistreze explicațiile istorice cât mai aproape de vorbitor.

În America, le mulțumesc pentru că mi-au răspuns la întrebări următorilor: dr. Rabi M. Mitchell Cerels, fost director de Studii Sefarde la Universitatea Yeshiva; dr. Howard M. Sachar, profesor de istorie la Universitatea George Washington; și dr. Thomas F. Glick, director al Institutului de istorie medievală de la Universitatea Boston.

Părintele James Field, director al biroului pentru cult al arhidiecezei din Boston și părintele Richard Lennon, rectorul Seminarului Sf. Ioan din Brighton, Massachusetts, au răspuns în diferite ocazii la întrebările unui evreu american despre Biserica Catolică și sunt recunoscător pentru amabilitatea departamentului de latină de la Colegiul Sfintei Cruci din Worcester, Massachusetts.

Rabi Donald Pollock și Charles Ritz m-au ajutat amândoi să găsesc date ale sărbătorilor iudaice din Evul Mediu. Charlie Ritz, prietenul meu de-o viață, mi-a permis, de asemenea, să împrumut liber cărți din biblioteca lui iudaică personală. Gilda Angel, soția lui rabi Marc Angel al Sinagogii spaniole și portugheze din orașul New York, a discutat cu mine despre celebrarea Paștelui evreiesc la sefarzi.

Universitatea Massachusetts din Amherst mi-a acordat privilegii de consultare a publicațiilor la Biblioteca W.E! B. Du Bois, așa cum o face de câțiva ani.

Le sunt deosebit de recunoscător lui Gordon Fretwell, directorul adjunct al acestei biblioteci; lui Betty Brace, șefa serviciilor de sprijinire a utilizatorilor; și Edlei Holm, fosta șefă a biroului de împrumut inter bibliotecar. Pentru amabilitate, mulțumesc, de asemenea. Bibliotecii memoriale Mugar și bibliotecii de Știință și Inginerie de la *alma mater* a mea, Universitatea Boston; Bibliotecii medicale Countway și Bibliotecii Widener a Universității Harvard; Bibliotecii Colegiului Ebraic; Bibliotecii publice Brookline; și bibliotecii publice Boston.

Am descoperit că istoricii oferă estimări diferite ale populației evreiești din Spania la sfârșitul secolului al cincisprezecelea și uneori, descriu evenimentele din acea perioadă din puncte de vedere diferite. Când s-a întâmplat astfel, m-am

simțit liber să aleg versiunea care mi s-a părut cea mai logică și probabilă.

Un avertisment. Mi-am bazat descrierile de remedii naturale cu plante pe materiale găsite în scrierile lui Avicenna, Galen și ale altor medici din vechime. Dar exista prea puțină știință în compunerea medicamentelor de către primii medici și farmaciști și compendiile lor sunt relicve ale unei ignoranțe vaste! Ar fi o iresponsabilitate din partea oricărei persoane să încerce remediile descrise în această carte, deoarece pot fi primejdioase sau pot pune viața în pericol.

A existat o piață activă pentru furtul și vânzarea relicvelor religioase, unele dintre ele înșelătoare, de la începutul creștinismului și până în zilele noastre.

Moaște ale Sfintei Ana, venerată de creștini ca mamă a Fecioarei Maria, se află în multe biserici din diferite părți ale globului. Mi-am bazat istoria fictivă a relicvei Sfintei Ana din carte, până la și incluzând perioada lui Charlemagne, pe evenimente ce pot fi găsite în istoriile catolice ale sfinților.

Evenimentele care se petrec cu relicva după epoca lui Charlemagne sunt fictive, la fel cum sunt abația înălțării din Toledo și valea și satul Pradogrande. Toți monarhii menționați și episcopii, cu excepția lui Enrique Sagasta și a lui Guillermo Ramero, sunt atestați istoric.

Le sunt recunoscător pentru sprijinul călduros și prietenie editorului meu german, dr. Karl H. Blessing de la Karl Blessing Verlag; agentului meu american, Eugene H. Winick de la Melntosh & Otis, Inc. și agentului meu internațional, Sara Fisher de la agenția literară A.M.Heath din Londra.

Editura mea din Spania, Ediciones B, a arătat multă solicitudine în diferite moduri și îi mulțumesc editoarei, Blanca Rosa Roca, precum și lui Enrique de Heriz, redactor-șef.

Am trimis manuscrisul în Germania și Spania pe segmente, pentru ca traducerile să înceapă în aceste țări în timp ce încă mai scriam. Istoricul și ziaristul José Klaria Perceval mi-a îngrijit paginile, oferindu-mi sfaturi și asigurându-se că numele personajelor mele corespund cu limba și cultura regiunilor spaniole în care avea loc acțiunea romanului. Această sarcină dificilă, pentru care îi mulțumesc, a făcut necesară revizuirea permanentă a textului și datorez mulțumiri speciale pentru răbdare și pricepere redactorilor Judith Schwaale de al Karl Blessing Verlag din Miinchen și Cristina Hernandez Johansson de la Ediciones B din Barcelona. Pentru o mare parte din roman, m-am bucurat de luxul de a-l avea pe Herman Gollob ca prim-redactor, până când a plecat în Anglia să se documenteze pentru o carte despre Shakespeare. E un redactor mare, care iubește produsul literar și romanul acesta e mult mai bun decât ar fi fost fără el. Editorul meu american, Thomas Dunne de la St. Martin's Press, mi-a oferit sugestii prețioase care au făcut această carte mai bună și sunt recunoscător pentru ajutorul și amabilitatea lui Peter Wolverton, editor-adjunct și de al Carolyn Dunkley, asistent editorial.

Fiica mea Jamie Beth Gordon, era mereu atentă la „o carte care i-ar putea folosi lui tata” și mă simt întotdeauna emoționat și întărit când găsesc câte unul din bilețelele ei. Fiica mea, Lise Gordon, sursa mea infailibilă de cărți bune de citit din interes sau de plăcere și întotdeauna cel mai dur și mai tandru redactor al meu, a citit o primă parte a manuscrisului și mi-a formatat textul terminat.

Ginerele meu, Roger Weiss, a răspuns la nenumărate strigăte de ajutor, ori de câte ori computerul meu înghițea secțiuni întregi de proză și nu mai voia să le scoată la iveală; mi-a salvat întotdeauna ziua de muncă. Nora mea, Maria Palma Castillon, a tradus, a interpretat, a citit mostrele ediției spaniole și ori de câte ori eram în

aceeași țară, ne-a îndopat cu minunatele mâncăruri catalane. Fiul meu, Michael Seay Gordon, mi-a stat constant alături cu informații, decupaje, telefoane, sfaturi și sprijin. A intervievat oameni în numele meu și mi-a fost cea mai bună companie în majoritatea călătoriilor în Spania.

Lorraine Gordon, încă soție de scriitor prin excelență, îmi dăruiește atât de mult încât nu voi încerca să exprim acest lucru în cuvinte. Mi-a îngăduit să mă îndrăgostesc de ea în repetate rânduri, ceea ce tot fac de foarte mulți ani.

Brookline, Massachusetts
9 februarie 2000

Cuprins

[1] În ebraică= tată (n.t.)

[2] minyan= grup de zece bărbați a căror prezență în templu este necesară la evrei pentru a rosti rugăciunile comunitare (n.tr.)

Table of Contents

Table of Contents